

**T. C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**TUHFETÜ'S-ŞULEHÂ
(METİN-GRAMER-DİZİN)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN: Denizhan YILDIZAN

DANIŞMAN: Doç. Dr. Ali AKAR

**HAZİRAN, 2009
MUĞLA**

**T. C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ**

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**TUHFETÜ'S-ŞULEHÂ
(METİN-GRAMER-DİZİN)**

DENİZHAN YILDIZAN

Sosyal Bilimler Enstitüsünde

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : /06/2009

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 12/06/2009

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Ali AKAR

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mustafa UĞURLU

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Hacı Ömer KARPUZ

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Nurgün OKTİK

HAZİRAN, 2009

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 13/05/2009 tarih ve 451/7 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 25/4 maddesine göre, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi Denizhan YILDIZAN'ın "Tuhfetü's-Suleha" adlı tezini incelemiş ve aday 12/06/2009 tarihinde saat 14.30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 45 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin KABUL olduğuna oy birliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ali AKAR

Üye

Prof. Dr. H. Ömer KARPUZ

Üye

Prof. Dr. Mustafa UĞURLU

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Tuḥfetü’s-şuleḫā (Metin-Gramer-Dizin)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

12/06/2009

DENİZHAN YILDIZAN

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ		
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU		
YAZARIN		
Soyadı : YILDIZAN		
Adı : DENİZHAN	Kayıt No:	
TEZİN ADI		
Türkçe : TUHFETÜ'S-ŞULEHÂ (METİN-GRAMER-DİZİN)		
Y. Dil : TUHFETÜ'S-ŞULEHÂ (TEXT-GRAMMAR-INDEX)		
TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans	Doktora	Sanatta
Yeterlilik	O	O
	O	O
TEZİN KABUL EDİLDİĞİ		
Üniversite	: MUĞLA ÜNİVERSİTESİ	
Fakülte	:	
Enstitü	: SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
Diğer Kuruluşlar	:	
Tarih	: 12/06/2009	
TEZ YAYINLANMIŞSA		
Yayınlayan	:	
Basım Yeri	:	
Basım Tarihi	:	
ISBN	:	
TEZ YÖNETİCİSİNİN		
Soyadı, Adı	: AKAR, ALİ	
Ünvanı	: DOÇ. DR.	

TEZİN YAZILDIĞI DİL: TÜRKÇE	TEZİN SAYFA SAYISI: XXXV+275
TEZİN KONULARI:	
<p>1. XVI. yüzyıl Türk edebiyatının ve kültür hayatının en önemli kalemlerinden birisi olan Gelibolulu Mustafa ‘Âlî Efendi (1541-1600)’nin <i>Tuḥfetü’s-şuleḥā</i> adlı eserini çevriyazı harfleriyle yazma</p> <p>2. Metin üzerinde ses ve yapı bakımından dil incelemesi</p> <p>3. Eserin alfabetik dizinini oluşturma</p>	
TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:	
<p>1. GELİBOLULU MUSTAFA ‘ÂLÎ</p> <p>2. XVI. YÜZYIL</p> <p>3. KLÂSİK OSMANLI TÜRKÇESİ</p> <p>4. SES VE YAPI BİLGİSİ</p> <p>5. DİZİN</p>	
İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:	
<p>1. MUSTAFA ALİ FROM GELİBOLU</p> <p>2. THE TURKISH LANGUAGE OF 16th CENTURY</p> <p>3. GRAMMAR - PHONOLOGY AND MORPHOLOGY</p> <p>4. INDEX</p>	
1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	☐
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	☐
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir	☐
Yazarın İmzası :	Tarih : 12/06/2009

ÖZET**TUHFETÜ'S-ŞULEHÂ
(METİN-GRAMER-DİZİN)**

Çalışmamızın konusu, XVI. yüzyıl Türk edebiyatının ve kültür hayatının en önemli kalemlerinden birisi olan Gelibolulu Mustafa 'Âlî (1541-1600)'nin *Tuhfetü's-şulehâ* adlı eseri üzerinde dil incelemesidir.

XVI. yüzyıl, Türkiye Türkçesinin tarihi bakımından çok önem taşımaktadır. Günümüz Türkçesindeki pek çok ses ve yapı biçimi XVI. yüzyıldan itibaren başlayan standartlaşmayla meydana gelmiştir. Bunun yanında Gelibolulu 'Âlî, bu dönemin aydın birikimini kendi şahsında toplamış bir yazar olarak dönemin yazı dilini en iyi temsil eden şahsiyetlerin başında gelmektedir.

Üzerinde çalıştığımız *Tuhfetü's-şulehâ* adlı eser, Ankara Millî Kütüphane'de A/8337 numarada kayıtlı mensur bir eserdir. 40 yaprak ve her sayfada 21 satırdan oluşmaktadır. *Tuhfetü's-şulehâ*, Mustafa İSEN'in sınıflandırmasında "Sosyal Hayatla İlgili Eserler" arasında yer alır. Çalışmamız metnin çevriyazı harfleri ile yazımı, bunların üzerinde imlâ, ses ve yapı bakımından gramer incelemesi ve alfabetik dizin bölümlerinden oluşmaktadır. Bu şekilde Tarihî Türkiye Türkçesinin ses ve yapı özelliklerinin kalıplaştığı bir dönemdeki dilin durumu tespit edilmek istenmiştir.

ABSTRACT**TUHFETÜ'S-ŞULEHÂ
(TEXT-GRAMMAR-INDEX)**

The topic of our search is about looking for the work of Master Mustafa Ali from Gelibolu named *Tuhfetü's-suleha* between 1541-1600 and he is also one of the authors of Turkish culture and literature of 16th century.

16th century is very important for the history of the Turkish language in Turkey most of the phonology and morphology have been formed through standartization since 16th century. Besides, Ali from Gelibolu is one of the leaders who represents the written language of the term as ann intellectual accumulated author.

Tuhfetü's-suleha is the work we have been searching for is registered in the number A/8337 in the National Library in Ankara. It is constituted of 40 sheets and in each page there are 21 lines. *Tuhfetü's-suleha* is among "The works about Social Science" in the categorisation of Mustafa İSEN. Our search has transcription alphabet parts, grammar researches upon dictation, phonology and morphology parts and alphabetical index-dictionary parts. So, it is determined to find out about the situation of the history of Turkish phonology and morphology in 16th century.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	XVII
KISALTMALAR	XIX

GİRİŞ

XVI. YÜZYIL OSMANLI DİL VE KÜLTÜRÜNE BAKIŞ	XXII
TUHFETÜ'S-ŞULEHÂ'NIN KONUSU	XXIV
GELİBOLULU MUSTAFA 'ÂLÎ	XXIX
1. Hayatı	XXIX
2. Eserleri	XXXIV

BİRİNCİ BÖLÜM

YAZIM ÖZELLİKLERİ	2
1. Şekil Özellikleri	2
2. İmlâ Özellikleri	2
2.1. ÜNLÜLERİN YAZILIŞI	2
2.1.1. /a/ ünlüsünün yazılışı	2
2.1.2. /i/ ünlüsünün yazılışı	3
2.1.3. /ü/ ünlüsünün yazılışı	3
2.2. ÜNSÜZLERİN YAZILIŞI	4
2.2.1. /s/ ünsüzünün yazılışı	4
2.2.2. /p/ ünsüzünün yazılışı	4
2.3. HEMZENİN YAZILIŞI	4
2.4. BİRLEŞİK YAZIMLAR	5
2.5. HAREKE	6

İKİNCİ BÖLÜM
GRAMER İNCELEMESİ

I. SES BİLGİSİ	8
I.1. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ.....	8
I.1.1. Daralma.....	8
I.1.1.1. a/ı	8
I.1.1.2. e/i	8
I.1.2. Yuvarlaklaşma	9
I.1.2.1. Kelime tabanında yuvarlaklaşma.....	9
I.1.2.2. Eklerde yuvarlaklaşma.....	10
I.1.2.2.1. {-Uk} fiilden isim yapma eki	10
I.1.2.2.2. {-aru} yön gösterme eki.....	10
I.1.2.2.3. {-Up} zarf-fiil eki	10
I.1.2.2.4. {-dUr-} ettirgenlik eki	10
I.1.2.2.5. {-Ur-} ettirgenlik eki	10
I.1.2.2.6. {-sUn} teklik 3. kişi emir eki.....	10
I.1.2.2.7. {+dUr}, bildirme eki.....	11
I.1.2.2.8. {+Um}; {+UmUz}, 1. kişi iyelik ekleri	11
I.1.2.2.9. {+Uñ}; {+ñUz}, 2. kişi iyelik ekleri.....	11
I.1.2.2.10. {+Uñ}; {+nUñ}, ilgi eki	11
I.1.2.2.11. {+IU}; {+sUz}, sıfat yapma eki	11
I.1.2.2.12. {-dU+m}, görülen geçmiş zaman teklik 1. kişi eki	11
I.1.2.2.13. {-dU+ñ}, görülen geçmiş zaman teklik 2. kişi eki	12
I.1.2.2.14. {-dU+k}, görülen geçmiş zaman çokluk 1. kişi eki.....	12
I.1.2.2.15. {-Ur}, geniş zaman eki	12
I.1.2.2.16. {-ü}, zarf-fiil eki	12
I.2. ÜNLÜ DÜŞMESİ.....	12
I.2.1. /-I/ > /-Ø/.....	12
I.2.2. /-U/ > /-Ø/	12
I.3. ÜNLÜ TÜREMESİ	13
I.4. ÜNLÜ UYUMU	13

I.4.1. İncelik-kalınlık uyumu.....	13
I.4.1.1. {+llk} soyut isim yapma eki.....	13
I.4.1.2. {+ki} aitlik eki	14
I.4.1.3. {+iken}, {+ken} zarf-fiil eki	14
I.4.2. Düzlük-yuvarlaklık uyumu	14
I.4.2.1. {+I}; {+(n)I}; {+(y)I} yükleme hâli eki.....	15
I.4.2.2. {+I}; {+sI} iyelik eki.....	15
I.4.2.3. {-dI} görülen geçmiş zaman 3. teklik kişi eki	15
I.4.2.4. {mI} soru eki	15
I.4.2.5. {+IcI}, fiilden isim yapma eki.....	15
I.4.2.6. {-(I)n} dönüşlülük eki.....	15
I.4.2.7. {-l} edilgenlik eki	16
I.4.2.8. {-mIş} öğrenilen geçmiş zaman teklik 3. kişi eki.....	16
I.4.2.9. {-sIn} teklik 2. kişi eki.....	16
I.4.2.10. {+llk} isimden isim yapma eki.....	16
I.5. ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ	16
I.5.1. Tonlulaşma	16
I.5.1.1. Kelime içinde tonlulaşma	16
I.5.2. Sızıcılaşma.....	18
I.5.2.1. /k/ > /ḡ/.....	18
I.5.2.2. /b/ > /v/.....	18
I.5.2.3. /g/, /ḡ / > /v/	18
I.6. BİRLEŞME.....	19
I.7. ÜNSÜZ DÜŞMESİ	19
I.7.1. /ḡ/ ~ /g/ > /Ø/	19
I.7.1.1. /-ḡ/ ~ /-g/ > /-Ø/ kelime sonunda	19
I.7.1.2. /ḡ/ ~ /g/ > /-Ø/ eklerde	19
I.7.2. Kelime ortasında /-l-/ düşmesi.....	20
I.7.3. Kelime sonunda /-b/ düşmesi.....	20
I.8. ÜNSÜZ TÜREMESİ	20
I.8.1. Koruyucu ünsüz türemesi	20
I.8.2. /s/ ikizlenmesi	20

I.9. ÜNSÜZ UYUMU	21
I.9.1. {+dA} bulunma hâli eki.....	21
I.9.2. {+dAn} ayrılma hâli eki	21
I.9.3. {-dI} görülen geçmiş zaman teklik 3. kişi eki	21
I.9.4. {+dUr} bildirme eki.....	21
I.9.5. {-dUr-} ettirgenlik eki	21
II. YAPI BİLGİSİ	22
II.1. İSİM ÇEKİMİ	22
II.1.1. ÇOKLUK EKİ.....	22
II.1.2. İYELİK EKLERİ	22
II.1.3. HÂL EKLERİ.....	23
II.1.3.1. İlgi Hâli (Genitif) {+Uñ}; {+nUñ}.....	23
II.1.3.2. Yönelme Hâli (Datif) {+A}; {+(y)A}	23
II.1.3.3. Yükleme Hâli (Akkuzatif) {+I}; {+nI}; {+n}.....	23
II.1.3.4. Bulunma Hâli (Lokatif) {+dA}	23
II.1.3.5. Ayrılma Hâli (Ablatif) {+dAn}	24
II.1.3.6. Eşitlik Hâli (Ekvatif) {+cA}.....	24
II.1.3.7. Yön bildirme Hâli (Direktif) {+rA}; {+aru}	24
II.1.3.8. Araç Hâli (Instrumental) ile, {-IA}; {-n}	24
II.2. YAPIM EKLERİ	25
II.2.1. İSİMDEN İSİM YAPMA EKLERİ	25
II.2.1.1. {+çağız}.....	25
II.2.1.2. {+cI}	25
II.2.1.3. {+cık}	25
II.2.1.4. {+daş}.....	25
II.2.1.5. {+Ilk}.....	25
II.2.1.6. {+IU}	25
II.2.1.7. {+rek}	25
II.2.1.8. {+süz}.....	26
II.2.2. FİİLDEN İSİM YAPMA EKLERİ	26
II.2.2.1. {-gü}	26
II.2.2.2. {-k}; {-°k}, {-°k}.....	26

II.2.2.3. {-ak}	26
II.2.2.4. {-°n}	26
II.2.2.5. {-(y)IcI}	26
II.2.2.6. {-°m}	26
II.2.2.7. {-mAk}	27
II.2.2.8. {-maz}	27
II.2.2.9. {-mur}	27
II.2.3. İSİMDEN FİİL YAPMA EKLERİ	27
II.2.3.1. {+eT-}	27
II.2.3.2. {+ik-}	27
II.2.3.3. {+IA-}	27
II.2.4. FİİLDEN FİİL YAPMA EKLERİ	27
II.2.4.1. Ettirgenlik ekleri	27
II.2.4.2. Edilgenlik eki {-l-}, {-n-}	28
II.2.4.3. Dönüştülük eki {-n-}	29
II.2.4.4. İşteşlik eki {-ş-}	29
II.3. ZAMİRLER	29
II.3.1. Kişi zamirleri	29
II.3.2. İşaret zamirleri	31
II.3.2.1. bu	31
II.3.2.2. şu	31
II.3.2.3. şol	31
II.3.3. Dönüştülük zamirleri	31
II.3.4. Belirsizlik zamirleri	31
II.3.5. Soru zamirleri	32
II.4. SIFATLAR	32
II.4.1. Niteleme sıfatları	32
II.4.2. İşaret sıfatları	33
II.4.3. Sayı sıfatları	33
II.4.4. Belirsizlik sıfatları	33
II.4.5. Soru sıfatları	34
II.5. ZARFLAR	34

II.5.1. Yer zarfları.....	35
II.5.2. Zaman zarfları	35
II.5.2.1. İsim ve sıfatlardan yapılanlar	35
II.5.2.2. Doğrudan zarf olanlar.....	35
II.5.3. Miktar zarfları.....	35
II.5.3.1. Doğrudan zarf olanlar.....	35
II.5.3.2. Sıfatlardan yapılanlar.....	35
II.5.4. Durum zarfları	35
II.5.5. Soru zarfları.....	35
II.6. EDATLAR	36
II.6.1. Çekim edatları	36
II.6.1.1. Şart bildirenler	36
II.6.1.2. Sınırlama bildirenler.....	36
II.6.1.3. Sebep bildirenler.....	36
II.6.1.4. İstisna bildirenler	36
II.6.2. Bağlama edatları.....	36
II.6.3. Benzetme edatları	37
II.6.4. Çekim edatları	37
II.6.4.1. Yalın hâli gerektirenler.....	37
II.6.4.2. Yönelme hâlini gerektirenler.....	37
II.6.4.3. Ayrılma hâlini gerektirenler	37
II.6.4.4. Zaman bildirenler	37
II.6.4.5. Tamlanan durumundaki edatlar	38
II.6.5. Cevap edatları.....	38
II.6.6. İşaret edatları	38
II.6.7. Çağırma edatları	38
II.7. SIFAT-FİİLLER.....	38
II.7.1. {-An}	38
II.7.2. {-°r}	38
II.7.3. {-maz}	39
II.7.4. {-dUķ}	39
II.7.5. {-mış}	39

II.7.6. {-AcAk}	39
II.8. ZARF-FİİLLER	39
II.8.1. {-e}	39
II.8.2. {-eli}	39
II.8.3. {-dükçe}	39
II.8.4. {-dUkdA}	39
II.8.5. {-IncA}	40
II.8.6. {-iken}, {-ken}	40
II.8.7. {-mAdAn}	40
II.8.8. {-ü}	40
II.8.9. {-uban}	40
II.8.10. {-Up}	40
II.9. FİİLER VE FİİL ÇEKİMLERİ	40
II.9.1. KİŞİ EKLERİ	41
II.9.1.1. Birinci grup kişi ekleri	41
II.9.1.2. İkinci grup kişi ekleri	42
II.9.1.3. Üçüncü grup kişi ekleri	42
II.9.2. FİİL ÇEKİMLERİ	42
II.9.2.1. BASİT ZAMANLI FİİLERİN ÇEKİMİ	42
II.9.2.1.1. Bildirme kipleri	42
II.9.2.1.2. Tasarlama kipleri	45
II.9.2.2. BİRLEŞİK ZAMANLI FİİLLERİN ÇEKİMİ	47
II.9.2.2.1. Hikâye	47
II.9.2.2.2. Rivâyet	48
II.9.2.2.3. Şart	48
II.9.2.3. CEVHER FİİLİ	49
II.9.2.4. BİRLEŞİK FİİLLER	49
II.9.2.4.1. İsim+Yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller	49
II.9.2.4.2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇEVİRİYAZILI METİN.....	53
-------------------------	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİZİN.....	116
ÖZEL İSİMLER DİZİNİ.....	222

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ.....	227
------------	-----

ALTINCI BÖLÜM

KAYNAKÇA.....	230
---------------	-----

YEDİNCİ BÖLÜM

ORİJİNAL METİN.....	236
---------------------	-----

ÖN SÖZ

İmam Gazâlî (450-505/1058-1111)'nin ölümünden dört yıl önce Tus şehrinde yazmış olduğu *Eyyühe'l-veled*, özellikle didaktik yönüyle dikkati çekmiş ve pek çok dile çevrilmiştir. Bu kitapta İmam Gazâlî'nin diğer bütün eserlerinde anlatılanlar ve özellikle Müslüman'ların günlük hayatında yapacağı işler kısaca ve özlü bir biçimde anlatılmaktadır.

XII. yüzyıl eserlerinden biri olan *Eyyühe'l-veled*, XVI. yüzyılda daha çok tarihçiliğiyle meşhur Gelibolulu Mustafa 'Âlî tarafından ilaveler yapılarak *Tuhfetü's-sulehâ* adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir. Bu, Osmanlı aydınının sosyal hayatla ilgili ahlaki ve didaktik eserlere ilgi göstermesi bakımından önemlidir. Gelibolulu Mustafa 'Âlî, eseri tercüme ederken, görmüş olduğu medrese tahsilinin de etkisiyle dinî ve tarihî bilgilerini de sıkça ilave ederek birtakım kapalı noktalara ışık tutmuştur. Ayrıca daha somut örneklerle açıklama yolunu benimsemiştir. Eserdeki yer yer secili ifadelerle nesir nazma yaklaştırılmış; böylece akıcı üslûbun yanında dilin bütün imkânları da kullanılmaya çalışılmıştır. Birleşik fiiller, *Tarama Sözlüğü*'nde rastlanılmayan deyimler, bugün kullanılmayan kelimeler, eseri dil bakımından daha da önemli kılmaktadır. Bütün bu özellikleri düşünerek *Tuhfetü's-sulehâ*'yı tez konusu olarak seçtik.

Eserin mevcut yedi nüshasından metnin tam olduğu Ankara Millî Kütüphane nüshasını esas aldık.

Çalışmamızın giriş bölümünde XVI. yüzyıl Osmanlı dil ve kültürü, *Tuhfetü's-sulehâ*'nın konusu, Gelibolulu 'Âlî'nin hayatı ve eserleri, birinci bölümünde ise metnin yazım özellikleri üzerinde durduk.

Gramer incelemesi bölümünde ses ve şekil bilgisi çalışması yapılmıştır. Ses ve şekil değişiklikleri Eski Anadolu Türkçesi ile karşılaştırılarak, Klâsik Osmanlı Türkçesinin Eski Anadolu Türkçesinden ayrılan yönleri tespate çalışılmıştır.

Çalışmamızın çevriyazılı metin bölümünde *Tuhfetü's-sulehâ*'nın Millî Kütüphane nüshası esas alınmıştır. Satırlar tarafımızdan numaralandırılmıştır. Varak ve satır numaraları koyu harflerle yazılmıştır. Metin bugünkü noktalama ve yazım sistemi kullanılarak daha anlaşılır hâle getirilmiştir. Ayet ve hadisler Arap harfleriyle yazılmış, tercümeleri dipnotlarda gösterilmiştir. Ayrıca ayetlerin hangi sûrelerde

geçtikleri ve hadislerin de rivayet edenleri ile hangi hadis kitaplarında geçtikleri belirlenmiştir. Arapça'da hemze ile yazılan *dā ĩm*, *fā ĩde*, *ferā ĩzden*, *fezā ĩl* gibi kelimeler metnimizde çoğunlukla hemze ile yazılmış bir iki yerde /ع/ ile yazılmıştır.

Biz de metnin orijinaline sadık kaldık. Tereddüt ettiğimiz kelimelerin yazılışlarını dipnotlarda gösterdik.

Alfabetik dizin bölümünde, metnimizdeki kelimelerin kök ve gövdeleri madde başı olarak alınmıştır. Deyimler, birleşik fiiller alt başlıkta verilmiştir. *eyle-*, *it-*, *kıl-*, *ol-*, vb. gibi yardımcı fiiller birlikte kullanıldıkları ismin alt başlığında yer almıştır. Arapça ve Farsça tamlamaların belirtilenleri madde başı olarak yazılıp anlamları verilmiş, belirtenleri ise altlarında gösterilmiştir. Özel anlam taşıyan tamlamaların mânâları ayrıca alt başlıklarda yazılmıştır.

Şahıs, kavim isimleri ile yer isimleri ayrı dizin halinde düzenlenmiştir. Daha sonra da sırayla “Sonuç”, “Kaynakça”, “Orijinal Metin” şeklinde diğer bölümler yer almaktadır.

Çalışmamız Klâsik Osmanlı Türkçesinin çok zengin olan dil ürünlerinin araştırılması ve belirli noktalarının aydınlatılmasına katkıda bulunabilirse mutluluk duyarız.

Çalışma sırasında maddî ve manevî destekleriyle her zaman yanımda olan aileme, metnin Arapça kısımlarının yazımını titizlikle kontrol eden Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü mezunu Havvana BAĞIRSAKCI'ya, bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren danışman hocam Doç. Dr. Ali AKAR'a ve emeği geçen herkese teşekkürü bir borç bilirim.

KISALTMALAR

AD	: <i>Ahmed-i Dâî Divanı</i>
Ar.	: Arapça
Ar.-Far.	: Arapça-Farsça
a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
Grb.	: Aşık Paşa, <i>Garibnâme</i>
AT	: Atayi'nin Şiirleri
bk.	: bakınız
c.	: cilt
Çev.	: çeviren
Çrh.	: Ahmed Fakih, <i>Çarhname</i>
D	: Doğum yılı
DH	: Dehhanî ve manzumeleri
DLT	: <i>Divanü Lûgat-it-Türk</i>
DTCF	: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
DV	: <i>Vasiyyet-i Nûşirvan</i> , Ahmed-i Dâî Külliyyatı
EAT	: Eski Anadolu Türkçesi
Far.	: Farsça
Far.-Ar.	: Farsça-Arapça
H	: Hicrî
HM	: Hümamî'nin Şiirleri
HR	: Şeyhî, <i>Harnâme</i>
HSN	: Hassân'ın Şiirleri
HŞ	: Şeyhî, <i>Husrev ü Şirin</i>
Işk.	: <i>Işk-nâme</i>
İA	: <i>İslâm Ansiklopedisi</i>
KB	: <i>Kutadgu Bilig</i>
KDD	: <i>Kitab-ı Dede Korkut</i> , Dresten nüshası
KEMŞ	: Ahmed Fakih, <i>Kitâbu Evsâfi Mesâcidi's-Şerife</i>
Gun	: <i>Kitâb-ı Gunya</i>

krş.	: karşılaştırınız
KŞ	: <i>Kitâbu 'ş-Şemsiyye</i>
M	: Milâdî
MC	: Ahmed-i Dâî, <i>Miftâhu 'l-Cenne</i>
MN	: <i>Mecmuatü 'n-Nezâir</i>
MF	: Cemâli-i Karamanî, <i>Miftâhu 'l-Ferec</i>
Mrzb.	: <i>Marzubannâme</i>
MV	: <i>Mevlid-Vesiletü 'n-necat</i>
Ö	: Ölümü
S.	: sayı
s.	: sayfa
SN	: <i>Süheyl ü Nevbahar</i>
ŞD	: <i>Şeyhî Divanı</i>
ŞH	: Şeyyad Hamza'nın Beş Manzumesi
TDAY	: <i>Türk Dili Araştırmaları Yıllığı</i>
TDEA	: <i>Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi</i> (Dergâh Yayını)
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDVİA	: <i>Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi</i>
TKSM	: Topkapı Sarayı Müzesi
TN	: Ahmed-i Dâî, <i>Tıbb-ı Nebevî</i>
TY	: Türkçe Yazmaları
vr.	: varak
Yay.	: yayınları
Yun.	: Yunanca
yy.	: yüzyıl

GİRİŞ

XVI. YÜZYIL OSMANLI DİL VE KÜLTÜRÜNE BAKIŞ

XVI. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu ilmî, askerî, siyasi bakımdan gücünün doruğunda olan bir dünya devleti konumundadır. Batı’da ve Doğu’da ilerlemesini sürdürmüş, sınırları Ortadoğu, Balkanlar, Kırım’a kadar genişlemiş, kendini Türk dünyasına da kabul ettirecek seviyeye ulaşmıştır. Siyasi ve askerî genişlemeye paralel olarak Türk ve İslâm kültürünün merkezi olma yoluna girmiştir.

Edebiyat, mimari, musiki gibi güzel sanatlarda verilen eserler, sosyal kuruluşlardan sayılan câmiler, imâretler, hastaneler ve kütüphaneler, XVI. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğunu medenî seviyede doruğa ulaştıran eserlerin verildiği veya sosyal imkânların sağlandığı ülke durumuna getirmiştir.¹ Osmanlı padişahları, bu dönemde art arda yaptıkları seferlerle imparatorluğun kuruluşunu tamamlarken, bir yandan da ilimde, kültürde, edebiyatta ve diğer bütün sanatlarda ilerleme ve yükselmenin gerektiğini görmüşler ve bunun gerçekleşmesi için büyük çabalar harcamışlardır. Bu sebeple padişahlardan başlayarak bütün devlet büyükleri edebiyata, tarihe önem vermiş, şâirleri, sanatçıları korumuş ve değerli eserleri ödüllendirmişlerdir.² Osmanlı kültürü, devrin diğer dillerinden Türkçeye çevrilen kıymetli kitaplarla ve gerek bu dillerle gerek Türk dili ile yeniden yazılan çok sayıda ilim ve sanat eserleriyle zengindir. İmparatorluğun özellikle İstanbul, Bağdat, Konya, Bursa, Edirne, Üsküp, Diyarbakır gibi büyük şehirlerinde ilim, sanat ve edebiyat gelişmiştir. Mimar Sinan gibi eşsiz bir sanat dehâsı, kendisini yetiştiren ve kendisine yetişen çok sayıda mimar arasından bu asırda yükselmiş, İbn-i Kemal, Ebu’s-Suûd, Kınalızâde gibi âlimler; Hoca Sâdeddin Efendi, Gelibolulu ‘Âlî gibi tarihçiler; Sehî, Lâtîfî, ‘Âşık Çelebi gibi tezkire yazarları; Zâtî, Rûhî, Şeyhülislâm Yahyâ, Bâkî ve Fuzûlî gibi şâirler bu kültür ve muhîtin yetiştirdiği âlimler ve sanatkârlar arasında yer almışlardır.

Türk şiiri, bu yüzyılda kendi özgün yapısını oluşturarak Fuad Köprülü’nün tespitiyle “Türk klasisizmi”ni yaratmıştır. “XVI. yüzyıl edebî ürünleri arasında mahallî hayat sahnelerini, adetlerini, kıyafetlerini, devrin ideolojisini aksettiren levhalar, imparatorluğun askerî başarılarından ve günlük hayatından ilham

¹ İ. H. UZUNÇARŞILI, *Osmanlı Tarihi*, II, s. 607-646

² M. İSEN, *Kühû'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, s. 11

alan mecazlar, birçok tarihî hadiseyi canlı surette yaşatan samimî ve orijinal sanat eserleri vardır”.³ Bu yüzyılda edebî eserlerin büyük bir bölümü ise telif eser olarak karşımıza çıkmakta, bunlarda yerli ögelere daha çok yer verildiği görülmektedir. Tabii birtakım mazmunlar, mitolojik unsurlarda Fars edebiyatının etkisi vardır. “Bunun yanında dilde Arapça ve Farsça sözcük ve tamlamalar yoğunlaşarak devam etmiştir. Önceki yüzyıl şairlerinde görülen Türkçe sözcükler terk edilmiş, yerlerine yabancı unsurlar yerleştirilmiştir. Şiirin aruz kalıbına uydurulması ve estetik endişe ile tercih edilen bu ödünçleme yöntemi, gerçekte Türk dilinin kendi sözcük ve kavram alanlarında esaslı olarak gelişmesini, sanat dili olmasını önlemiştir”.⁴

XVI. yüzyılın yabancı sözcük ve kavramlarına karşı bazı şairlerin yerli ögeleri ön plana çıkardıkları da görülür. Bunlar arasında Türkçe atasözleri ve deyimlere yer veren ‘Ulvî ve Güvâhî gibi şâirler vardır. Trabzonlu Derunî, Âgehî, ‘Aşkî, Yetim gibi şairlerin gazel ve kasidelerinde de aynı yerli ögeler bulunmaktadır.

“Arapça ve Farsça’nın bu ağır dil egemenliğine karşı XVI. yüzyılın sonlarında meydana çıkan Türkî-i basit akımı iki önemli temsilcisiyle Türk dili tarihine geçmiştir. Bunlar Tatalı Mahremî ve Edirneli Nazmî’dir. Mahremî’nin yalnızca Türkçe kelimelerle yazdığı bilinen *Basitnâme* adlı eseri bulunamamıştır. Edirneli Nazmî sade Türkçe ve tamlamasız Türkçe ile yazdığı divanının sanat değeri pek yüksek olmamakla birlikte dil bakımından önemlidir. Bu akım, dönemin genel eğilimleri karşısında önem kazanamadı ve güçlü şairler yetiştiremedi”.⁵

Kelime işçiliğine dayanan şiir anlayışı bu asırda imparatorluğun zengin hayatına uygun bir mânâ ve hüner kazanmıştır. Esâsen bu süsleme zevki, millî tabiatın bir ifâdesi olan ağırbaşlı, kibar ve sade güzelliğini muhafaza etmekle beraber, asrın bütün güzel sanatlarına hâkimdir. XVI. asır Dîvan şiiri asrın bütün plastik ve süsleme sanatlarındaki ince işleyiş zevkini kendi mısralarına aksettiren şiirdir.⁶ Bu yüzyılın ilk yarısında gazel, kaside ve mesnevi alanlarında verdiği eserlerle Türk şiirine yeni mecazlar katan Zâtî, Sâdî-i Şirazî’ye benzetilecek kadar gazel ve kaside üstadı sayılan Hayâlî, imparatorluğun uzak bir köşesinde duru, temiz

³ M. F. KÖPRÜLÜ, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 393

⁴ A. AKAR, *Türk Dili Tarihi*, s. 291

⁵ Bu konuda ilk önemli çalışma F. Köprülü tarafından yapılmıştır. *Millî Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirleri ve Divan-ı Türkî-i Basit* İst. 1928. Bundan başka yapılan çalışmalar için bk. A. AKAR, *Türk Dili Tarihi*, s. 291

⁶ N. S. BANARLI, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, 1, s. 562-563.

Azerî Türkçesiyle nazım ve nesirde birçok eser veren mistik şâir Fuzûlî ve nihayet renkli üslûbu ve özgün hayal dünyası ile “imparatorluk şâiri” olan Bâkî, XVI. Yüzyıl Türk şiirini çağın Fars şiiriyle boy ölçüşebilecek hâle getirmişlerdir.

“XVI. yüzyılda Osmanlı Türkçesi kendine “klâsik” denebilecek bir mecra yaratmıştır. Osmanlı edebiyatı bilindiği gibi nazım üzerine kurulu bir edebiyattır. Durum böyle olunca şiirde ölçü, dili şekillendiren temel unsurların başında gelmektedir”. Türkçe söyleyişlerle aruz vezinleri arasındaki anlaşma daha ileri ve daha yerli bir kıvama ulaşmıştır. “Dil artık şiirin kontrolüne girmiş, kelime ve kavram seçilirken anlamdan çok kelime musikisine ve aruz kalıbına uygun olup olmadığına bakılmıştır. Bu durumda aruza daha uygun olan Arapça ve Farsça kelimeler tercih edilir olmuştur. Türkçe ise daha çok fiilleriyle ve ekleriyle kendine yer bulmaya çalışmıştır”.⁷ Böylece kelimeleri yabancı ama söylenişi Türkçe olan bir şiir dili geliştirilmiştir.

XVI. yüzyılda nesir alanında da tarihî ve medenî gelişmelere paralel olarak kıymetli eserler verilmiştir. Bir kısım Osmanlı nesircilerinin XIV. ve XV. yüzyıllardaki tabî ve sade nesir dilinden daha XV. yüzyılda uzaklaşmaya başlamaları, bu yüzyılın da nesirini etkilemiştir. Arapça ve Farsça kelime ve terkiplere aşırı yer verilmesi, cümlelerin söz sanatları ve kelime oyunları ile süslenip uzatılması, cümlelerin birbirlerine bağlanmasıyla ifadenin güçleşmesi ve seci yapma merakıyla uzaması sebebiyle Türk nesri bu yüzyılda bir çıkmaza doğru sürüklenmiştir. Ancak yazılarında süslü fakat boş cümlelere yer verenlerin çoğu, yüzyılın ikinci, üçüncü sınıf yazarlarıdır.

TUHFETÜ’S-ŞULEHÂ’NIN KONUSU

Tuhfetü’s-şulehâ’nın konusu, İslâm bilgini İmam Ğazâlî (450-505/1058-1111)’nin oğlu gibi sevdiği bir talebesinin sorularına verdiği ayrıntılı cevaplar, tavsiyeler, hayır dualarıdır.

‘Âlî, Ğazâlî’nin *Eyyühe’l-veled* kitapçığındaki öğütlerini bu eserinde yalnız tercüme ile yetinmemiş kendisi de onları açıklayıcı ve somutlaştırıcı eklemeler

⁷ A. AKAR, *Türk Dili Tarihi*, s. 291-292

yapmıştır. Bazı konuları şiirlerle açıklama yoluna da gitmiştir. *Tuhfetü's-sulehâ*'yı, okuyanların hayır dualarını kazanmak için yazdığını söylemektedir.

Eser şu bölümlerden oluşur:

– **Sebeb-i telif:** Ğazâlî'nin önde gelen talebelerinden biri, yıllarca onun hizmetine devam etmiş, ilimleri en ince noktasına varıncaya kadar öğrenmiş ruhi ve ahlaki faziletlerini geliştirerek kendisini olgunlaştırmıştır. Bu bilgilerden hangilerinin ahirette ona faydalı ve hangilerinin lüzumsuz olduğunu bilmek ister. Bu sebeple hocasına mektup yazarak fikir danışmaya karar verir, bazı sorular sorup tavsiye ve hayır duası ister. Talebesinin isteği üzerine Ğazâlî, bu risaleyi kaleme alarak ona gönderir.

Bu bölümde 'Âlî'nin, bilgili bir talebenin aklına gelebilecek şüpheleri keşfederek ve cevaplar arayarak onların giderilmesi yolunda Ğazâlî'nin eserinin yararlı olacağını düşündüğü de belirtilmektedir.

– **Faydasız bilginin zararları:** Hz. Peygamber'den rivayet edilenler en güzel nasihattir. O nasihatlerden biri şu sözüdür: “Allah'ın kulundan yüz çevirdiğinin alâmeti, o kulun kendisine faydası olmayan, yararsız işlerle uğraşmasıdır. Kırk yaşını aşmış bir kimsenin hayrı şerrinden üstün değilse, o adam cehennem ateşine hazırlansın.” Ğazâlî, bunun bilgili ve anlayışlı kimseye yeteceğini belirtir.

– **Bildiği ile amel etmek:** Nasihat etmek kolaydır. Onu tutup gereğince amel etmek ise çok zordur. Bir kimse ilimden yüz bin mesele okumuş ve öğrenmiş olsa fakat öğrendikleriyle amel etmese ona bir faydası olmaz. O ancak bildikleriyle bir fayda sağlayabilir. Ameli ile kurtulabilir.

Bu bölümde Kur'an'dan, sosyal hayattan ve şiirlerden yararlanılarak açıklamalar yapılmıştır.

– **İman ve amel:** Yararlı işler (amâl-i sâliha) işlemedikçe iyilik bulunmaz. Burada kulun cennete Allah'ın fazlı ve keremiyle girecekse de daha önceden ona taat ve ibadetle hazırlanması gerektiğine işaret ediliyor. Ayrıca Hasen Basrî'nin bu konudaki görüşleri ile Ben-i İsrâil'den bir kimsenin hikâyesine yer veriliyor.

– **Nefis muhasebesi:** Bu bölümde Resulullah, Hz. 'Alî, Hz. Ebubekir, Hasen Basrî, Süfyân-ı Sevrî ve Lokman Hekim'in söyledikleri ışığında, insanın

amacının ruhu olgunlaştırmaya, nefesine hakim olmaya, bedenini de ölüme hazırlamaya çalışmak olduğu belirtilmektedir.

– **İbadet ve taat nedir?:** İlimin esası, ibadet ve taatin ne olduğunu bimektir. Taat ve ibadet, söz ve işlerinde Allah'ın ve peygamberinin koyduğu emir ve yasaklara uymaktır. İnsan, esaslı bir mücahede ile nefisini yenmezse kalbi asla marifet nurlarıyla aydınlanamaz.

Ğazâlî bu bölümde soruların bazılarının cevaplarını söz ve yazı ile vermenin doğru olmadığını da belirtir. Onların mahiyetinin o mertebeye yükselince anlaşıldığını söyler. Buna göre zevk ve duyguya hitap edenler sözle açıklanamaz. Acının acılığı, tatlının tadı ancak tatmakla anlaşılır ifadeleriyle daha somut örnekler vermektedir. Bu konuda kendi yazdığı kitaplara da başvurulabileceğini belirterek doğru yola girmek isteyeneye vacip olan dört unsuru sayar.

- Doğru ve sağlam bir inanç
- Tevbe-i nasuh (bir daha kusur işlememek günaha girmemek hususunda)
- Hak sahiplerinin senin üzerindeki haklarını onlar hoşnut oluncaya kadar ödemek
- Allahın emir ve yasaklarını bilecek kadar din bilgisini ve dünyada kendini kurtaracak kadar de diğer ilimleri okuyup öğrenmek.

– **Şiblî'nin kanaati:** Şiblî dört bin hadis okumuş ve öğrenmiştir. Onların içinden seçtiği ve kurtuluşu bulduğu hadis şudur: “Dünya için orada kalacağın müddet (nispetinde) çalış, ahiret için orada kalacağın müddet çalış ve cehennem ateşi için de ona dayanabileceğin, sabredebileceğin kadar günah işle.”

– **Hâtim-i Esam'ın hocasından öğrendikleri:** Hâtim'in hocası Şakîk-i Belhî'dir. Hâtim otuz sene sonunda öğrendiği sekiz şeyi anlatmaktadır. Bunlar, kişinin en iyi dostunun amel olduğu, nefsin isteklerine boyun eğmemek ve dünya malını fakirlere dağıtmak gerektiği, Kur'an-ı Kerîm'in gerçekliğine gönülden inanmanın esas olduğu, Allah'ın verdiği rızka kanaat etmek gerektiği, şeytandan başkasına düşmanlığın caiz olmadığı, rızk ve geçimi sağlamada şüphe ve harama düşmeyerek ibadetle meşgul olmak gerektiği, sadece Allah'a tevekkülün yeterli oluşudur.

– **Hak yoluna girebilme:**

- a) Mürşid ve mürşidin özellikleri

Mürşid, dünyadan ve dünyaya ait herşeyin sevgisinden yüz çevirmiş, Hz. Peygamber'e kadar yükselen silsileye sahip ferâsetli bir şahsa devam etmiş, çok namaz kılarak, sadaka vererek, oruç tutarak, uyku, söz ve yemeği azaltmak suretiyle nefsini güzel terbiye etmiş ve şeyhine uymakla sabır, namaz, şükür, tevekkül, kanaat, iyi huy, alçakgönüllülük, bilgi, doğruluk, sözünde durmak, ağırbaşlılık vb. güzel huyları kendine ziynet yapan kimsedir. Böyle bir mürşide içten ve dıştan saygı ve itaat göstermek gerekir.

Tasavvufun iyiyi kötüden ayıran iki özelliği, nefsinin isteklerini Allah'ın emirleri karşısında feda etmek ve insanlarla ilişkilerinde iyi huylu olmak, alçakgönüllü davranmaktır.

b) Allah'a kulluk

Allah'a kulluk şeriatın hükümlerini korumakla, kaza ve kadere, Allah'ın verdiklerine rıza göstermekle, kendi nefsinin isteklerine değil Allah'ın isteklerine baş eğmekle olur.

Bu bölümde tevekkül ve ihlâsın önemine de değinilip bütün bu işlerin özünün nefsi feda etmek olduğu vurgulanmaktadır.

– **İmam Ğazâlî'nin sekiz öğütü:** Ğazâlî bu bölümde verdiği sekiz öğütün dördünü kaçınılacak, geri kalan dördünü de yapılması lüzumlu olarak nitelendirmektedir.

Yapılmaması gereken dört şey:

1. Mümkün mertebe kimse ile herhangi bir konuda münakaşa ve münazara edilmemelidir.

Münakaşada gaye, gerçeğin ortaya çıkması olmalıdır. Bunun ise iki belirtisi vardır:

a) Hak ve hakikatin senin veya bir başkasının diliyle açıklanmasında hiçbir fark gözetmeyeceksin.

b) Münakaşanın toplum arasında değil de tenhada yapılmasını sevmektir.

Bu kısımda cehâlet adı altındaki hastalıkları dört bölüme ayırmaktadır. Bunlardan ancak bir tanesinin tedavisi mümkün, diğerlerinin değildir.

Tedavisi mümkün olmayanlar

Birincisi: Cehâlet hastalığına yakalananlar (kalpleri hasta olan kimseler), soru ve itirazlarını karşısındakini çekememezlikten ve kinlerinden ötürü yaparlar. En doğrusu böylelerinin sorularına cevap vermemektir.

İkincisi: Bu kimselerin hastalığı ahmaklıktandır. Ahmak adam akli ve nakdi ilimlerle ilgili şeyleri kısa zamanda öğreneceği ve âlim olacağı kuruntusuna kapılır ve ömrünü ilim ve amelle geçirenlere saldırır. Zanneder ki kendisi için müşkül olan, onlar içi de müşküldür.

Üçüncüsü: Gerçeği arayan bir kişidir. Büyüklerin sözlerini anlayamadığı zaman Sorularını faydalanmak için sorar. Ama hakikatleri anlamasına asla imkân yoktur.

Dördüncüsü: Tedavisi mümkün olan cehalet hastalığı ise hakikati arayan akıllı ve anlayışlı bir kişinin hastalığıdır. Haset, öfke ve ihtirası yoktur. Dünya mal ve rütbelerine körü körüne bağlı olmayıp doğru yolu aramaktadır. Bu adamın sorularını cevaplandırmak câiz ve hatta borçtur.

2. Terk etmek gereken dört şeyin ikincisi nasihat etmek ve vaizlik taslamaktır. Bu iş ancak iki şartla yapılabilir.

Birinci şart: Söyleyeceğin nasihatleri evvela kendin tutup ondan sonra başkalarına öğüt vermek gerekir.

İkinci şart: Vaaz ederken halk “Ne güzel vaaz ediyor, ne hatip adam desinler diye, halkı galeyana getirmemek, vecde getirip coşmalarına ve taşkınlık yapmalarına sebep olmamak gerekir. Çünkü bu işler dünya sevgisidir ve gafletten doğar.

Vaazdaki amaç, insanları dünyadan âhirete, hırstan zühde, masiyetten ibadete, gafletten uyanıklığa, gururdan takvaya davet olmalıdır.

3. İdarecilerin, emir ve sultanların arasına karışıp uzun uzun görüşmemeli, yolda karşılaşmaktan çekinmelidir. Eğer karşılaşılırsa onları övmemelidir.

4. Hükümdar ve emirler ile sâirin bahşış ve hediyelerinin helâl olduğunu bilirse bile kabul edilmemelidir. Çünkü bunları kabul etmek dinde fesada sebep olur. İnsan kendini şeytanın aldatmasından korumalıdır.

Yapılması gereken dört nasihat:

1. Allah ile muamele: Allah’a kulluk görevinde, sana güzel hizmet eden, yaptıklarından memnun olduğun, seni kızdırmayan, canını sıkacak bir tarafı bulunmayan kölenin (hizmetçinin) sana karşı muamelesi gibi ol.

2. İnsanlarla münasebetler: İnsanlara karşı yaptığın işleri, onların sana yapmalarını arzu ettiğin şekilde yap. Çünkü kendin için sevdiğin bir şeyi başkaları için de sevmedikçe imanın kâmil olmaz.

3. Faydalı bilgiler hakkında: Okuduğun ilimler kalbini düzelterip ahlâkını güzelleştiren mahiyette olmalıdır. İnsanın her girdiği gün ve gecede ölmesi mümkündür. Buna göre seçtiğin ilimler hep dünya ilmi olmamalı, biraz da maneviyatını düzelteren ilimlerden olmalıdır.

4. Dünya malından istenilecek miktar: Sana ve ailene bir sene yetecek kadarından fazlasını toplama.

Bu bölümün sonunda hoca, talebesinden verdiği cevaplarla amel etmesini ve hayır dualarında kendisini unutmamasını istemektedir.

– **Dua:** Kitap sıkıntılı anlarda özellikle namazlardan sonra okunması istenen bir dua kısmıyla sona ermektedir.

GELİBOLULU MUSTAFA ‘ÂLÎ

1. Hayatı

Tuhfetü’s-şulehâ’nın yazarı Mustafa ‘Âlî Efendi’dir. Babası Ahmet Efendi, dedesi Abdülmevlâ Çelebi’dir. 28 Nisan 1541’de Gelibolu’da doğdu. ‘Âlî, K. Süssheim’in ifadesi ile “XVI. asır Türk irfanının en parlak mümessillerinden birisidir.”⁸

‘Âlî’nin memleketi Gelibolu, İstanbul’un fethine kadar Osmanlı Devleti için birinci derecede önemli, siyaset ve kültür merkezlerinden birisiydi. Özellikle “ikinci kez Türklerin eline geçtikten sonra (14 Haziran 1367) hem Rumeli’ye geçişler hem de Osmanlı denizciliği açısından büyük önem kazandı. Tezkirelerden kolayca tesbit edilebileceği gibi yetiştirdiği otuzu aşkın şairle de Gelibolu, İstanbul,

⁸ K. SÜSSHEIM, “‘Âlî” *İA*, c. 1, s. 304

Bursa, Edirne, Konya, Diyarbakır, Kastamonu, Bağdat gibi önemli şehirlerin hemen ardında yer almaktadır”⁹ ‘Âlî’nin annesi zengin ve sarayla bağlantısı olan bir ailenin kızı idi. Adı tespit edilemeyen annesi Muslihiddin Mustafa adlı bir şeyhin torunudur.

Varlıklı bir tüccarın oğlu olan ‘Âlî ile kardeşleri Mehmed ve Bünyamin iyi bir eğitim almışlardır. Müellif ilk eğitimini Arapça hocası Habîb-i Hamidî’den aldı. Daha sonra Ebussuud Efendi’nin öğrencisi olan Sinan Halife’den mantık ve ilahiyat dersleri aldı. Sonra da Farsçayı öğrendi.

Edebî ve dinî ortamı genç yaşta tanıma fırsatı bulan müellif, tasavvufa ilgi duyar. Latifî ve Sun’î gibi dönemin Gelibolulu şairlerini de babasının düzenlediği şiir meclislerinde görür. 15 yaşına geldiğinde “Çeşmî” mahlasıyla şiirler yazmaya başladı. Bu mahlası 17 yaşında iken ömür boyu kullanacağı “‘Âlî” ile değiştirdi. “Ulu, yüce” anlamlarına gelen ‘Âlî mahlası, müellifin ne kadar hırslı, gururlu olduğunu da yansıtmaktadır. Gelibolu’daki medrese eğitimini tamamladıktan sonra bazı küçük risaleler yazmaya başlamıştır. Bundan sonraki eğitimini İstanbul’daki medreselerde tamamlamaya karar verir.

964 (M 1556-1557)’te İstanbul’a giderek Rüstem Paşa Medresesine kaydolur. Bu medresedeki hocası Mevlânâ Şemseddin’dır. Bir yandan İstanbul’daki edebî ve dinî çevreleri tanımaya başlar. Bu arada devrin en büyük hitâbet üstadı sayılan hemşehrisi Surûrî’den tefsir ve fıkıh dersleri alır. Saraya yakın kimselerle dostluklar kurmaya çalışır.

968 (M 1560)’de İstanbul’daki medrese eğitimini tamamlar. İyi bir Farsça, Arapça bilgisini de içine alan bu öğrenimin mükemmel olduğu düşünülebilir. O dönemde medrese mezunları ya müderris oluyorlar ya da kadılık mesleğini seçiyorlardı. ‘Âlî, medreseden yeni mezun olduğunda bir süre İstanbul’da bekler. Daha sonra öğrencilik yıllarında yazdığı *Mihr ü Mâh* adlı mesnevisini Şehzâde Selim’e sunmak amacıyla Konya’ya gider.

Konya’da Şehzâde’den iltifat görerek mülazımlığa atandı. Müderris veya kadı olmayı istemesine rağmen Şehzâde kendi sarayında divan kâtibi olmasını önerdi, o da kabul etti. 969 (M 1561-1562)’da Selim’le birlikte Kütahya’ya gitti. Saray çevresinde daha iyi bir görev almak arzusuyla 970 (M 1563)’de İstanbul’a gitti. Padişah (Kanunî) tarafından bu isteği reddedilince tekrar Kütahya’ya

⁹ M. İSEN, “Tezkirelerin Işığında Divan Edebiyatına Bakışlar”, I. Osmanlı Kültür Coğrafyası, V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildirileri, İstanbul 1985, s. 144

dönemeyen ‘Âlî, Şam Beylerbeyi Lala Mustafa Paşa’nın teklif ettiği divan kâtipliğini kabul ederek Şam’a gider. (972 M 1564). “Bu kâtiplik göreviyle ‘Âlî, inşa tarzı yazmada büyük bir deneyim elde etmiştir. Dolayısıyla ‘Âlî’ye nesrin kapıları bu görevle açılmış oldu”.¹⁰ İlk divanını da bu yıllarda oluşturdu.

976 (M 1568)’da Lala Mustafa Paşa’nın Yemen seferinde görevlendirilmesi sebebiyle onunla birlikte Şam’dan Kâhire’ye gider. 1569’un başında Selim’in oğlu Şehzâde Murad’ın yanına Manisa’ya gider ve *Mihr ü Vefâ*’yı sunar. Aynı yılın sonbaharında İstanbul’a döner. Saraydan yeni görevler ister. Sokullu’nun çok itibar ettiği Şeyh Nureddinzâde Muslihiddin, ‘Âlî’nin *Heft Meclis* adlı eserini sadrazama sunar (M 1572). Sadrazam bu eseri beğenerek ‘Âlî’yi Dalmaçya kıyılarındaki Klis sancağı divan kâtipliğine görevlendirir. Bu yedi yıl süren görevinde tımar sahibi olur. Yahya Bey ve ‘Âşık Çelebi gibi âlimlerle ve şairlerle de burada tanışmıştır. “Sınır boylarının hareketli günleri ona ilginç gelmiştir. Devlete sadece kalemiyle değil aynı zamanda kılıcıyla da hizmet ettiğini belirtir”.¹¹

Klis’deki görevinden sonra ‘Âlî, III. Murad’ın tahta çıkmasıyla umutlanarak (982 M 1574) övgü dolu kasideler yazar ve kendi yeteneklerine uygun yeni bir iş verilmesini ister. Ama sonuç alamaz. Üç yıl sonra padişahın çok itibar ettiği Şeyh Şücaeddin’in yardımı ile *Faslü’l-hitâb* adlı eserini *Hilyetü’r-ricâl* adıyla padişaha sunar. ‘Âlî, Türkçe ve Farsçadaki ustalığını öven bir kasidesini de saraya sunar ve Gürcistan seferi kâtipliğine atanır. ‘Âlî’nin Şam’daki hamisi Lala Mustafa Paşa bu seferin komutanıdır. ‘Âlî Gürcistan ve İran seferlerine katılır. Ekim 1578’de ‘Âlî, Halep tımar defterdarlığına atandığı halde hemen Halep’e gidemez. İlkbaharda yapılacak sefer için Trabzon limanına gelecek olan erzakı denetlemek üzere oraya gider. Daha sonra Halep’e giderek burada tımar defterdarı olarak uzun süre kalır.

Lala Mustafa Paşa’nın ölümüyle hamisiz kalan ‘Âlî, artık iyice ümitsizdir. Yıllık 80 bin akçelik geliri yetersiz buluyordu. Yaptığı hizmetlerin karşılığını göremeyişinden yakınarak başka bir görev düşünüyordu. En büyük isteği, nişancılık ya da bir büyük vilayetin defterdarlığı idi. Bu amaçla İstanbul’da kendisine yardım edebilecek ‘Azîz efendi ve Nişancı Mehmed Efendi’ye yakın olmaya çalıştı. 988 (M 1580/81)’de *Tuhfetü’s-şulehâ* adlı eserini yazdı.

¹⁰ C. H. FLEİSCHER, *Tarihçi Mustafa Ali*, s. 42

¹¹ FLEİSCHER, a.g.e s. 63

‘Âlî, 991 (M 1583)’in son altı ayında *Câmiü’l-buhûr der Mecâlisi Sûr*’u kaleme alır. Aynı yılın ilkbaharında Halep’teki görevinden istifa ederek İstanbul’a gelir. ‘Âlî, Kütahya’da iken tanıdığı Gazanfer Bey’in yardımı ile *Nusretnâme*’yi padişaha sunar. Padişah III. Murad eseri çok beğenir ve saray atölyesinde daha orijinal minyatürlerin yer alacağı bir nüshasının hazırlanması için ‘Âlî’yi gözetici tayin eder. ‘Âlî, bu bir yıl içinde yerleşik bir memurluk almak için padişahın gözüne girmeye çalışır. Hatta padişahın fala düşkünlüğünü bildiği için *Câmiü’l-kemâlât* adlı yarı tasavvufî bir falnâme yazar.

992 (M 1584)’de Özdemiroğlu Osman Paşa sayesinde Erzurum hazine defterdarlığına atandı. Burada gelir durumu düzeldi. Sekiz ay süren bu görevinde gayet başarılı icraatlarda bulundu. Vergileri toplattı, Van kalesini tamir ettirdi. Yerine Hamza Çelebi getirildi. ‘Âlî ise Bağdat defterdarlığına atandı. 1585’te Bağdat’a gitti. Bu sırada hamisi Osman Paşa öldü. Kendisi Bağdat’a ulaştığında bu görevin başka birine verildiğini öğrendiğinde İstanbul’a mektup yazarak bu durumun düzeltilmesini talep etti. ‘Âlî, bu kadar yoğun işleri arasında bile bir kültür ve sanat adamı olma özelliğini sürdürdü. Şam’da iken Kınalızâde ‘Alî Çelebi’nin (1510-1573) yönetiminde yapılan toplantılar, Bağdat ve Erzurum’da da devam etti. Bağdat’a vardığında 30 kadar şair onu karşılar. Bunlar arasında tezkire yazarı Ahdî ve Bağdatlı Ruhî de vardı. Ayrıca burada İranlı Kutbettin Yezdî adlı sanatçıdan hattat ve nakkaşlar hakkında bilgi edindi. Ertesi yıl bu sanatlar hakkındaki meşhur eseri *Menâkıb-ı Hünerverân*’ı yazdı. Bu eser, kendisi de hattat olan ‘Âlî’nin çok önemli bir yönüne dikkatimizi çekmektedir. “Divan edebiyatımızın tanınmış bir nesir ustası olarak eserinde Arapça ve Farsça’nın hakimiyeti altında secîler ve edebî sanatlara da yer vermiştir”.¹²

1586’da Bağdat’tan İstanbul’a gelir. ‘Âlî eski dostları Gazanfer Ağa ve Hoca Saadettin Efendi’ye başvurarak tekrar yardımda bulunmalarını talep eder. Bu arada *Kâvâidü’l-mecâlis*’i yazar.

Şubat 996 (M 1588)’da hamisi Gazanfer Ağa sayesinde Sivas’a Vilayet-i Rum defterdarı oldu. ‘Âlî, bu arada Şam defterdarlığı veya Cidde eminliği ister. Nisan 1589’da bu görevinden alınır. Kendisini yorgun hissettiği bu günlerde yazdığı *Nevâdirü’l-Hikem*’de zamanın kötülüğünden şikâyetçidir.

¹² M. CUNBUR, *Menâkıb-ı Hünerverân, Hattatların ve Kitap Sanatçılarının Destanları*, s. 9

“997 (M 1589) ilkbaharında Sivas’taki defterdarlık görevinden azledilen ‘Âlî, İstanbul’a döner. Hicri 1000. yıla yaklaşılırken ‘Âlî’nin azl psikolojisiyle kıyâmet beklentileri birleşir. Artık hayatı çekilmez hale gelmişti. 30 yıl boyunca sürekli azl, sürekli sürgün onu daha önce pek ilgilenmediği tasavvufa yöneltir”.¹³

1000 (M 1592-1593)’de meşhur tarihi *Künhü’l-ahbâr*’ı yazmaya başladı. Ömrünün kalan sekiz yılını bu eserini tamamlamakla geçirir. Razi, Mevlâna, Şirazî, İmam Gazâlî ve Ömer Hayyam gibi bilgin ve şairlerin eserlerini okumakla birlikte, *Künhü’l-ahbâr*’ın kaynaklarını sayarken adlarını verdiği yüz altmış yedi eseri gözden geçirdiğini kaydetmiş olması da yazarımızın araştırmacı kimliğini göstermektedir. Ayrıca ‘Âlî, her fırsatta tarafsız bir tarihçi olduğunu ileri sürmekte kimseye iftira etmediğini beyan etmektedir.¹⁴

1592’de Yeniçeri kâtipliğine atanır. Ama dört ay sonra bu görevden de alındı. Birkaç hafta sonra defter eminliğine getirildi. ‘Âlî bu görevi yıllardır peşinden koştuğu nişancılık için bir basamak olarak görmekteydi. Yolsuzluk yaptığı gerekçesi ile defter eminliği görevinden de alınır.

Hayal kırıklıkları ve üzüntülerini azaltmak için memleketi Gelibolu’ya gider 1001 (M 1593). *Sadef-i Sad-güher*’i bu sırada yazmıştır. Burada birkaç ay dinlendikten sonra tekrar *Künhü’l-ahbâr* üzerinde yoğunlaşır.

1595’te yeniden yeniçeri kâtipliğine getirilir. III. Mehmed’in tahta çıkmasından sonra Amasya sancakbeyliği ve Vilayet-i Rum (Sivas) defterdarlığı ile görevlendirilir. Bu görevde bir yıl kalan ‘Âlî, 1004 (M 1596)’de Kayseri sancakbeyliğine atandı. Aynı yılın sonbaharında bu görevinden alındı. 1007 (M 1599)’de Şam Beylerbeyliğine atandı ama göreve başlayamadı. ‘Âlî’nin bundan sonraki görevi Cidde sancakbeyliği ve eminliğidir. Cidde’ye Kâhire yoluyla giderken *Hâlâtü’l-kâhire mine’l-Âdâti’z-zâhire* adlı eserini kaleme alır. Bu arada Kâbe’yi ziyaret eder. Ertesi yıl hastalanır ve 58 yaşında Cidde’de vefat eder 1008 (M 1600). Fazlullah adlı bir oğlu olduğu bilinmektedir.

Kaynaklar ‘Âlî’yi gururlu, mevki hırsıyla dolu, kendini herkesten üstün gören, haksızlığa gelemeyen hatta biraz geçimsiz biri olarak tanımlıyorlar. Ancak

¹³ A. AKAR, *Gelibolulu Mustafa ‘Âlî-Mirkâtül-Cihâd (Dil İncelemesi- Metin-Dizin)*, İstanbul 1997, (yayımlanmamış doktora tezi), s. XXIV-XXV

¹⁴ *Künhül-Ahbar*, matbu nüsha, C. I, s. 103’te ‘Âlî, “Mütâla‘â idenlere ma‘lûm olur ki aslâ ğarez ve ta‘aşşub semtine gitmedim ve hağ-şinâsâna mefhum olur ki kizb ü iftirâya cür’et etmedim” ifadeleriyle tarafsızlığını ortaya koymaktadır.

‘Âlî’nin böyle bir mizaca sahip olmasında yaşadığı dönemin siyâsî ve idârî istikrarsızlığından kendisinin de nasibini alması etkilidir.

2. Eserleri

Görevi gereği Osmanlı İmparatorluğu’nun doğusundan batısına, kuzeyinden güneyine kadar birçok yerinde bulunmuş olan ‘Âlî, tarihî, edebî ve sosyal alanlarda manzum ve mensur tarzda eserler vermiş bir müelliftir. Bu eserlerinin sayısı 60’tan fazla olduğu ileri sürülüyorsa da bazıları bugüne kadar ele geçmemiştir. ‘Âlî’nin, dil ve edebiyat itibariyle Türkçe, Farsça ve Arapça olarak şiir bile yazacak güçte ve bu dillerin edebiyatına da vâkıf olduğu anlaşılmaktadır. Ancak kendisi daha çok tarihçi olarak tanındığından, kaynaklarda tarihî eserlerinden çokça söz edilmiştir. İslâm tarihçiliği hakkında çağdaşlarından daha geniş bilgilere sahip ve tenkide çok meyyal bir mizacı olduğu da bilinmektedir. Ayrıca “sosyal hayata, ahlâka ve tasavvufa dair eserler yazmış olması ‘Âlî’nin değişik ilimlerle uğraştığını göstermektedir. Bu arada “ilm-i nücûm” denilen astroloji ve tıp gibi müspet ilimlerle de meşgul olduğu”¹⁵ bilinmektedir. Bu kadar değişik konularda kalem oynatabilmek oldukça zordur.

‘Âlî, bazen anlattığı olaylara ilişkin Farsça şiirler de söyler. Bu olaylara canlılık kazandırmaktadır. Yer yer bazı hadisleri, atasözlerini ve şiirleri farklı olaylar için aynen veya çok az bir değişiklik yaparak kullanmıştır.¹⁶ Kur’ân-ı Kerîm’e oldukça hâkim olan ‘Âlî, olayları anlatırken gerek gördüğü yerlerde âyetlere başvurmuştur. Bu durum XVI. Yüzyıl Osmanlı tarihçiliğinin de belirgin özelliklerinden biridir.¹⁷

N. Atsız, onun eserlerini tarihî eserler, edebî eserler ve diğer konulardaki eserler olmak üzere üç büyük bölüme ayırmıştır.¹⁸

Mustafa İsen ise;

1. Tarihî eserler

¹⁵ M. ŞEKER, *Gelibolulu Mustafa ‘Âlî ve Mevâ‘idü’n-Nefâis Fî-Ḳavâ‘idi’l-Mecâlis*, s. 18

¹⁶ F. ÇERÇİ, *Gelibolulu Mustafa ‘Âlî ve Kühü’l-Ahbâr’ında II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri*, C.1, s.60

¹⁷ Ş. SEVERCAN, *Kemal Paşa-zâde, Tevârih-i Âl-i Osman*, X. Defter, Erciyes Üniversitesi, SBE, (Basılmamış doktora tezi), s. 95

¹⁸ N. ATSIZ, *‘Âlî Bibliyografyası*, s. 10

2. Edebî eserler
3. Sosyal hayatla ilgili eserler
4. Diğer konulardaki eserler

olmak üzere dört ana başlıkta ele alır.¹⁹ İncelediğimiz *Tuhfetü's-şulehâ* adlı eseri ise sosyal hayatla ilgili eserler grubunda zikretmektedir.

Atsız'ın yazılış tarihlerini esas alarak yaptığı tasnife göre, eserlerinin 13'ü tarihî, 20'si edebî, 22 adedi ise diğer konulardadır.

‘Âlî'nin eserleri hakkında, gerek yukarıda isimleri geçen eserlerde gerekse başka makalelerde²⁰ ayrıntılı bilgi verilmiştir.

---

¹⁹ M. İSEN, a.g.e s. 12

²⁰ B. TOPALOĞLU-Ö. F. AKÜN, “Ali Mustafa Efendi” *TDV İA*, c. 2, s. 414-421

BİRİNCİ BÖLÜM

YAZIM ÖZELLİKLERİ

1. Şekil Özellikleri

Üzerinde çalıştığımız *Tuhfetü's-şulehâ* adlı eser, Ankara Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu A 8337 numarada kayıtlıdır (DVD Numarası: 551). Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Beşir Ağa 343, Hacı Mahmud Efendi 2083, Hamidiye 387 (sonu eksik), İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 2187; TKSM TY.K 1056 ve Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi 1153 numarada da nüshaları vardır. Biz, Ankara Millî Kütüphane nüshasını eksiksiz olması sebebiyle seçtik. Kitap, 240x60-170x85 mm. (Dış-iç) boyutlarındadır. Tamamı 40 varaktır. Her varakta 21 satır bulunmaktadır. Sırtı kahverengi meşin, kapakları ebru kaplı mukavva ciltlidir. Başlangıç kısmındaki üç sayfada metin yoktur.

Ahlâka dair bir eserdir. Yazı türü talik, kağıt türü harf filigranlıdır. Gazâlî (1058-1107)'nin *Eyyühe'l-veled* adlı eserinin tercümesidir. 'Âlî bu eseri yalnız tercüme ile yetinmemiş daha da açıklayıcı eklemelerde bulunmuştur. Asıl metin ve çizgiler kırmızıdır. Rutubet lekeleri de belirgindir. Kitabın bazı sayfalarının sol alt kısmında Millî Kütüphane-Ankara-1946 damgası bulunmaktadır.

Metin bir dua ibaresi ile başlayıp yine bir dua kısmının sonunda sene belirtilerek sona ermektedir.

2. İmlâ Özellikleri

2.1. ÜNLÜLERİN YAZILIŞI

2.1.1. /a/ ünlüsünün yazılışı

a. Türkçe kelimelerde genellikle gösterilen bu ünlü bazı yerlerde yazılmamıştır.

چاغرر *çağırur* 12a/16

چاغرمرق *çağırmağ* 33b/21

صاقرن صاقرن *şakın şakın* 33a/18

صاقرن صاقرن *şakın şakın* 37a/5

الچاقلق *alçaqlık* 22b/21

الچقا *alçağ* 4b/17, 8b/14

طارتلوك *ṭartuluñ* 7b/12

طرتوك *ṭartuñ* 7b/12

b. Birinci, ikinci ve üçüncü teklik şahıs zamirleri Klâsik Osmanlı Türkçesi imlâsı ile yazılmıştır.

با *baña* 2b/13, 3a/6, 15b/11,...

سا *saña* 2b/16, 12b/20, 15b/15,...

اكا *aña* 28a/16, 35a/13, 35b/6,...

Metnimizde bir yerde 3. çokluk şahıs zamirinin yazımında klâsik imlânın dışına çıkılarak elif ve vav ile yazılmıştır.

اونلر *onlar* 26a/21

2.1.2. /i/ ünlüsünün yazılışı

/i/ ünlüsü Türkçe kelimelerde /ی/ ile yazılır. Birkaç kelimedede Klâsik Osmanlı Türkçesi imlâsı geleneğine uygun olarak /ی/’siz yazılmıştır.

د یلرسک *dilerseñ* 9b/13, 9b/14

د لرسک *dilerseñ* 39a/19

چورمدی *çevirmedi* 7a/20

چورر *çevirür* 35a/16

ایریشورسک *irişürseñ* 15b/13

ایریشمک *irişmek* 7b/21

د یریلرسک *dirilürseñ* 9b/11

د یرل *diril* 9b/11

د یرلمز *dirilmez* 15b/9

2.1.3. /ü/ ünlüsünün yazılışı

Türkçe kelimelerde genellikle yazılan /ü/ ünlüsü *devşür-* ve *dürlü* kelimelerinin yazılışında ikilik gösterir.

دوشورد کن *devşürdükden* 19a/15

دوشرمیه سن *devşürmeyesin* 39b/12

دورلوسی *dürlüsi* 2a/10, 2a/11

دُریلوسی *dürlüsi* 2a/13

2.2. ÜNSÜZLERİN YAZILIŞI

2.2.1. /s/ ünsüzünün yazılışı

Metnimizde /s/ ünsüzü, ince ve kalın sıradan ünlülere göre ayarlanmıştır. Ön ünlülü kelimelerde istisnasız sin /س/ harfi, art ünlülü kelimelerde genellikle /ص/ harfi kullanılırken, birtakım eklerde Klâsik Osmanlı Türkçesinin imlâsına uygun olarak sad /ص/ yerine sin /س/ harfi kullanılmıştır.

ارسلان *arslan* 5a/4

قيوسنده *kapusunda* 19a/2

اورتاسنده *ortasında* 14a/9

اڭلارسن *añlarsın* 17a/3

2.2.2. /p/ ünsüzünün yazılışı

{-Up} zarf-fiil ekindeki /p/ ünsüzü klâsik imlâyâya uyularak /ب/ ile yazılmıştır.

آيريلوب *ayrılıp* 35b/21

شىڭىنوب *şığınup* 12a/20

قچوب *kaçup* 30a/1

كسوب *kesüp* 37a/18

Metnimizde bir yerde /ب/ ile yazıldığını görmekteyiz:

ياپوپ *yapup* 23a/12

Ayrıca metnimizde iç ses /p/ ünsüzünün Uygur imlâsının etkisiyle /ب/ harfiyle karşılandığı bir örnek vardır:

قېلنمش سين *kaplanmışın* 10b/4

2.3. HEMZENİN YAZILIŞI

Metnimizde hemze genellikle gösterilmiştir.

دائم *dā'im* 2a/20, 8b/17

فائده *fā'ide* 2a/17, 5a/11, 10a/1,...

فرائضدن *ferā'izden* 6a/19

فضائل *faẓā'il* 4a/3

سائر *sā'ir* 6a/19

تأمل *te'emmül* 6b/2

Bu kelimelerden *ferā'iz* ve *sā'ir* kelimesinin metnimizde /y/ (ی) ile yazılmış şekilleri de vardır.

فرايضى *ferāyizi* 39b/3

فرايخ *ferāyix* 39b/3

سايير *sāyir* 26a/9

Metnimizde hemzenin kelime içinde /y/ (ی) ile yazıldığı beş örnek daha vardır.

علايقلريندن *alāyıklarından* 38b/2

دلایله *delāyile* 6a/10, 6a/21

خلائقى *halāyığı* 18b/15, 21a/18

قبايخدن *qabāyixdan* 38a/12

نايىي *nāyibi* 22a/12

2.4. BİRLEŞİK YAZIMLAR

çün, ki, kim gibi bazı edatlar kelimeye birleşik yazılmıştır.

آنکچون *anuñ-çün* 3b/17

بريسیچون *birisi-çün* 27a/20

بيورد يكم *buyurđı-kim* 4b/4

چونكه *çün-ki* 8a/6, 8a/19

اوغليچون *oğlı-çün* 14b/2

اولدوغيچون *olduğı-çün* 15a/9, 30a/2

اولكيم *ol-kim* 6a/17

2.5. HAREKE

Metnimiz harekesizdir. Ancak yazı dilinde yaygın olmayan birkaç kelimedede okumayı kolaylaştırmak için hareke kullanılmıştır. Bunun sebebi, yazarın çağının yazı dilinde yaygın olmayan bu kelimelerin okunuşunu kolaylaştırmak olmalıdır.

جانورلر *canavarlar* 12a/13

دلولكدن *delülikden* 10b/7

استدورر *estdürür* 14a/1

سكند بين *sikencübin* 5a/18, 5a/19

يراد لمش *yaradılmış* 8b/1

İKİNCİ BÖLÜM

GRAMER İNCELEMESİ

I. SES BİLGİSİ

I.1. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ

I.1.1. Daralma

I.1.1.1. a/ı

Metnimizde bu daralma türü ile ilgili fazla örnek yoktur. Bir kelimedede /y/ önünde bu daralmaya şahit olmaktayız.

añla-, *añlıyacaķ* “anlayacak” 33b/7; *añlıyan* “anlayan” 3b/13

I.1.1.2. e/i

Kök hecedeki /e/>/i/ ya da /i/>/e/ değişmesi, Türkçenin tarihî dönemlerinden itibaren görülen bir özelliktir.²¹ Bu durum Eski Anadolu Türkçesi döneminde biraz daha şekillenmiştir. Söz konusu dönem metinlerinde bugünkü yazı dilimizde kullanılan kelimelerden bazıları /i/ ile bazıları da /e/ ile yazılmıştır.

Bu iki ses arasındaki kapalı e (è) konusu tam olarak açıklığa kavuşmamıştır. Çünkü metnimizde bu ses için özel bir işaret yoktur. Bundan dolayı herhangi bir yargıya varmamız mümkün değildir.

Metnimizde /e/>/i/, /i/>/e/ değişmesi –Eski Anadolu Türkçesi metinlerindeki gibi– karışıktır. Bugün e ile söylediğimiz bir kısım kelimelerin ilk sesleri ya da kök hecelerindeki ünlü imlaya göre /i/ şeklinde okunmaktadır. Bu ses bilgisi konusunu metnimizden bir dönem geriye doğru giderek değerlendirdiğimizde, EAT imlâ geleneğinin devam ettiğini, yani /i/ ile yazıldığını görüyoruz.

• Günümüz Türkçesinde /e/ ile yazılan, metnimizde /i/ olarak görülen kelimeler:

dimek “söylemek” 6a/8, 8a/4; *irişmek* “erişmek” 7b/21; *itmek* “etmek” 22b/16

²¹ *Atabetü'l-Hakayık*, Haz. Reşit Rahmeti Arat, Ankara 1992, s. 114-120

Metnimizde *işitdügüñ* 11b/2 kelimesi bir yerde /l/ ve /ç/ ile yazılmıştır fakat metnimizin diğer yerlerinde aynı kelimenin sadece /l/ ile yazıldığını görmekteyiz: *êşitmek* 11b/5, *êşitdiler* 11b/8, *êşidilmişdür* 11b/9

- Eski Anadolu Türkçesi'nde ve metnimizde /e/ şeklinde yazılanlar:

elin “elin” 5a/1; *eyü* “iyi” 6a/2, 10b/18, 22b/20,... < Grb. Kaymaz 534 *eğgü*, *DV* 303-12, *HŞ* 916 *eyü*

- Eski Anadolu Türkçesi'nde ve metnimizde /i/ şeklinde yazılanlar:

gice “gece” 23a/10 < *HM* 903, *ŞD* 6-2 *gice*; *girü* “geri” 10b/19, 11a/1 < *HŞ* 937, *ŞD* 54-9, *MV* 7-1 *girü*

I.1.2. Yuvarlaklaşma

Eski Türkçe ve Orta Türkçe döneminde düz ünlüyle yazılan çoğu kelime kök, gövde ve eklerinin Eski Anadolu Türkçesi döneminde yuvarlaklaştığını görüyoruz. Klâsik Osmanlı Türkçesi dönemi metnimizde de yuvarlaklaşma hâdisesi belirgin bir özelliktir. Bunun sebepleri arasında, damak ünsüzleri /-ğ-/ , /-g-/’lerin düşmesinin sonucunda yuvarlaklaşmalar meydana gelir.

I.1.2.1. Kelime tabanında yuvarlaklaşma

Eski Anadolu Türkçesi'nde, Orta Türkçe'de kelime sonundaki /-ğ/, /-g/'ler düşerken önündeki ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır. Klâsik Osmanlı Türkçesi metnimizde de aynı şekildedir:

kapu “kapı” 26a/13 < *ŞD* 71-8 *kapu*, *Gun* 152a/1 *kapuğ*

Klâsik Osmanlı Türkçesi'ndeki yuvarlaklaşma eğilimine paralel olarak aşağıdaki kelimelerde herhangi bir sebebe bağlanamayan yuvarlaklaşmalar görülür.²²

altun “altın” 37a/11 < *HŞ* 1551 *altun*; *berü* “beri” 18a/4 < *HŞ* 1090, *ŞD* 76-3 *berü*; *degüldür* “değildir, yoktur” 6a/20, 11b/18, 16a/16,... < *DV*

²² krş. Faruk K. TİMURTAŞ, *Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl, Gramer-Metin-Sözlük*, İstanbul 1977, s. 30-31

304-8 *degüldür*, HŞ 909, HŞ 1813, ŞD 61-2 *degül*; *girü* “geri” 10b/19, 11a/1 < HŞ 937, ŞD 54-9, MV 7-1 *girü*; *kendünün* “kendisinin” 28a/6 < HR 57, HŞ 916, ŞD 99-12, *kendü*; *karşu* “karşı” 35a/3 < HŞ 877, HŞ 1489, ŞD 171-4 *karşu*

I.1.2.2. Eklerde yuvarlaklaşma

Aşağıdaki ekler her zaman yuvarlak ünlü taşımaktadır:

I.1.2.2.1. {-Uk} fiilden isim yapma eki

artuḳ “fazla” 7a/4, 16b/19 < HR 47, MV 5-21 *artuḳ*, *ayruḳ* “başka, ayrı” 17b/17 < HR 108, MV 9-8 *ayruḳ*, *yitük* “yitik” 28a/8

I.1.2.2.2. {-aru} yön gösterme eki

yūḳaru “yukarı, üst” 19b/5 < HŞ 1076, HŞ 1869 *yūḳaru*

I.1.2.2.3. {-Up} zarf-fiil eki

isteyüp “isteyerek” 2a/21; *geçüp* “geçerek” 3b/3 < SN 26 *geçüp*; *şıḡınup* “sığınarak” 12a/20

I.1.2.2.4. {-dUr-} ettirgenlik eki

azdurur “sapıtır” 34b/6; *bildürmek* “bildirmek” 15b/16, 16a/19 < HR 7 *bildüreler*; *üleşdürdik* “üleştirdik, paylaştırdık” 20a/19; *(yüz) döndürdi* “döndürdü, çevirdi” 30a/3; *indürür* “indirir” 34b/15

I.1.2.2.5. {-Ur-} ettirgenlik eki

geçürdiyse “geçirdiyse” 3b/7 < AD 24-6, DV 301-6, HŞ 1017 *geçür-*; *geçürürlerdi* “geçirirlerdi” 23a/15; *arturur* “arttırır” 36a/2

I.1.2.2.6. {-sUn} teklik 3. kişi emir eki

(rahmet) eylesün “eylesin” 17/5, 2b/19; *uḡrasun* “uḡrasın” 36a/13, 36a/14; *kılsun* “kılsın” 21b/5; *yürütsün* “yürütsün” 2b/20

I.1.2.2.7. {+dUr}, bildirme eki

bezegidür “bezeğidir, süsüdür” 1b/8; *ķulaġuzidur* “kılavuzudur” 1b/10; *taşdur* “taştır” 23a/10; *başidur* “başıdır” 22b/7; *gerçekdür* “gerçektir” 20a/8

I.1.2.2.8. {+Um}; {+UmUz}, 1. kişi iyelik ekleri

dirliğüm “dirliğim” 2b/10 < *Mrzb. 7a/13 dirlügüm*; *selāmum* “selamım” 35a/6; *boynumuzı* “boynumuzu” 40a/10

I.1.2.2.9. {+Uñ}; {+ñUz}, 2. kişi iyelik ekleri

halüñ “halin” 4b/3; *hatunlarıñuzun* “hatuñlarınızın” 28a/15; *öziñüze* “özünüze, kendinize” 33a/18; *mallarıñuza* “mallarınıza” 39a/16

I.1.2.2.10. {+Uñ}; {+nUñ}, ilgi eki

kişinüñ (elin) “kişinin” 4b/19; *ilmüñ (ħaķıķati)* “ilmin” 8b/8; *ħayvānlarun (āħurı)* “hayvanların” 11a/15; *ekincinüñ* “ekincinin” 22a/8

I.1.2.2.11. {+IU}; {+sUz}, sıfat yapma eki

Orta Türkçe’deki {+līg}, {+lig} şeklindeki sıfat yapma eklerinin sonundaki damaksı sesler (-ġ, -g) düşerken önündeki ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır. Metnimizde de bu özellik devam eder.

ayaķlu “ayaklı” 12a/13; *aķılsuzsun* “akılsızsın” 16a/8; *beytlü* “beyitli” 20a/14; *vakitsüz* “vakitsiz, zamansız, yersiz” 26b/5

Metnimizde iki örnekte ekin düzleşme eğilimini görüyoruz.

گزیلی *gizli* 23b/15

لی شُبْهَہ *şübhelı* 36a/4

I.1.2.2.12. {-dU+m}, görülen geçmiş zaman teklik 1. kişi eki

Çift dudak ünsüzü /-m/’nin etkisiyle ekin ünlüsü yuvarlaklaşmıştır.

didüm “dedim” 18b/6; *virđüm* “verdim” 19b/8; *gizledüm* “gizledim” 26b/17

I.1.2.2.13. {-dU+ñ}, görülen geçmiş zaman teklik 2. kişi eki

Ek sonundaki geniz n'sinden dolayı yuvarlaklaşma olmuştur.

işledüñ “işledin” 9b/11; (*sual*) *itdüñ* “ettin” 25a/4; *sorduñ* “sordun” 24b/14, 25a/16

I.1.2.2.14. {-dU+k}, görülen geçmiş zaman çokluk 1. kişi eki

kıldıķ “kıldık” 4b/8; *yaradıldıķ* “yaratıldık” 7a/14

I.1.2.2.15. {-Ur}, geniş zaman eki

bilürsin “bilirsin” 15b/13; *şanur* “sanır” 4b/6 < *KEMŞ* 85 *sanursın*; *yazılır* “yazılır” 3a/2

I.1.2.2.16. {-ü}, zarf-fiil eki

Yuvarlaklaşmanın çok yaygın olması sebebiyle bu zarf-fiilin de benzeşme yoluyla yuvarlaklaştığı düşünülmektedir. Metnimizde ise tek örneği vardır:

diyü “diyerek” 4a/7, 9a/4, 31b/15,... < *AD* 25-6, *HR* 66, *HŞ* 8214, *ŞD* 116-6 *diyü*

I.2. ÜNLÜ DÜŞMESİ**I.2.1. /-I-/ > /-Ø-/**

Söz içinde vurgusuz dar ünlüler iki ünsüz arasında kalınca genellikle düşerler.

ayrılacaķsın < ayr- “ayrılacaksın” 9b/13; *egninde* < egin “omzunda” 30a/6 < *HŞ* 1148 *egninde*; *yalñız* < yalnız “yalnız, tek” 4a/6, 4b/19, 10b/13,...

I.2.2. /-U-/ > /-Ø-/

Orta hecedeki dar ünlü, kelimeye ek getirildiğinde vurgusunu yitirip düşmektedir. Türk dilinde, daha çok organ isimlerinde görülen bu düşme, metnimizde aşağıdaki kelimelerde görülmektedir.

avcından “avcundan” 32b/8; *boynun* “boynun” 37a/18; *eylük* “iyilik” 9b/5
 < *DV* 303-13, *HŞ* 1716 *eylük*; *göñlinde* “gönlünde” 3b/21; *oğlanı*
 “oğlanı” 3a/17, 12a/10 < *Çrh.* 49 *oğlan*

I.3. ÜNLÜ TÜREMESİ

Metnimizde Türkçenin hece sistemine aykırı olan özellikle Arapça *emr*,
ilm gibi kelimelerde ünlü türemesi görülür:

emirler “emirler, buyruklar” 9b/15; *emürüñ* “emrin” 16b/11, 16b/14;
‘ilimden 12b/20

I.4. ÜNLÜ UYUMU

I.4.1. İncelik-kalınlık uyumu

Türkçe’nin en önemli ses bilgisi özelliklerinin başında ünlülerin artlılık-
 önlülük (kalınlık-incelik) bakımından uyum içinde bulunması gelmektedir.

Metnimizde bu genel kurala uyulmuştur. Ancak yabancı asıllı
 kelimelerde durum biraz daha farklıdır. Bu daha çok {+llık}, isim yapma ekinde
 görülmektedir.

I.4.1.1. {+llık} soyut isim yapma eki

Bu ek Türkçe kelimelerde kalınlık-incelik uyumu gereği {+llık}, {+llık}
 şeklindedir. Yuvarlak ünlülü biçimi yoktur. Arapça ve Farsça’dan alınan kimi
 kelimelerde ise ek uyumsuzluğu görülür. Bu, bazı bilim adamlarına göre kelimenin
 tabanı da kalın ünlülerle söylendiği için uyumsuzluk olarak değerlendirilemez.

dostlığı “dostluğu” 24a/10; *düşmanlığı* “düşmanlığı” 29b/19; *fağrlığı*
 “fakirliği” 24a/13; *ğāfīllığı* “gafilliği, dikkatsizliği” 32a/20; *ħarāblığı*
 “haraplığı, yıkılmışlığı” 32a/20; *masħaralığa* “maskaralığa” 26b/20;
şūfīllık “sofuluk” 24a/17; *zā’yīllığına* “zayıllığına” 10a/8

I.4.1.2. {+ki} aitlik eki

Bugün kök ünlüsüne uymayıp sürekli ince şekliyle söylenen {+ki} aitlik ekinin, Eski Anadolu Türkçesi dönemindeki bazı kalıplaşmış sözlerde Eski Türkçedeki gibi uyumlu olduğunu görüyoruz.²³ *MC* 37b.6 *arkandağı*, *KEMŞ* 357 *yarıngı* gibi. Fakat metnimizde *kanı* kelimesi hariç diğer kelimelerde uyum dışındadır.

kanı “hangi” 2a/10 < *HŞ* 159-2, *Gun* 3a/2, *ŞD* 51-6 *kanı* ~ *kanı*
 “hangi” 2a/11, 9b/21, 11a/17,... < *ŞD* 175-1 *kanı*
sonrakilerün “sonrakilerin” 17a/16

I.4.1.3. {+iken}, {+ken} zarf-fiil eki

Metnimizde sürekli ince şekliyle yazılmış olan +iken, +ken zarf-fiil eki de kalınlık-incelik uyumunun dışında kalmıştır.

dünyāda iken “dünyadayken” 10b/15, 32b/4; *yaradılmış iken*
 “yaratılmışken” 13b/3

I.4.2. Düzlük-yuvarlaklık uyumu

Eski Anadolu Türkçesinde düzlük-yuvarlaklık uyumundan söz etmek mümkün değildir. Bu uyumun XVI. yüzyıldan sonra kademe kademe geliştiği bilinmektedir.

İlk hecedeki düz ünlüden sonra yuvarlak ünlü görüldüğü yerleri “yuvarlaklaşma” konusunda işlemiştik.

Metnimizde Eski Anadolu Türkçesi’nde olduğu gibi bazı eklerin sürekli düz ünlüyle yazıldığı görülmektedir. Bu özellik metnimizin yazıldığı dönemde bir imlâ ve ses bilgisi özelliği iken, Osmanlı Türkçesinin daha sonraki yüzyıllarında yalnızca imlâ kalıplaşması olarak devam etmiştir.

Metnimizde aşağıdaki ekler -kök ünlüsüne bakılmaksızın- düz ünlü taşırlar.

²³ A. AKAR, *Gelibolulu Mustafa Ali-Mirkâtül-Cihâd (Dil İncelemesi- Metin-Dizin)*, İstanbul 1997, (yayımlanmamış doktora tezi), başındağı, bundağı, kapudağı, yolındağı...

I.4.2.1. {+I}; {+(n)I}; {+(y)I} yükleme hâli eki

uykuyu “uykuyu” 13a/17; *yüzini* “yüzünü” 35a/16 < AD 16-8 *yüzünü*,
halâyıki “halayıkı” 18b/15, 21a/18; *nesneyi* “nesneyi” 12a/14

I.4.2.2. {+I}; {+sI} iyelik eki

(*cehennem*) *çuğurına* “çukuruna” 12b/4; (*Allahuñ*) *rahmeti* “rahmeti”
12b/13; (*peygamber*) *katında* “huzurunda” 13a/11; (*anlaruñ*) *mağâmı*
“makamı” 18b/21

I.4.2.3. {-dI} görülen geçmiş zaman 3. teklik kişi eki

şordu “sordu” 2b/1; *düşdi* “düştü” 7b/8, 12b/12; *buyurdi* “emretti,
söyledi” 5b/7, 6a/7, 11b/10,...

I.4.2.4. {mI} soru eki

kırtulmaz mı “kurtulmaz mı” 6b/17; *yürimezler mi* “yürümezler mi”
27a/14; *arzular mı* “ister mi” 33a/20

I.4.2.5. {+IcI}, fiilden isim yapma eki

çağırıcı “melek” 14a/5, 14a/10, 14a/13,...; *esirgeyicidir* “esirgeyicidir,
koruyandır” 2b/16; *gösterici* “gösteren” 21b/19, *övicî* “öven” 22a/13;
korğucular “korkanlar” 1b/3

I.4.2.6. {-(I)n} düşünlülük eki

Metnimizde ekin ünlüsü genellikle düzdür. Biçim olarak düşünlülük görünümündeki bu ek, edilgenlik durumunu kuvvetlendirmek için de kullanılmaktadır.

döginür “döğünür” 3b/6, 19a/19 < HŞ 1588 *dögin-*; (*kabul*) *olunmamasını*
“olunmamasını” 3b/21; *bulına* “buluna” 23a/2

Bir örnekte yuvarlaklaşma eğilimi görülmektedir:

görünüldi “görünüldü” 4b/2

I.4.2.7. {-I} edilgenlik eki

Bu ekin ünlüsü de her zaman düzdür. Düzlük-yuvarlaklık uyumuna girer.

Metnimizde şu örneklerde ekin uyum dışına çıktığını görmekteyiz:

konulduğu “konulduğu” 10a/13 < *HŞ 1057 konul-*; *sunulmuşdur* “sunulmuştur” 3b/18; *uyulmuş* “uyulmuş” 22b/17

I.4.2.8. {-mIş} öğrenilen geçmiş zaman teklik 3. kişi eki

Bu ekin ünlüsü her zaman düz olarak geçmektedir.

olmuş “olmuş” 7b/5; *kablanmışsın* “çevrilmişsin” 10b/4; *yazılmışdur* “yazılmıştır” 8a/18

I.4.2.9. {-sIn} teklik 2. kişi eki

Metnimizde fazla örneği olmayan bu ekin ünlüsü düzdür:

eylemeyesin “yapmayasın” 5b/6; *içmeyesin* “içmeyesin” 5b/2

I.4.2.10. {+Ik} isimden isim yapma eki

doğrulukdur “doğruluktur” 24a/18; *ahmaklık* “akılsızlık” 30a/12; *bencillikten* “bencillikten” 34a/1

I.5. ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

I.5.1. Tonlulaşma

I.5.1.1. Kelime içinde tonlulaşma

/-k-/ > /-ğ-/; /-k-/ > /-g-/

Ünlüyle başlayan ek alan bir kelimenin sonundaki /k/ ve /k/’ler iki ünlü arasında kalarak tonlulaşmaktadır.

ağırlığın “ağırlığını” 40a/5; *añlamağa* “anlamaya” 31a/5; *bezegi* “bezeki” 1b/11; *bırağa* “bıraka” 33a/8; *hasteligi* “hastalığı” 31a/7; *virmege* “vermeye” 32b/10; *yarlığa* “bağışla” 35b/5 < *AT 9-5 yarlığa*

Bir örnekte söz sonunda herhangi bir sebebe bağlı olmadan tonlulaşma görülmektedir.

ایراق *ıraḳ* 10b/14, 10b/11

ایراغ *irağ* 25b/15

t-/d-

t-/d- konusu metnimizde önemli bir yer tutmaktadır. Orta Türkçe döneminde tonsuz ünsüzle yazılan bazı kelimeler Eski Anadolu Türkçesi döneminde tonlu hale gelmiş, bazıları ise asıl şekillerini korumuşlardır. Bir kısmı da her iki şekilde de kullanılmıştır. Metnimizde de EAT'de olduğu gibi iki şekillilik devam etmiştir.

- Ön ünlü taşıyan kelimeler metnimizde /d-/ye dönüşmüştür:

diril “diril, toparlan” 9b/10, 9b/11, 9b/17,... < *DLT teril-*, *Mrzb.* 10a/13 *diril-*; *dilerseñ* “dilersen” 9b/10, 9b/14 < *DLT tile-*, *MC* 39b/10 *dile-*; *döginmez* “dövünmez” 19a/21 < *DLT tögin-*, *HŞ* 1588 *dögin-*; döndi “döndü” 3a/21 < *DLT tön-*; *dürlü* “türlü” 2a/3, 2a/6 < *DLT türlü*, *HŞ* 2071, *KEMŞ* 342, *ŞD* 55-3 *dürlü*

- Art ünlü taşıyan bir kısım kelimeler ise metnimizde hem tonlu hem de tonsuz şekilleriyle de karşımıza çıkmaktadır.

datmağ “tatmak” 15b/17 ~ *ṭatmağ* “tatmak” 15b/18; *datlunuñ* “tatlının” 15b/19 ~ *ṭatlunuñ* “tatlının” 15b/20 < *TN* 33b/11 *ṭatlu*, *ŞD* 122-8 *datlu*; *dalma* “dalma” 27b/2 ~ *ṭalmakdur* “dalmaktır” 23b/3 < *HŞ* 1327 *ṭal-*; *dutması* “tutması” 37b/2 < *Mrzb.* 11a/3 *dutıl-* ~ *ṭutmağ* “tutmak” 15a/9 < *DLT ṭutmağ*; *doğrı* “doğru” 16a/13, 16a/18,... ~ *ṭoğrı* “doğru” 1b/9, 21b/17, 24a/21,... < *MV* 4-54, *MV* 4-55 *toğrı*

Eski Anadolu Türkçesi döneminde art ünlü taşıyan bazı kelimelerdeki /t/ler metnimizde de kendini korumuştur:

tağı “dağı” 11b/16 < *HŞ* 1094 *tağr*, *ṭolu* “dolu” 15b/4, 15b/6 < *HŞ* 836 *ṭolu*

Metnimizde sürekli /ت/ ile yazılan tek kelime “*tañrı*” (تکری 27a/1) kelimesidir. Bu durum kelimenin henüz kalınlaşmadan önceki şeklinden kalma bir kalıplaşma olsa gerektir.

Metnimizde tonlu ve tonsuz şekillerin yan yana kullanıldığı kelimeler ise şunlardır:

kan kı 2a/10 ~ *kan ği* 2a/11, 11a/17, 9b/21,...
niçe 10a/16 ~ *nice* 2b/1, 5a/2, 10b/8,...

I.5.2. Sızıcılaşma

I.5.2.1. /k/ > /h/

Standart Türkiye Türkçesi'nde /h/'li olan ancak metnimizde eski /k/'li şeklini sürdüren kelimeler vardır:

kan ği “hangi” 2a/11, 11a/17, 9b/21,...

kan kı “hangi” 2a/10

Söz içinde ise iki kelimedede bu sızıcılaşma görülmektedir.

da ğı “dahı, de, ve” 1b/3, 2a/12, 2b/11,...(krş. dakı); *yo ğsa* “yoksa” 29a/9, 35a/9, 38a/7,...

I.5.2.2. /b/ > /v/

• Kelime başında:

Kelime başında b > v açısından metnimiz bütünüyle “v” tarafındadır.

vardur “vardır, mevcuttur” 3b/13, 13b/14, 26b/3,... < MN 30 *bar*; *virür* “verir” 10b/9, 23a/11 < DLT *bér-*, KB *bir-*; ŞD 96-13 *vir-*; *varur* “varır, ulaşır” 35a/15 < ŞD 39-6 *var-*

• Kelime sonunda:

ev “ev” 12b/4, 33a/16, 33b/2,... < DLT, KŞ 182 *eb*; *sevmek* “sevmek” 22b/6, 22b/7 < DLT *sebmek*, MC 42a/7 *sevin-*

I.5.2.3. /g/, /ğ/ > /v/

Metnimizde bu ünsüz değişmesi, yuvarlak ünlü bulunduran iki kelimedede görülmektedir. Hem /g/, /ğ/ hem de /v/'li şekilleri birlikte kullanılmıştır.

ögmek “övmek” 1b/1, *övicı* “öven” 22a/13, *öväñilmege* “övünülmeye” 13b/7

ķula ğızıdur “kılavuzudur” 1b/10, *ķulavuzlasun* “kılavuzlasın” 39b/8

I.6. BİRLEŞME

Türkçe’de ünlü ile biten bir kelimeye yine ünlüyle başlayan bir ek veya kelime geldiği zaman, ünlülerden biri düşmekte ve birleşme hâdisesi ortaya çıkmaktadır. Metnimizde aşağıdaki kelimeler birleşmiştir:

niçün “niçin” << ne+uçun 3b/2, 10b/20 < HŞ 1356, HR 80 *niçün*; *nesne* “nesne, şey” 5b/8, 20b/8, 26a/1,...<< ne+erse+ne; *şimdi* “şimdi” 32a/3 < uş+imdi; *şol* “şu, o” 8b/16, 13b/16, 15a/16 < uş+ol

I.7. ÜNSÜZ DÜŞMESİ

Ünsüz düşmesi, Türkçe’de ek ve köklerde her devirde görülen bir hâdisedir. Metnimizde de bunun birçok örneği bulunmaktadır.

I.7.1. /ğ/ ~ /g/ > /Ø/

I.7.1.1. /-ğ/ ~ /-g/ > /-Ø/ kelime sonunda

Kelime sonunda bazı -g’ler önce tonlulaşmış daha sonra da düşmüştür.

kapu “kapı” 26a/13 < DLT *kapığ*; *Gun* 152a/1 *kapuğ*; *niteg* “nasıl” 9a/19 < DLT *netek*; *ulu* “ulu, yüce” 18b/1, 30b/10, 35b/13,...<< KDD 14.9 *ulluğ*

Metnimizde *köprisinden* 32b/13 (< ET *köprüg*) kelimesinde /-g/ düşmesine rağmen yuvarlaklaşma olmamıştır.

I.7.1.2. /ğ/ ~ /g/ > /Ø/ eklerde

• Sıfat yapma eki

Orta Türkçe’deki sıfat yapma eki {-lığ}, {-lig}’in son sesi düşerek önündeki ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır. Bu yuvarlaklaşma, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi metnimizde de görülmektedir.

adlu “adlı” 16a/20 < MC 99b/10 *adlu*; *ayağlu* “ayaklı” 11a/15, 12a/13 < MC 15a/10 *ayağlu*; *beytlü* “beyitli” 20a/14; *dürlü* “türü” 2a/6 < HŞ 2071, KEMŞ 342, ŞD 55-3 *dürlü*

• **Yapım eklerindeki /ğ-/~ /g-/'lerin düşmesi**

Orta Türkçe'deki ek başındaki /ğ/'ler metnimizde düşmüştür.

ķulaķlarına “kulaklarına” 7b/9 < DLT *ķulģaķ*; *ķurtarmaz* “kurtarmaz”
4b/19 < DLT *ķurtģarmak*; *ģerek* “gerek” 5b/8, 9b/11, 23b/19,... < DLT
ķergek; *eķek* “eķek” 12a/17 < DLT *eķgek*

Orta Türkçe'deki sıfat-fiil eki -ģan, -gen'lerdeki ilk ses düşmüştür:

ķalanı “kalanı” 25b/17, 29b/1 < DLT *ķalģan*

I.7.2. Kelime ortasında /-l-/ düşmesi

ģetür “getir” 24b/8 < DLT *ķeltür-*, ŞD 45-4 *ģetür-*

I.7.3. Kelime sonunda /-b/ düşmesi

ģudan “sudan” 12b/7, 33a/18 < KDD 25.3 *ģub*

I.8. ÜNSÜZ TÜREMESİ

I.8.1. Koruyucu ünsüz türemesi

Ekleme ve kaynaşma sırasında ortaya çıkan ünlü çatışmasını önlemek için ünlüler arasına getirilen y ünsüzüne koruyucu ünsüz denir.²⁴ Bununla ilgili metnimizdeki örnekler şunlardır:

iķmeyesin “iķmeyesin” 5b/2; *isteye* “isteye” 8b/20; *ģaymaya* “saymaya”
8b/9; *uyuyasın* “uyuyasın” 14b/5

I.8.2. /s/ ikizlenmesi

İkizlenme, bir kelimedede bir ünsüzün iki kere söylenmesi veya yazılması durumudur. Eski Türkçedeki söz sonu /-ğ/ sesinin düşmesi sonucunda meydana gelen ikizlenmelerin metnimizdeki örnekleri şunlardır:

aķşı “fayda” 3b/6 < MN 4.22 *aķģ*, AD 29-3, DV 304-13, HŞ 1752 *aķşı*;
uķşı “aklı” 12b/9 < ŞD 160-4 *ussuñı*, *issiligi* “sahipliği” 33a/7

²⁴ Bu konu hakkında bk. Ahmet B. ERCİLASUN, “Türkiye Türkçesinde Yardımcı Ses”, *Türk Dili*, S. 585, TDK Yay., Ankara 2000, s. 219-226.

I.9. ÜNSÜZ UYUMU

Metnimizde ünsüz uyumu EAT’de olduğu gibidir. Bazı eklerde bu uyum görülmemektedir.

I.9.1. {+dA} bulunma hâli eki

düşde “düşte” 4b/2, 4b/9; *ta‘atde* “ibadette” 14b/6; *dökmekde* “dökmekte” 19b/20

I.9.2. {+dAn} ayrılma hâli eki

oğumakdan “okumaktan” 10a/3; *sa‘atden* “saatten” 10a/13; *yıldan* “yıldan” 18a/4

I.9.3. {-dI} görülen geçmiş zaman teklik 3. kişi eki

geçdi “geçti” 8b/12; *gitti* “gitti” 12b/9; *düşdi* “düştü” 12b/10, 12b/12; *kaçdı* “kaçtı” 35a/5

I.9.4. {+dUr} bildirme eki

lâyıkdur “layıktır” 15a/15, 23a/20; *muhtaçdur* “muhtaçtır” 17b/11; *yoğdur* “yoktur” 17b/13, 21a/5; *gerçekdür* “gerçektir” 20a/8

I.9.5. {-dUr-} ettirgenlik eki

ulaşdurdı “ulaştırdı” 19b/10 < MC 72b/2 *ulaşdur-*; *üleşdürmek* “üleştirmek” 20b/2

II. YAPI BİLGİSİ

II.1. İSİM ÇEKİMİ

II.1.1. ÇOKLUK EKİ

İsimlerin çokluk şekillerini yapar. Metnimizde çokluk eki {-lAr} şeklinde görülmektedir.

kitāblar “kitaplar” 2b/16; *nesneler* “nesneler” 2b/11, 3a/12; *ķılıçlar* “kılıçlar” 5a/2

II.1.2. İYELİK EKLERİ

İsmin karşıladığı nesnenin bir kişiye veya bir nesneye âit olduğunu ifade eden eklerdir. Getirildikleri isimlerin bağlı oldukları kişileri bildirirler.

- **Teklik 1. kişi {+Um}**

yüzümi “yüzümü” 35b/1; *dirliğüm* “dirliğim” 2b/10; *ķulum* “kulum” 10a/16

- **Teklik 2. kişi {+ Uñ}**

halüñ “halin” 4b/3; *işüñ* “işin” 14b/19; *nefsüñ* “nefsin” 9a/13; (senüñ) *ķalbüñe* “kalbine” 10a/19

- **Teklik 3. kişi {+I}; {+sI}**

güci “gücü” 6a/13; *‘azābı* “azabı” 11a/12; *düşmānı* “düşmanı” 12a/15

- **Çokluk 1. kişi {+UmUz}**

kitābumuzda “kitabımızda” 16a/20; *‘azāmetümüz* “azametimiz” 20a/19; *yüzümüze* “yüzümüze” 3b/2

- **Çokluk 2. kişi {+UñUz}**

dereceleriñüz “dereceleriniz” 7a/3; *‘amellerüñüze* “amellerinize” 7a/2; *ķayrıñuz* “hayrınız” 7b/13

• **Çokluk 3. kişi {+IArI}**

cevablarında “cevaplarında” 12b/16; *göñüllerinde* “gönüllerinde” 3b/18; *yüzlerine* “yüzlerine” 3b/1

II.1.3. HÂL EKLERİ

İsimler, kelime gurupları ve cümleler içinde diğer kelimelerle münasebetleri sırasında çeşitli hâllerde kullanılırlar.²⁵

II.1.3.1. İlgi Hâli (Genitif) {+Uñ}; {+nUñ}

şehidlerüñ (biri) “şehitlerin” 11b/20; *şeytanuñ (şerrin)* “şeytanın” 12a/20; *ekincinüñ (oti)* “ekincinin” 22a/8

II.1.3.2. Yönelme Hâli (Datif) {+A}; {+(y)A}

cehenneme “cehenneme” 12b/1; *günāha* “günāha” 16b/10; *şübheye* “şüpheye” 20b/21

II.1.3.3. Yükleme Hâli (Akkuzatif) {+I}; {+nI}; {+n}

Yükleme hâli eki metnimizde iki şekilde bulunmaktadır.

- Yalın hâle getirilen {-I}, {-yI}

- İyelik ekinden sonra getirilen {-nI}; {-n}

nidāyı “nidayı” 14a/7; *mālını* “malını” 20a/1; *boynun* “boynunu” 37b/18; *dirliğin* “dirliğini” 30a/5; *ellerin* “ellerini” 35b/2, *dördüñ*²⁶ “dördünü” 37b/1

Metnimizde bir örnekte anlam itibariyle yükleme hâli belirgin olmakla beraber, ek kullanılmamıştır. Bunu teklik 1. kişi iyelik eki almış kelimeye görmekteyiz.

yaram (gösterüp) “yaramı” 36b/9

II.1.3.4. Bulunma Hâli (Lokatif) {+dA}

Metnimizde bulunma hâlinin tonsuz şekline rastlanmamaktadır.

²⁵ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul 1999, s. 226-243.

²⁶ Metinde geniz n’si ile yazılmıştır: دوردك

dünyāda “dünyada” 27a/5, 39b/11,...; *nehylerde* “yasaklamalarda” 14b/20; *kıyāmetde* “kıyamette” 13a/20

II.1.3.5. Ayrılma Hâli (Ablatif) {+dAn}

hayvāndan “hayvandan” 12b/2; *taşdan* “taştan” 31b/13; *tevbeden* “tevbeden” 16b/10; *miqdārdan* “miktardan” 16b/18

II.1.3.6. Eşitlik Hâli (Ekvatif) {+cA}

Metnimizde “miktar”, “kadar” anlamlarına gelen ve {+cA} ile yapılan kelimelerin sayısı oldukça sınırlıdır.

ardınca “ardına doğru” 20a/14; *bunca* “bu kadar” 4b/11; *dilince* “dilene uygun” 12a/16; *taḳdirce* “takdirce” 22a/16, 23a/4

II.1.3.7. Yön bildirme Hâli (Direktif) {+rA}; {+aru}

Orta Türkçe’de {-ġaru}, {-gerü} şeklinde olan yön bildirme hâli, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi metnimizde de her zaman g- düşmesiyle yazılır.

soñra “sonra” 23a/13 < HSN 9-2 *soñra*; *yuḳaru* “yukarı” 19b/5 < HŞ 1076, HŞ 1869 *yuḳaru*; *üzre* “üzerine” 40a/1 < AD 21-4, ŞD 186-2 *üzre*

II.1.3.8. Araç Hâli (Instrumental) *ile*, {-IA}, {-n}

İsim çekiminde bu hâl, bağlama edatı *ile*’nin kelimeye bitştirilmesiyle yapılmaktadır:

aġvasıyla “ağvasıyla” 37a/6; *ġafletle* “gafletle” 15b/4, 15b/5; *ġasbla* “gaspla” 15a/9; *keremiyle* “keremiyle” 39a/7; *künd ṭabi‘at olmaġın* “anlayışsız tabiatlı olmakla” 30b/21

II.2. YAPIM EKLERİ

II.2.1. İSİMDEN İSİM YAPMA EKLERİ

II.2.1.1. {+çağız}

kuşçağızlaruñ “kuşçağızların” 31b/20

II.2.1.2. {+cI}

ekinci “ekinci” 22a/5, 22a/6, 22a/7; *yardımcı* “yardımcı” 28a/9

II.2.1.3. {+cık}

arşacıkların “arkalarını” 31b/20

II.2.1.4. {+daş}

karındaşına “kardeşine” 38a/5 < HŞ 1019 *karındaşı* ; *yoldaş* “yoldaş” 18a/3, 18b/8, 26b/10,... < HŞ 1129, HŞ 2111, HŞ 2279 *yoldaş*

II.2.1.5. {+IIk}

Bu ekin ünlüsü düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymamakta, sondaki ünsüzü de iki ünlü arasında tonlulaşmaktadır:

bedbahtluluk “mutsuzluk, bahtsızlık” 15b/5; *dostlığı* “dostluğu” 18b/3; *iplik* “iplik” 23a/15; *tazeligi* “tazeliği” 3b/11; *yücelige* “yüceliğe” 11b/1; *yavaşlık* “yavaşlık” 24b/1

II.2.1.6. {+IU}

İsimden ve sıfattan sıfat yapan bu ek, Orta Türkçe’de {-lîğ}, {-lig} şeklindedir. Eski Anadolu Türkçesinde ünsüzü düşerken önündeki ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır. Metnimizde de yuvarlak ünlülü şeklini görmekteyiz.

‘azāblısı “azablısı” 4a/8; *adlu* “adlı” 16a/20 < MC 99b/10 *adlu*; *beytlü* “beyitli” 20a/14; *sevgilü* “sevgili” 28b/11 < MC 102b/8, ŞR 28-4 *sevgülü*

II.2.1.7. {+rek}

Türkçede eskiden beri kullanılan {rak}, {rek} eki, çokluk, fazlalık ifade eden karşılaştırma ekidir.²⁷ Metnimizde bu ekle oluşturulmuş isimler, karşılaştırma amacıyla kullanılmaktadır.

²⁷ Bk. J. Eckmann, “Türkçede -rak, rek Ekine Dair”, *TDAY Belleten* 1953, s. 49-52.

bilicireksin “daha iyi bilensin” 7a/17; *gökçekrek* “daha güzel” 24b/1; *lâyıkreki* “daha layık olanı” 18b/7; *yaramazreki* “daha yaramazı” 36a/11; *yegrek* “daha iyi” 37a/8; *ziyānlurek* “daha zararlı” 37a/3

II.2.1.8. {+süz}

Olumsuz sıfat yapan bu ek, her zaman yuvarlak ünlüyle karşımıza çıkmaktadır.

dilsüz “dilsiz” 38b/14

II.2.2. FİLDEN İSİM YAPMA EKLERİ

II.2.2.1. {-gü}

virgülerinden “vergilerinden” 36b/2

II.2.2.2. {-k}; {-°k}, {-°k}

artuğ “fazla” 7a/4, 16b/19; *ayruğ* “başka” 17b/17 < HR 108, MV 5-21, MV 13-18 *ayruğ*, *bölükdensin* “bölükdensin” 11a/17; *budağ* “budak” 14b/9; *yitük* “yitik, kayıp” 28a/8

II.2.2.3. {-ak}

Metnimizde bu eke bir yerde rastlanılmıştır.

konağ “konak” 5b/20

II.2.2.4. {-°n}

Türk dilinde fazla yaygın olmayan bu eke metnimizde bir yerde rastlanmaktadır.

ekin “tarla, ekin” 22a/7 < HR 93, HR 104, HŞ 904 *ekin*

II.2.2.5. {-(y)lcI}

Fiilden meslek ismi yapan bu ek, metnimizde sıkça görülmektedir.

çağırıcı “çağırıcı, melek” 14a/5, 14a/10, 14a/13,...; *esirgeyicidir* “esirgeyicidir, koruyandır” 2b/16; *gidici* “giden” 21b/17; *gösterici* “gösteren” 21b/19; *isteyici* “isteyen, dua eden” 13a/3, 13a/4; *övic* “öven” 22a/13; *umıcıdur* “umandır” 7b/19

II.2.2.6. {-°m}

Bu ek metnimizde bir kelimedede geçmektedir.

ölümi “ölümü” 38b/7 < Çrh. 68 *ölüm*

II.2.2.7. {-mAk}

Fiilden mastar ismi yapan bu ekin son sesi iki ünlü arasında tonlulaşmaktadır.

ağlamağda “ağlamakta” 14b/11; *bozmağa* “bozmaya” 34b/11; *bulmağı* “bulmayı” 17a/14, 18a/10; *girmek* “girmek” 15a/18; *övüñilmege* “övünülmeye” 13b/7; *uyumağı* “uyumayı” 9a/12

II.2.2.8. {-maz}

yaramaz (*huyular*) “yaramaz” 22a/1 < TN 28b/8 *yaramaz*

II.2.2.9. {-mur}

Metnimizde bir kelimedede görülmektedir.

yağmur “yağmur” 31b/12

II.2.3. İSİMDEN FİİL YAPMA EKLERİ

II.2.3.1. {+eT-}

gözede “gözete” 19a/6 < KEMŞ. 323 *gözet-*

II.2.3.2. {+ik-}

biriküp “birikip” 31b/14 < Işk. 4556 *birik-*

II.2.3.3. {+IA-}

ārzülar “ister” 33a/20; *hāzırlar* “hazırlar” 39b/14, 39b/18, 39b/20; *horlar* “horlar” 20a/13; *gizledüm* “gizledim, sakladım” 26b/17; *kaplar* “kaplar” 2b/6; *karşular* “karşılar” 6b/14, 34a/14; *ululamasından* “yüceltmesinden” 25a/21

II.2.4. FİİLDEN FİİL YAPMA EKLERİ

II.2.4.1. Ettirgenlik ekleri

Hareketi her zaman özne dışında bir varlığa yönelten, geçişsiz fiilleri geçişli fiile dönüştüren, geçişli fiillerden asıl hareketin başkalarına yaptırıldığını gösteren çift geçişli fiiller kuran eklerdir.

- {-Ar-}

çıkarur “çıkarır” 22a/8; *gidermez* “gidermez” 8a/5; *koparasın* “koparasın” 32b/15, 32b/17

- {-Ur-}

arturur “artırır” 36a/2; *geçürürlerdi* “geçirirlerdi” 23a/15; *geçürdi* “geçirdi” 32b/4

- {-t-}

çağırtmağdur “çağırtmaktır” 33b/10; *çoğaltma* “çoğaltma, artırma” 13a/17; *eyletür* “yaptırır” 34b/4

- {-dUr-}

azdurur “sapıtır” 34b/6; *bildüre* “bildire” 7a/9; *sevdürüp* “sevdirip” 34a/3; *uydurup* “uydurup” 24b/9

- {-der-}

Bu ek tek örnekte karşımıza çıkmaktadır:

dönderüñüz “döndürünüz” 10b/18 < *Işk.* 6835 *dönder-*

II.2.4.2. Edilgenlik eki {-l-}, {-n-}

Metnimizde bazı yerlerde edilgenlik durumu ile dönüşlülük durumu şekil bakımından birbirine girmiş durumdadır. Ek yığılmasından dolayı meydana gelen bu biçim anlamı etkilememektedir. Bunun için ekleri sınıflandırırken biçimden ziyade, anlam yönüne bakılmıştır. (bkz. “düzlük-yuvarlaklık uyumu”)

açılır “açılır” 26b/17; *derenildi* “bulundu, peyda olundu” 12b/8; *dinildi* “denildi” 4b/2; *görünüldi* “görüldü” 4b/2; *konıldığı* “konulduğu” 10a/13 < *HŞ* 1057 *konıl-*; *tartıluñ* “tartılın” 7b/12; *yapıldı* “yapıldı” 6a/8; *yaradıldı* “yaratıldı” 12a/11; *yenilmiş* “yenilmiş” 11a/5; *yazılmışdur* “yazılmıştır” 8a/18

hesablansuñ “hesaplansın” 7b/3; *‘ivazlanur* “karşılanır” 5b/17;
kifāyetlenüp “yeterlenip” 17a/19; *nişānlanma* “nişanlanma” 23b/21;
şifātlanmaya “sıfatlanmaya” 38b/5

II.2.4.3. Dönüşlülük eki {-n-}

Dönüşlülük eki, eklendiği fiildeki oluş ve kılışım doğrudan doğruya özneye dönüşünü göstermek için kullanılır.

dayanur “dayanır” 21a/14, 21a/15, 21a/16; *döginür* “döğünür” 3b/6;
tasalanmaya “kaygılanmaya” 25a/20; *ululandılar* “yüceltildiler” 19b/17

II.2.4.4. İşteşlik eki {-ş-}

İşteşlik eki, fiil kök veya gövdelerine gelerek hareketin birden fazla kişi tarafından karşılıklı veya toplu olarak yapıldığını belirtir.

bulaşmasından “bulaşmasından” 24a/12; *buluşuñ* “buluşun” 7a/13;
söyleşmek “söyleşmek” 35a/8

II.3. ZAMİRLER

Zamirler ismin yerini tutan, nesnelere temsil eden veya gösteren kelimelerdir. Nesnelere ilk ve gerçek isimlerinin yerini geçici olarak tuttukları için tek başlarına anlamları yoktur.

II.3.1. Kişi zamirleri

• 1. Kişi zamirleri

ben 2a/6, 7b/1, 10a/19, ...
benüm 2a/10, 9a/4, 21a/7, ...
beni 3a/20, 18b/13, 22a/13, ...
baña 2a/11, 16a/3, 26b/10, ...
benden 7a/17, 10a/20, 35b/4, ...

biz 4a/10, 16b/2, 31a/5, ...
bizüm 8a/19, 23a/18, 30a/4, ...

bizi 10b/18, 20b/3, 35b/4,...

bize 8a/8, 8a/9

bizden 40a/4, 40a/6

• **2. Kişi zamirleri**

sen 2b/17, 5b/4, 14b/4,...

senüñ 2b/19, 3a/4, 16a/15,...

seni 2b/20, 9b/8, 39b/8,...

saña 2a/16, 3a/3, 28a/11,...

senden 35a/11

senüñle 27b/18, 29b/17

siz 7b/1, 17b/13

sizüñ 3b/3, 10b/2, 26b/21,...

size 17b/12, 27a/5

sizden 8a/4

• **3. Kişi zamirleri**

ol “o” 1b/11

oña “ona” 21a/17

anuñ “onun” 2a/21, 4b/1, 23a/13,...

anı “onu” 2a/13, 4a/19, 25b/5,...

aña “ona” 13b/3, 18a/17, 35a/3,...

anda “onda” 10b/20, 16b/7

andan “ondan” 2b/1, 7b/17, 28a/20,...

anuñla “onunla” 32b/12, 36a/1

anlar “onlar” 5b/20, 12a/6, 35b/12,...

anlaruñ “onların” 12b/16, 24b/11, 36b/9

anları “onları” 13b/14, 34b/21

anlara “onlara” 24b/12

anlardan “onlardan” 6a/1, 11a/12, 31b/15

II.3.2. İşaret zamirleri

II.3.2.1. bu

bunun 4b/8, 28a/7, 34b/17,...

buña 10b/9

bundan 8b/4, 17a/8, 29a/19,...

bunlar 14a/12, 15a/6, 37a/12,...

bunlaruñ 10a/4

bunları 10a/3

bunlara 10a/4

buñlardan 37a/9, 37a/11

II.3.2.2. şu

şuña 5a/1

şunlar 5b/19, 18b/21

II.3.2.3. şol

şol “şu, o” 20b/14

II.3.3. Dönüslülük zamirleri

• kendü

kendü 2a/4, 5a/9, 24b/4,...

kendümi 21a/21

kendüini 21a/20

kendüñe 24b/9

kendüye 2a/5

• kendüzi

kendüzime 18b/10

II.3.4. Belirsizlik zamirleri

• ayruķ

ayruķ “başka” 17b/17

- **ba' zısı**

ba' zısı 20a/13, 20b/8

- **biri**

biri 11b/20, 11b/21, 13b/16,...

biriñüzi “birinizi” 8a/4

- **kimi**

kimisi 21a/15, 21a/16

- **kimse**

kimse 23b/1, 24b/2

kimseyi 36b/17

kimseye 19a/16, 20b/4

- **kimesne**

kimesne 1b/15, 23b/3, 24a/21,...

kimesnenün 21a/20

II.3.5. Soru zamirleri

- **ķankı**

ķankısı “hangisi” 36a/10

- **nedür**

nedür 18a/12

II.4. SIFATLAR

II.4.1. Niteleme sıfatları

Sıfat unsurunun isim unsurunu nitelendirdiği sıfatlardır. Sıfatların büyük kısmı niteleme sıfatlarından oluşur.

egri (yola) “eğri yola” 34b/3; *eyü (‘amel)* “iyi amel, iş” 6a/2, 10b/18; *korğunç (arşlan)* “korkunç arşlan” 5a/4; *toğrı (yol)* “doğru yol” 21b/19, 22b/2; *yaramaz (huy)* 22a/2

II.4.2. İşaret sıfatları

Nesneleri işaret etmek suretiyle belirten sıfatlardır. Bunlar, tek başlarına kullanıldıklarında işaret zamiridirler.

bu (fıkr) “bu düşünce” 2a/20; *bu (gövdeler)* “bu gövdeler” 11a/14; *bu (risāleyi)* “bu risaleyi” 2b/13

şu (dünyāda) “şu dünyada” 9b/12

ol (arşlana) “o arşlana” 5a/10; *ol (kağıtlar)* “o kağıtlar” 2b/11; *ol (nesneler)* “o nesneler” 3a/12; *ol (şeyhden)* “o şeyhten” 2b/2;

şol (kalbden) “şu kalpten” 2a/17; *şol (nefsden)* “şu nefisten” 2a/17; *şol (nesne)* “şu nesne” 5b/8

II.4.3. Sayı sıfatları

Nesnelerin sayılarını belirten sıfatlardır.

bir (mil) 23a/15; *beş (nesne)* 6a/8; *sekiz (öğüt)* 37a/21; *otuz (nefer)* 26a/11; *on iki (fersah)* 23a/14; *yüz (yıl)* 5b/4; *altıncı (fā’ide)* 20b/6; *ikinci (hüy)* 33b/8; *birer (miđdār)* 30a/21

II.4.4. Belirsizlik sıfatları

Belirsizlik sıfatları nesnelerin dış vasıflarını; sayılarını, miktarlarını belirsiz bir şekilde ifade eden sıfatlardır.

• ba‘zı

ba‘zı (‘ulemā) “bazı ulema” 8b/8

- **bir**

bir (gün) “bir gün” 3a/21, 3b/6; *bir (nice)* “bir nice” 2b/1

- **birkaç**

birkaç (kağıtlar) “birkaç kağıt” 2b/19

- **her**

her (gün) “her gün” 10a/19; *her (kimesne)* “her kimse” 5b/16; *her (kişi)* “her kişi” 5b/9; *her (sā‘at)* “her saat” 3b/4

- **nice**

nice (dürlü) “nice türlü” 5a/3; *nice (giceler)* “nice geceler” 9a/10; *nice (yirlerde)* “nice yerlerde” 9a/3; *nice (yıllar)* “nice yıllar” 10a/16

II.4.5. Soru sıfatları

- **kanı**

kanı (bölükdensin) “hangi bölüktensin” 11a/17; *kanı (senedir)* “hangi senedir” 9b/21

- **ne deñlü**

ne deñlü (işāretler) “ne denli işaretler” 4b/6

- **ne kadar**

ne kadar (sözler) “ne kadar sözler” 4b/5

II.5. ZARFLAR

Zarflar yer, zaman, miktar, durum ve soru bildiren isimlerdir. En çok, fiillerle birlikte kullanılır.

II.5.1. Yer zarfları

girü “geri” 10b/19, 11a/1 < HŞ 1586, HŞ 1790 *girü*; *taşra* “dışarı” 26a/21 < *Işk.* 1920 *taşra*

II.5.2. Zaman zarfları

II.5.2.1. İsim ve sıfatlardan yapılanlar

bir hafta 32a/1, 38b/18; *bugün* 7a/4, 10b/11, 10b/15 < HR 74, HŞ 1230, ŞD 174-3 *bugün*; *gice* “gece” 4b/8, 12a/9, 26a/9; *gündüz* 12a/9, 12a/11, 26a/9; *pes* 10b/18, 11a/8, 29a/16... < ŞD 31-7, HR 101, HŞ 843 *pes*

II.5.2.2. Doğrudan zarf olanlar

imdi “şimdi” 2b/14, 3b/11, 7b/11,...; *kaçan* 4a/15, 10b/15, 36a/11,... < ŞD 179-5 *kaçan*; *kaçan kim* 14a/5, 14a/16 < DV 500-12, HŞ 1508, HŞ 1852 *kaçan kim*; *öyle* 27a/7; *şimdi* 16a/7, 21b/16, 32a/3,... < MV 16-59, ŞD 104-6 *şimdi*; *yarın* 7a/5, 10b/13

II.5.3. Miktar zarfları

II.5.3.1. Doğrudan zarf olanlar

kaṭ “fazla, çok” 31b/6, 31b/8

II.5.3.2. Sıfatlardan yapılanlar

biraz 3a/21 < HR 114, HŞ 1915 *biraz*

II.5.4. Durum zarfları

ancılayın “onlar gibi” 18b/9 < HŞ 1891 *ancılayın*; *böyle* 11a/16, 12b/3, 15a/11,... < HR 81, HŞ 1420 *böyle*; *hemān* “hemen” 7b/5, 8a/9, 17b/5,... < HŞ 1394, HŞ 1451 *hemān*; *şöyle* 4a/4, 20b/20; *yalñız* “yalnız” 10b/12, 10b/13, 16a/7; *yine* 5a/11, 9a/20, 31b/19,... < HŞ 980 *yine*; *t̄z* “tez, hemen” 19a/19, 27a/5 < HŞ 1210, HŞ 1240 *t̄z*

II.5.5. Soru zarfları

nice (*kılır*) “nice kılar” 10b/8; *nice* (*virür*) “nice verir” 10b/9

II.6. EDATLAR

Edatlar cümle içinde görev kazanan, yardımcı kelimelerdir. Tek başlarına hiçbir nesne ve hareketi karşılamazlar.

II.6.1. Çekim edatları²⁸

II.6.1.1. Şart bildirenler

eger “eğer” 5b/4, 6a/13, 12a/2,... < HŞ 929 *eger*

egerçi 6b/6, 15a/6, 25a/11,... < AD 16-5, ŞD 35-13, HŞ 796 *egerçi*

gerçi 9a/2, 30b/20 < AD 19-11, HŞ 930, ŞD 186-2 *gerçi*

II.6.1.2. Sınırlama bildirenler

velîk (Far.) “velâkin” 28a/2

II.6.1.3. Sebep bildirenler

çünkü “çünkü” 8a/6 < HM 5-7 *çünkü*; *zîrâ* 3a/17, 8a/11, 11a/7,...; *zîrâ ki* 2a/14; *zîrâ kim* 6b/13, 6b/19, 15a/13

II.6.1.4. İstisna bildirenler

illâ (A) “-den başka, meğer” 4b/7, 8a/17, 30a/4,... < ŞD 10-3, ŞD 19-2
illâ; *meger* “5a/14, 15b/21, 29b/20,... < HŞ 981 *meger*; *meger kim* 24b/1

II.6.2. Bağlama edatları

ammâ 6b/7, 9b/18, 15a/7,...

ancağ 6a/20, 16a/7, 25b/5

dağı 2a/8, 3b/1, 6b/1,...

ile “(bu sıfat) ile 23a/9

gerek...gerek... “*gerek fâl olsun gerek kavl olsun*” 23b/19; *gerek kabul olsun gerek kabul olmasın* 7a/15; *gerek hayr gerek şerr* 5b/8, 9b/11, 24b/20,...

hâlbuki 10b/4, 14b/4

kezâlik 28b/20, 39b/7

²⁸ M. Necmettin HACIEMİNOĞLU, *Türk Dilinde Edatlar*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971.

yāhūd “yahud” 6b/17, 11a/15, 32b/13,... < *HŞ* 1180, *HŞ* 2319 *yāhud*
mādām-ki “mademki” 7a/4, 24b/8, 35b/14,...

öyle 27a/7

velhāşıl 14b/14

zinhār 14b/3 < *DV* 306-8 *zinhār*

II.6.3. Benzetme edatları

eyle kim “öyle ki” 26b/18; *nitekim* “nasıl ki” 6b/7, 10a/6, 14b/20,...

II.6.4. Çekim edatları

II.6.4.1. Yalın hâli gerektirenler

- *gibi* *ağaç gibi* 25b/8; *tevāzu gibi* 22a/3
- *bile* *keremümüz ile bile* 7a/20; *bu kılıçlar ile bile* 5a/3; *bir hikāyetle bile* 17a/3
- *içün* *‘ādāb için* 26a/17; *oğıma için* 2b/3
- *üzre* *ğaflet üzre* 32b/16; *toğrı yol üzre* 40a/1

II.6.4.2. Yönelme hâlini gerektirenler

- *-a, -e dek* *şabāha dek* 14a/12; *şimdiye dek* 32a/2
- *-a degin* *konuluncaya degin* 10a/13; *ömrümüñ āşirine degin* 2b/11
- *tā* 2a/1, 6b/14, 18a/20,...

II.6.4.3. Ayrılma hâlini gerektirenler

- *evvel* *vağtinden evvel* 27a/8; *tartılmazdan evvel* 7b/12
- *ötüri* *bundan ötüri* 19b/3; *kışkandüğünden ötüri* 29b/6; *sebebdan ötüri* 29b/17
- *mā‘adā* *şirkden mā‘adā* 9a/3
- *soñra* *bağduğdan soñra* 18a/16
- *yañā* *senden yañā* 35a/11

II.6.4.4. Zaman bildirenler

- *-dan berü* *otuz yıldan berü* 18a/4

- *-den öñdin halk itmezden öñdin* 20a/20

II.6.4.5. Tamlanan durumundaki edatlar

- *içinde gice içinde* 14b/8; *giyecek içinde* 15a/6
- *üstine elleri üstine korlar* 19b/4

II.6.5. Cevap edatları

- *elbette* 6a/1, 25a/9, 33b/1
- *evet* 27b/18

II.6.6. İşaret edatları

- *işbu* 21b/11, 31a/15, 39a/21,...
- *işte* 28b/13
- *tā* 2a/1, 6b/14, 18a/20,...

II.6.7. Çağırma edatları

- *ey ey ağılsuz* 10b/19; *ey cemā'at* 7b/10; *ey ulu dost* 2b/18
- *yā yā kullarum* 7a/2; *yā Allah* 2a/16; *yā Muhammed* 13b/2, 27a/1 < MV 10-16

II.7. SIFAT-FİLLER

Sıfat-fiiller, her şeyden önce bir fiil şekli olup zaman ve hareket ifadesi taşırlar; isim ve sıfat gibi vazife görürler. Kalıcı isimler hâline gelme ve fiilleşme kabiliyetine sahiptirler.

II.7.1. {-An}

şoran “soran” 16a/6; *bilinen* “bilinen” 16a/13

II.7.2. {-°r}

(*datmağıla*) *bilinür* (*nesnedendür*) “bilinen” 16a/10; *bilür* (*kimse*) “bilinen, tanıdık” 28b/21

II.7.3. {-maz}

yaramaz (huyular) 22a/1

II.7.4. {-dUķ}

iřitdügüñ (vaķtde) “işittiğın” 11b/2; *bildügüñ* “bildiğın” 26a/1

II.7.5. {-mış}

yapılmış (bir şerbet) “yapılmış” 12b/7

II.7.6. {-AcAķ}

añlıyacaķ (söz) 33b/7; *gidecek (yirüñ)* 11a/7

II.8. ZARF-FİİLLER

Fiil kök ve gövdelerine belirli ekler getirilerek oluşturulan zarf-fiiller, hareketi şahsa ve zamana bağlanmadan ifade edip yüklemi zarf olarak nitelerler.

II.8.1. {-e}

gide gide 3b/6

II.8.2. {-eli}

(dünyaya) geleli “geleli” 7b/5

II.8.3. {-dükçe}

geçdükçe “geçtikçe” 3b/4

II.8.4. {-dUkdA}

(teslim) eyledükde “eyledikte” 11b/7; *gösterildükde* “gösterildikte” 28b/19; *işledükde* “işledikte” 37b/15; *řorulduķda* “soruldukta” 28b/21; *(yoldaş) olduķda* “oldukta” 26b/7

II.8.5. {-IncA}

oturınca “oturunca” 11b/4; *bilmeyince* “bilmeyince” 10b/8, 10b/9; *datmayınca* “tatmayınca” 16a/16; (*lāyık*) *görmeyince* “görmeyince” 38a/5; *sevmeyince* “sevmeyince” 38a/1

II.8.6. {-iken}, {-ken}

giderken “giderken” 12a/14; *dünyāda iken* “dünyadayken” 10b/15; *yaradılmış iken* “yaratılmışken” 13b/3

II.8.7. {-mAdAn}

aldanmadan “aldanmadan” 34a/1; (*haber*) *virmeden* “haber vermeden” 33b/6; *istemededen* “istemededen” 39b/16; *kaldırılmadan* “kaldırılmadan” 11b/7; *olmadan* “olmadan” 14a/20

II.8.8. {-ü}

diyü “diyerek” 4a/7, 9a/4, 31b/15,...

II.8.9. {-uban}

Bu zarf-fiil eki metnimizde bir kelimedede görülmektedir.

ivażlanuban “karşılığını alarak” 5b/13, 5b/16

II.8.10. {-Up}

biriküp “birikip, toplanıp” 31b/14; *durup* “durup” 14a/15; *koyp* “koyup” 18b/13; *söyleyüp* “söyleyip” 15b/15

II.9. FİİLER VE FİİL ÇEKİMLERİ

Fiiller hareketleri karşılayan kelimelerdir ve dilde daima çekimli şekiller hâlinde bulunurlar. Çekimli fiiller şekle, zamana, kişiye bağlanmış hareketi karşılarlar.

II.9.1. KİŞİ EKLERİ

II.9.1.1. Birinci grup kişi ekleri

Bu ekler, kişi zamiri kaynaklıdır. Geniş zaman, gelecek zaman, öğrenilen geçmiş zaman, istek ve gereklilik çekimlerinde kullanılmaktadır.²⁹

1. t. k. {-Am}: *gösterem* “göstereyim” 27a/5; *vazgeçem* “vazgeçeyim” 2a/13; *virem* “vereyim” 7b/7, 13a/4 (istek)

{-In}: *döndürmez* “döndürmem” 35b/1; (*tağarrüb*) *iderin* “ederim” 35b/3; *uymazın* “uymam” 35a/19 (geniş zaman)

2. t. k. {-sIn}: *añlarsın* “anlarsın” 5a/6,17a/3; *seversin* “seversin” 36b/15; *uçarsın* “uçarsın” 11b/3; *ulaşursın* “ulaşırsın” 11a/9 (geniş zaman); *ayrılacağsın* “ayrılacaksınız” 9b/13; *bulacağsın* “bulacaksınız” 9b/12; *ölceksin* “öleceksin” 9b/10 (gelecek zaman); *kablanmışsın* “kaplanmışsın” 10b/4 (öğrenilen geçmiş zaman); *bildüresin* “bildiresin” 34a/5; *bozasın* “bozasın” 34a/15; *çağırdasın* “çağırtasın” 33b/12; *gösteresin* 34a/4, 34a/18, 34a/19; *ölçesin* “ölçesin” 5b/2 (istek)

3. t. k. {Ø}: *bozar* “bozar” 36b/6, 36b/12; *çalışur* “çalışır” 19a/14; *çevirür* “çevirir” 35a/16; *gider* “gider” 3b/5; *sever* “sever” 13b/14, 38a/2; *sürer* “sürer” 12a/9; *varur* “varır, ulaşır” 35a/15; *yarlıgar* “bağışlar, affeder” 9a/3 (geniş zaman); *i'tikad kılmuş* “inanmış” 21a/17 (öğrenilen geçmiş zaman); *çıka* “çıkma” 22a/1; *getüre* “getire” 23b/7; *kaça* “kaça” 22b/5 (istek)

1. ç. k. {-Uz}: *añaruz* “anarız” 16b/1; *dirüz* “deriz, söyleriz” 16b/3, 22b/3; *sıgınuruz* “sığınırız” 14a/20 (geniş zaman)

2. ç. k. {-sIz}: *bilesiz* “bilesiniz” 7b/10 (istek)

3. ç. k. {-lAr-}: *girerler* “girerler” 12b/1; *dururlar* “dururlar” 12a/7; *kalkarlar* “kalkarlar” 14a/9; *katlanurlar* “katlanırlar” 11a/9; *söylerler* “söylerler” 20a/14 (geniş zaman); *buyurmuşlar* “buyurmuşlar” 36a/1 (öğrenilen geçmiş zaman); *diyeler* 12b/16; *kaçalar* 34b/9; *yırtalar* 33b/13 (istek)

²⁹ Muharrem ERGİN, *a.g.e.*, s. 282-288.

II.9.1.2. İkinci grup kişi ekleri

Bu gruba giren ekler iyelik kaynaklıdır. Görülen geçmiş zaman ve şart çekimlerinde kullanılır.

1. t. k. {-m}: *başladum* “başladım” 2b/15; *gördüm* “gördüm” 18a/16, 19a/14, 21a/2,...; *kesdüm* “kestim” 21a/12; *oğudum* “okudum” 2a/6, 17a/8; *yarlığadum* “bağışladım, affettim” 7b/1
2. t. k. {-ñ}: *almaduñ* “almadın” 35a/7; *yitişdüñ mi* “yetiştin mi” 4b/12
3. t. k. {Ø}: *çıkdı* “çıktı” 35a/3; *getürdi* “getirdi” 30a/1; *istedi* “istedi” 2b/3; *kaçdı* “kaçtı” 35a/5; *yarlığadı* “bağışladı, affetti” 35b/8
1. ç. k. {-k}, {-k}: *üleşdürdük* “paylaştırdık” 20a/19; *yaradıldıķ* “yaratıldık” 7a/14; *yazduķ* “yazdık” 37a/20
2. ç. k. {-ñUz}
3. ç. k. {-lAr}: *ëşitdiler* “işittiler” 11b/8; *geldiler* “geldiler” 26a/13; *kaçdılar* “kaçtılar” 26a/11

II.9.1.3. Üçüncü grup kişi ekleri

Bu ekler emir bildirirler.

1. t. k. {-AyIn}; {-AyIm}
2. t. k. {Ø}: *dile* 37b/20; *diñle* 38b/12; *gör* 35a/12; *şor* 36a/20; *ķorķ* 12b/4, *utan* 32a/10
3. t. k. {-sUn}: *ķılsun* “kılısın” 35a/17; *ķosun* “koysun” 8a/11
1. ç. k. {-AlUm}
2. ç. k. {-ñ}: *buluşuñ* “buluşun” 7a/3; *ķartuñ* “tartın” 7b/12; *ķartıluñ* “tartılın” 7b/12
3. ç. k. {-sUnlAr}

II.9.2. FİİL ÇEKİMLERİ

II.9.2.1. BASİT ZAMANLI FİİLLERİN ÇEKİMİ

II.9.2.1.1. Bildirme kipleri

Fiillerin zaman bildiren bütün çekimleri şekil bakımından bildirme kipleri gurubuna girer.

• Geniş zaman {-r}; {-Ar}; {-Ur}

Teklik 1. kişi

döndürmezsin “döndürmem” 35b/1; (*taḳarrüb*) *iderin* “ederim” 35b/3; *uymazın* “uymam” 35a/19

Teklik 2. kişi

añlarsın “anlarsın” 5a/6,17a/3; *seversin* “seversin” 36b/15; *uçarsın* “uçarsın” 11b/3; *ulaşursın* “ulaşırsın” 11a/9

Teklik 3. kişi

bozar “bozar” 36b/6, 36b/12; *çalışur* “çalışır” 19a/14; *çevirür* “çevirir” 35a/16; *gider* “gider” 3b/5; *sever* “sever” 13b/14, 38a/2; *sürer* “sürer” 12a/9; *varur* “varır, ulaşır” 35a/15; *yarlığar* “bağışlar, affeder” 9a/3

Çokluk 1. kişi

añaruz “anarız” 16b/1; *dirüz* “deriz, söyleriz” 16b/3, 22b/3; *sığınuruz* “sığınırız” 14a/20

Çokluk 3. kişi

girerler “girerler” 12b/1; *dururlar* “dururlar” 12a/7; *ḳalkarlar* “kalkarlar” 14a/9; *ḳatlanurlar* “katlanırlar” 11a/9; *söylerler* “söylerler” 20a/14

Geniş zamanın olumsuzu

ağlamam “ağlamam” 14b/13; *baḳmam* “bakmam” 35a/11; *bulmazsın* “bulmazsın” 7a/6; *işitmezsin* “işitmezsin” 10b/5; *girmezler* “girmezler” 12b/1

• Görülen geçmiş zaman {-dI}; {-dU}

Teklik 1. kişi

başladum “başladım” 2b/15; *gördüm* “gördüm” 18a/16, 19a/14, 21a/2,...; *kesdüm* “kestim” 21a/12; *oḳudum* “okudum” 2a/6, 17a/8; *yarlığadum* “bağışladım, affettim” 7b/1

Teklík 2. kişi

almaduñ “almadın” 35a/7; *yetiřdüñ mi* “yetiştin mi” 4b/12

Teklík 3. kişi

çıkdı “çıktı” 35a/3; *getürdi* “getirdi” 30a/1; *istedi* “istedi” 2b/3; *kaçdı* “kaçtı” 35a/5; *yarlıgadı* “bağışladı, affetti” 35b/8

Çokluk 1. kişi

üleşdürdük “paylaştırdık” 20a/19; *yaradılduk* “yaratıldık” 7a/14; *yazduķ* “yazdık” 37a/20

Çokluk 3. kişi

éřitdiler “işittiler” 11b/8; *geldiler* “geldiler” 26a/13; *kaçdılar* “kaçtılar” 26a/11

Görülen geçmiş zamanın olumsuzu

almadı “almadı” 35a/6; *çevirmedi* “çevirmedi” 7a/20; *dilemedi* “dilemedi” 30a/4; *ķalmadı* “kalmadı” 38a/15; *ķıskanmadum* “kıskanmadım” 20b/4; *yaratmadum* “yaratmadım” 3a/19

• Öğrenilen geçmiş zaman {-mış}, {-IpduR}**Teklík 2. kişi**

ķablanmıřsın “kaplanmışsın” 10b/4

Teklík 3. kişi

i tiķad ķılmıř “inanmış” 21a/17

ķābit ü sākin olupdur “sabit ve sakin olmuş” 11b/18

Öğrenilen geçmiş zamanda üçüncü kişiler için kullanılan {-UpduR} şekli EAT'den sonra Osmanlı Türkçesi içinde de tek tük fakat uzun süre kullanılmış ancak

Osmanlı Türkçesi'nin sonlarında ortadan kalkmıştır. Günümüzde Azeri sahasında yaygın bir kullanıma sahiptir.³⁰

Çokluk 3. kişi

buyurmuşlar (kim) “buyurmuşlar” 36a/1

• Gelecek zaman

{-AcAk} eki metnimizde sıfat-fiil eki olarak seyrek şekilde görülmekle beraber fiil çekim eki olarak da birkaç örnekte kullanılmıştır.

Teklik 2. kişi

ayrılacağsın “ayrılacaksın” 9b/13; *bulacağsın* “bulacaksın” 9b/12; *ölceksin* “öleceksin” 9b/10

• Şimdiki zaman

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde şimdiki zaman genellikle geniş zaman ile ifade edilmektedir. Bugün kullanılan ve *yorı-* fiilinden gelen {-yor} eki ise metnimizde bir yerde geçmektedir:

Teklik 2. kişi

geliyorsun “geliyorsun” 10b/20

II.9.2.1.2. Tasarlama kipleri

Tasarlama kiplerinin zaman ifadesi yoktur. Bu kipleri yapan şekil ekleri birtakım şekiller (şart, istek, ve emir gibi) ifade ederler.

• İstek kipi {-A}

Teklik 1. kişi

gösterem “göstereyim” 27a/5; *vazgeçem* “vazgeçeyim” 2a/13; *virem* “vereyim” 7b/7, 13a/4

³⁰ Muharrem ERGİN, *a.g.e.*, s. 301.

Teklik 2. kişi

bildüresin “bildiresin” 34a/5; *bozasın* “bozasın” 34a/15; *çağırdasın* “çağırtasın” 33b/12; *gösteresin* “gösteresin” 34a/4, 34a/18, 34a/19; *ölçesin* “ölçesin” 5b/2

Teklik 3. kişi

çıka “çıkık” 22a/1; *getüre* “getire” 23b/7; *kaça* “kaçık” 22b/5

Çokluk 1. kişi

virelim “verelim” 30a/1

Çokluk 2. kişi

bilesiz (ki) “bilesiniz” 7b/10

Çokluk 3. kişi

diyeler 12b/16; *kaçalar* 34b/9; *yırtalar* 33b/13

İstek kipinin olumsuzu

dönmeyesin 16b/10; *gitmeyeler* 18b/13; *şaymaya* 8b/9; *şormaya* 26b/13; *karışmayalar* 35b/14, 35b/19; *sevdiürmeyesin* “sevdirmeyesin” 34a/5; *talımayalar* “dalmayalar” 35b/19

• Emir kipi

Emir ekleri için bk. üçüncü grup kişi ekleri

Teklik 2. kişi

dile 37b/20; *diñle* 38b/12; *gör* 35a/12; *şor* 36a/20; *korık* 12b/4, *utan* 32a/10

Teklik 3. kişi

kılsun “kılısın” 35a/17; *kosun* “koysun” 8a/11

Çokluk 2. kişi

buluşuñ “buluşun” 7a/3; *řartuñ* “tartın” 7b/12; *řartıluñ* “tartılın” 7b/12

Emir kipinin olumsuzu

ezdirmesün “ezdirmesin” 37a/16

II.9.2.2. BİRLEŞİK ZAMANLI FİLLERİN ÇEKİMİ

Bildirme ve tasarlama kipleri ile bildirilen ve tasarlanan hareketlerin görülen geçmiş zamanda, öğrenilen geçmiş zamanda veya şart şeklinde ortaya çıktığını/çıkacağını ifade etmek için birleşik çekimler kullanılır. Bu çekimde iki çekimli fiilin bir araya gelmesi, birlikte kullanılması söz konusudur. Böylece tek bir fiil kökü etrafında toplanmış olurlar.

II.9.2.2.1. Hikâye

• Geniş zaman

Teklik 1. kişi

şanurdum “sanardım” 16a/7

Teklik 3. kişi

egirürdi “eğirirdi” 23a/15; ; *uyurdu* “uyurdu” 13a/15; *añmazdı* “anmazdı” 13b/11; *geçmezdi* “geçmezdi” 14b/11

Çokluk 3. kişi

dutarlardı “tutarlardı” 19b/5; (*ibret*) *almazlardı* “almazlardı” 27a/14; *şaçarlardı* “kaçarlardı” 31b/19; *şonarlardı* “konarlardı” 31b/17

• Öğrenilen geçmiş zaman

Teklik 1. kişi

amel itmemişdüm 32a/2

- **İstek kipi**

- Teklik 2. kişi**

olmyayduñ “olmayaydın” 12b/21

- Teklik 3. kişi**

olmayaydı “olmayaydı” 9a/1

II.9.2.2.2. Rivâyet

- **Geniş zaman**

- Teklik 3. kişi**

(*vāşıl*) *olur imiş* “olurmuş” 11b/13

II.9.2.2.3. Şart

- **Geniş zaman**

- Teklik 2. kişi**

dilerseñ “dilersen, istersen” 9b/14, 37b/20, 39a/19,...; *gezersen* “gezersen” 27a/16; *işlerseñ* “işlersen, yaparsan” 9b/18

- Teklik 3. kişi**

severse “severse” 38a/6; *kaplar ise* “kaplarsa” 2b/6, 2b/7

- Çokluk 3. kişi**

çalışurlarsa da “çalışırlarsa da” 25a/12

- **Görülen geçmiş zaman**

- Teklik 1. kişi**

gördümse “gördümse” 18b/18

- Teklik 2. Kişi**

bildüñse “bildinse” 21b/14; *gördünse* 33a/17

Teklik 3. kişi

añıldıysa “anıldıysa” 13a/11; *duydıysa* “duyduysa” 35a/16; *işitdiyse* “işittiysse” 18a/11; *geldiyse* “geldiyse” 12b/10; *oldıysa* “olduysa” 9a/18, 17a/18, 39a/9,...

• Öğrenilen geçmiş zaman**• Teklik 3. kişi**

yaradılmış ise “yaratılmışsa” 8b/1

II.9.2.3. CEVHER FİİLİ

Cevher fiili, Eski Türkçedeki er- yardımcı fiilinin ermek > irmek > imek şeklinde ekleşmesinden oluşan ve isim soylu kelimelerin yüklem olarak kullanılmasını sağlayan fiildir.

Bildirme

Cevher fiilin teklik 3. kişi çekiminde eski bir *tur-* yardımcı fiilinin ekleşmesinden oluşan {+dUr} bildirme eki kullanılmaktadır.

Teklik 3. kişi

lāyıkdur “layıktır” 15a/15, 23a/20; *muhtaçdur* “muhtaçtır” 17b/11; *yoğdur* “yoktur” 17b/13, 21a/5; *gerçekdür* “gerçektir” 20a/8; *vesiledür* “vesiledir” 4a/5

II.9.2.4. BİRLEŞİK FİİLLER

Birleşik fiil bir yardımcı fiille bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubudur. İsim veya fiil unsuru önce, yardımcı fiil sonra getirilir.

II.9.2.4.1. İsim+Yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller

Eski Türkçede işlevsel olarak kullanılan ve yabancı kelimeleri yüklemleştirmede önemli bir yere sahip bulunan *ıl-*, *et-*, *eyle-*, *ol-* gibi yardımcı fiiller metnimizde sıkça karşımıza çıkmaktadır.

fā ĩde ider 2a/11
terk idüp 2a/13, 7b/16
iĥāta ider 2b/6
müyesser idüp 2b/12
meşġül itmesidür 3a/12
naşihat itmek 3b/19
def^c itmez 5a/9
feryād idüp 7b/5, 7b/6
şükr idüp 7b/14
tekrār itmek 9a/11

kasd eylese 5a/4
beyān eyledi 9a/4
maĥrum eylediñ 9a/13
ĥarām eyledi 12b/17

ķarar ķılanlar 5b/21
namaz ķılmakdur 6a/11

yoldaş olur 2a/12
ķabül olmaz 2a/17
meşĥūr olan 2a/20
maĥv oldu 4b/6
helāk olurlar 12a/19
ĥoşnūd olmaz 37b/15, 37b/16

alıķor 13a/9
ögrenebildüm 17a/11

II.9.2.4.2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller

dil uzat- 31a/13, 14
ĥaddin geġme- 32a/18

beyān ider 10a/6
taĥşil idesin 16b/21
emr iderse 23b/13, 23b/14
inkār itmeye 23b/18
siyaset idüp 24a/8
redd ider 27a/7
te şār itmez 31b/13
eşāret itdüm 39a/9
‘afv itmekle 40a/5

emr eyledi 13b/3
vaşf eylemek 16a/13
fıkr eyledüm 18b/5
āzād eyle 40a/10

hāṭırına getir- 23b/7

kendü hālinde ol- 24a/19

oruç tut- 6a/19

ümīd dut- 36b/6

ümīdin kes- 9a/8

yüz çevirme- 7a/20

yüz döndürme- 3a/11

zaḥmet çek- 32a/14

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇEVRIYAZILI METİN

TERCEME-İ EYYÜHE'L-VELED İMÂM GAZÂLİ

1b (1) **اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِيْنَ** ögmek Allaha maḥşûşdur. Öyle Allaha ki (2) cemi‘ maḥlûkātuñ rızqın virüp besleyicisidür. Daḥı cennet Allahü te‘ālādan (3) qorqucılar içündür. **وَالصَّلَاةُ عَلَى نَبِيِّ مُحَمَّدٍ** Daḥı Allahuñ raḥmet-i nebîsi (4) ya‘nî peygamberi Ḥazret-i Muḥammed üzerine olsun. **وَالِهٖ اَجْمَعِيْنَ** Daḥı Allahuñ raḥmeti (5) Muḥammedüñ ālinüñ cemi‘ si üzerine olsun.

اعِلْمُ Saña ma‘lüm olsun ki (6) **وَاَحِدًا مِّنَ الطَّلَبَةِ الْمُتَقَدِّمِيْنَ** taḥkikā zemān-ı evvelde ‘ilm isteyicilerden biri (7)

(8) **لَا زَمَ خِدْمَةَ الشَّيْخِ اَلْاِمَامِ زَيْنِ الدِّيْنِ حُجَّةِ الْاِسْلَامِ وَالْمُسْلِمِيْنَ**³¹ mülāzım oldı Şeyḥ Ḥazretlerinüñ hizmetine. Öyle şeyḥ ki dīnüñ bezegidür. (9) Daḥı İslāmuñ ve müselmānuñ bürhān ü delīlidür ya‘nî ṭoḡrı yola (10) qulaḡuzıdır.

(11) **اَبِيْ حَامِدٍ مُحَمَّدٌ بِنِ مُحَمَّدٍ الْغَزَالِيْ رَحْمَةُ اللّٰهِ عَلَيْهِ** Ol dīn bezegi olup İslām ve müselmānuñ bürhān-ı çār-meh babası (11) Muḥammed oḡlı Muḥammed ki İmām Ğazālī dimekle meşhürdur. Allahuñ raḥmeti (13) anuñ üzerine olsun.

(14) **وَأَشْتَغَلَ بِالتَّحْصِيْلِ وَقِرَاءَةِ الْعِلْمِ عَلَيْهِ حَتَّى**

Ve o Şeyḥ (15) Ḥazretlerinüñ hizmetine mülāzım olup ‘ilm isteyicilerden olan kimesne **2a** (1) Şeyḥden okuyup ‘ilm taḥşil itmege meşḡul tā her ‘ilmüñ eşcālardan ḥāşıl (2) idüp nefis ululıqların kemāle irişdüdi. **ثُمَّ** Ol mülāzım-ı mezkūr (3) her dürlü ‘ilmi okuyup taḥşil itdüken sonra **اِنَّهُ تَفَكَّرَ يَوْمًا فِيْ حَالِ** ol mülāzım bir gün kendü nefsinüñ ḥālını (5) fikr eyledi ve bu fikr-i göñli üzerine düşüp kendüye didi. **اِنِّيْ قَرَأْتُ** (6)

اَنْوَاعًا مِّنَ الْعُلُوْمِ Taḥkikā ben ‘ālimlerden dürlü dürlü ‘ilm okudum. (7)

³¹ Zeynü’d-Din (dinin ziyneti) ve Hücetü’l-İslām (İslām’ın delili) İmām Ğazālī’nin lākablarıdır.

Daḥı ben ‘ömrümüñ evvelüñ (8) ol

(9) وَأَلَانَ يَنْبَغِي. ‘ilmi öğrenmek daḥı cem‘ itmek üzerine ḥarc eyledüm.

Şimdiki hâlde (10) benüm için

lâyıkdur bilmek ol ‘ulümdan ḳanḳı dürlüsi yarın ḳıyāmet (11) güninde baña ne fā’ide ider daḥı ol ‘ulümdan ḳanḳı dürlüsi baña ḳabrümde (12) yoldaş olur.

Daḥı ol ‘ulümdan ḳanḳı (13) dürlüsi ḳıyāmet

gününde baña fā’ide itmez. Tā ki anı terk idüp vazgeçem. (14) Zīrā ki

(15) قَالَ رَؤُلُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّي أَوْزُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ

peygamberümüz (16) şalli لَا يَنْفَعُ وَلَا يَنْفَعُ وَلَا يَسْمَعُ وَقَلْبٍ لَا يَخْشَعُ وَنَفْسٍ لَا تَتَّبِعُ

allahü ‘aleyhi ve-sellem buyururlar ki “Yā Allah ben saña şıgınurum şol ‘ilmden-ki (17) fā’ide itmez ve şol du‘ādan-ki ḳabül olmaz ve şol ḳalbden-ki ḳorḳmaz ve şol

(18) nefsdan-ki ṭoymaz.” فَاسْتَمَرَّتْ لَهُ هَذِهِ الْفِكْرَةُ حَتَّى كَتَبَتْ إِلَى حَضْرَتِ الشَّيْخِ (19)

Pes ol mülāzım-ı mezḳūra

(20) bu fikr dā’im oldı. Tā ki İslām hücceti Muḥammed bin el-Ġazāli dimekle

meşhūr olan (21) Şeyḥ Ḥazretine ki Allahü te‘ālānuñ raḥmeti anuñ üzerine olsun

fetvā isteyüp **2b** (1) yazdı. وَسَأَلَ عَنْهُ مَسَائِلَ Ve andan bir nice mes’eleler şordı. (2)

Ve cemi‘ لِيَقْرَأَ فِي أَوْقَاتِهِ (3) وَدُعَاءَ Daḥı ol şeyḥden ögüt istedi. وَالتَّمَسَّ مِنْهُ نَصِيحَةً

(4) وَقَالَ vaḳitlerinde oḳımaḳ için du‘ā istedi.

Daḥı didi جَوَابِ مَسَائِلِي (5) وَإِنْ كَانَ مِنْ مُصَنَّفَاتِ الشَّيْخِ كَالْحَيَاءِ وَغَيْرِهِ يَشْتَمِلُ عَلَيَّ

ki egerçi şeyḥüñ *İhyā-ı ‘Ulūm* ve *Minḥac-ül-‘Ābidīn* gibi (6) düzdüğü kitāblar benüm

istedüğüm mes’eleleri ihāṭā ider ve ḳaplar (7) ise de

(8) لَكِنْ مَقْصُودِي أَنْ يَكْتُبَ الشَّيْخُ حَاجَتِي فِي وَرَقَاتٍ تَكُونُ

ammā benüm (9) مَعِيَ مِدَّةَ حَيَاتِي وَأَعْمَلُ بِمَا فِيهَا مِدَّةَ مُرِي أَنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى

murād u maḳşūdum Şeyḥ Ḥazretleri benüm ḥācetümi birkaç ḳāğıdlar (10) üzerine

yazmaḳdur. Tā ki ol ḳāğıdlar dirliğüm zemānında benüm ile bile ola. (11) Daḥı

ömrümüñ āhırine degin ol kâğıdlar içinde olan nesnelere ile (12) ile ‘amel idem. Eger Allāhü te‘ālā müyesser idüp dilerse.

هَزِهِ الرِّسَالَةَ فِي جَوَابِهِ (13) فَكَتَبَ الشَّيْخُ

ol mülāzımıñ (14) cevābında yazdı. İmdi bu risālenüñ sebep-i te‘līfi bu zıkr olinandır.

(15) Allāh ü bit-tevfik بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ Allahuñ adıyla başladum. Öyle

Allah ki dünyāda (16) mü’min ü kâfir kulların esirgeyicidir. Dağı āhıretde mü’min kullarına rahmet (17) idicidir. اَعْلَمَ أَيُّهَا الْوَلَدُ الْمُخْلِصُ وَلِمُحِبِّ الْعَزِيزِ

oğul (18) ve ey ulu dost اَطَّالَ اللّٰهُ بِقَاكَ بِطَاعَتِهِ وَسَلَّكَ بِكَ سَبِيلَ أَحِبَّائِهِ (19) Allahü te‘ālā senüñ bekāñı uzun eylesün. Kendü ‘ibādeti içinde dağı (20) seni yürütsün dostlarınıñ yolına ol ki şırāf-ı müstaķımdür. اِنَّ (21)

مَنْشُورَ النَّصِيحَةِ يُكْتَبُ مِنْ مَعْدِنِ الرِّسَالَةِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

3a (1) Taḥkikā öğütüñ ve naşihatüñ berātī peygamber şalli allahu ‘aleyhi ve-sellemüñ ḥadīş-i (2) şerifinden yazılır.

اِنَّ كَانَ قَدْ بَلَغَكَ مِنْهُ نَصِيحَةٌ فَانِّي حَاجَةٌ لَكَ

mā‘den-i risāletden saña öğüt ü naşihat (4) irişmiş oldıysa senüñ ne ḥācetüñ vardır benüm naşihatüme. اِنَّ لَمْ تَبْلُغْكَ (5) Eger ol mā‘den-i risāletden (6) saña öğüt ü naşihat irişmediyse pes baña di ki bu geçen yıllarda ne ḥāşıl eyledüñ.

(8) مِنْ جُمْلَةٍ مَا نَصَحَ بِهِ رُوِيَ اللّٰهُ وَصَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ عَيْنُهُ

resül şalli allahü ‘aleyhi ve-sellemüñ ümmeti üzerine

itdüğü (9) naşihatlerden ve öğütlerden birisi قَوْلُهُ ol resülün ḳavl-i şerifidür ki (10)

عَلَامَةُ اِعْرَاضِ اللّٰهِ تَعَالَى عَنِ الْعَبْدِ اِسْتِغَالُهُ بِمَا لَا يَعْينُهُ

Allahü te‘ālā (11) Ḥāzretinüñ ḳulından yüz döndürmesinin nişānı ol ḳulı şol nesnelere (12) meşğul itmesidür ki ol nesnelere ol ḳula yevm-i āhıretde fā’ide itmez. (13)

Taḥkikā ḥasrته (14) وَأَنَّ امْرَأًا ذَهَبَ سَاعَةٌ فِي غَيْرِ مَا خُلِقَ لَهُ فَجَرِيرٌ أَنْ يَطُولَ عَلَيْهِ

bir kimsenün ‘ömrinden bir sâ‘at mikdârı gitse (15) yaradılduđunuñ ğayride ya‘nî ‘ibâdetsüz ‘ömrinden bir sâ‘at geçse (16) pes ol kişiye lâyıqđur ki ol ‘abeş yere geçüp zayî‘ olan (17) ‘ömri-çün çok zemân peşimânlık ide. Zîrâ âdem oğları ‘ibâdet için (18) yaradılmışdır. Nitekim Allahü te‘âlâ Ḥazretleri buyurur.

Ben ya‘nî Hakk cell ü ‘alâ buyurur. (19) وَمَا حَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ³²

insi vü cinni yaratmadum (20) illâ beni bilüp ‘ibâdet itsünler için.

Hikâyet olunur ki Yûnus bin ‘Abdullah (21) bir gün mürîdleriyle biraz söyleşüp şöbet eyledi. Şoñra döndi bunlaruñ **3b** (1) yüzlerine bakup âh itdi. Mürîdleri dağı ol şeyhe şordılar ki “Yâ Şeyḥ (2) yüzümüze bakup niçün âh itdünüz.” Şeyḥ Ḥazretleri buyurdılar ki “Benüm dağı (3) sizün ‘ömrümüzden bir sâ‘at geçüp eksildi. Anuñ-içün âh iderin” didi. (4) Pes her sâ‘at ki ‘ömr-i nâzenîde gider. Gün geçdükçe dağı ziyâde geçer. Hafta (5) geçdükde dağı ziyâde eksilür. Yıl geçdükçe ḥöd ‘ömriñ bir tarafı gider. (6) Gide gide bir gün ansızın döginür. Şoñ peşimânlık aşşı itmez. (7) Eger ‘ibâdetsüz ‘ömrin geçürdiyse. (8) وَمَنْ جَاوَزَ الْأَرْبَعِينَ وَلَمْ يَغْلِبْ خَيْرُهُ

Dağı bil-ki şol kimse kim kırk yaşın geçe ḥayrı

şerri (9) üzerine ğâlib olmasa pes ol kimse cehenneme ḥâzırlansun. Zîrâ kırka (10) varınca tâzedür. Tâ‘at ü ‘ibâdet itmege kavîdür ammâ kırkdan-şoñra kocamağa (11) başlar. İmdi tazeliği vaqtinde tã‘at ü ‘ibâdet itme kocamağa başladuğdan-şoñra (12) dibelek itmege kâdir olmaz. İŞbu (13) naşîhatde ehl-i ‘ilm için ya‘nî añlıyan için yeterlik vardır.

Ey oğul ögüt virmek âsândur (14) أَيُّهَا الْوَلَدُ

ammâ müşkil (15) olan ol naşîhati kabûl itmekdür. Andan (16) لَأَنْهَأَفِي مَذَاقِ مَتَبِعِ الْهَوَىٰ مُرُّ Andan ötüri (17) ögüt kabûl itmek müşkildür ki zîrâ ögüt hevâya ve ârzü-yı nefse uyanlarıñ (18) dadmasında acıdır. Anuñ-çün naşîhat acıdır ki (18) اِذِ الْمَنَاهِي مَحْبُوبَةٌ فِي قُلُوبِهِمْ Zîrâ şeri‘atinde nehy olunanlar ârzü vü hevâlarına uyanlaruñ gönüllerinde şunılmışdır. (19) Pes anları sevdükleri nesnelere men‘ idüp naşîhat itmek acıdır.

³² Kur’an, Zâriyat 51/56 “Ben cinleri de insanları da ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.”

(20) عَلَى الْخُصُوصِ لِمَنْ كَانَ طَالِبَ الْعِلْمِ الرَّسْمِيِّ (21) kabül

olunmamasını şol kimsenüñ gönlinde ziyāde olur ki ol kimse **4a** (1) ‘ilm-i resmī tāleb ü rāğīb olan ‘ilm-i resmī ‘ilm-i şarf ü naḥv ve ‘ilm-i kelām ve nücüm (2) gibi

وَاشْتَغَلَ فَضْلَ عِلْمِ الْفِقْهِ وَالنَّفْسِ وَمَنَاقِبِ الدُّنْيَا öyle tāleb-i (3) resmī ki tāliḥ ola

‘ilm-i fıkḥa ve fazā’il-i nefis ululığına ve menākıb-ı dünyāya.

فَأَنَّهُ يَحْسِبُ أَنَّ الْعِلْمَ الْمَجْرَدَ لَهُ وَسِيْلَةٌ (4) Taḥkikā ol şöyle kân idüp (5) şānur

ki ‘amelsiz ‘ilm anuñ-içün nār-ı cehennemden ḥalāş olmağa vesiledür. (6)

وَيَكُونُ نَجَاتُهُ وَخُلَاصَةُ فِيهِ Ve ol şānur ki yakın zemānda yalnız ‘ilmi ile (7)

murādına vāşıl olur ve “nār-ı cehennemden kırtulmak yalnız ‘ilm içindedür” diyü

i‘tikād (8) eyler. وَأَنَّهُ مُسْتَعْنٍ عَنِ الْعَمَلِ Ve bu zem‘-i fāsıd ile bu maḳūle kimse (9)

‘amel itmeğe ihtiyāc yoḳdur diyüp ‘amelden fāriḡdur. نَعُوذُ بِاللَّهِ هَذَا اِعْتِقَادِ الْفَلَسَفَةِ (10)

Biz Allaha şıgınuruz. İşbu ‘amelden fāriḡ olup yalnız ‘ilmiyle ḥalāş ummaḳ (11)

felāsifenüñ i‘tikādıdır. İmdi böyle i‘tikād idene Şeyḥ Ḥazreti (12) ta‘accüb idüp

buyurur ki بَعَانَ اللَّهُ الْعَظِيمَ لَا يَعْلَمُ هَذَا الْقَدْرَ Bu aşıl (13) i‘tikād idenüñ ta‘accüb ḥālī

vardur ki bu miḳdārı bilmez ki حِينَ حَصَلَ (14) أَنَّهُ يَكُونُ حُجَّةً عَلَيْهِ الْعِلْمَ إِذَا لَمْ يَعْمَلْ بِهِ

Taḥkikān ol kimse ‘ilmi taḥşil itdükde (15) kaçan ol taḥşil itdüḡi ‘ilmle ‘amel itse

anuñ üzerine ol ‘ilm elzem (16) içün hüccet olur.

(17) كَمَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ

نِيتَكِيمِ پَیْغَامْبَرِ ŞALLİ ALLAHÜ

‘aleyhi ve-sellem (18) sa‘ādetle buyururlar ki taḥkikā yevm-i kıyāmetde nāşek ḳatı

‘azāblusı şol (19) ‘ālimdür ki Allahü te‘ālā Ḥazreti anı ‘ilmiyle fā’idelendirmedi.

Ya‘nī dünyāda (20) muḳteżā-yı ‘ilmle ‘amel-i müyesser eylemedi.

رِوَايَةُ رُوحِ الْعَزِيزِ رُوِيَ فِي الْمَنَامِ بَعْدَ مَوْتِهِ (21) وَرُوِيَ أَنَّ جُنَيْدًا قَدَسَ اللَّهُ

olınur ki taḥkikā Cüneyd-i Bağdādī **4b** (1) ki meşāyih-i kibārdandır. Allahü te‘ālā

anuñ cānını pāk kılsun. Öldükden-şoñra (2) düşde görünüldi. فَقِيلَ مَا الْحَبْرُ يَا أَبَا الْقَاسِمِ O

Şeyḥ Cüneyde dinildi-ki (3) “Āḥiretde ne ḥaberdār yā Ḳasım Babası ya‘nī ḳabrde

³³ Taberāni *Sagır*’de, Beyḥāki *Şu’abul İmān*’da Ebu Hureyre’den rivayet edilmiştir.

hālūñ niçedür.” قَالَ طَاحَتْ الْعِبَادَةُ (4) Ol Cüneyd Hâzretleri cevâb virüp buyurdi kim dünyâda (5) olan ‘ibâdetler ve işâretler yoğ oldı. Ya‘nî dünyâda ne kadar sözler söylenüp (6) ne-deñlü işâretler vâkı‘ oldıysa cümlesi bu ‘âlem-i berzâha geldükde maḥv oldı. (7) بِمَا نَمَنَّا بِاللَّيْلِ مَا نَمَنَّا بِاللَّيْلِ Bize fâ’ide itmedi. İllâ şol (8) iki rek‘at namâzlar ki biz anı gice yarısında kılduk.

Ve bunuñ gibi (9) daḥı Zübeyde Hâtundan rivâyet olınmışdur ki öldükden-şoñra düşde (10) gördiler ve andan şordılar. Eytdiler kim dünyâda iken ḥayrlar eyledüñ ve şadaqalar (11) virdüñ ve ḥacc yolında bunca iḥsânlar itdüñ. Hiç anlardan bir nesneye (12) yitişdüñ mi. Zübeyde Hâtun eytdi: “Cümlesiniñ şevâbı ehline gitdi. (13) Baña fâ’ide itmedi. İllâ şol iki rek‘at namâz kim seḥer vaḳtinde kılordum. (14) Hemân andan fâ’ide buldum” didi.

İmdi ma‘lûm oldı ki kişiyeye dünyâda iken (15) ‘amel-i şâlih eylemek lâzım imiş. Mücerred ‘ilm kişiyeye kifâyet itmez imiş.

(17) أَيُّهَا الْوَلَدُ لَا تَكُنْ مِنَ الْأَعْمَالِ مُفْلِسًا وَمِنَ الْأَحْوَالِ خَالِيًا وَيَتَقَنَّ (16)

عَيُّ الْوَلَدُ لَا تَكُنْ مِنَ الْأَعْمَالِ مُفْلِسًا وَمِنَ الْأَحْوَالِ خَالِيًا وَيَتَقَنَّ (17) Ey oğul sen bil ‘amellerden alçaḳ (18) ‘amelli

olma. Daḥı vaḳtlerde ‘ibâdet ü fâ’at itmeden boş olma. Daḥı (19) yaḳîn bil ki taḥḳiḳan yalñız ‘ilm kişinüñ elin alup nâr-ı cehennemden ḳurtarmaz. (20)

(21) مِثَالُهُ لَوْ كَانَ عَلَى رَجُلٍ فِي بَرِيَّةٍ عَشْرَةُ أَسْيَافٍ هِنْدِيَّةٍ مَعَ أَسْلِحَةٍ

مِثَالُهُ لَوْ كَانَ عَلَى رَجُلٍ فِي بَرِيَّةٍ عَشْرَةُ أَسْيَافٍ هِنْدِيَّةٍ مَعَ أَسْلِحَةٍ (21) Ya‘nî yalñız ‘ilm kişinüñ yevm-i ḳıyâmetde **5a**

(1) elin alup ḳurtarmaduğınun mişâli şuña beñzer ki bir şaḥrâda ber-gâyet bahâdur.

(2) Kimsenüñ yanında bir nice Hindî ve Kirmânî ḳılıçları olsa bu ḳılıçlar ile (3) bile

nice dürlü âlât-ı harbi olsa böyle iken (4) فَحَمَلَ عَلَيْهِ أَسَدٌ مُهَيْتٌ pes ol kimse üzerine

bir ḳorḳunç arslan ḳaşd eylese (5) مَاظَنَّكَ هَلْ تَدْفَعُ الْأَسْلِحَةَ شَرَّهُ مِنْهُ بِلَا اسْتِعْمَالِهَا وَضَرْبِهَا

imdi (6) sen nice añlarsın. Bu ḥâlde o yaraḳlar kendüne ḳaşd iden arslanun (7) şerrin

men‘ idebilür mi. Ol yaraḳları ḳullandırıp urmaḳsızın (8)

وَمِنْ الْمَعْلُومِ أَنَّهَا لَا تَدْفَعُ إِلَّا بِالْتَّحْرِيكِ وَالضَّرْبِ bu ḥöd ma‘lûmdur ki (9) ol kendü

üzerinde olan yaraḳlar ḥamle iden arslanun şerrin def‘ itmez. (10) Mâdâm ki ol

āletleri ele alup debredüp ol arslana urmayınca وَكَذَا (11) yine mezkûr olan gibidür fâ'ide itmeme.

Bir ādem yüz biñ عِلْمَهَا وَتَعَلَّمَهَا وَلَمْ يَعْمَلْ بِهَا (12) لَوْ قَرَأَ رَجُلٌ مِائَةَ آلَافٍ مَسْئَلَةً

mes'ele oқыyup ve ol mes'eleleri (13) ğayriye öğretse ve kendü ğayrinde öğretse ve ol mes'eleler ile 'amel itmese (14) ol kimesneye fâ'ide virmez. Meger ol bildüği mes'eleler ile 'amel eyleye. (15) وَمِثْلُهُ 'Amelsüz 'ilm fâ'ide itmedüğinüñ bir mişâli

(17) لَوْ كَانَ لِرَجُلٍ حَرَارَةٌ أَوْ مَرَضٌ صَفْرَاوِيٌّ يَكُنُّ عِلَاجَهُ بِالسِّكِّدِ بَيْنَ (16)

bir kimsenüñ ziyāde harāreti yāhūd şafrāya mensüb olan (18) marazı olsa

ya'nī şafrāsı ğalebe eylese ol kimsenüñ 'ilācı sikencübīn (19) olur. Dağı arpa şuyı

olur. Sikencübīn diyü sirke ile kaynamış bala virürler. (20) Küşkāb arpa şuyına

dirler. فَلَا تَحْصُلُ الْبُرَّةُ إِلَّا بِاسْتِعْمَالِهَا Pes imdi (21) bu aşıl maraza şihhat ü şağlık hāşıl

olmaz meger bu ikisini isti' māl idüp **5b** (1) kullandurmağ-ıla.

Eger iki biñ ölçek şarāp (2) ölçesin. عِغْرِ كَرْمِيٍّ وَوَهْزَارٍ رَطْلٍ يِيمَايِي

Çağ ol şarābı içmeyesin (3) ser-ħoş olmazsın. تَا مَيِّ نَخْوَرِيٍّ نَبَاشِدُ شَيْدَايِي³⁴

لَا تَكُونُ مُسْتَعِدًّا إِلَى رَحْمَةِ اللَّهِ إِلَّا بِالْعَمَلِ (4) لَوْ قَرَأْتَ الْعِلْمَ مِائَةَ سَنَةٍ وَجَمَعْتَ أَلْفَ كِتَابٍ

Ey oğul eger sen yüz yıl (5) 'ilm oğusan dağı biñ kitāb cem' idüp te'lif itsen tā 'amel

(6) eylemeyesin. Allahü te'ālānuñ raħmetine müheyyā olmazsın. كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى

(8) وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى³⁵ Nitekim Allahü te'ālā Qur'an-ı 'ažiminde buyurdı.

Taħkiķan ādem içün degüldür. İllā şol nesne ki çalışup işler. Gerek ğayr ve gerek (9)

şerr her ne işlerse her kişi yevm-i āħiretde anı bulur. Ve yine Allāhü te'ālā buyurur.

(10) فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا³⁶ ma'nā-yı şerīfī dimek olur ki (11) şol

kimse ki Allahüñ likāsın umar olsa pes ol kimse riyādan ve süm'adan (12) has 'amel

³⁴ Muhammed Emin el-Kürdi'nin Farsça beytidir.

³⁵ Kur'an, Necm 53/39 "İnsan için kendi çalıştığından başka –bir şeyle karşılık görmek– yoktur."

³⁶ Kur'an, Kehf 18/110 "– Yâ Muhammed!– de ki: «Ben ancak sizin gibi bir beşerim. Bana vahyolunuyor ki Rabbiniz bir tek Rabdir.»"

itsün. Ve yine Allahü te‘âlâ buyurur. ³⁷ جَزَاءٌ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ma‘nâ-yı lâîfî (13) demek olur ki ‘ivazlanuban şol nesne ile ki işler oldılar. Ya‘nî dâr-ı âhîretde (14) olacaq ihsânlarum dünyâda iken itdükleri ‘amellerün özidür. Allah-ı ‘âlem (15) ve yine Allahü te‘âlâ buyurur. ³⁸ جَزَاءٌ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ma‘nâ-yı şerîfî demek olur ki (16) dağı ‘ivazlanuban şol nesne ile ki kazanur oldılar. Her kimesne ne kazanup (17) işlerse anuñla ‘ivazlanur. Gerek hayr olsun ve gerek şerr olsun. (18) Ve yine Allahü te‘âlâ buyurur. ³⁹ (19) اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّٰتُ الْفِرْدَوْسِ شُونَLAR ki baña ve resûlüme imân getürdiler dağı güzel ‘amel işlediler. (20) Anlar için Firdevs cenneti konağ yeri oldı. Ve yine Allahü te‘âlâ buyurur. (21)

⁴⁰ اِلَّا مِنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ya‘nî dünyâda küfr üzerine karar kılanlar **6a**

(1) elbette cehenneme girerler illâ anlardan şol kimesne hâlâş bulur ki küfrden rücu‘ (2) idüp imân getürdi ve eyü ‘amel işledi.

İmdi bilmiş ol-kim bu cümle âyet-i kerîmeler (3) ‘amel işlemek lâzım olduğına delîllerdür. Ve mezkûr âyetlerden-şoñra kişiye ‘amel lâzım olduğına (4) bir hadîs-i şerîf getürüp buyurur: ⁽⁵⁾ وَمَا تَقُولُ فِي هَذَا الْحَدِيثِ نُبِيَّ الْإِسْلَامِ عَلَى خَمْسِينَ شَهَادَةً

(6) اِنَّ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَ اِقَامِ الصَّلٰوةَ وَ اِيتِئِ الزَّكٰوةَ

⁴¹ Bu hadîs-i (7) şerîf وَصَوْمِ شَهْرِ رَمَضَانَ وَحَجِّ الْبَيْتِ مَنْ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا

hâkķında ne dersen ki peygamber şalli allahü ‘aleyhi ve-sellem sa‘âdetle buyurdi. (8) Ma‘nâ-yı şerîfî demek olur ki İslâm beş nesne üzerine yapıldı. Biri (9) Allahü te‘âlânuñ birliğine ve Muḥammed ‘aleyhis-selâm Allahü te‘âlânuñ kavli olup (10) ve cümle halka peygamber olduğına gönülden inanup delâile ikrâr itmekdür. Biri dağı (11) namâzı turgutmağ ya‘nî namâz kıılmağdur. Ve biri dağı zekât virmekdür. Ve biri

³⁷ Kur’an, Secde 32/17 “Bir kimse, kendileri için istediklerinin karşılığı olarak gözyaşlılığı olmak üzere saklanmış olan nimetleri bilmez.”

³⁸ Kur’an, Tevbe 9/95 “Onlara geri döndüğünüz zaman –sizi kandırmak için– Allah’ın üstüne yemin edeceklerdir. Siz de onlardan sarfinazar edin, çünkü onlar murdardırlar. İşlediklerinden dolayı varacakları yer de cehennemdir.”

³⁹ Kur’an, Kehf 18/107 “İman edip de iyi işler görenlere gelince, onların konakları Firdevs cennetleridir.”

⁴⁰ Kur’an, Meryem 19/60 “Ancak tevbe edip iman eden ve iyi işler işleyenler cennete girerler ve zerre kadar bir haksızlığa uğramazlar.”

⁴¹ Abdurrahman b. Ömer b. Hattab’dan rivayet edilmiştir. Buharî, İmân:1,2; Tefsiru Sure, Müslîm, İmân:5 (19-22), Nesâî, İmân:13 (9, 107-108), Tirmizî, İmân:3 (2612), Ahmed, Müsned: 2/26, 93, 120.

dağı (12) Ramazān ayında oruç tutmaktadır. Ve biri dağı Kābe-i Şerīfi tavaf itmektedir (13) eger hacc yolına gitmege güci yeterse.

Vaqtā kim cümle ‘ibādet īmān üzerine (14) mebnī oldıysa Şeyh Hazretleri īmānı beyān itmege şürū‘ idüp buyurur. (15)

İmān (16) i‘tikādı lāzım olan yerlerde gönülden inanmaktadır ve inandığına (17) delīle ikrār itmektedir. Dağı a‘zasıyla ‘amel itmektedir ammā bilmiş ol-kim ‘amel-i bil-erkān ki (18) t̄ā‘at ü ‘ibādet idüp Allāhü te‘ālā Hazreti farz itdüğü nesnelere ki (19) oruç tutmak ve namāz kılmak ve sālīr ferā‘izden ‘ibāretdür. İmām-ı A‘zām (20) mezhebinde īmāndan degüldür. Ancak īmān İmām-ı A‘zām kaçıında iki nesneden (21) ‘ibāretdür. Delāile ikrār vaqtiyle inanmaktadır ammā İmām Şāf‘ī mezhebinde ‘amel-i bil-erkān **6b** (1) dağı īmāndandır. Pes Hazret-i Şeyh ‘amele kandurmak için İmām Şāf‘ī mezhebine (2) zıkr itmişdür. Te‘mel olunup gāflet olunmayana (3) **وَدَلِيلُ الْأَعْمَالِ أَكْثَرُ مِنْ أَنْ يُحْصَى** (3) ‘amel lāzım olduğına delil katı çokdur. Hesāba gelüp şayılmağdan ya‘nī (4) bu beyān-ı delāyilden gāyri her kişiye ‘amel lāzım olduğına delilin nihāyeti (5) yoğdur. Egerçi mü‘min (6) **وَإِنْ كَانَ الْعَبْدُ يَبْلُغُ الْجَنَّةَ بِفَضْلِ اللَّهِ وَكَرَمِهِ بَعْدَ أَنْ يَسْتَعِدَّ بِطَاعَتِهِ** olan kul cennete Allahuñ fazl u keremiyle irişirse de (7) ammā t̄ā‘atler itmekle Allahuñ keremine ve ‘ināyetine lāyık olduğdan-şoñra nitekim Allahü te‘ālā (8) buyurur. ⁴² **أَلَا إِنَّ رَحْمَتَهُ اللَّهُ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ** (9) ‘amel-i şālīh işleyenlere (10) **وَلَوْ قِيلَ يَبْلُغُ الْجَنَّةَ بِمُجَرَّدِ الْإِيمَانِ بِلَا عَمَلٍ قُلْنَا نَعَمْ وَلَكِنْ**

eger dinilürse (11) **مَتَى يَبْلُغُ إِلَى الْجَنَّةِ كَمْ مِنْ عَقَبَةٍ كَنُودَةٍ تَسْتَقْبِلُهُ إِلَى أَنْ يَصِلَ** kul cennete irişür yalnız Allahuñ birliğine ve resūliñe inanmağ-ıla (12) ‘amel itmeksiz biz cevāb virüp dirüz gerçek ‘amelsiz Allahuñ kerem ü fazlıyla (13) cennete girer ammā ne zemān cennete irişür. Zīrā kim çok şarp yoğuşlar vardır ki (14) ol yoğuş anı karşılar ta cennete vāşıl olınca **أَوَّلُ تِلْكَ الْعَقَبَاتِ عَقَبَةُ الْأَمَانِ** (15)

kişinüñ öñine gelen ‘ağabelerüñ evvelkisi (16)

‘ağabe-i īmāndur ki āhirün-nāsda şeytān şerriyle īmānı selb olmadan ya‘nī (17)

⁴² Kur’an, A’raf 7/56 “Yeryüzü düzen bulduktan sonra onun düzenini bozarak fesat çıkarmayın. Rabbinize korkarak ve umarak dua edin. Çünkü Rabbinizin rahmeti iyilik edenlere yakındır.”

(18) *وَ إِذَا وَصَلَ يَكُونُ مُفْلِسًا* Eger ĩmānı gitmeden qurtılır mı yāhūd qurtılmaz mı. Ya‘nī derecesi alçaq olur dūnyāda ‘amel itmedüg-içün. Zīrā kim (20) *قَالَ الْحَسَنُ الْبَصْرِيُّ* Ğāsen Bařrī didi. (21) *يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى*

(1) Allahü 7a *لِعِبَادِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَدْ خُلُو الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِي وَأَقْسِمُوا هَا بِقَدْرِ أَعْمَالِكُمْ*

te‘ālā Ğāzreti yevm-i kıyāmetde qullarına Ğitāb idüp dir ki (2) “Yā qullarum cennete girüñ benüm fażlum ve raĥmetüm sebebiyle ammā ‘amellerüñüze göre (3) buluřuñ.” Ya‘nī ‘amelinüzüñ ziyādeligine göre cennetde dereceleriñüz ve maqāmalarıñuz (4) artuq olur.

أَيُّهَا الْوَلَدُ مَا لَمْ تَعْمَلْ لَمْ تَجِدِ الْآجَرَ Ey oğul mā-dām ki bugün (5) dūnyāda fırsat

elinde iken ‘amel itme yesin yarın dār-ı āĥiretde řevāb (6) bulmazsın.

(7) *حِكَايَةٌ أَنْ رَجُلًا فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ عَبْدَ اللَّهِ سَبْعِينَ سَنَةً*

ķavminden bir ādem yetmiş yıl Allahü te‘ālā Ğāzretine ‘ibādet (8) eyledi.

فَارَادَ اللَّهُ أَنْ يُخَيَّرَهُ عَلَى الْمَلَائِكَةِ Pes Allahü te‘ālā Ğāzreti diledi. (9) Ol

ķiřiye melekler üzerine tā her idüp anuñ ĥālin bildüre. (10) *فَارْسَلَ اللَّهُ*

إِلَيْهِ مَلَكًا يُخَيَّرُهُ أَنَّهُ مَعَ تِلْكَ الْعِبَادَةِ لَيَلِيقُ بِهِ Pes Ğāķķ te‘ālā ol ‘ābide (11) bir

melek gönderdi ki ĥaber vire. Taĥķiķā ol ‘ābid ‘ibādet itmeg-ile bile Allaha (12) lāyıķ olmaz. *فَلَمَّا بَلَغَهُ* Vaķtā kim melek ol ‘ābide irişüp ĥaber virdiyse (13)

قَالَ الْعَابِدُ نَحْنُ خُلِقْنَا لِلْعِبَادَةِ فَيَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَعْبُدَهُ

‘ibādet idici didi ki (14) “biz ‘ibādet itmek için yaradıldıq. Pes bize lāyıķ olan Allaha ‘ibādet (15) itmekdür gerek ķabül olsun gerek ķabül olmasun.” *قَالَ إِلَهِي أَنْتَ أَعْلَمُ بِمَا قَالَ الْعَابِدُ* (16) *فَلَمَّا رَجَعَ الْمَلِكُ*

Vaķtā kim melek ol ‘ābiden rücū‘ (17) itdiyse ol melek eytdi: “Yā Rabbi sen benden bilicireksin” ‘ābid (18) didüğini *فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى* pes Allahü te‘ālā didi *إِذَا* bu

taķdirce *هُوَ* (19) ol ‘ābid *لَمْ يُعْرَضْ عَنْ عِبَادَتِنَا فَنَحْنُ مَعَ الْكَرَمِ لَا نُعْرَضُ عَنْهُ* (20) ol yüz çevirmedi. Biz ‘ibādetümüzden pes imdi biz keremimiz ile bile ol (21) qıldan yüz

döndürmeziz. **اَشْهَدُوْا اَيَّامَلَاكْتِيْ اَنِّيْ قَدْ عَفَرْتُ لَهٗ** Ey benim **7b** (1) meleklerim siz tanık oluñ. Taḥkiḳā ben ol ḳulı yarlıgadam.

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَاسِبُوْا اِنْفِسْكُمْ قَبْلَ اَنْ تُحَاسِبُوْا (2) وَ قَالَ رَؤُلُ اللّٰهُ Daḥı peygamber şalli allahü ‘aleyhi ve-sellem (3) buyurur. Dünyāda ḥesab ḥesablansuñ āḥiretde ḥesablanmañuzdan evvelā.

(4) **حكايت** İbn-i Şāmetden ḥikāyet olunur ki bir gün nefsiyle muḥāsebe eyleyüp (5) fikr eyledi. Dünyāya geleli yegirmi bir biñ altı yüz gün olmuş. Hemān feryād (6) idüp ağladı. Eytdi: “Günde bir günāh itdüm ise yegirmi bir biñ altı yüz günde (7) ider. Bu ḳadar günāhlar ile Ḥaḳḳ te‘ālā ḥuzūrına ne yüziyle varup cevāb virem” (8) didi. Daḥı bir kez nā‘ra urup feryād idüp āh didi düşdi fi‘l-ḥāl (9) cān teslīm itdi. Yanında ḥāzır olan cemā‘atıñ ḳulaḳlarına āvāz geldige. (10) Ey cemā‘at bilesiz ki ol şāliḥ kulıñ cānı firdevs-i a‘lāya yetişi. (11) İmdi bu ṭariḳ ile peygamber ‘aleyhis-selām buyurur: **وَ زِنُوْا قَبْلَ اَنْ تُزُوْا (12)** “Dünyāda ṭartılıñ āḥiretde ṭartılmazdan evvel. Ya‘nī nefsiñüzi ṭartuñ. (13) Görüñ ḥayruñuz şerrüñüz üzerine ziyāde midür yoḥsa şerriñüz ḥayrıñuz (14) üzerine ziyāde midür. Eger ḥayruñuz ziyāde ise şükr idüp daḥı ziyāde (15) itmege sa‘y idüñ ve eger şerrüñüz ziyāde ise istiḡfār ü tevbe itmekle (16) şerri terk idüp ḥayra sa‘y idüñ.”

وَ قَالَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ Hazret-i ‘Alī (17) didi. Allahü te‘ālā andan rāzī olsun. **مَنْ ظَنَّ اَنَّهُ بِدُوْنِ الْجَهْدِ يَصِلُ فَهُوَ (18)** Şol kimse kān eyledi ki taḥkiḳā ḳalışmaḳsız cennete irişür. (19) Pes ol kimse olmayacak nesneyi umıcidur.

فَهُوَ مُتَعَنِّ (20) وَ مَنْ ظَنَّ اَنَّهُ بِبَدْلِ الْجَهْدِ يَصِلُ Daḥı şol kimse ki kān eyledi.

Taḥkiḳā ḳalışmaḳ ile (21) cennete irişür. Pes ol kimse yoḳ yere zaḥmet çekicidir. Belki cennete irişmek **8a** (1) Allahü te‘ālānuñ fazlıyla vü keremiyledür yoḥsa ‘amel ile degüldür. Zirā ketb-i meşāriḳda (2) Cābirden rivāyet olunur ki peygamber şalli allahü ‘aleyhi ve-sellem buyurur: **لَا يُدْخِلُ اَحَدًا (3)**

مِنْكُمْ عَمَلُهُ الْجَنَّةَ وَ لَا يُجِيرُهُ مِنَ النَّارِ وَ لَا اَنَا اِلَّا بِرَحْمَةِ اللّٰهِ (4)

dimek olur ki sizden biriñüzi ‘ameli cennete gidermez ve cehennem odından emān

⁴³ Buharî 81, *Rifak* kitabı 18.

(5) eyleyüp qurtarmaz. Ve beni dağı ‘amelüm cennete gidermez illallahü te‘ālānuñ raḥmeti (6) ele girinilür. Eger sū‘āl olunursa çünki cennete girmek Allahuñ fażlıyla (7) ve raḥmetiyledür. Ya ‘amele ne ḥācettür. ‘Amelüñ fā’idesi nedür. Cevāb virilür ki Allahü te‘ālā (8) bize t̄a‘atle vü ‘ibādetle emr eyledi. Ve ma‘şiyetden ictināb itmekle nehy eyledi.

(9) İmdi bize lāzım olan hemān Allahü te‘ālānuñ emr eylediğine imtişāl idüp (10) ‘amel itmekdür ve nehy itdüğinden ictināb idüp terk itmekdür. Gerek fażlıyla (11) cennete ḳosun ve gerek ‘adliyle cehenneme ḳosun. *Zirā Meşārıḳ*da Ḥāzret-i (12) ‘Alīden rivāyet olunur ki peygamber şalli allahü ‘aleyhi ve-sellem buyururlar ki مَا مِنْ مِنْكُمْ (13)

(14) مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَقَدْ كُتِبَ مَقْعَدُهُ مِنَ النَّارِ وَمَقْعَدُهُ مِنَ الْجَنَّةِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ

(15) أَفَلَا نَتَكَلَّمُ عَلَى كِتَابِنَا وَنَدْعُ الْعَمَلَ قَالَ أَعْمَلُوا فَكُلُّ مَيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ أَمَا مِنْ

(16) كَانَ مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ فَسَيَصِيرُ لِعَمَلِ أَهْلِ السَّعَادَةِ وَأَمَا مِنْ كَانَ مِنْ

44 أَهْلِ الشَّقَاةِ فَسَيَصِيرُ لِعَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاةِ ma‘nā-yı şerīfi demek olur ki (17)

“Sizden bir kimse yokdur illā anuñ cehennemde olacaḳ yeri veya cennetde (18) olacaḳ. Yeri levḥ-i maḥfūzda yazılmışdur.” Pes kelāmı işidenlerüñ (19) ba‘zısı didiler kim “Yā Resūlullah çünki bizüm ḥālümüz muḳadder olup (20) ketb olunduḳdan şoñra ol levḥ-i maḥfūzda yazılana i‘timād idüp (21) ‘amelleri terk idelüm mi.” Cevāblarında buyurdılar ki “Amel idüñ. Her kimse müyesserdür **8b** (1) nenüñ için yaradılmış ise ammā şol kimesne ki ehl-i sa‘ādetdendir. (2) Āsān ḳılınur ehl-i sa‘ādet ‘ameline. Ve ammā şol kimse ki ehl-i şıḳādetdendir (3) āsān ḳılınur ehl-i şıḳādet ‘ameline.” İmdi bu ḥadīş-i şerīfden dağı (4) ma‘lüm oldu ki terk-i ‘amel cā’iz degüldür. Ve bundan ötüri رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ (5) قَالَ الْحَسَنُ Ḥāzret-i ‘Alī oḒlı Ḥasan didi.

Allahü te‘ālā andan rāzī olsun. (6) طَلَبُ الْجَنَّةِ بِلَا عَمَلٍ ذَنْبٌ مِنَ الذُّنُوبِ “Amelsüz cennet istemek günāhlardan (7) bir günāhdur.”

(8) وَقَالَ لِبَعْضِ الْعُلَمَاءِ عِلْمُ الْحَقِيقَةِ تَرْكُ مَلَا حِظَةِ الْعَمَلِ لَا تَرْكُ الْعَمَلِ

‘ulemā didi ‘ālimüñ ḥaḳıḳati itdüğü ‘amele nazrı terk itmekdür. (9) YoḒsa ‘ameli terk

⁴⁴ Buharī 82, *Kade* kitabı 2.

itmek degüldür ya' nî itdügi ' ameli bir şey şaymaya belki (10) hemān dā'imā ' amele meşgūl ola. Gerek Allahü te'ālā kabūl itsün gerek (11) kabūl itmesün.

Nitekim Benī İsrā'il zemānında vākı' olan 'ābidin (12) hikāyetinde geçdi. مَنْ دَانَ نَفْسَهُ وَ عَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ (13) وَقَالَ رَؤُوسُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْكَيْسُ. ya' nî zīrek ü ' aql şol kimseden ki (14) kendü nefsin alçaq bilüp şağır şāye dağı olduğundan şoñra (15) lāzım olan için ' amel eyleye. وَالْأَحْمَقُ مَنْ اتَّبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا وَ تَمَنَّى. (16) عَلَى اللَّهِ Ya' nî ağılsuz şol kimsedür ki nefsi ārzūlarına tābi' kıla (17) ya' nî ömrini dā'im nefsi ārzūlarına harc eyleye. Dağı Allahü te'ālādan rahmet (18) uma yāhūd kendüni ehl-i cennetden bile. İmdi bu hadiṣ-i şerīfden ma' lūm (19) oldu ki kişi tā'at ü ' ibādet itmekle Allahü te'ālā hazretinüñ rahmetine (20) müstaid olup andan şoñra rahmetin isteye. Eger sū'āl olunursa ki (21) Allahü te'ālānuñ rahmeti geñdür. 'Āṣī vü muṭī' olanlara şāmıldür. Eger günāh itmek 9a (1) olmayaydı Allahü te'ālā hazretinüñ rahmeti kemplere olurdu. Cevāb virilür ki (2) gerçi Allahuñ rahmeti boldur. Allahü te'ālā hazreti diledügi kullarından şirkden (3) mā'adā olan günāhların yarlıgar ammā Qurān-ı 'azīmü'ş-şānda nice yerlerde (4) “Benüm rahmetüm 'ibādet idicileredür ve müttakīleredür” diyü beyān eyledi. (5) اوْلِكَهْ mişāl Allahü te'ālānuñ

45 mişāl وايكنجيه (6) ان رَحْمَتَهُ اللَّهُ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ kavı-i şerīfidür.

Allahü te'ālānuñ للَّذِينَ اتَّقَوْا⁴⁶ (7) وَ رَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَاكْتُمَهَا kavı-i şerīfidür.

İmdi hemān kişiye lāyık olan dā'imā havf (8) eyleye recā beyninde olmağdur. Ya' nî ne Allahuñ rahmetinden ümidin kese ve ne (9) 'azābından emīn ola.

الْكَتُبِ (10) أَيُّهَا الْوَلَدُ كَمْ مِنْ لَيَالٍ أَحْيَيْتَهَا بِتَكَرُّرِ الْعِلْمِ وَ مَطَالَعَتِهِ Ey oğul nice giceler vardur ki ol giceleri ihyā eyledüñ uyumaduñ (11) 'ilmi tekrār itmek ile ve kitāblar müṭāla'a kılmak ile وَ حَرَمْتَ عَلَى نَفْسِكَ النَّوْمَ (12) dağı kendü nefsiñ üzerine uyumağı ḥarām (13) kılduñ. Ya' nî ol gicelerde kendü nefsiñ uykudan

⁴⁵ Kur'an, A'raf 7/56 “Yeryüzü düzen bulduktan sonra onun düzenini bozarak fesat çıkarmayın. Rabbinize korkarak ve umarak dua edin. Çünkü Rabbinizin rahmeti iyilik edenlere yakındır.”

⁴⁶ Kur'an, A'raf 7/156 “« Dünyada da ahiretde de bize iyilik yaz. Akıbetimizi hayreyle! Biz sana döndük. Senin bize gösterdiğin doğru yolu tuttuk. » –Hak teālā– buyurdu: « Ben dilediğim kimseyi azabıma uğrattırım. Rahmetim de her şeyi kuşatmıştır. Onu sakınlara, zekātı verenlere ve āyetlerimize inananlar için tesbit edeceğim. »”

mahrûm eyledüñ. (14) Ben bilmem kim saña ol gicelerde ‘ilm okımağa sebep olan ne idi. (16) **اِنْ كَانَ نِيَّتِكَ عَرْضَ الدُّنْيَا وَجَذَبَ خُطَامَ الدُّنْيَا وَتَخَصَّيْلَ مَنَاصِبِهَا وَالْمُبَاهَاةِ** (15)

عَلَى الْقُرْآنِ وَالْأَمْثَالِ Eger ol giceleri dirgürmedüñ senüñ dünyā metā‘ in (17) dağı dünyā fā‘idelerin ele getürmek dağı dünyā mertebelerin hāşıl itmek (18) ve yoldaşlar üzerine fağrlanmek ve dağı kendüñ gibilere qahrlanmağ oldıysa (19)

لَكَ تُمْ وَيْلٌ وَيْلٌ pes imdi niteğ bu zıkr olınanlar oldıysa (20) gazāb senüñ içündür yine gazāb senüñ içündür. **وَ اِنْ كَانَ قَصْدُكَ فِيهِ** (21)

9b (1) اِحْيَاءَ شَرِيْعَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَ تَهْذِيْبَ اَخْلَاقِكَ وَ كَسْرَ النَّفْسِ

اَلْاِمَارَةَ بِالسُّوْءِ فَطُوْبَ لَكَ تُمْ طُو فِي لَكَ Eger senüñ qaşduñ (2) ol giceleri ihyā idüp ve kitābları müṭāla‘a itmek ile peygamber şalli allahü (3) ‘aleyhi ve-sellemüñ şeri‘at muṭahharalarun ihyā eylemek ve kendü ahlāqını (4) pāk eylemek dağı yaramazlığla emr idici nefsi kıрмаğ oldıysa ne eylerüñ (5) saña yine eylük saña.

وَجْهَكَ ضَايِعٌ وَكَاءٌ هُنَّ لَغَيْرِ فَقْدِكَ بَاطِلٌ (6) **وَلَقَدْ صَدَقَ مَنْ قَالَ شِعْرٍ سَهَرَ الْعُيُونَ لِغَيْرِ**

ma‘nā-yı beyt dimek olur (7) ki senüñ rızā-yı şerifüñ olmayan şey’ içün gözlerüñ uyanıq (8) olması zāyī‘dur. Ya‘nī şevābı yoğdur ve seni bulmağ içün olmayan (9) gözlerüñ ağlaması bāṭıldur. Ya‘nī fā‘idesi nedür. **فَإِنَّكَ مَيِّتٌ** (10) **أَيُّهَا الْوَلَدُ عِشْ مَا شِئْتَ** Ne hāl ile dilerseñ dünyāda diril. Taḥkiqā sen ölceksin. (11) Ya‘nī nice dirilürseñ diril gerek ḥayr ve gerek şerr ile elbette ol ki işledüñ (12) cezāsın bulacağsın.

وَاحْبِبْ مَا شِئْتَ فَإِنَّكَ مُفَارِقٌ Dağı şu (13) dünyāda ne dilerseñ taḥkiqā sen ol sevdüğüñden ayrılacağsın. (14) **وَاعْمَلْ مَا شِئْتَ فَإِنَّكَ مَجْزَمِيٌّ بِهِ** Dağı ne dilerseñ işle. Zīrā kim taḥkiqā (15) sen ol işledüğüñ iş ile ‘ivažlanacağsın. Bu zıkr olınan emirler (16) şüret-i āmirde nehydür. Ya‘nī sen diledüğüñ işle dağı diledüğüñ (17) sev dağı diledüğüñ ile diril dimek emr itmekdür ammā haқиkatde nehydür. (18) Ya‘nī ne işlerseñ işle ammā bu işlerüñ soñını fikr eyle dimekdür. (19)

(20) أَيُّهَا الْوَلَدُ أَيُّ شَيْءٍ حَاصِلِكَ مِنْ عِلْمِ الْكَلَامِ وَالْخِلَافِ وَالطِّبِّ

وَالدَّوَابِّ وَالْأَشْعَارِ وَالذُّوْمِ وَالْعُرُوضِ وَالنَّحْوِ وَالصَّرْفِ غَيْرَ قَضِيْعِ الْعُمْرِ

(21) Ey oğul bu kadar ‘ilm oğumağla kaçığı senedür senüñ hāşluñ ya‘ nī bu kadar **10a** (1) ‘ilm taḥşil itmekle ne fā’ide itdüñ. Ol okuduğın ‘ilm meşelen ‘ilm-i kelām (2) ü ‘ilm-i ḥılāf ü ‘ilm-i ṭıbb ü ‘ilm-i divānlar ü tetebbīler ü ‘ilm-i nücüm ü ‘arūz ü naḥv ü şarf (3) ki bunları oğumağdan ‘ömr zāyī’ itmeden ğayri ne fā’ide itdüñ. Hemān (4) bunların fā’idesi ‘ömr bunlara meşğül olmağla zāyī’ olmağdur.⁴⁷ Zīrā (5) bu ‘ulūma meşğül olmağla ‘amel olunmaz. ‘Amel olmayınca ḥöd ‘ilmüñ fā’idesi (6) olmaz. Nitekim yakında Şeyḫ Ḥāzretleri ‘ilm, ‘amelsüz olmadığın beyān ider. (7) بِجَلَالِ ذِي الْجَلَالِ اِنِّي رَاَيْتُ فِي اَنْجِيلِ عَيْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ Ya‘ nī bu mezkūr (8) ‘ulūmuñ fā’idesi hemān ‘ömr zāyī’ lıgına ve ‘amel lāzım olduğına delili işbāt itmekle (9) Şeyḫ Ḥāzreti and içün dir ki ululuğ sāhibi Allahuñ ululuğı ḥaḳkı-çün (10) taḥkiḳā ben Ḥāzret-i ‘İsā ‘aliyünnebiyye vü ‘aleyhis-selāmuñ İncilinde gördüm ki (11) قَالَ مِنْ سَاعَةٍ اَنْ يُوَضَعَ الْمَيِّتُ عَلَى الْجَنَازَةِ اِلَى اَنْ يُوَضَعَ اِلَى شَفِيْرِ الْقَبْرِ (12)

evvel İncilde eytdi. Meyyit (13) teneşüre ḳonıldığı sā‘atden ḳabr kenārına ḳonulıncaya degin ol meyyite Allahü te‘ālā (14) Ḥāzreti kendü ‘azametiyle kırk sū’āl sorar. اَوَّلُهُ يَقُولُ عَبْدِي طَهَّرْتَ (15)

Ol sū’allerüñ evvelkisi (16) Allahü te‘ālā ol meyyite dir ki ey benüm ḳulum maḥlūḳuñ baḳacağ yerin niçe yıllar (17) pāk itdüñ. ‘Amālüñi vü ‘ālemüñi vü fazluñi anlara göstermekle ammā benüm baḳacağ yerüm (18) pāk itmedüñ bir kerre ihlāş u şıdḳla. وَ كَلَّ يَوْمٍ اَنْظُرُ فِي قَلْبِكَ Ḥālbuki (19) her gün ben senüñ ḳalbüñe naḳar iderem. وَ يَقُولُ مَا تَصْنَعُ بِغَيْرِي Daḥı Allahü (20) te‘ālā dir ki benden ğayrıya ne işlersen ya‘ nī ğayrıya ‘ibādet idersin. (21) Zīrā riyā ve süm‘a ṭariḳıyla olan ‘ibādet güyā Allahuñ ğayriye ‘ibādet gibidür. **10b** (1) كَمَا قَالَ Nitekim peygamber şalli allahü ‘aleyhi ve-sellem buyururlar. (2) اَخَوْفُ مَا اَخَافُ عَلَيْكُمُ الشِّرْكَ اَصَمُّ لَاتَسْمَعُ وَ اَنْتَ مَحْفُوظٌ بِخَيْرِي اَمَّا اَنْتَ Ḥālbuki sen (3) ma‘nā-yı şerīfi dimek olur ki ben sizüñ üzeriñüze ḳorḳduğun (3) maḥūfreki şirk-i aşğardur ki ol riyādur. (4) وَ اَنْتَ مَحْفُوظٌ بِخَيْرِي اَمَّا اَنْتَ

⁴⁷ İmām Gazālī burada, ömürlerini sadece dünya ilimlerini öğrenmek için harcayan ve Allah’ı unutan kimseleri kastediyor.

benüm hayrumla kaplanmışsın ammā sağırsın-ki (5) işitmezsin. Ya‘nī ben senüñ kalbine bakmamdan bīhaber idüñ.

بِأَعْمَلٍ جُنُونٌ وَالْعَمَلُ بِمَا عِلْمٌ لَا يَكُونُ (6) أَيُّهَا الْوَلَدُ الْعِلْمُ Ey oğul ‘ilm okıyup

‘amel itmek (7) delülikden bir delülikdür ammā ‘amel dağı ‘ilimsüz olmaz. Zīrā bir ādem üzerine (8) namāz farz olduğda namāza müteallik olan ‘ilmi bilmeyince namāzı nice kıılır. (9) Ve zekāt-ı ‘ilmin bilmeyince zekātı nice virür ve şavm-ı veç dağı buña göredür. (10) وَأَعْلَمُ أَنَّ الْعِلْمَ الْمَجْرَدَ لَا يُبْعَدُكَ الْيَوْمَ عَنِ الْمَعَاصِي Dağı sen bil ki taḥkiqa (11) ‘amelsüz ‘ilm seni bugün ma‘şiyetlerden ırak itmez.

وَلَا يَحْمِلُكَ عَلَى الطَّاعَتِهِ

(12) Dağı yalnız ‘ilm seni tā‘at ü ‘ibādet üzerine ḥariş idüp iletmez. (13) وَلَنْ يُبْعِدَكَ عَدَاً عَنْ نَارِ جَهَنَّمَ Dağı seni yarın yalnız ‘ilm cehennem odından (14) ırak idüp ḥalāş itmez.

(15) وَإِذَا لَمْ تَعْمَلِ الْيَوْمَ وَلَمْ تُدَارِكِ الْآيَّامَ لِمَاضِيَةً تَقُولُ

48 قَاچَان سِن بۇغۇن دۇنيادا يېكەن قېرىشى

(16) ḡanīmet bilüp ‘amel kıılmazsañ dağı giçen günleri yoḡ yere geçdügin (17) fikr idüp peşimān olmasañ yarın kıyāmet günü vü āḫiretde dirsın: (18) “Bizi dönderüñüz dūnyāya eyü ‘amel idelüm.” فَيَقَالُ Pes öyle diyince cevābında (19) dinilür.

“Ey aḡılsuz sen ol girü dönmek (20) istedüğüñ

yerden geliyorsun ya niçün anda iken ‘amel kıılmadıñ.”

İmdi (21) aḡıl oldur ki hemān dūnyāda ‘ömri bākī iken ‘amel-i şālih idüp

11a (1) āḫiretde girü dönmek istemeye. Allahü te‘ālā cemi‘ mü’min kıulların ‘amel-i

(2) şālih üzerine muvaffaḡ eyleye. امين حرمت سيد المرسلين

(3) أَيُّهَا الْوَلَدُ اجْعَلِ الْهَمَّةَ فِي الرُّوحِ Ey oğul himmeti rūḡda kııl. (4) Ya‘nī

dā’imā rūḡı nefis üzerine ḡālib kııl. (5) وَأَلْهَيْمَةَ فِي النَّفْسِ Dağı yenilmişligi nefisde kııl.

Ya‘nī dā’imā nefsi yenilmiş kııl istedügin (6) virmemekle.

⁴⁸ *Kur’an*, Secde 32/12 “O günahkārların Rabları huzurunda başlarını eğerek: « Ey Rabbimiz! Gördük, işittik. Şimdi bizi geri çevir de –bu sefer dūnyada iyi işler yapalım–. Çünkü artık katī surette inananlardanız! » –dedikleri– zamanı bir görsen! ”

وَالْمَوْتَ فِي الْبَدَنِ لِأَنَّ مَنَزَلَ الْقَبْرِ (7) Zîrâ senüñ soñ gidecek yerüñ maqberedür. فَاهْلُ الْمَقَابِرِ يَنْظُرُونَكَ (8) Pes maqbere ehli her sâ' atde seni (9) qaqlanurlar ne vaqt sen anlara ulaşırsın.

بَلَازَادٍ إِلَيْهِمْ (10) İyâk İyâk ân tevsel Şaqlın şaqlın ol maqbere 'amelsüz ulaşmaqdan. Zîrâ maqberde (11) olanlar ol 'amel-i şâlihüñ 'ameli sebebiyle fâ'idelenürler ve anuñ sebebiyle (12) anlardan 'azâbı ref olunur.

قَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ (13) Ebü Bekr-i Şiddik didi. Allahü te'âlâ andan rāzî olsun. هَذِهِ الْأَجْسَادُ (14) هَذِهِ الْأَجْسَادُ (14) Bu gövdeler kuşlar فَتَفَكَّرُ فِي نَفْسِكَ (16) yāhūd dört ayaklı hayvānlaruñ āhūrı gibidür. فَتَفَكَّرُ فِي نَفْسِكَ (16) Pes hāl böyle oldıysa imdi kendü nefsüñde fikr (17) eyle ki sen qağrı bölükdensin.

Senüñ maḥall-i rūḥuñ olan cesedüñ (18) kuş kafesi gibi-midür yoḥsa hayvān āhūrı gibi-midür. Kezâlik rūḥuñ (19) daḥı kuş gibi-midür cesedüñden çıksa da yoḥsa dört ayaklı gibi midür (20) āhurdan çıksa da. Şeyḥ Ḥazretleri bu ecmâli tafşil idüp buyurur. (21) اِنْ كُنْتَ مِنَ الطُّيُورِ الْعُلُويِّ فَحِينَ تَسْمَعُ طَيْنَ طَبْلٍ اِرْجِعِي تَطِيرُ صَاعِدًا (21)

Eger sen yücelige mensüb (2) kuşdan oldınsa ercâyı ṭabl-ı āvāzın işitdüğüñ vaqtde (3) cennetler dereceleriniñ yükseklerine yuqarı uçarsın. Cennetüñ (4) eñ yüksek yerlerine oturunca اِرْجِعِي اِلَى رَبِّكَ رَاضِيَةً مَرْضِيَةً (5) اِرْجِعِي اِلَى رَبِّكَ رَاضِيَةً مَرْضِيَةً (5) Nitekim şadāsın dünyāda daḥı eşitmek (6) vāqi' olur. Nitekim İmām-ı A'zām rahmetullāhi rūḥ-ı şeriflerin ḥāne-i (7) teslim eyledükde cenāzesin kaldurulmadan يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ (8) يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ (8) āvāzın eşitdiler. Daḥı nice ulular (9) cenāzesinde eşidilmişdür.

كَمَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (10) Nitekim peygamber şalli allahü 'aleyhi ve-sellem buyurdu. مِنْ مَوْتٍ سَعْدٌ بَيْنَ مُعَاذٍ (11) 49 اِهْتَزَّ عَرْشُ الرَّحْمَنِ (11) 49 Allahü te'âlâ Ḥazretiniñ 'arş-ı 'azîmi ditredi. (12) Mu'āz oğlu Sa' duñ ölmesinden ma'lüm oldu ki

⁴⁹ Müslim, *Fazāilü's-Sahābe* 125 (2467), Tirmizî, *Menākıb* (3847), Buharî 63 *Menākıbü'l-Ensār* 12 Sa'd b. Muaz'ın Faziletleri bâbı.

şâlih kişilerin (13) rûhları ‘arşa vâsıl olur imiş. Zîrâ ‘arşuñ hareketi (14) Sa‘d Hazretlerinin rûhı kendüne vâsıl olduğı ferahından (15) ötüri ola.

Nitekim vakitlerde bir vaqt Resûl ü Ebû Bekr ü ‘Osmân (16) Uḥud tağınınuñ üzerine çıkdıklarında Uḥud tağı kâl-i mübâhâtle fermâ (17) idüp debrenüp hareket eyledi. Ve Resûl ‘aleyhis-selâm buyurup (18) didiler ki **يَا أُحُدُّ يَا أُحُدُّ** sâbit ü sâkin olupdur. Zîrâ üzeriñde (19) olan degüldür. İllâ nebîdür ve birisi Şiddîkdür ve ikisi şehîddür. (20) Meydân-ı Hâkḥda şehîd olsalar gerekdür. Ol şehîdlerin biri (21) Hazret-i ‘Ömerdür ve biri Hazret-i ‘Osmândur.

12a (1) **وَالْعِيَاذُ بِاللَّهِ اِنْ كُنْتُ**

(2) **مِنَ الدَّوَابِّ كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى اُولَئِكَ كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ**

senüñ hâlünden eger sen hayvânlardan olduñsa. (3) Zîrâ sen kuş gibi uçmağa kâdir olmayup hayvânlar gibi olursın. (4) fâ’idesüzlükde. Nitekim Hâkḥ te‘âlâ kelâm-ı kâdiminde **اُولَئِكَ كَالْاَنْعَامِ** (5) ⁵⁰ **بَلْ هُمْ اَضَلُّ** diyü buyurdı. Ma‘nâ-yı şerîfi ol ‘âşiler hayvânlar gibidür. (6) Belki anlar dağı azğunrekdür. Zîrâ hayvânlar Allaha ‘âşî olmazlar her ne (7) maşlahat için yaradıldıysa ol hizmetde dururlar. Meşelâ eşek (8) yük getürmek için halk olındı getürür ve sâgîr çift sürmek (9) için halk olındı sürer. Gice gündüz şâhibine muhalefet itmez. (10) Allahuñ emrine münkadlardur ammâ bu âdem oğlanı ‘ibâdet için (11) yaradıldı. Dâ’imâ ‘ibâdeti terk idüp gice vü gündüz fişḥ u fesâda (12) meşğüllerdür. Eyle olsa hayvânlardan dağı ḥor u ḥâkîr ve azğunrekdür.

(13) Bir vech dağı budur ki dört ayaklı cānavarlar kendüye ziyân olcağ (14) nesneyi bulup andan şaқınur. Meşelâ yolda giderken çukur görse (15) ol çukura düşmeden şaқınur yâḥûd kendünün düşmânı olanları (16) görse kaçır. Anuñla dağı olmazsa kendü şâhibine dilince çağırur (17) tâ şâhibi gelüp anı zarar olan nesnelere şaқlar. Bu biçâre ‘âşiler (18) dâ’imâ kendüye ziyân olacak nesneye meyl ü muḥabbet idüp şeytân (19) aḡvâsına uyup helâk olurlar. Ol düşmân şerrinden Allaha (20) şıgınuş feryâd itmezler ki tâ kim Hâkḥ te‘âlâ anlardan ol şeytânın (21) şerrin def eyleye. Bu vechden hayvândan azğunrekdür.

⁵⁰ *Kur’an*, A’raf 7/179 “Biz cin ve insandan bir çoğunu cehennem için yaratmışızdır. Kalpleri vardır bu kalplerle idrak etmezler; gözleri vardır onlarla görmezler; kulakları vardır onlarla işitmezler. Bunlar dört ayaklı hayvanlar gibidirler, belki daha sersemdirler, gâfil olanlar işte bunlardır.”

Bir vech daḥı şübhesüz **12b** (1) ḥayvānlar cehenneme girmezler ammā ‘āşīler cehenneme girerler. Andan ötüri (2) ḥayvāndan azğunrekdür.

فَلَتَأْتَمَنَّ مِنَ النَّارِ (3) Vaqtā kim senüñ ḥālūñ böyle olmaq ihtimālī oldıysa (4) sen qorq ev kūşesinden göçüp cehennem çuqurına düşmeden. Rivāyet olındı ki وَرَوَى أَنَّ الْحَسَنَ رَحْمَةً اللَّهِ عَلَيْهِ مِنْ هَذَا الْحَالِ (5) نعوذُ بِاللَّهِ taḥkikā (6) Ḥasen Başrī Allahü te‘ālānuñ raḥmeti anuñ üzerine olsun. (7) أُعْطِيَ شَرْبَةً Ol Ḥasen Başrīye şavq-ı şudan yapılmış bir şerbet (8) derenildi.

فَلَمَّا أَخَذَ الْقَدَحَ شِئِي عَلَيْهِ Vaqtā kim ol kāseyi eline (9) aldıysa uşşı gitdi.

وَسَقَطَ مِنْ يَدِهِ Daḥı ol kāse elinden (10) düşdi.

فَلَمَّا أَفَاقَ قِيلَ لَهُ مَا لَكَ يَا أَبَا سَعِيدٍ Vaqtā kim ‘aqlı geldiyse (11) ol Ḥasen Başrīye dinildi. “Yā Said Babası saña ne oldı kim (12) kāse elünden düşdi.”

Ḥasen Başrī (13) eytdi. Allahuñ raḥmeti anuñ üzerine olsun. يَقُولُونَ لِأَهْلِ الْجَنَّةِ (14) ذَكَرْتُ أُمَّنِيَّةَ أَهْلِ النَّارِ Ehl-i nāruñ arzūların añdum şol an AFİZÜ AELİNĀ MIN ALMĀ’ AŪMĀ RZQKŪ ALLĀHÜ. Anlar için dirler. Bizüm (16) üzerimize şudan dökeñ ehl-i cennet olanlar daḥı anlaruñ cevāblarında diyeler ki (17) taḥkikā Allahü te‘ālā sizüñ üzeriñüze cennet şuyın ve rızqın ḥarām eyledi.

(19) أَيُّهَا الْوَلَدُ إِنْ كَانَ الْعِلْمُ الْمَجْرَدُ كَافِيًا لَكَ وَلَا تَحْتَاجُ إِلَى عَمَلٍ سِوَاهُ (18)

Ey oğul eger (20) لَكَ إِنْ كَانَ نِدَائُ هَلْ مِنْ سَائِلٍ وَ هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ وَ هَلْ مِنْ تَائِبٍ yalnız ‘ilm saña kifāyet ide idi daḥı ‘ilimden (21) gayri ‘amel itmege muḥtāc olmıyayduñ Allahü te‘ālā ḥazretinüñ هَلْ مِنْ سَائِلٍ **13a** (1)

و هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ وَ هَلْ مِنْ تَائِبٍ olurdı. Ya‘nī (2) fā’idesi olmazdı. Bāvücüd ki Allahuñ kelāmı ‘abeş olmadan münezzehdür. (3) Ma‘nā-yı şerīfi demek olur ki hiç bir isteyici var mıdır ki istedügin (4) virem ve hiç bir yarlığanmaq isteyici var mıdır ki mağfıret idem ve hiç bir tevbe (5) idici var mıdır

ki tevbesin kabül idem. Ve hadîs-i şerîfde vâki‘ olmuştur (6) peygamber şalli allahü ‘aleyhi ve-sellem buyururlar ki Haqq-ı Sübhâne dağı bu zıkr olınanları (7) nidâ ider.

(8) Dağı rivâyet olındı وَرَوَى أَنْ جَمَاعَةً مِنَ الصَّحَابَةِ رَضُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ

ki taḥkikā şahâbelerden bir cemâ‘ at Allahü te‘âlâ cümlesinden (9) rāzî olsun.

Resül şalli allahü (10) وَرَوَى أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَرْعَدٍ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

‘aleyhi ve-sellem kaṭında Hażret-i ‘Ömer oğlu ‘Abdullahı añdılar. (11) فَقَالَ

kim ol ‘Abdullah peygamber kaṭında añıldıysa anuñ haqqında peygamber (12)

buyurdu. ⁵¹ نَعِمَ الرَّجُلُ هُوَ لَوْ كَانَ يُصَلِّي بِاللَّيْلِ

ricâldür. ‘Abdullah eger gicenüñ ba‘zısında teheccüd namâzı kılsa (14) ve hadîs-i

şerîfi ‘Abdullah istedükden soñra gicelerde şalvet-i teheccüde (15) meşgûl olup az

uyurdu. (16) وَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

يا فلان لا تُكثِرِ النَّوْمَ بِاللَّيْلِ

فَانْ كَثْرَةَ النَّوْمِ بِاللَّيْلِ يَدْعُ صَاحِبَهُ فَقِيرًا يَوْمَ الْقِيَمَةِ (18) “Yâ felân gicede uykuyu çoğaltma.”

Taḥkikā gice (19) çok uyumağ uykü şahibini kıyâmetde faķir alıkor. Zîrâ gicede tâ‘ at

(20) ü ‘ibâdet itmemele kıyâmetde şevâb olmaz. Şevâb olmayınca hûd faķir olur.

13b Ey oğul Allahü te‘âlânüñ أَيُّهَا الْوَلَدُ وَمِنْ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ أَمْرٌ (21)

(1) ⁵² didügi kavı-i şerîfi emrdür ki peygambere buyurup (2) “Yâ

Muḥammed gice de uyanık olup ‘ibâdet eyle” dimekdür. İmdi cümle maḥlûkât (3)

anuñ hürmetine yaradılmış ⁵³ iken Allahü te‘âlâ aña ‘ibâdetle emr eyledi. (4) Pes

‘amelsüz kişi nice maḥşûdlarına vâsıl olur. (5) وَيَا لَأَسْحَارٍ هُمْ

te‘âlâ Hażretinüñ ⁵⁴ وَيَا لَأَسْحَارٍ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ (6) kavı-i şerîfi oñüñ[de]dür. İmdi ‘amel

iden ile itmeyen berâber olaydı. (7) İstiğfâr iden övüñilmege müstahaqq olmazdı.

⁵¹ Buharî, *Fezailü'l-Ashab* 19, *Mesâcid* 58, *Teheccüd* 2, 21, *Tabir* 25, 35, 36, Müslim, *Fazâilü's-Sahâbe* 139 (2478)

⁵² *Kur'an*, İsrâ 17/17 “Gecenin bir kısmında da uykuyu bırakıp uyan gece namazı kıl. Bu senin için ayrı bir ibadettir, belki Rabbin seni yüksek bir makama yükseltir.”

⁵³ “Sen olmasaydın ey Muhammed, alemleri yaratmazdım” hadîs-i kutsîsine hatırlatmada bulunulmaktadır.

⁵⁴ *Kur'an*, Zâriyat 51/18 “Sabahları da istiğfâr ederlerdi.”

وَالْمُسْتَغْفِرُونَ بِالْأَسْحَارِ (8) Dağı Allahü te‘ālā Hazretinüñ

⁵⁵ وَالْمُسْتَغْفِرُونَ بِالْأَسْحَارِ kavli-i şerifi (9) şabâh vakitlerinde istiğfâr idenleri añmağdur. Eger istiğfâr iden ile (10) itmeyen berâber olaydı Allahü te‘ālā seher vakitlerinde istiğfâr idenleri (11) añmazdı. Bävücüd ki Allahü te‘ālā Qur’ ânda istiğfâr idenleri الَّذِينَ (12) الَذِينَ diyü zıkr eyledi.

وَسَلَّمَ ثَلَاثَةَ أَصْوَاتٍ يُحِبُّهَا اللَّهُ تَعَالَى (13) قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَةَ أَصْوَاتٍ يُحِبُّهَا اللَّهُ تَعَالَى (13) Peyğamber şalli allahü ‘aleyhi ve-sellem (14) buyurdılar ki üç âvâz vardır ki anları Allahü te‘ālā sever. Ol (16) وَصَوْتُ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَصَوْتُ الْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ (15) صَوْتُ الدَّيْكَ Ol (16) üç âvâzın biri hürüs âvâzıdır ve biri şol âvâzdur ki Qur’ân (17) oğur ve biri şabâh vakitlerinde istiğfâr ider. Bu üç âvâzı (18) Allahü te‘ālā sever. Pes imdi yine ma‘lûm oldı ki ‘amel iden ile itmeyen (19) berâber degülmiş.

فَيَأْتِيَنَّ التَّوْرَةَ رَحِمَتُ اللَّهِ (20) Süfyân-ı Şevrî didi. (20) Allahü te‘ālā aña rahmet eylesün. (21) إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يُهَبُّ رِيحًا

وَقَتَّ الْأَسْحَارِ تَحْمِلُ الْأَذْكَارَ وَالْأَسْتِغْفَارَ إِلَى الْمَلِكِ الْجَبَّارِ (1) yüce Allahü te‘ālā bir yel halk idüp şabâh vaktinde ol yeli estdürür.⁵⁶ (2) Ol yel dağı zākîrlerüñ zıkrlerini vü müstağfirinin istiğfârlarını (3) ol pādşâha getirür. وَقَالَ أَيْضًا ol Süfyân-ı Şevrî muğaddem sözi (4) didügi gibi didi.

إِذَا كَانَ أَوَّلُ اللَّيْلِ يُنَادِي مُنَادٍ مِنْ تَحْتِ الْعَرْشِ (5) Kaçan-kim gicenüñ evveli olsa ‘arş altından bir çağırıcı çağırur. أَلَا لِيَقُمَ الْعَابِدُونَ (6) آلا Āgâh oluñ ‘ibâdet idiciler kılkuñ. وَيُصَلُّونَ مَا شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى (7) فَيَقُومُونَ (7) Pes ol nidâyı eşitdüklerinden şoñra (8) ‘âbidler kılkarlar. Allahü te‘ālā diledügi kadar namâz kırlarlar. ثُمَّ يُنَادِي مُنَادٍ (9)

فِي شَطْرِ اللَّيْلِ أَلَا لِيَقُمَ الْقَائِمُونَ (10) Evvelki nidâdan şoñra gice ortasında (10) yine bir çağırıcı çağırur ider: “Āgâh oluñ ey kôrkuçılar kılkun.” (11)

⁵⁵ Kur’an, Āl-i İmrân 3/17 “Sabredenler, gerçek olanlar, itaatle boyun eğenler, infak edenler, seherlerde Allah’ın mağfiretini isteyenlerdir.”

⁵⁶ Metnimizde es- fiilinin yazılışında harf fazlalığı vardır.

فَيَقُومُونَ وَيُصَلُّونَ إِلَى السَّحْرِ Pes bu nidāyı eşitdüklerinden soñra (12) bunlar dañı kılqıp şabāha dek namāz kılarlar. مُنَادٍ إِلَّا لِيَقُمِ الْمُسْتَغْفِرُونَ (13) فَإِذَا كَانَ السَّحْرُ يُنَادِي. Kaçan seher olsa yine bir çağırıcı (14) çağırıp ider: “Āgāh olun ey istiğfār idiciler kılkun.” (15) فَيَقُومُونَ وَيَسْتَغْفِرُونَ Pes anlar dañı durup istiğfār iderler. (16)

فَإِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ يُنَادِي مُنَادٍ إِلَّا لِيَقُمِ الْغَافِلُونَ Kaçan-kim şabāh toğsa (17) yine bir çağırıcı çağırur: “Āgāh oluñ ey gāfiller kılkuñ.” (18) فَيَقُومُونَ

فِي قُلُوبِهِمْ كَالْمَوْتَى نُشِرُوا مِنْ قُبُورِهِمْ أَلْعِيَاذُ بِاللَّهِ Pes bu nidāyı (19) eşitdüklerinden soñra döşeklerinden kılqarlar öliler gibi eyle öliler ki (20) maķberelerinden yayılırlar. Biz Allaha şıgınuruz bu aşl gāfillardan olmadan.

14b (1) رُوِيَ فِي وَصَايَا لُقْمَانَ الْحَكِيمِ لِابْنِهِ أَنَّهُ قَالَ أَيْهَا الْوَلَدُ (21) Ey oğul

rivāyet olındı. Loķman Hāķim (2) oğlı-çün itdiği vaşiyetlerindendir. Taħķikā ol Loķman Hāķim oğlına didi: (3) “Ey oğul zinhār ħurūs senden zeyrek olmasun ki يُنَادِي بِاللَّسْحَارِ (4) وَأَنْتَ نَائِمٌ ol ħurūs şabāh vaķitlerinde çağırur. Hālbuki sen uyķuñda (5) ġaflete uyuyasın.” İmdi lāyık olan budur ki ħurūsdan evvel (6) kılqıp ta‘atde ve ‘ibādetde olasın. لَقَدْ أَحْسَنَ مَنْ قَالَ Taħķikā (7) ħamāme (8) لَقَدْ هَتَفْتُ فِي جَنَحِ اللَّيْلِ. Taħķikā gice içinde bir gögercin ötdi (9) عَلَى فَنَنْ وَهَنًا وَإِنِّي نَائِمٌ bir za‘if budak üzerine. Hāl-bu-kim ben uyuyıcıyam كَذَبْتُ وَبَيْتَ اللَّهِ لَوْ كُنْتُ (10) عاشقاً ben yalanum. Beyt-Ullaha and içerem ki eger ben Allaha şādık ‘āşık (11) olsam

أَمَّا سَبَقْتَنِي بِالْبُكَاءِ الْحَمَائِمُ elbette gögercinler beni ağlamakda geçmezdi. (12)

وَلَا ابْكِي Hayrānum ziyāde ķūy-ı ‘aşķ şāhibiyem. (13) وَأَنْ مِ أَنِّي هَائِمٌ نَوْصَبَابَةٌ

Hālbuki ben rabbüm içün ağlamam ħayvānlar ağladuğı gibi.

(14) Velhāşıl Şeyh Hāzretleri bu cümle getürdüği sözleri ‘amel itmek lāzım (15) olup ‘amelsüz ‘ilm okumaķ fā‘ide itmez didüğine delıldür. (16) أَيْهَا الْوَلَدُ

‘ilmüñ hâşılı (17) ve pâkı tã‘at ü‘ibâdet Ey oğul ‘ilmüñ hâşılı (17) ve pâkı tã‘at ü‘ibâdet bilmekdür. Bu tã‘at ü‘ibâdet nedür. İmdi sen bil ki taḥkikā (18) اَعْلَمُ اَنْ لَطَاعَةَ اِن تَعْلَم الطَّاعَةَ وَالْعِبَادَةَ مَا هِيَ tã‘at ü‘ibâdet مؤافقة الشرع (19) موافقة الشرع şer‘i şerife (20) muvâfiḳ olmaḳdur. Emirlerde daḥı nehylerde nitekim Şeyḥ kendüleri beyân buyururlar. (21) Ya‘nî كَلُّ مَا تَقُولُ وَتَفَعُّلٌ وَتَتْرُكُ قَوْلُهُ وَفِعْلُهُ يَكُونُ بِاِقْتِدَاعِ الشَّرْعِ (21) Ya‘nî şol nesne ki dersen daḥı işlersen daḥı terk idersen ol didüğüñ (2) vü işledüğüñ vü terk itdüğüñ söz ve iş şerī‘ate uyar olmaḳdur. (3)

(4) كَمَا لَوْ صُمْتَ يَوْمَ الْعِيدِ وَايَّامِ التَّشْرِيقِ تَكُونُ عَاصِيًا وَصَلَّيْتَ

Meşelâ nitekim eger sen (5) oruç

dutsaḥ bayram günleri daḥı teşriḳ günleri yâḥūd güc-ile (6) alınmış giyecek içinde namâz kılsaḥ egerçi kim bunlar şuretâ‘ibâdetdür. Zîrâ (7) şavm u şalât ‘ibâdetdendür ammâ yine günâhkâr olursın itdüğüñ şerr‘e (8) muvâfiḳ olmaduğı-çün. Zîrâ bayram günleri vü teşriḳ günleri Allahuñ ḳullarına (9) ziyâfeti günleri olduğı-çün oruç tutmaḳ meḳrûhdur ve ğasbla alınan (10) giyeceklerde namâz kıılmaḳ daḥı ḥarâmdur.

vaḳtâ kim Ey oğul اِيَّهَا الْوَلَدُ (11) فَيَنْبَغِي لَكَ

ḥâl u şân böyle (12) oldıysa imdi saḥa lâyıḳdur kim senüñ sözüñ ve işüñ şerr‘e muvâfiḳ (13) ola. Zîrâ kim اِذِ الْعِلْمُ وَالْعَمَلُ بِاِقْتِدَاءِ الشَّرْعِ ضَلَالَةٌ (13) ola.

فَطَامَاتِ الصُّوفِيَّةِ (15) فَيَنْبَغِي لَكَ اَنْ لَا تَغْتَرَّ بِشَطْحِ (14) muvâfiḳ olmaḳsızın azğınlıḳdur.

Daḥı senüñ içün lâyıḳdur ki mağrûr olmayasın (16) şaḥ-ile daḥı şūfilar ışılahıyyla şaḥ şol kelimâtdur ki söyleyene fâ‘idesi (17) olmaya.

(18) لَانَ لُؤْكَ هَذَا الطَّرِيقَ يَكُونُ بِالْمُجَاهَدَةِ وَقَطَعَ شَهْوَةَ النَّفْسِ

Bu yola girmek (19) çalışup

nefsine vü şeyḫâna ğâlib olmağıla daḥı nefsüñ şehvetin (20) kesmek ile daḥı ârzü-yı nefsi riyâzet ḳılıcıyla dilmeḳle olur. (21) Yoḥsa ḥammat ü türrehât ile olmaz. Türrehât daḥı ḥammat ma‘nâsınadır. **15b** (1) Lafzen müterâdifan ki ma‘nâsı şūfilar ışılahıyyla degüldür dimeḳdür. (2)

عَلَامَةُ السَّقَادَةِ (3) وَأَعْلَمُ أَنَّ اللِّسَانَ الْمُطْلِقَ وَالْقَلْبَ الْمُطْبِقَ الْمَمْلُوءَ بِالْغَفْلَةِ وَالشَّهْوَةِ

Dağı sen bil ki taḥkikā ne olursa söyler (4) olan dil dağı gafletle şehvetle dolu olup kaplanmış olan (5) gönül bed-bahtlılık nişanıdır. Ya‘nī dā‘imā gönülün gafletle ve şehvetle (6) dolu olması şekāvet ‘alāmetidür ammā zıkr Allaha ve tesbīhe ve tehlile (7) meşgūl olup dā‘imā āhıret için hāzırlanması sa‘ādet ‘alāmetidür. (8)

تَا نَفْسُؤُنْ حَتَّى تَقْتُلَ نَفْسَكَ بِصِدْقِ الْمَجَاهِدَةِ لَنْ يَحْيَى قَلْبَكَ بِأَنْوَارِ الْمَعْرِفَةِ

çalışmağla dilenci idi. Gönülün ma‘rifet nūrlarıyla dirilmez.

(11) أَنْ بَعْضَ مَسَائِلِكَ الَّتِي سَأَلْتَنِي لَا يَسْتَقِيمُ جَوَابُهُ بِالْكِتَابِ وَالْقَوْلِ (10) وَأَعْلَمُ

Dağı sen bil kim senün baña şorduğın mes‘elelerün ba‘zısıñ cevābı (12) doğru olmaz.

Ya‘nī bilinmez yazmağla demekle. (13) اِنْ تَبْلُغُ تِلْكَ الْحَالَةَ تَعْرِفُ Belki sen ol hālete

irşürseñ bilürsin. Ol şorduğın (14) ve illā yoksa ya‘nī eger sen ol hālete

irşmeyecek olursan (15) فَقَوْلُهَا مِنْ الْمُسْتَحِيلَاتِ pes ol hāli saña dil ile söyleyüp

añlamak muḥāldür. (16) Ya‘nī olur iş degüldür. Zīrā ol bildürmek mümkün

olmayan (17) هَالِ دَاتْمَاخَ ile bilinenlerdendür. بِالْقَوْلِ لَا يَسْتَقِيمُ (18)

Dağı her şol nesne ki tatmağ ile bilinür (19) ola. Anı dil ile

ve söz ile vaşf eylemek olmaz. Datlunuñ tatlılığı (20) gibi ve acınuñ acılığı gibi.

Ol tatlunuñ (21) tatlılığı ve acınuñ acılığı bilinmez meger dadasın

yohsa ne kadar seviyyesin 16a (1) bilinmek mümkün degüldür. كَمَا حُكِيَ Nitekim

hikāyet olındı. Taḥkikā bir (2) اِنْ عَيْنِي كَتَبَ إِلَى صَاحِبٍ لَهُ عَرَفْنِي لَذَّةَ الْمَجَامَعَةِ كَيْفَ يَكُونُ

puluç (3) kişi kendü dostına bir mektūb yazdı-ki baña cima‘ın lezzetini bildür ki (4)

nice olur. فَكَتَبَ فِي جَوَابِهِ يَا فَلَانُ اِنِّي كُنْتُ حَسِبْتُكَ عَيْنِي فَقَطُّ (5) Vaqtā kim bu haber ol

pulucuñ muşāhibine vāşıl oldıysa ol dağı (6) şoran pulucuñ cevābında yazdı ki “Yā

alān ERFTÜ ANK EYİNÜ V ACHMÜ. (7) ancak yalnız puluç şanurdum.

ammā şimdi (8) bildüm-ki taḥkikā sen puluç-sın ve hem ‘aқıl-suzsın. (9) لَانَ

هَذِهِ اللَّذَّةُ ذُوقِيَتْ Zīrā kim taḥkiqā bu şorduğın lezzet datmağ-ıla (10) bilinür nesnedendür.

انْ تَصِلِ إِلَيْهَا تَعْرِفُ Eger sen ol lezzete irişürsen (11) ya'ni cima' iderseñ ol vaqt bilürsin. وَأَلَّ Yoksa ya'nī (12) cima' itmezseñ Ol لَا يَسْتَقِيمُ وَصْفُهَا بِالْقَوْلِ وَالْكِتَابَةِ Ol datmağ-ıla (13) bilinen nesne-i vaşf eylemek söz ile dağı yazmağ-ıla doğrı olmaz.”

عَيْ أَوْغُلُ (15) SENÜŦ Ey oğul (15) senüñ şordığın mes'elelerin ba'zısı bu zıkr olınan qabilindendür ki (16) muqaddemā zıkr olınan gibi vaşf itmekle bilmek mümkin degüldür datmayınca. (17)

وَأَمَّا الْبَعْضُ الَّذِي يَسْتَقِيمُ لَهُ الْجَوَابُ Ammā şorduğın ba'zı nesnelerde (18) anuñ-içün cevāb doğrı olur. Ya'nī söz ile dağı yazmağ ile (19) bildürmek mümkin olur. فَكُنْ ذَكَرْنَا فِي أَحْيَاءِ الْعُلُومِ وَغَيْرِهِ Tahkiqā (20) ol ba'zı bilinen mes'eleleri biz zıkr itdük İhyā-ı 'Ulūm adlı kitābumuzda (21) dağı İhyā-ı 'Ulūmuñ gayrideki

وَنَذَكُرُهَا بِنَدَا مِنْهُ 16b (1) Dağı biz añaruz bu maḥāllde ol şormağla mes'elelerden bir miqdār وَنَشِيرُ إِلَيْهِ (2) dağı biz işāret iderüz ol ba'zı mes'eleye. فَنَقُولُ Pes imdi (3) biz dirüz.

قَدْ وَجَبَ عَلَى السَّالِكِ سَبِيلَ الْحَقِّ سَبْعَةٌ أُمُورٍ Tahkiqā tarīq-ı (4) Ḥaqqā sülük iden üzerine yedi emr lāzım oldu. أَوَّلُ الْأَمْرِ إِعْتِقَادٌ (5) Ṭarīq-ı Ḥaqqā sülük iden kimseye lāzım olanuñ (6) evveli i'tikād-ı şaḥiḥ olmağdur. Zīrā i'tikād imāndur. İmān olmayınca ḥod (7) 'ibādet olmaz. Eyle i'tikād-ı şaḥiḥ ki anda bid'at olmaya meşelā Qaderiyye vü Cebriyye (8) ve Mu'tezile i'tikādlarıñca bāḥıl olmaya. Ol emrūñ ikincisi tevbe-i naşūḥ itmekdür. Tevbe-i naşūḥ⁵⁷ şol tevbedür ki (10) ol tevbeden şoñra aşla bir dağı ol itdügüñ günāha dönmeysin (11) süd memeden çığduğdan şoñra dönmedügi gibi. وَالثَّلَاثُ Ol emürüñ

⁵⁷ Nasūḥ tevbesiyle ilgili hadisler için bkz. Tirmizî, *Fedāiluf-Cihad*, 8, *Zuhd*, 8; Nesāi, *Cihad*, 8; Ahmed b. Hanbel, *Musned*, II, 505.

(12) üçüncüsü *حَقُّكَ عَلَيَّ لِحَدِّكَ حَقُّكَ* haşmlarından (13) rāzī olmağı talep idesin. Tā hiç bir kimsenün haqqı senün üzeriñde qalmaya. (14)

وَالرَّابِعُ تَحْصِيلُ عِلْمِ الشَّرِيعَةِ Ol emürün dördüncüsü şeri‘at (15) ‘ilm-in taḥşil itmekdür. *قَدَرَ مَا تُؤَدِّي بِهِ أَوْامِرَ اللَّهِ تَعَالَى* Ol ‘ilm-i şeri‘atdan (16) şol miqdār ki anuñla edā itmek qadar olasin Allahü te‘ālānuñ (17) emr itdüklerin.

فَالزِّيَادَةُ عَلَى هَذَا الْقَدْرِ لَيْسَ بِوَاجِبٍ Vaqtā kim (18) ‘ilm-i şeri‘atdan ol qadar ḥāşıl itdünse pes ol miqdārdan (19) artuq taḥşil itmek senün üzerine vācib degüldür. *لَمَّا كَانَ مِنَ النَّجَاةِ مَا يَكُونُ مِنْهُ النَّجَاةُ (20) ثُمَّ مِنْ* Andan sonra ya‘nī vācib olan (21) qadar ‘ilm ḥāşıl olduqdan sonra āḥiret ‘ilimlerinden taḥşil idesin. **17a** (1) Şol ‘ilmi ki qurtulmaq anuñ sebebiyle olur. *لَكَ مَعَ حِكَايَةِ (2) وَهَذَا الْكَلَامُ يَكُونُ مَفْهُومًا* Bu kelām ya‘nī bu ben didüğim söz saña bir ḥikāyetle (3) bile añlanmış olur. Ya‘nī benüm sözümi bu zıkr olınan ḥikāyetden añlarsın. (4) Ol ḥikāyet budur ki zıkr iderüz.

حُكِيَ أَنَّ الشَّيْبَلِيَّ رَحِمَهُ اللَّهُ قَالَ Taḥkiqā Şeyḥ Şiblī didi. Allahü te‘ālā aña raḥmet eylesün. (6) *خَدَمْتُ أَرْبَع مِائَةَ أَسْتَاذٍ* Ben dört yüz üstāza ḥiḍmet itdüm. (7)

وَقَالَ قَرَأْتُ أَرْبَعَةَ آلَافٍ حَدِيثٍ Daḥı ol Şeyḥ Şiblī didi. (8) Ben dört biñ ḥadīş oqudum. *ثُمَّ* Bundan sonra ya‘nī dört yüz (9) üstāza ḥiḍmet idüp dört biñ ḥadīş oquduqdan sonra (10) *اخْتَرْتُ مِنْهَا حَدِيثًا وَاحِدًا* Ol mezkūr dört biñ ḥadīşten (11) bir ḥadīş ögrenebildüm. *عَمِلْتُ بِهِ وَخَلَيْتُ مَسَاوَاهُ* Ol ögrenebildüğüm (12) bir ḥadīş-i şerīf-ile ‘amel idüp ol bir ḥadīşden ğayri terk eyledüm. (13) *فَوَجَدْتُ خَلَاصِي وَنَجَاتِي فِيهِ* Vaqtā kim ol bir ḥadīşi zıkr idüp (14) añladum ise qurtulmağı daḥı murāda zafer bulmağı ol bir ḥadīş (15) içinde buldum. *وَكَانَ عِلْمُ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ كُلُّهُ مُنْدرَجًا فِيهِ* (16) Daḥı evvelkilerün ü daḥı şonrakilerün ‘ilmi cümlesi cem‘ olınmış oldu (17) ol bir ḥadīş içinde. *فَاكْتَفَيْتُ بِهِ* Vaqtā kim ‘ilm’ül-evvelin vel-āḥirin (18) ol bir ḥadīş içinde cem‘ olınmış olduysa ol bir ḥadīş ile (19) kifāyetlenüp yeterlendüm. *وَ ذَالِكَ* Ol dört biñ

(21) أَنْ رَأَى كُفْرَ اللَّهِ. hadīşden (20) ihtiyār itdügüm bir hadīş-i şerīf budur ki zikr olunur. Taḥkikā resūl şalli allahü 17b (1) ‘aleyhi ve-sellem ba‘zı aşḥābına didi. (2) اَعْمَلْ لِدُنْيَاكَ بِقَدْرِ مَقَامِكَ فِيهَا. “Sen ‘amel eyle dünyāñ için ol dünyāda tıracağün kadar (3) 58 اَعْمَلْ لِآخِرَتِكَ بِقَدْرِ بَقَائِكَ فِيهَا. daḥı ‘amel eyle āḥiretün için ol (4) āḥiretde bāki olacağün kadar.” İmdi ‘aql olana lāzımdur ki dünyāda (5) hemān yitecek kadar kazanup cemi‘ ‘ömrin fāni olan dünyā için şarf (6) itmeye. Belki dā’imā ‘ömrin bāki olan āḥiret için şarf ide. (7) Nitekim Allahü te‘ālā buyurur. 59 مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ. Ve daḥı (8) buyurur. 60 وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ. Ve daḥı buyurur. 61 خَيْرٌ وَأَبْقَى (9) وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ. Ma‘naları zāhirdür.

Daḥı Allahü te‘ālā için ‘amel eyle ol (10) اَعْمَلْ لِلَّهِ تَعَالَى بِقَدْرِ حَاجَتِكَ. Allahı ihtiyācuñ olduğı (11) kadar imdi dā’imā kul ḥōd Allahü te‘ālāya muḥtāçdur. Ma‘nā-yı şerīfi size Allahü te‘ālānuñ kat’en ihtiyācı (12) وَأَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ 62 بِقَوْلِهِ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ (13) yokdur. Ve siz Allahı her işde muḥtāçlar siz pes imdi kul her ne (14) işlerse Allah için işlemek lāzımdur.

Ey oğul vaḳtā kim (15) أَيُّهَا الْوَلَدُ إِذَا عَمِلْتَ. sen (16) bu zikr olan bir hadīş-i şerīf-ile ‘amel itseñ senün için (17) ayruḳ çok ‘ilme ihtiyāç yokdur. (18) فَتَأَمَّلْ فِي حِكَايَةِ أُخْرَى. Pes bu zikr olınan ḥikāyetden sen fehmi itdüyseñ fikr eyle (19) bir ḡayrı ḥikāyeti.

(20) وَهِيَ أَوْلُ حِكَايَةِ أُخْرَى أَنْ حَاتَمَ الْأَصَمِّ

⁵⁸ Halk dilinde “Hiç ölmeyecek gibi dünya için, yarın ölecek gibi āḥiret için çalış.” şeklinde bilinen bu hadis bazı kitaplarda hadis olarak nakledilmişse de sahih bir hadis değildir. Suyūti’nin *Cāmiu’s-Sağir*’de kaydettiği bir veçhi ise şöyledir: “Hiç ölmeyeceğini zanneden kişi gibi (dünya için) çalış, yarın öleceğinden korkan kimse gibi de (dünyaya bağlanmaktan) kaçın.”

⁵⁹ *Kur’an*, Nahl 16/96 “Sizde ne varsa tükenir, Allah’ın indindeki ise bākidir. Biz sabredenlerin mükāfatını yapmakta olduklarından daha güzeliyle muhakkak ona vereceğiz.”

⁶⁰ *Kur’an*, Mū’min 40/39 “Ey kavimim! Bu dünya hayatı, muvakat bir geçinmeden, bir eğlenceden ibarettir. Asıl durulacak yurt, āḥirettir.”

⁶¹ *Kur’an*, Ālā 87/17 “Halbuki āḥiret, daha hayırlı, daha devamlıdır.”

⁶² *Kur’an*, Muhammed 47/38 “İşte sizler –mallarını– Allah yolunda harcamağa memur edilmekte olanlarsınız. İçinizde cimrilik gösterenler vardır. Her kim cimrilik gösterirse ancak kendine cimrilik eder. Müstağni olan Allah’tır. Muhtaç olan sizlersiniz. Eğer –Allah’a itaatten– yüz çevirecek olursanız, yerinize sizden başka bir kavmi getirir. Sonra da onlar sizin benzerleriniz olmazlar.”

كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الشَّقِيقِ الْبَلْحِيِّ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ Taḥkikā (21) Ḥātimül-Esam Şaḳik-i Belḥinüñ muşāhiblerinden idi. Allahü te‘ālānuñ **18a** (1) rahmeti anuñ üzerine olsun. فَسَأَلَ لَهُ يَوْمًا Ol Şaḳik Ḥāzimleri (2) günlerden bir gün Ḥātim-i Eşam’a şordı. وَ قَالَ Daḥı Şaḳik didi. (3) سَأَلْتَنِي مِنْذُ ثَلَاثِينَ سَنَةً Sen benimle muşāhib olup yoldaş (4) olduñ otuz yıldan berü. وَ مَا حَصَلَكَ فِيهَا Ol otuz yıl (5) içinde ḥāşiluñ nedür ya‘ nī ne taḥşil eyledüñ. قَالَ حَاتِمٌ Ḥātim (6) daḥı Şaḳik Ḥāzimlerinüñ cevābında didi. وَ هِيَ تَكْفِينِي مِنْهُ Ol وَ هِيَ تَكْفِينِي مِنْهُ (7) ‘İlmden sekiz fā’ide taḥşil itdüm. فَاصْبِرْ مِنْ الْعِلْمِ fā’ideler (8) ‘ilmden benim i‘tikādumda dünyā ve āḥiretüme kifāyet ider. لَأَنِّي أَرْجُو لِأَنِّي أَرْجُو (9) Zirā taḥkikā ben umarum nār-ı cehennemden ḳurtulmağı (10) daḥı murāduma vü maḳşūduma zafer bulmağı ol sekiz fā’idelerde. (11) شَقِيقٌ مَا هِيَ Vaktā kim Ḥātimden Şaḳik Ḥāzimleri bu cevābı eşitdiyse (12) Şaḳik didi: “Ol ‘ilmden ḥāşıl itdügüñ sekiz fā’ideler nedür.”

دَدِيَ حَاتِمٌ قَالَ حَاتِمٌ (13) Ol sekiz fā’idelerden (14) evvelki fā’ide oldur ki نَظَرْتُ إِلَى الْخَلْقِ taḥkikā ben ḥalkā baḳdum. (15)

فَرَأَيْتُ لِكُلِّ مِنْهُمْ مَحْبُوبًا وَ مَعْشُوقًا يُحِبُّهُ يَعِشُهُ Pes (16) imdi ḥalkā baḳduḳdan şoñra gördüm. Bu ḥalkuñ her birisi bir nesneyi (17) maḥbüb u ma‘şuḳ idinüp ol maḥbübü sever daḥı aña ‘aşıḳ (18) olur. فَبَعْضُ ذَلِكَ الْمَحْبُوبِ Pes ol maḥbūblarınuñ ba‘ zısı (19) يُصَاحِبُهُ إِلَى امْرَأَتِ الْمَوْتِ ol sevdügi nesne ol kişiyeye (20) muşāhib olur. Tā marāz-ı mevte degin māl u mülk ü manşıb gibi (21) الْقَبْرِ إِلَى شَعِيرِ الْقَبْرِ ve ba‘ zısı ḳabre iletince yoldaş **18b** (1) ulu ḳavm ḥaşm ü tevābi‘ gibi.

ثُمَّ يَرْجِعُ كُلُّهُ وَ يَتْرُكُهُ فَرِيدًا وَحِيدًا Ol zıkr olınan maḥbūblar bu ḳadar yār u yoldaş (3) olduḳdan şoñra cümlesi yüz çevirürler. Anuñla dostlığı unudurlar. (4) Anı yalnız ḳorlar. Ḳabrine bile girüp yoldaş olmazlar. فَتَفَكَّرْتُ (5) Pes ḥāl ü şān böyle idügin bildümse ben fikr eyledüm. Daḥı (6) kendü nefşüme

didüm. (7) أَفْضَلُ مَحْبُوبِ الْمَرْءِ مَا يَدْخُلُ فِي قَبْرِهِ وَ يُؤَدِّهُ. Kişinün maḥbūbınıñ sevilmeye lāyıkreki şol nesnedür ki öldükden (8) sonra daḥı ‘ aşığı terk itmeye kabrde anuñla yār u yoldaş ola. (9) فَمَا وَجَدْتُهُ إِلَّا الْأَعْمَالَ الصَّالِحَةَ Pes ancılayın yāri bulmam (10) illā ‘ amel-i şāliḥi buldum. (11) فَآخَذْتُهَا مَحْبُوبًا لِي. Pes ben daḥı anı kendüzüme (11) maḥbūb u ma‘ şūk idindüm. (12) لِيَكُونَ سِرَاجًا فِي قَبْرِي وَ يُؤْنِسَنِي. Tā ki kabrümde yalnız ıalduğumda baña çerāğ ola. (13) Daḥı yār u mūnis ola. Beni yalnız koyup gitmeyeler.

(15) اِنِّي وَآيَةُ الْخَلْقِ يَقْتَدُونَ (14) Ol sekiz fā’idelerden ikincisi وَ الْفَائِدَةُ الثَّانِي (16) yaradana ḥāriş olurlar. (17) يَبَادِرُونَ إِلَى مُرَادَاتِ أَنْفُسِهِمْ. Daḥı nefsleri istedügin virmede sür‘at iderler. (18) فَتَأَمَّلْتُ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى (19) bu kelāmını zıkr itdüm ki وَ أَمَا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَ نَهَى النَّفْسَ

(20) ma‘nā-yı şerīfi dimek olur ki (21) şunlar ki ma‘nā-yı şerīfi dimek olur ki (21) şunlar ki Allahdan qorqarlar ve nefis ü hevāsına uymazlar. Anlaruñ maḥāmı **19a** (1) cennet olacaqdur. Nitekim resūl şalli allahü ‘aleyhi ve-sellem Ḥāzret-i ‘ Alīye vasiyyet (2) idecek itdi. Yā ‘ Alī gördüm cehennem ıapısında yazılmışdur ki (3) مَنْ خَالَفَ

(4) هَوَاهُ كَانَتْ الْجَنَّةُ مَأْوِيَهُ وَ مَنْ أَطَاعَ هَوَاهُ كَانَتْ النَّارُ مَأْوِيَهُ muḥālefet kıla. Allah rızāsı-çün nefis ārzūsın (5) terk eyleye anuñ menzili cennetdür ve şol kim nefsinde mūḥī‘ ola (6) ve anuñ hevāsın gözede anuñ yeri cehennemdür. (7) وَ تَيَقَّنْتُ أَنَّ الْقُرْآنَ Daḥı yaḥıñ bildüm-ki ıur‘ān Ḥāḥḥdur.

(8) بَاوَرْتُ إِلَى خِلَافِ نَفْسِي Daḥı sür‘at itdüm nefsumuñ istedüginini virmemde. (9) وَ شَمَرْتُ لِمُجَاهِدِ تَهَا Daḥı ben ıalışdum nefisle mücāhede itmek için (9) وَ شَمَرْتُ لِمُجَاهِدِ تَهَا (11) حَتَّى ارْتَأَصْتُ. (10) ol nefis ārzūlarından men‘ eylemek için. (11) حَتَّى ارْتَأَصْتُ.

⁶³ Kur’an, Nāziyat 79/40-41 “Allahın huzurunda –günahkār olarak– durmaktan korkarak nefsinde süflü heveslerden nehyeden için de –varılacak yer– şüphe yok ki cennettir.”

تَا كِيْ اِلَى طَاعَةِ اللّٰهِ Tā ki ol nefis Allahü te‘ ālānuñ ṭā‘ atine muṭī‘ vü münḳād (12)

oldı.

اَنْبِي رَاَيْتُ كُلَّ اَحَدٍ مِّنَ النَّاسِ (13) Ol sekiz fā’idelerden üçüncüsü (13) اَلْفَايِدَةُ الثَّلَاثَةُ

tahḳikā ben ḥalāyıkdan her birin (14) gördüm. دُنْيَا فِي جَمْعِ حُطَامِ الدُّنْيَا dünyā

fā’idelerin cem‘ itmege çalışır. (15) دُنْيَا مَتَا تُمُّ يُمْسِكُهُ قَابِضًا Dünyā metā’ ın devşürdükden

şoñra ol metā’ yı (16) dutar. Kimseye virmeyüp ḥıfz ider. وَاقْتَاتَمْتُ قَوْلَهُ تَعَالَى Vaḳtā kim

(17) ḥalkuñ bu ḥālin gördüm ise pes fikr eyledüm Allahü te‘ ālānuñ bu kelāmın. (18)

مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ⁶⁴ Ma‘nā-yı şerīfı oldur ki şol (19) nesne ki sizüñ

ḳaṭıñuzdadur. Şebātsuz tiz geçer vü tiz fenā bulur döginür. (20) Ammā şol nesne ki

ḥayrāt sebebiyle Ḥaḳḳ teālānuñ hazīnesindedür. (21) Bākīdür döginmez. İmdi

ma‘lüm ola kim faḳire virmek mālik **19b** (1) beḳāsına sebebdür. Eyle olsa faḳire

virene minnet göstermek gerekdür. (2) Yoḥsa faḳire viren minnet göstermeye. Zīrā

Allahü te‘ālā buyurur. (3) لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذْمَى Bundan ötüri selef-i

şāliḥinden (4) bir cemā’ at zekevātlarını elleri üstine ḳorlar ve tevāzu birle faḳirüñ (5)

öñine dutarlardı. Tā ki almaḳda fakirüñ eli yukāru ola. (6) فَبَدَّلْتُ

وَاقْتَاتَمْتُ قَوْلَهُ تَعَالَى Vaḳtā kim āyet-i kerīmenüñ ma‘nā-yı şerīfin

(7) egildümse imdi ben dünyāda olan ḥāşılumı Allahü te‘ālānuñ rızāsı-çün (8)

viridüm. وَفَرَّقْتُهُ بَيْنَ الْمَسَاكِينِ وَ دَاۤهِيْ elümde ne-ḳadar dünyā var ise (9) fuḳarāya ve

muḥtāclara şadaḳa eyledüm. تَا كِيْ اِلَى طَاعَةِ اللّٰهِ Tā ki ol (10) ulaşdurdı kim azıḳ ola

Allahü te‘ālā ḳaṭında ya‘ni şevāb ḥāşıl ola.

اَنْبِي رَاَيْتُ كُلَّ اَحَدٍ مِّنَ النَّاسِ (12) Ol sekiz fā’idelerden dördüncüsü (11) اَلْفَايِدَةُ الرَّابِعَةُ

دَاۤهِيْ بِنِ (13) bir niçe ḥalk gördüm. بَعْضَ الْخَلْقِ يَظُنُّ شَرَفَهُ وَ عِزَّهُ فِي كَثِيْرِ الْاَقْوَامِ وَالْعَشَائِرِ

‘İzzet-i datlılığı ḳavm-ı ḳabile vü ḥadem ü ḥaşem çoḳlığında (14) şanur. فَاعْتَرَمْتَهُمْ

اِنَّهُ Pes anlarıñla ululanur ve faḥrlanur. وَ زَعَمَ آخَرُونَ (15) Ve ḥalāyıkdan niceleri şanur.

⁶⁴ Kur’an, Nahl 16/96 “Sizde ne varsa tükenir, Allah’ın indindeki ise bākidir. Biz sabredenlerin mükāfatını yapmakta olduklarından daha güzeliyle muhakkak ona vereceğiz.”

ululuk فِي ثُرُوتِ الْأَمْوَالِ وَ كَثْرَةِ الْأَوْلَادِ (16) māl çoqlığıyla dağı oğul kız çoqlığıyladır.

Vaqtā kim ululığı bunlar (17) eyle şandılar ise فَافْتَحَرُوا بِهَا ol māl u evlād çoqlığıyla

ululandılar. (18) وَ حَسِبَ بَعْضُهُمُ الْعِزَّ وَالشَّرَفَ فِي عَصَبِ أَمْوَالِ النَّاسِ وَظَلَمَهُمْ (19)

Dağı halāyıkdan bir niçeleri ‘izzeti vü şerefi halkuñ (20)

zulmle mälların almada dağı zulm itmekde dağı qanların dökmekde şanur. (21)

Bir yoluñ dağı i‘tikād eyledi. 20a (1) ululuk وَأَعْتَقَدْتُ طَائِفَةً

و تَمَلَّتُ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى فِي يَيُوبِ إِخْرَجَ مَالَهُ فِي إِسْرَافٍ وَ اسْرَافِهِ

Ben Allahü te‘ālānuñ bu kelāmin (3) fikr eyledüm. 65 انِّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ اتَّقِيكُمْ

şerifi dimek olur ki (4) taḥkiqā sizüñ uluñuz Allahü te‘ālā qatında ziyāde

korqanlarıñuzdur. (5) فَاخْتَرْتُ التَّقْوَى Pes imdi dünyāda müttakī olanlar Allahü te‘ālā

qatında (6) ekrem ü ‘aziz olduğın bildüm ise ben dağı taqvāyı ihtiyār itdüm. (7)

Dağı ben inandum taḥkiqā Kur’ān (8) وَأَعْتَقَدْتُ أَنَّ الْقُرْآنَ حَقٌّ صَادِقٌ

Haḫḫdur ve gerçektür. فَظَنُّهُمْ وَ حُسْبَانُهُمْ كُلُّهَا بَاطِلٌ ضَالِعٌ Pes müttakī (9) olanlar Allāh

qatında ekrem ü ‘aziz olmak muqarrer oldıysa halkuñ (10) i‘tikādları ve şanmaları

denlisi bātıldur.

أَنِّي رَأَيْتُ النَّاسَ يَذُمُّونَ الْفَائِدَةَ الْخَامِسَةَ (11) Ol sekiz fā’idelerden beşinci fā’ide

(12) وَ نَعَتَابُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا وَ نَعَتَابُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا taḥkiqā ben halkı gördüm. (13) Ba’ zısı ba’ zısını

zem idüp horlar ve ğıybet ü mesāvī iderler. (14) Birbirinüñ ardınca beytlü sözler

söylerler. (15) فَوَجَدْتُ سَبَبَ ذَلِكَ Pes bu halkuñ böyle itdüklerinüñ sebebnı bildüm ki

بِالْحَسَدِ فِي الْمَالِ وَ الْجَاهِ وَالْعِلْمِ (16) مِنْ الْحَسَدِ فِي الْمَالِ

ḥased itdüklerinden (17) dür. وَ تَمَلَّتُ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى “Ben dağı Allahü te‘ālānuñ bu

⁶⁵ Kur’an, Hucūrat 49/13 “Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Sizi birbirinizle tanışasınız diye büyük cemiyetlere küçük kabilelere ayırdık. Allah’ın nezinde en şerefliniz, vazifelerine en çok riayet edeninizdir. Allah her şeyi hakkile bilir. Her şeyden haberdirdir.”

kelāmın fikr (18) itdüm.”⁶⁶ مَا نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا (19) dimek olur “Biz ‘ažametümüz ile üleşdürdük. Halk arasında dirileceklerin (20) ya‘nī dünyāda her kişinüñ rızqın halk itmezden öñdin ta‘yīn ü taqşīm (21) itdük.”

20b (1) Vaqtā kim bu āyet-i kerīmenüñ ma‘nā-yı şerīfin fikr itdüm ise ben bildüm ki (2) taḥkiķā rızq üleşdürmek Allahü te‘ālādan oldı. Ezel-i āzālda (3) ya‘nī daḥı bizi halk itmezden evvel فَمَا حَسَدْتُ أَحَدًا (4) vaqtā kim böyle (4) bildüm ise hiç bir kimseye ḥased idüp kısqanmadum.

وَرَضِيْتُ بِقِسْمَةِ اللَّهِ (5) Daḥı ben Allahü te‘ālānun üleşdürdüğine rāzı oldum.

(7) اِنِّي رَأَيْتُ النَّاسَ Ol sekiz fā’idelerden altıncı fā’ide. اِنِّي رَأَيْتُ النَّاسَ (6) الْفَائِدَةُ Taḥkiķā ben bu halkı gördüm-ki (8) ba‘zısı ba‘zısıyla bir nesne ğaraż idüp düşmānlık iderler. (9) تَعَالَى فَتَأَمَّلْتُ فِي قَوْلِهِ Vaqtā kim halk böyle itdüğün gördüm ise (10) Allahü te‘ālānuñ bu ḳavl-i şerīfini fikr itdüm.

اِنِّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ (11) Taḥkiķā şeytān sizüñ için düşmāndur. (12) Pes imdi siz daḥı şeytānı düşmān idinüñ. (13) فَعَلِمْتُ Pes bu āyet-i kerīmeyi fikr itdüm ise taḥkiķā bildüm-ki اِنَّهُ مَا يَوزُنُ عَدَاوَةً (14) şol budur ki şeytāndan ğayri kimseye (15) düşmānlık itmek cā’iz olmaz. İmdi anı düşmān idinüp (16) ve anuñ ile mücāhedeye meşğul oldum.

اِنِّي رَأَيْتُ كُلَّ أَحَدٍ يَسْعَىٰ بِجَدِّهِ وَيَجْتَهِدُ (17) Ol sekiz (17) fā’idelerden yedinci fā’ide

اِنِّي رَأَيْتُ كُلَّ أَحَدٍ يَسْعَىٰ بِجَدِّهِ وَيَجْتَهِدُ (18) Taḥkiķā ben gördüm ki her bir kişi (19) dirlig-içün ve rızq içün mübālağa ile cedd-i ceħd ider. (20) فِي شُبُهَةٍ وَحَرَامٍ وَيُذِلُّ نَفْسَهُ وَيَنْقُصُ قَدْرَهُ (21) ider ki Şöyle cedd-i ceħd (21) ider ki anuñ ile şübheye vü ḥarāma vāḳi‘ olur. Daḥı rızqın ötüri 21a (1) nefsine ḥorlığı revā

⁶⁶ Kur’an, Zuhur 43/32 “Rabbinin rahmetini onlar mı dağıtıyorlar? Bu dünya hayatında onların maişetlerini aralarında dağıtan biziz. Kimini derece itibarıyla kimine üstün çıkardık ki bir kısmı, bir kısmını iş adamı edinsin. Rabbinin rahmeti onların toplayageldiklerinden daha hayırlıdır.”

⁶⁷ Kur’an, Fatır 35/6 “Şeytan sizin bir düşmanınızdır. Onun için siz de kendisini bir düşman addedin. O, kendisine tâbi olan taifeyi ancak alevli cehennemden yārânından olsunlar diye dāvet eder.”

görür. ‘Irzını vü qadrini şaşınmayup eksildür. فَتَمَلَّتْ (2) Vaqtā kim ḥalāyıkun bu ḥalīn gördüm ise Allahü te‘ālānuñ (3) bu kelāmın fikr eyledüm.

68 وَ مَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا (4) ma‘nā-yı şerīfi demek olur ki yer yüzinde bir hareket ider ḥayvān (5) yoqdur. İllā rızqı Allahü te‘ālā üzerinedür. فَعَلِمْتُ أَنَّ رِزْقِي عَلَى اللَّهِ (6) Vaqtā kim bu āyet-i kerīmenün ma‘nā-yı şerīfin fikr itdüm ise taḥkikā bildüm ki (7) benüm rızqum Allah üzerinedür. وَ قَدْ ضَمِنْتُهُ Taḥkikā ben ol Allahı rızquma (8) kefiledür i‘tikād itdüm. Ol şeyden rızq için teşvīş çekdüm. فَاشْتَعَلْتُ (9) ‘ibādeti şarf itdüm. Ṭama‘ sevdāsını gönlümden çıkardum. فَاشْتَعَلْتُ (10) Pes Allahü te‘ālā Ḥāzretine böyle i‘tikād itdüm ise ol Allahuñ (11) ṭa‘at ü ‘ibādetine meşgūl oldum. وَ قَطَعْتُ طَمَعِي عَمَّنْ سِوَاهُ Daḥı ben (12) ümidüm Allahdan gayrıdan kesdüm.

الْفَائِدَةُ الثَّامِنَةُ Ol sekiz fā’idelerden (13) sekizinci fā’ide

Taḥkikā ben (14) her bir kişiyi gördüm-ki bir maḥlūq olana dayanur. بَعْضُهُمْ إِلَى الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَبَعْضُهُمْ إِلَى الْحَرْفَةِ وَالصَّنَاعَةِ (15) kimisi dünyāya ve derāhime dayanur. وَ بَعْضُهُمْ إِلَى الْحَرْفَةِ وَالصَّنَاعَةِ (16) şan‘atına ve hünerine dayanur ve بَعْضُهُمْ إِلَى مَخْلُوقٍ مِثْلِهِ (17) kimisi kendü gibi (17) bir maḥlūqa kendüzini inanup ve oña i‘tikād kılmış. فَتَمَلَّتْ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى (18) Vaqtā kim ḥalāyıkı böyle gördüm ise ben daḥı Allahü te‘ālānuñ bu kavı-i şerīfin (19) fikr eyledüm.

69 وَ مَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ (20) Ma‘nā-yı şerīfi demek olur ki (20) şol kimse ki kendüni Allaha ışmarladı ol Allah Ḥāzreti ol kimesnenün (21) cemi‘ meşālihine yeter. فَتَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ (1) Ḥāzretine ışmarladum.

68 *Kur’an*, Hūd 11/6 “Yerde yürüyen hiçbir canlı hariç olmamak üzere hepsinin rızqı Allah üzerindedir. Allah onların duracak dinlenecek yerlerini, sığınaklarını bilir. Bunların hepsi apaçık kitaptadır.”

69 *Kur’an*, Talāk 65/3 “Ona ummadığı yerden rızqı ihsan eder. Kim Allah’a güvenirse Allah da ona kâfidir. Allah emrini yerine getirir. Allah her şeye bir ölçü tayin etmiştir.”

فَهُوَ حَسْبِي Pes ol Allah baña yeter. وَ نِعْمَ الْوَكِيلُ Dağı (2) ne güzel iş ısmarlayacaktır ol Allah.

وَاقْتَاتِ كَيْفَ قَالَ شَقِيقٌ بَعْدَهُ اللَّهُ Vaqtā kim (3) Şaķıķ-i Belhī bu sözümü işidicek Hātım taḥsīn kılıp itdi. (4) وَفَقَكَ اللَّهُ يَا خَاتَمُ “Allahü te‘ālā senüñ cemi‘ ef‘ālını kendü rızā-yı şerīfine (5) muvāfıķ kılsun Yā Hātım.” (6) اِنِّي قَدْ نَظَرْتُ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالزُّورِ وَ الْفُرْقَانِ Taḥķıķā Tevritde ve İncilde ve Zebürda ve Furķānda nazār kıldum. (7)

فَوَجَدْتُ الْكُتُبَ الْأَرْبَعَةَ تَدُورُ عَلَيَّ هَذِهِ الْفَوَائِدِ الثَّمَانِيَةَ Vaqtā kim bu zıkr (8) olınan kütüb-i erba‘ya nazār itdüm ise pes bu dört kitābı bu sekiz (9) fā’ideler üzerine dutar buldum. فَامَلَّ بِهَذِهِ الْكُتُبِ (10) Vaqtā kim dört kitāb bu sekiz fā’ideler üzerine devr ider (11) oldıysa pes şol kimse ki bu sekiz fā’ideler ile ‘amel ide. İşbu dört (12) kitāblar ile ‘amel itmiş olur.

مِنْ هَاتَيْنِ الْحِكَايَتَيْنِ أَنْكَ لَا تَحْتَاجُ إِلَى تَكْثِيرِ الْعِلْمِ (13) قَدْ عَلِمْتَ أَيُّهَا الْوَلَدُ Ey oğul Taḥķıķā sen (14) bildüñse bu iki ḥıķāyetden ya‘nī Şeyḥ Şıblī ḥıķāyetiyle ve zıkr olınan (15) sekiz fā’ideler ḥıķāyetinden taḥķıķā sen çok ‘ilme muḥtāc olmazsın. (16) وَالْآنَ أُبَيِّنُ لَكَ بَاقِيَ مَا يَجِبُ عَلَيَّ سَالِكِ سَبِيلِ الْحَلِّ Şimdi saña (17) beyān ideyüm ṭođrı yola gidici üzerine vācib olanuñ (18) ḳalann. أَنَّهُ يَنْبَغِي لِلْسَّالِكِ مِنْ شَيْخٍ مُرْشِدٍ Ṭođrı yola girmek (19) isteyen içün lāzımdur bir ṭođrı yol gösterici Şeyḥden. (20) مُرَبِّ عَيْلِ Şeyḥ kim terbiyet idici ola. مِنْهُ (21) لِئُخْرِجَ الْأَخْلَاقَ السَّوَّةَ Tā ki ol Şeyḥüñ terbiyeti sebebiyle yaramaz ḥuyalar anuñ göñlinden 22a (1) çıķa. Ol yaramaz ḥuyalar ‘aceb ü riyā vü ḥased ve bunlara beñzeyenler gibi. (2) وَ يَجْعَلُ مَكَانَهُ خُلُقًا حَسَنًا Dağı Şeyḥ-i mürşid yaramaz ḥuy yerine küçük (3) ḥuy kıla. Tevāzu‘ gibi ve ğazābın yutmaķ ve ‘amelin riyādan ve süm‘adan (4) ḥıfz eylemek ve bunlara beñzeyenler gibi وَ مَعْنَى التَّرْبِيَةِ يُشْبِهُ فِعْلَ الْفَلَاحِ (5) وَ مَعْنَى التَّرْبِيَةِ يُشْبِهُ فِعْلَ الْفَلَاحِ terbiyenüñ ma‘nāsı şol ikinci işine beñzer ki (6) ol ikinci kendü tarlasından dikenı ḳoparur.

Dağı ol ekinci yaban otların (7) **وَيَخْرُجُ النَّبَاتِ النَّبَاتِ الْأَحْنَبِيَّةِ** ekin arasından (8) çıkarur. **لِيَدَّ مِنْ نَبَاتِهِ وَيَكْمُلَ رِيْعُهُ** Tā kim güzel ola. Ol ekincinüñ (9) otı dağı temām ola. **وَشَرْطُهُ الشَّيْخِ الَّذِي يَصْلَحُ أَنْ يَكُونَ** Hāşılı (10)

sālikün terbiyesine (11) ve Allah yolına irşādına lāzım olan şeyhün şartı şol şeyhdür ki (12) resül şalli allahü ‘aleyhi ve-sellemün halifesi ve nāyibi olmağa sālih ola. (13) **يَا نَبِيَّ أَلَيْسَ لِي عَلَى النَّبِيِّينَ حَقٌّ** Ya nā ef’āl ü aqvālinde beni ‘aleyhis-selāma övici ola. **وَمَنْ** (14) **شَرَطَ الشَّيْخُ أَنْ يَكُونَ عَالِمًا** Dağı ol şeyh-i mürşidün şartındandır ki (15) ol uymağa sālih olan şeyh-i ‘ālem olmağdur. Zīrā cāhil olan (16) uymağa sālih olmaz ve sālih olduğu tağdirce anuñ fesādı (17) şalāhından ekserdür.

Zīrā her ‘ālem ‘amel-i (18) **لَا يَكُنْ عَالِمًا إِلَّا بِمَا عَمِلَ** Zīrā her ‘ālem muharremātdan şağınmanuñ (19) keyfiyyetin bilür.

Dağı ben senün (20) **وَأَنَا أُبَيِّنُ لَكَ بَعْضَ عِلْمَاتِهِ** için beyān ideyüm ol uymağa sālih olan şeyhün ba‘zı (21) nişānlarımı. **عَلَى سَبِيلِ الْأَجْمَالِ** Bir muhtaşar tariğ üzerine (2) **لَا يَدْعَى كُلُّ أَحَدٍ أَنَّهُ مُرْشِدٌ** (1) **22b** **حَتَّى** toğrı yol göstericiyüm diyü. **فَنَقُولُ** Pes imdi şeyh-i (3) mürşidün ‘alāmetinün benānında biz dirüz. **مَنْ يُعْرِضُ** Ol uymağa (4) sālih olup ve lāyık olan şeyh-i mürşid şol kimsedür ki (5) yüz döndürüp kaçā **عَنْ حُبِّ الدُّنْيَا وَحُبِّ الدُّنْيَا** manşıbı dağı (6) dünyāyı sevmeden. Zīrā manşıbı sevmek mevlāyı sevmege māni‘dür. (7) Dünyāyı sevmek hūd her haṭa’nuñ başıdır. Zīrā dünyāya meyl ü muḥabbet (8) ile bile toğrı yola gitmek mümkin olmaz. **وَكَانَ قَدْ تَابَعَ لِشَخْصٍ** (9) **بَصِيرٍ** Dağı ol şeyh-i mürşid uymış ola bir görıcilere ki (10) **تَسْلَسَلُ مَتَا بَعَثَهُ إِلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ** (11) ol erün ulaşması ya‘nā aşlī peygamber şalli allahü ‘aleyhi ve-selleme dir ki (12)

Dağı ol uymağa sālih olan (13) şeyhün bir şartı ol şeyh nefsi riyāzetin gökçek idici (14) olmağdur. **مِنْ قِلَّةِ الْأَكْلِ وَالْقَوْلِ وَالنَّوْمِ** Ol nefsi riyāzeti (15) meşelā az yimek ve az söylemek ve az uyumağ gibi

وَكَثْرَةَ الصَّلَاةِ وَالصَّدَقَةِ (16) وَكَثْرَةَ الصَّلَاةِ وَالصَّدَقَةِ
 itmek gibi الشَّيْخُ الْبَصِيرُ جَاعِلًا مَخَاسِنِ الْأَخْلَاقِ لَهُ سِيرَةً (17) وَكَانَ بِمُتَابَعَةٍ
 (18) görücü şeyh gökçek hūyları kendü için hūy kılıcı olmağdur. كَالصَّبْرِ (19)

(20) وَالشُّكْرِ وَالْيَقِينِ وَالشَّخَادَةَ وَالْقَنَاعَةَ وَطُمَائِنَةَ النَّفْسِ وَالْحِلْمِ

Meşelâ ol eyü hūylar sabr u şükr (21) ve yakın ü HVSŞ velek ve kanâ‘at ü tūmānīnet nefis ü yavaşlık u alçaklık **23a** (1) ve ‘ilmî olmak ve şadaka virmek ve utanmak ve vaqār ve sükūnet ü te‘ennî (2) gibi.

İmdi bu zıkr olınan hūylar ki bir şeyh-i mürşitde bulına. (3) Pes ol mürşid مَوْلَى اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (4) اِذَا نُورٌ مِنْ أَنْوَارِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (4) bu taqdirce ya‘nî bu hūylar ile şeyh-i mürşid mevşūf (5) olduğda ol şeyh peygamber şalli allahü ‘aleyhi ve-sellemūñ nūrlarından (6) bir nūr ve bir çerāğdur ki aña iktidā idüp uymak lāyıkdur. لَكِنْ (7) وَجُودٌ مِثْلَهُ نَادِرٌ (7) Ammā bu zıkr olan hūylar ile mevşūf olan (8) Şeyh bulunması gāyet ile azdur. وَاعْزُ مِنْ الْكِبْرِيتِ الْأَحْمَرِ (9) Dağı (9) bu şıfat ile mevşūf olan şeyh-i mürşid kibrīt-i aħmerden (10) katıdur. Kibrīt-i aħmer cevāhir kısmından bir taşdur ki karañulu gicede (11) bir mil yāhūd iki mil miqđarı yerden ziyā virür. Nitekim سُلَيْمَانَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَى نَبِيِّنَا وَعَلَيْهِ السَّلَامُ (12) خَضْرَتِ (12) (13) tezyīn itdükden soñra anuñ qubbesi üzerine bir kibrīt-i aħmer qodı-kim (14) on iki fersah miqđarı yerden ‘avretler anuñ ziyāsıyla (15) iplik egirürdi ve bir mil miqđarı yerden igneye iplik geçürürlerdi.

(16) وَ مَنْ سَاعَدَتْهُ السَّعَادَةُ فَيَجِدُ شَيْخًا كَمَا ذَكَرْنَا (16) Ammā şol kimseye ki (17) sa‘ādet müsā‘ade itse ya‘nî āħiret-i sa‘ādet aña muvāfiq olsa (18) ol kimse dağı bizüm zıkr itdügümüz gibi şeyh bulsa وَقَبْلَهُ الشَّيْخُ (19) وَ قَبْلَهُ الشَّيْخُ (19) ya‘nî dağı ol mürīdi qabūl itse (20) يَنْبَغِي أَنْ يَحْتَرِمَهُ ظَاهِرًا (20) imdi ol mürīde lāyıkdur ol şeyhe gizlide ve āşikārede (21) hūrmet idüp ri‘āyet itmek أَمَّا احْتِرَامُ الظَّاهِرِ ammā ol şeyhe **23b** (1) zāhiren lāzım olan hūrmet فَهُوَ pes ol mürīd olan kimse (2) أَنْ لَا يُجَادِرَ لَهُ ol şeyh ile

çekişmemekdür. Sülūkinde بِالْحَتْجِاجِ مَعَهُ (3) وَلَا يَشْتَعَلِ ol mürīd olan kimesne şeyh ile hācetleşmege talmakdur. (4) Mürīd olan şeyhe muṭī' vü münkād (5) ola her mes'elede gerçi şeyhün zāhiren haṭā'sın bilürse de. Pes (6) bunuñ gibi de Ḥāzret-i Hızır Mūsā 'aleyhis-selām-ile vāki' olan kışşasın (7) hūatırına getüre. (8) Daḥı mürīd şeyhün öñine seccādesin bırakmaya. İllā namāzı edā idecek (9) vaḳtde birağa. فَازًا فَارَغَ يَرُ فَعُهَا. Kıçan şeyh namāzdan fāriğ olsa (10) seccādeyi ḳaldura. (11) Daḥı mürīd şeyh (11) ḥuzūrında nāfile namāzların çok ḳılmaya. Zīrā riyāya sebep olur. (12)

Daḥı mürīd şeyh aña 'amelden ne (13) emr iderse işleye. وَيَعْمَلُ مَا يَأْمُرُهُ الشَّيْخُ مِنَ الْعَمَلِ Mürīd kendü ḳādir olduğı (14) ḳadar şeyh ne emr iderse işleye. وَأَمَّا احْتِرَامُ الْبَاطِنِ Ammā şeyhün (15) gizli ihtirāmı-ki mürīde lāzımdur (16) AN KUL pes ol gizli ihtirām. فَهُوَ

(17) Taḥḳikā mürīd مَا يَسْمَعُ مِنَ الشَّيْخِ يَقْبَلُ مِنْهُ فِي الظَّاهِرِ وَلَا يُنْكِرُهُ فِي الْبَاطِنِ her ne ki şeyhden eşidürse anı zāhirde ḳabūl eyleye (18) bāṭınında inkār itmeye.

Ya' nī zāhirde ḳabūl idüp (19) bāṭınında inkār itdüğü gerek fāl olsun gerek ḳavl olsun (20) hemān mürīde lāzım olan zāhiri bāṭınına muvāfiḳ ola. (1) 24a وَإِنْ لَمْ تَأْتِ بِالنَّفَاقِ لَا يُتَّسَمُ بِالنَّفَاقِ حَتَّى

Eger ol mürīdün (2) zāhirde يَسْتَطْعُ تَرَكَ صُحْبَتَهُ إِلَى أَنْ يُوَافِقَ ظَاهِرَهُ بَاطِنَهُ ḳabūl itdüğü bāṭınına muvāfiḳ olmağa ḳādir olmasa (3) ol mürīd şeyhinün şohbetin terk idüp alıḳosun tā zāhiri (4) bāṭınına muvāfiḳ olunca.

Ammā mürīde lāzım olanuñ (5) altıncısı السَّادِسُ

taḥḳikā elbette sülūk (6) idiciye lāzımdur (7) وَلَنْ يَتَّيَسَّرَ هَذِهِ ولفى يتيسر هذه نفسى emmāreye siyāset eylemeden.

İmdi bu nefsi emmāreye (8) siyāset idüp ‘uqubet itmek kolay olmaz. Meger yaramaz kişiler ile (9) oturmadan şakınmağ-ıla⁷⁰ olur. (10) *لِيَقْصُرَ وَلَايَةَ شَيَاطِينِ الْجِنَّ وَالْأَنْسِ* Tā ki kışşalana ādem dağı perī şeytānların dostlığı (11) *مِنْ صَحْنِ قَلْبِهِ* gönli meydānında. Dağı gönli şāfi ola (12) şeytānlık bulaşmasından.

Mürīde lāzım olanın yedincisi (13) *أَنَّهُ* ol mürīd olan kimesne *يَخْتَارُ الْفَقْرَ عَلَى الْغِنَاءِ فِي كُلِّ حَالٍ* faqrılığı (14) gānīlik üzerine ihtiyār eyleye. Her hālde *السَّبْعَةُ الَّتِي كَانَتْ وَاجِبَةً عَلَى السَّالِكِ جِدًّا* (15) *هِيَ الْأُمُورُ الَّتِي فِيهَا فَهْدَاهُ* bu mezkūrāt (16) sülük idiciye lāzım oldu.

Taḥkikā şūfīlık *أَنَّ التَّصَوُّفَ لَهُ خَصَلَتَانِ* (17) *عِلْمٌ* sen bil. (18) *أَلَا سِتْقَامَةٌ وَالسُّكُونُ مِنَ الْخَلْقِ* Ol iki huyun biri toğrılıkdur (19) için iki hūy vardır. Ya‘nī kendü hālinde olup (20) halka karışmamaktadır. *بِالْحِلْمِ* (21) *فَمَنْ اسْتَقَامَ وَأَحْسَنَ خُلُقَهُ بِالنَّاسِ وَعَامَلَهُمْ* Pes imdi şol kimesne ki toğrı olsa dağı hūyin halkla **24b** (1) gökçekrek itse dağı halkla yavaşlık ile muāmele itse *فَهُوَ صُوفِيٌّ* (2) pes bu şifātla mevşūf olan kimse şūfīdur. *وَالْأَسْتِقَامَةُ* (3) *هِيَ أَنْ يَفْدِيَ حَظَّ نَفْسِهِ عَلَى أَمْرِ اللَّهِ تَعَالَى* Bu istikāmet kişi (4) kendü nefsi-naşibin fedā kılmaqdır Allahü te‘ālānuñ emr eyledüğü (5) üzerine.

هُوَ Bu gökçek (6) hūy: *وَحُسْنُ الْخُلُقِ* Dağı halkla gökçek hūy:

halkı nefsin diledüğü (7) üzerine *بَلْ تَحْمِلُ نَفْسَكَ عَلَى مُرَادِهِمْ مَا لَمْ مَخَالِفُوا الشَّرْعَ* (8) Bil-ki kendü nefsinüni getürmemekdür. Mā-dām ki ol halk (9) şer‘-i şerīfe muhālefet itmeyeler ya‘nī nāsı kendüne uydurup (10) kendü gönlin diledüğü anlara işletme. Belki sen halka uyup (11) anların işledüğü işle. Meger kim anların işledükleri şer‘-i (12) şerīfe muhālif ola ol vaqt sen anlara uyma.

⁷⁰ Metinde “صقمغله” şeklinde yazılmıştır.

سَأَلْتَنِي عَنِ الْعُبُودِيَّةِ Bundan-şoñra (13) ya‘ nī bu zikr olınanlardan şoñra (15) وَ هِيَ ثَلَاثَةُ أَشْيَاءَ sen baña (14) Allahü te‘ ālāya ‘ibādetüñ keyfiyyetünden şorduñ. Bu ‘ibādet üç nesnedür. أَحَدُهَا مُخَا فَظَةٌ أَمْرُ الشَّرْعِ Ol ‘ibādetüñ (16) biri şāhibüş-şer‘ didüğini hıfz idüp anuñ buyurduğı (17) ve işledüğü üzerine müdāvemet itmekdür. Dağı ol ‘ibādetüñ ikincisi Allahü te‘ ālānuñ (19) hükmine dağı taqđirine dağı kısmetine rāzı olup her ne olursa (20) gerek hayr ve gerek şerr gerek şihhat ve gerek maraz ve gerek ğinā ve gerek (21) faqr cümle Allahü te‘ ālādan idüğine i‘tikād idüp Allahdan gelene 25a (1) rāzı olmakdur. (2) Ol ‘ibādetüñ üçüncüsü kendü rızānı terk itmekdür Allahü te‘ ālānuñ (3) rızā-yı şerifin talebde.

ثم Bu cümleden şoñra سَأَلْتَنِي عَنِ التَّوَكُّلِ (4) sen baña tevekkülden sū‘āl itdüñ. إِمْدِي بِكَ بِاللهِ تَعَالَى فِيمَا وَعَدَ (5) أَنْ تَسْتَحْكِمَ إِيَّاهُ. İmdi bu tevekkül muhkem itmekdür. (6) Allahü teālā hazreti va‘ d itdüğü şeyde. تَعْتَقِدُ أَنَّ مَا قُدِّرَ لَكَ (7) Allahü teālā hazreti va‘ d itdüğü şeyde. Ya‘ nī sen i‘tikād idesin ki taḥkiqā (8) şol nesne ki ezel-i āzālda hayrdan ve şerrden nef‘ den ve zarardan (9) şihhatden ve marazdan senüñ için taqđir olındı. Elbette ol nesne (10) şübhesüz saña vāşıl olup irişür. وَإِنْ اجْتَهَدَ مَنْ فِي الْعَالَمِ (11) Egerçi ‘ālemde olanlar ins ü cinden ol taqđir (12) olanı senden döndürmege çalışurlarsa da. وَأَمَّا شَيْءٌ لَمْ يُكْتَبْ (13) Ammā şol (13) nesne ki ezel-i āzālda senüñ için yazılmadı. Ol nesne saña (14) irişmez. وَإِنْ سَاعَدَكَ جَمِيعُ مَنْ فِي الْعَالَمِ (15) Egerçi ins ü cinden (15) cümle ‘ālemde olanlar saña yardım iderlerse de.

وَهُوَ Bundan-şoñra (16) سَأَلْتَنِي عَنِ الْإِحْلَاصِ sen baña ihlāşdan şorduñ. Bu ihlāş (17) اللَّهُ تَعَالَى أَنْ يَكُونَ أَعْمَالُ كُلِّهَا لِلَّهِ تَعَالَى her ne işlerseñ cümle ol (18) işledüğüñ Allah için olmakdur. لَا يَرْتَأَى قَلْبُكَ بِمُحَامِدِ النَّاسِ (19) halkuñ öğmesiyle şāzz olmaya.

وَلَا يَحْزَنُ بِمَذْمَتِهِمْ Dağı halkuñ hūrisiyle (20) göñlüñ tasalanmaya.

وَأَعْلَمُ أَنَّ الرِّيَاءَ يَتَوَلَّدُ مِنْ تَعْظِيمِ الْخَلْقِ Dağı (21) sen bil taḥkikā riyā ḥāşıl olur halkuñ ululamasından. 25b (1) Ammā riyādan ḥalāş olmanuñ çāresi وَ عَاجِهُ

أَنْتَرْنِيهِمْ مُسْتَأْخِرَ الْقُدْرَةِ (2) ol halkı Allahü te‘ālānuñ ḳudretine sen muṭī‘ vü münḳād görmekdür. (3) Ya‘nī cemi‘ halkuñ işledükleri Allahü te‘ālānuñ ḳudretiyledür. Eger ḥayr (4) ve eger şerr. Pes imdi halkı bir nesneye güci yeter şanma. Belki şol (5) nesne ki anı Allahü te‘ālā taḳdīr itmiş ola. Halk dağı ancak anı (6) itmege ḳādirdür. (7) مَا شَاءَ اللَّهُ كَانَ وَمَا لَمْ يَشَأْ لَمْ يَكُنْ وَ تَحْسَبُهُمْ

كَالْجَمَادِ اتِ فِي عَدَمِ الْقُدْرَةِ فِي إِصَالِ الرَّاحَةِ وَ الْمَشَقَّةِ (8) Dağı sen halkı taş ağaç gibi şayasın hiç bir nesneye güçleri (9) yetmemekte rāhatlık u zaḥmet irişdürmek ḥuşuşında. (10) لَتَخْلُصَ مِنْ مُرَايَا تِهِمْ Anuñ-içün halkı böyle şanki tā ki pāk olup (11) ḳurtulasın halkuñ riyālarından. (12) وَ مَتَى تَحْسَبُهُمْ ذَوَى قُدْرَةٍ

وَ اِرَادَةَ لَنْ يَبْعُدَ كَ عَنِ الرِّيَاءِ Vaḳtā kim Allahü te‘ālānuñ irādeti (13) olmayınca sen halkı raḥat irişdürmege yāḥūd zaḥmet irişdürmege (14) ḳudreti yeter şanasın. İmdi senüñ halkı böyle şanmañ seni riyādan (15) ırağ itmez.

فِي مُصَنَّفَاتِي فَاطْلُبُ ثُمَّ (16) أَيُّهَا الْوَلَدُ وَ الْبَاقِي مِنْ مَسَائِلِكَ بَعْضُهَا مَسْطُورٌ Ey oğul sen sū‘āl itdügüñ (17) mes‘elelerden ḳalanı ol ḳalanuñ ba‘zısını ben taşnīf itdügüm (18) kitāblarda yazılmışdur. İmdi sen ol bākī sū‘āl itdüklerüñ (19) ol taşnīf itdüklerümde ṭaleb eyle. (20) وَ كِتَابَةٌ بَعْضُهَا حَرَامٌ Ammā ol sū‘āl itdüklerüñ ba‘zısınıñ yazması ḥarāmdur. (21) اِعْمَلْ Sen bildügüñ şey ile 26a (1) ‘amel eyle. Tā kim senüñ içün açıla bildügüñ nesne.

بَعْدَ الْيَوْمِ لَا تَسْأَلْنِي إِلَّا بِلِسَانِ الْجَنَانِ Ey oğul (2) أَيُّهَا الْوَلَدُ Bu günden şoñra üzerine (3) müşkil olan şey’i baña sū‘āl itme. Gönül diliyle belki sen bu zıkr (4) olıncaḳ āyet-i kerīme ile ‘āmil ol-kim Allahü te‘ālā buyurur. (5) وَ لَوْ أَنَّهُمْ

⁷¹ حَتَّىٰ تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَ خَيْرٌ لَّهُمْ Bu āyet-i kerīmenüñ sebep-i nüzüli

(6) budur ki peygamber şalli allahü ‘aleyhi ve-sellem نَبِيُّهُ bin Hâşin el-Fezārī elli (7) nefer ‘Arabla سفيا didükleri mevzi’ de Benī Temīm kabilesine gönderdi. (8) Zıkr olunan elli nefer kimesnede muhâcīrīn ü enşârdan bir kimse (9) yoğıdı. Hep sāyir ‘Arabdan idiler. Gündüz yaturlar gece giderlerdi. (10) Āhīr vardılar. Bir şahrâda yetişüp üzerine hücum itdiler. Benī Temīm (11) kaçdılar. On bir erlerin ve on bir ‘avretlerin ve otuz nefer oğlanların (12) dutup esir itdiler. Qavm-i mezkûruñ re’islerinden on nefer kişiler (13) Resûlullah Hâzretine geldiler. Dağı kapudan çağrışup “Yâ Muḥammed” اُخْرَجَ إِلَيْنَا (14) didiler. Şol şalli allahü ‘aleyhi ve-sellem dağı taşra çıkup andan Sabit (15) bin Qabīs bin Şemmāsa buyurdı. Ol cevâbların virdi. Ve mezbûr (16) tã’ife geldüklerinde taşradan çağırup küstâhlık itdüklerinden Resûlullah (17) Hâzretin teselliyet için ve halka ta’līm-i ‘ādâb için Hâkḫ sübhâne vü te‘ālâ (18) bu āyeti inzâl itdi. Ma’nâ-yı şerīfi dimek olur ki taḥḫikâ şol (19) kimesneler ki yâ Muḥammed saña hücreler taşrasından çağrışurlar. Anlaruñ (20) çoğı bilmezler. Zīrâ ‘aқılları olayıdı terk-i edeb itmezlerdi. Hüsñ (21) ile senüñ şānuña ri‘āyet iderlerdi. Eger onlar sen taşra çıkınca **26b** (1) şabr u intizârları sâbit olaydı ol şabr anlara itdükleri isti’ calden (2) ḥayr idi. Zīrâ şabrda ḥıfz-ı edeb vardur. Vehm-i ta’zīm resûlullah (3) vardur ki bu iki ḥaşlet senâ’ vü şevâbı müciblerdür ve murâdı ḥâşıl olmağı (4) muktedilerdür.

İmdi müte‘allime lâyıkdur ki üzerine müşkil olanı edeb-i (5) ri‘āyet idüp üstâzına vü şeyḫine vaқitsüz sū’âl itmeye. Ve bundan (6) şöıra

اِقْبَلْ نَصِيحَةَ حَضْرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ Hâzret-i Hızr ‘aleyhis-selāmuñ (7) Hâzret-i

Mūsâ ‘aleyhis-selām ile yoldaş olduḡda itdügi naşīhatümi (8) sen kabûl eyle kim Hızr ‘aleyhis-selām eytdi. لَا تَسْأَلُ عَنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ ⁷² (9) Ya’nī Hızr ‘aleyhis-selām Mūsâ ‘aleyhis-selāma (10) eytdi: “Eger baña yoldaş olmaқ dilerseñ ben itdüğüm işden (11) hiç baña şorma. Tã ben saña ḥaber virmeyince.” Pes Şeyḫ Hâzreti (12) dağı āyet-i kerīmeden iқtibās-ı tariқ ile zıkr itmişlerdür. İmdi (13)

⁷¹ Kur’an, Hucûrat 49/5 “Onlar sen kendilerine çıkıncaya kadar sabretselerdi; haklarında elbet daha hayırlı olurdu. Allah gafûr, rahîmdir.”

⁷² Kur’an, Kehf 18/70 “–O adam da– “Böylece bana tâbi olursan ben seni anıp da sana söyleyinceye kadar bana hiçbir şey sormayacaksın” dedi.”

mürîde lâyiğ olan oldur ki şeyhi işledüğinden şormaya tā şeyhi (14) aña haber virmeyince.

فَلَا تَسْتَعْجِلْ فِي كَشْفِ أَمْرِ حَتَّى تَبْلُغَ أَوَانَهُ Pes (15) imdi sen ‘acele itme bir

işüñ açılmasın sū’āl itmesinde tā saña (16) şorcağüñ vaḳti irmeyince.

وَ يَنْكَشِفُ لَكَ مَا وَارَيْتُ Vaḳti irişdükte (17) senüñ için açılır. Şol nesne ki

ben anı gizledüm. Heman Allahü te‘ālānuñ (18) bu kelāmıyla ‘āmil ol.

بِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ Bu āyet-i kerīmenüñ sebebi (19) nüzüli şol

kāfirler haḳkıdadur ki anlar peygamber şalli allahü ‘aleyhi ve-sellemi (20)

maşharalığa alup birbirine dirlerdü. اِهْتَكُمُ (21) Ma‘nā-yı şerīfi

وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمَنِ هُمْ كَافِرُونَ (1) 27a

Ya‘nī ol kāfirler “Yā Muḥammed Tañrı şübhesüz (2) ve vaḥdāniyyetle añmada münkirlerdür ve ol kāfirler dirlerdü. Eger sen gerçek (3) peygamber iseñ imdi bizüm üzerimize ‘azāb indür.” Haḳḳ cell ü ‘alā ol kāfirler (4) haḳḳında buyurdu.

73 فَالَا تَسْتَعْجِلُونَ Ma‘nā-yı şerīfi (5) demek olur ki “Size tiz

gösterem benüm ‘azābumı dünyāda Bedir Vaḳ‘ası (6) gibi vü āḫiretde nār-ıla ‘azāb gibi.” İmdi Şeyḫ Ḥazretleri iḳtibās-ı (7) tariḳ-ile mürīdün öyle şorduğın redd ider.

فَلَا تَسْأَلُ قَبْلَ الْوَقْتِ (8) Ya‘ni sū’āl itdüğüne isti‘dād ḥāşıl olup vaḳtinden evvel sū’āl (9)

itme. İmdi aḳla lâyiğdur ki murād itdüğüne isti‘dādı olmayup (10) vaḳti gelmeden mübāşeret itmeye. Tā ki sa‘y-ı ‘abeş olmaya.

وَلَا تَصِلُ إِلَّا بِالسَّيْرِ (11) وَا يَتَّقِنُ أَتَكَ Daḫı yaḳinen bilmege taḥḳiḳā sen ba‘zı

şorduklarıña (12) vāşıl olup irişmezsen illā seyāḫatle. Nitekim Allahü te‘ālā

buyurur. (13) 74 اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا (14)

yerde yürimezler mi. Pes baḳup ‘ibret almazlardı. أَيُّهَا الْوَلَدُ إِنَّ تَسْرَ (15)

⁷³ Kur’an, Enbiyā 21/37 “İnsan aceleden yaratılmış –gibidir–. Size āyetlerimi göstereceğim; o kadar acele etmeyin.”

⁷⁴ Kur’an, Rüm 30/9 “Bunlar yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden evvelkilerin ākıbetini görmediler mi? Hem bunlar kuvvetçe daha fazla idiler. Onlar yeryüzünü daha fazla ekip biçmişler, daha fazla māmūr etmişlerdi. Onlara peygamberlerimiz apaçık delillerle gelmişlerdi. Allah’ın onlara zulmetmesi gerekmezdi. Ancak onlar kendi öz canlarına zulmediyorlardı.”

تَرَى الْعَجَائِبَ فِي كُلِّ مَنْزِلٍ Ey oğul eger seyāhat idüp (16) yerde gezersen her menzilde ‘acibler görürsin.

هَذَا الْأَمْرُ بَدَلُ الرُّوحِ (17) أَبْدُلْ رُوحَكَ فَإِنَّ رَأْسَ
bu sülük (18) başınuñ evveli cānı virmek. كَمَا قَالَ ذُو النُّونِ الْمِسْرِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ (19)

نِيتَكِيمِ زَيْنُونِ الْبَغْدَادِيِّ لِحَدِّ مَنِ تَلَا مِنْهُ
birisi-çün didi. اِنْ قَدَرْتَ عَلَى بَدَلِ الرُّوحِ فَتَعَالَ (21) Eger sen (21) cānuñ virmek üzerine qādir olursañ pes imdi gel bu yola **27b** (1) sülük eyle. Ve illā eger cānuñ virmege qādir olmazsañ **فَلَا تَشْتَغَلْ** (2) **بِتَرْهَاتِ الصُّوفِيَّةِ** (2) pes imdi meşğul olup dalma şūfılar ıstılāhına.

عَيْتُكَ يَا بَدْرُ الْوَلَدِ اِنِّي اُنْصَحُكَ ثَمَانِيَةَ اشْيَاءَ (3)
öğüt vireyüm. Sekiz nesne eylese **اِقْبَلْهَا مِنِّي كَيْلَا** (5) **يَوْمَ الْقِيَامَةِ** (5) ol sekiz naşīhati benden qabül eyle. (6) Tā ki senüñ ‘ilmüñ yevm-i kıyāmetde üzerine düşmān olmaya. (7) **تَعْمَلْ مِنْهَا اَرْبَعَةً وَيَتَدَعُ مِنْهَا اَرْبَعَةً** (7) Ol sekiz naşīhatden dörd-ile (8) ‘amel eyle ve ol sekiz naşīhatden dördünü terk eyle. **اَمَّا اللُّوَاقِي تَدَعُ** (9) Ammā şunlar ki sen anı terk idersin. Ya‘nī saña terk itmesi lāzım (10) olanlar: **اَحَدُهَا** Anuñ biri **اَنْ لَاتُنَاطِرَ اَحَدًا فِي مَسْئَلَةٍ وَاسْتَطَعْنَا** (11) bir kimse ile gücüñ yetdükce münāzara itmemekdür. **لَا فِيهَا آفَةٌ كَثِيرَةٌ** (12) Zīrā münāzaraada çok āfet vardır.

وَالْمُهَيَّبَةُ كَثِيرَةٌ مِنْ نَلْعِهَا Dağı (13) ol münāzaranuñ günāhı fā’idesinden çokdur. **ذُ مِيمٍ كَالرِّيَاءِ وَالْحَسَدِ وَالْكِبْرِ وَالْحَقْدِ وَالْعَدَاوَةِ وَالْمِبَاهَاتِ** (14) **لَا فِيهَا مَسْبَعُ كُلِّ خَلْقٍ** (15) Zīrā ol münāzara her mazlūm olan hūyuñ çıkacak yeridür. Meşelā ol (16) mazlūm olan hūylar riyā vü hased ve tekebbürlik ü kīn ve düşmānlık ü qahrılığūñ (17)

وَعَمَّ لَوْ وَقَعَ مَسْئَلَةٌ بَيْنَكَ وَبَيْنَ شَخْصٍ ve bu mezkūrātuñ gayrılarıdır. (18)

اَوْبَيْنَ قَوْمٍ Evet eger bir mes’ele vāqī’ olsa senüñle bir kişi yāhud (19) bir kavm arasında **وَأَنَّ تَطَهَّرَ الْحَقُّ وَلَا تُضَيِّعَ** (20) **فِيهَا أَنْ تَطَهَّرَ الْحَقُّ وَلَا تُضَيِّعَ** (20) Dağı senüñ murāduñ ol mes’elede **حَقِّكَ** (21) itmek dağı halk arasında **حَقِّكَ** zāyī’

itmek olursa **28a** (1) bahş itmek senüñ için cā'izdür. لَكِنْ لَتَلِكِ الْإِرَادَةَ عَلَامَتَانِ (2)

Ammā velik bu vechle olmanuñ iki nişānı vardır. أَحَدِيهِمَا Ol iki (3) nişānuñ biri

sen ayırmayasın (4) أَنْ لَا تَفْرُقَ بَيْنَ أَنْ يَنْكُتِفَ الْحَقُّ عَلَى لِسَانِكَ أَوْ عَلَى

senüñ lisānuñ üzerine zāhir olmak (5) arasında ve senüñ ğayrınıñ lisānı üzerine olmak arasında. Ya' nī (6) münāzara Hakk için olup haşmınıñ mağlūb olduğundan kendünüñ (7) ğalib olduğundan hażz-ı nef sāni 'arz eylemeye. Bunuñ misli şol (8) yanında birkaç yardımcıyla yitügin taleb iden gibidür. Ol yetük (9) kendü elinde yāhūd yardımcı elinde bulınsa yanında ikisi de (10) berāberdür. Yetüginüñ bulduğundan şafā idüp bu lāfi kendüye haşm (11) bilmez. Kezālik mü'minüñ Hakk nesne yetügidür. Talebinde yol göstereni (12) kendüye haşm bilmez. Belki anı haṭādan şavāba redd itdügi-çün ol (13) kişiye du' ā idüp şükr ider.

Hikāyet olunur ki Emirül-Mü'minīn (14) Ömer Rađıyallāhü 'anh 'alā melārün-nās minber üzerinde huṭbede buyurmuşlar ki (15) ḥatunlarınuzuñ mehri ziyāde itmek eger ḥatunlara mehri ziyāde itmek (16) şerefe sebep olaydı resül şalli allahü 'aleyhi ve-sellem aña evli olurdu. (17) Ol meclisten bir ḥatun ḳalkup eytdi: "Ḥaṭā' eyledüñ Yā 'Ömer." (18) Eşitdügi Hakk te'ālā buyurur.

Ma' nā-yı şerīfi dimek olur ki (19) ⁷⁵ وَأَنْتُمْ أَحْدَايَهُنَّ قَنْطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ

eger ḥatuna biñ mişķāl altun (20) mehr virmiş olsañuz almañ. Andan bir nesne Ḥazret-i 'Ömer Rađıyallāhü 'anh (21) buyurdılar ki

Ya' nī 'acebdür ki **28b** (1) bir 'avret

şavāba eşābet idüp ḥalkı bildi. Bir er ḥaṭā eyledi" (2) didi. Ricālden murād kendüleridür. Daḥı Ḥazret-i 'Alī bir kimse (3) cevābında redd idüp "Şavāb budur yā 'Alī" didi. Ḥazret-i 'Alī (4) buyurdılar ki "Sen eşābet itdüñ. 'Alī ḥaṭā itdi." أَفَوْقَ كُلِّ (5) ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ didi. İmdi ma'lūm oldu-ki ehl-i inşāfdan olan (6) kimse bahş eyleme.

Hemān Hakk zāhir olsun her ḳanġı cānibde olursa (7) diyüp bahş itmek cā'izdür. Ammā eger söz kendünüñ olduğın murād (8) idüp bahş iderse ol bahş Allah için olmamış olur. Belki (9) ğarez-i nefsin için olur. Bu kez bahş itmek ḥarāmdur.

⁷⁵ Kur'an, Nisā 4/20 "Bir zevceyi bırakarak onun yerine başka bir zevce almak isterseniz, öbürüne yüklerle mehir vermiş olsanız bile hiçbir şey geri almayın. Onu bir iftira ve açık bir günah yükleyerek alır mısınız?"

(11) أَنْ يَكُونَ الْبَحْثُ أَجَبَّ إِلَيْكَ فِي الْخَلَاءِ Ol nişānuñ ikincisi (10) والثَّانِي

(12) مِنْ أَنْ يَكُونَ فِي الْمَلَاءِ şahşuñ h̄alvetde olması saña sevgilü olmakdur.

Halk arasında olmağdan zīrā halk arasında olan baḥş ‘aceb deryādan (13) h̄ālī olmaz.

İşte ben saña (14) bu maḳāmdan bir fā’ide zīkr ideyüm. فَاسْمَعْ أَنِّي أَذْكَرُ لَكَ هَهُنَا فَائِدَةً

(15) Sen bil-ki taḥḳikā müşkil olan mes’elelerden şormaq وَاعْلَمْ أَنَّ السُّؤَالَ عَنِ الْمَشْكَالَاتِ

(16) كَعَرَضِ مَرَضِ الْقَلْبِ göñül hasteligin ṭabībe ‘arz idüp göstermek gibidür.

Ol şorana cevāb virmek haste (18) olanuñ hasteligin وَالْجَوَابُ لَهُ سَعَى لِاصْلَاحِ مَرَضِهِ (17)

ışlāh için sa’y idüp çalışmaq gibidür. (19) Ya’nī ṭabīb olana hastelik ‘arz olup

gösterildükde nice hasteye (20) ‘ilāc itmek lāzım olduğı gibi kezālik ‘ālime dağı bir

müşkil mes’ele (21) şorılduğda cevāb virmek lāzımdur. Eger andan gayrı bilür kimse

olmasa. 29a (1) Taḥḳikā cāhiller göñülleri (2) haste وَاعْلَمْ أَنَّ الْجَاهِلِينَ كَالْمَرْضَى قُلُوبُهُمْ (1)

olanlar gibidür. Ammā taḥḳikā ‘ālimler (3) ṭabībler gibidür. وَالْعُلَمَاءُ كَالْأَطِبَّاءِ

Ammā eksik (4) olan ‘ālim ‘ilāc itmege وَالْعَالِمُ النَّاقِصُ لَا يُحْسِنُ الْمُعَالَجَةَ

gökçek itmez. Zīrā kim öyle olan ‘ālim (5) kendü dağı ‘ilāca muhtācdur.

Ammā ‘ālim-i kāmīl olan dağı her وَالْعَالِمُ الْكَامِلُ لَا يُعَالِجُ كُلَّ مَرِيضٍ (6)

hasteye ‘ilāc itmez. Belki ṭabīb hastenüñ بَلْ يُعَالِجُ مَنْ يَرْجُو فِيهِ قَبُولَ الْمُعَالَجَةِ وَالصَّلَاحِ (7)

şalāhı (8) ümīd-ile ne kadar şa’b maraz olursa ‘ilāc iderse mürşid dağı (9) maraz-ı

ḳalbün şalāhı ricāsı olduğına mu’ālece ider. Yoḥsa şalāh-ı (10) ümīdi olmayana

itmez. إِذَا كَانَتِ الْعِلَّةُ مَزْمَنَةً أَوْعَقِيمًا لَا يَقْبَلُ (11) الْإِعْلَاجَ

(13) فَجَزَاءَ قَتَّةِ الطَّيِّبِ

Vaḳtā kim eski olan maraz (14) ve oñılmaz فِيهِ أَنْ يَقُولَ هَذَا لَا يَقْبَلُ الْإِعْلَاجَ

olan maraz ‘ilāc ḳabūl itmediyse pes üstād olan (15) ṭabīb anuñ gibi marazda

dimekdür. Bu hastelik ‘ilāc ḳabūl itmez. فَلَا يَشْتَعِلُ بِمُدَاوَاتِهِ (16)

Zīrā bunuñ gibi (18) لَانَ فِيهِ تَضْيِيعُ الْعُمْرِ

marizün ‘ilācına meşğul olmağda ‘ömri zāyī’ eylemek vardur.

(20) أَنْ مَرَضَ الْجَهْلِ عَلَى أَرْبَعَةِ أَنْوَاعٍ. BUNDAN-ŞOŃRA اَعْلَمُ sen bil. (19) ثُمَّ

Taḥkikā cāhillik hasteligi dört nev' üzerinedür. (21) أَحَدُ هَا Ol dört nev' üñ biri 'ilācı kabūl ider. **29b** (1) لَا يَقْبَلُ Ol bir nev' den qalanı ya' nī üç nev' i ilācı (2) kabūl itmez. (2) كَابُولُ اَعْلَمُ ammā şol üç nev' -kim (3) 'ilāc kabūl itmez.

(4) أَحَدُ هَا 'ilāc kabūl itmeyen üç nev' üñ biri

(5) اَنْوَاةٍ şol kimsedür ki (5) اَنْوَاةٍ şol kimsedür ki (5) anuñ bir şeyden sū'āl itmesi ve daḥı mu'āraza idüp dil uzatmaması (6) كَيْفَ اَنْوَاةٍ dan ötürü ola. (7) لَمْ يَزِدْ لَهُ ذَلِكَ اِلَّا غَيْظًا وَحَسَدًا فَكَلَّمَا تَجِيْبُهُ بِاَحْسَنِ الْجَوَابِ وَاَوْضَمِهِ. Her bār ki sen aña cevāb virsen (8) اَنْوَاةٍ cevābın gökçekleri ile daḥı faşihleri⁷⁶ ile daḥı rūşenreki ile (9) ol sā'il için artumaz. Bu senüñ cevāb virmeñ illā kaçmak (10) اَنْوَاةٍ daḥı kışkanmak artur. (11) اَنْوَاةٍ Vaktā kim bunuñ gibi olan sā'ilüñ (11) ḥāl u nişānı böyle oldıysa pes aña çäre (12) اَنْوَاةٍ ol (12) sā'ilüñ cevābına sen meşgūl olma. (13) اَنْوَاةٍ شعر كل العداوة قد ترجى. (13) اَنْوَاةٍ olma. (14) اَنْوَاةٍ Ma'nā-yı şerīfi dimek (14) olur ki taḥkikā her düşmānlık gitmesi umulur. Öyle düşmānlık kim (15) اَنْوَاةٍ senüñle ğayrı arasındadır. İllā şol kimsenüñ düşmānlığı ki saña (16) اَنْوَاةٍ düşmān oldı. Kışkanmadan ötürü anuñ düşmānlığı gitmez. Zīrā (17) اَنْوَاةٍ sebebden ötürü senüñle ğayrı arasında düşmānlık olursa (18) اَنْوَاةٍ ol sebep ortadan kalkmak ile düşmānlık daḥı kalkar ammā (19) اَنْوَاةٍ kışkananuñ düşmānlığı⁷⁷ sebebsüzdür. Pes imdi hiç bir vechle (20) اَنْوَاةٍ anuñ düşmānlığı gitmez. Meger olup kırtulasın. (21) اَنْوَاةٍ لِقَوْلِهِ تَعَالَى فَأَعْرَضَ

(1) اَنْوَاةٍ Şeyḥ Ḥazreti bu āyet-i **30a** (1) عَنْ مَنْ تَوَلَّى عَنْ ذِكْرِ نَا وَلَمْ يَرِدِ اِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا⁷⁸

kerīmeye sā'il mezkūrdan kaçup cevāb virelüm ki delil getürdi (2) اَنْوَاةٍ ma'nāsında münāsebet olduğı-çün ma'nā-yı şerīfi dimek olur ki (3) اَنْوَاةٍ “Yā Muhammed pes sen yüz

⁷⁶ Metinde “فصحكلى” şeklinde yazılmıştır.

⁷⁷ Bu kelime metinde yanlışlıkla ك ile yazılmış.

⁷⁸ Kur'an, Necm 53/29 “Bizi anmaktan yüz çevirip dünya hayatından başka hiçbir şey istemeyenden, –Yā Muhammed!– Sen de yüz çevir.”

döndür şol kimseden ki yüz döndürdi. (4) Bizüm zikrümüzden ya‘nī bizi vaḥdāniyyet-ile añmadan daḥı dilemedi. İllā (5) dünyā dirliğin

وَالِدَ كُلِّ مَا يَقُولُ وَيَفْعَلُ يُوقِدُ النَّارَ فِي زَرْعٍ (6) kışkancı her ne- ki dir

daḥı eşler ‘ameli egninde hemān ateş yaḡar.” (7) Nitekim ḥadīs-i şerīfte vāḡi‘ olmuşdur. (8) اَلْحَسَدُ يَا كُلُّ الْحَسَنَاتِ 79 Ḥased idüp kışkanmaḡ ḡayreti yir. Nitekim (9) ateş odunu yedügi gibi.

اَنْ يَكُونَ عَلَيْهِ الْحَمَاقَةُ (10) nev‘ üñ ikincisini Ol ‘ilāc ḡabül itmeyen üç

ol marāz-ı cehlūñ sebebi (11) ḡamāḡat olmaḡdur. وَ هُوَ Bu ḡastelik أَيضاً evvelki ḡastelik gibi لَا يَقْبَلُ (12) الْعِلَاجَ ‘ilāc ḡabül itmez. Ya‘nī aḡmaḡlık ḡasteligine mübtelā

(14) كَمَا قَالَ قَالَ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامِ اِنِّي مَا عَجَزْتُ. ‘ilāc (13) itmek ḡābil olmaz.

(15) حضرت Nitekim مِنْ اِحْيَاءِ الْمَوْتَى وَقَدْ عَجَزْتُ مِنْ مُعَالَجَةِ الْاَحْمَقِ

(16) Allahuñ didi kim taḡḡikā ben uluları عَلَى نَبِيْنَا وَ عَلَيْهِ التَّلَامِ

izniyle dirḡürmeden ‘āciz olmadum ammā taḡḡikā ben ‘āciz (17) oldum aḡmaḡa ya‘nī ‘aḡılsuza ‘ilāc itmekden. وَ ذَلِكَ رَجُلٌ Bu ‘ilāc (18) ḡabül itmeyen bir recāldür ki (19) اَلْزَمَانَ اَلْاَلِيلِ يَشْتَغَلُ بِطَلَبِ الْعِلْمِ زَمَانًا قَلِيلاً ‘ilm ḡalebine meşḡul olur.

(20) Zemān-ı ḡalīl ‘ilm-i ḡaleb ü rāḡıp فَيَتَعَلَّمُ شَيْئًا مِنَ الْعُلُومِ الْعَقْلِيَّةِ وَالشَّرْعِيَّةِ

olduḡdan soñra ‘ulūm-ı ‘aḡliyyeden (21) ve ‘ulūm-ı şer‘iyyeden birer miḡdār bir nesne öḡrenür ‘ulūm-ı ‘aḡliyye 30b (1) ‘ilm-i kelām ve mantıḡ ve şarf ü naḡv gibi.

‘Ulūm-ı şer‘iyye tefsīr ve ‘ilm-i ḡadīs (2) ve fiḡḡ gibi فَيَسْأَلُ pes bir miḡdār ‘ilm öḡrendükdən soñra (3) ol zemān-ı ḡalīl ‘ilme meşḡul olan kişi sū’āl ider. (4) وَيَعْتَرِضُ

Daḡı mu‘ārıza idüp dil uzadur. (5) لَا يَعْلَمُ مَا اشْكَلُ Ol er bilmez şol mes’ele ki ḡüç

oldı kendü üzerine (6) ‘ulūm-ı şer‘iyyeden yāḡūd ‘aḡliyyeden. هُوَ Ol müşkil (7)

mes’ele أَيضاً kendü üzerine ḡüç olduḡı gibi (8) يَشْكَلُ لِلْعَالِمِ الْكَبِيرِ ‘ālem-i kebīrde daḡı

⁷⁹ Ebu Davud, *Edeb* 52’de Ebu Hüreyre’den rivayet edilmiştir (4903).

güç olur. فَأَإِذَا لَمْ يَتَفَكَّرْ هَذَا الْقَدْرَ (9) Ol kişi bu miqdârı fikr itmese ya‘nî kendüye güç olan mes‘ele (10) ulu ‘âlîme dağı güç olduğın fikr itmese وَأَلَّهُ يُكُونُ (11) مِنَ الْحَمَاقَةِ şorması ‘ağılsuzlığından olur. لَا فَيَنْبَغِي أَنْ لَا (12) يَشْتَغَلَ بِجَوَابِهِ Ol erüñ hâl u şanı böyle oldıysa (13) pes ol erüñ sū‘âl itdüğü mes‘elenüñ cevâbına meşğül ü (14) muqayyed olmamağdur.

أَنْ يَكُونَ مُسْتَرْشِدًا (15) nev‘üñ üçüncüsü Ol ‘ilac kabûl itmeyen üç وَالثَّالِثُ ādem toğrı (16) yol taleb idici olmağdur. وَأَلَّهُ لِلْإِسْتِفَادَةِ (17) وَكَانَ Dağı fā‘ide taleb için ola. وَكُلُّ مَا لَا يَفْهَمُ مِنْ كَلَامِ الْأَكْبَرِ (18) Ve her nesne ki ağılmaz ulular yüzinden ol (19) ağılmadüğını ħaml ider kendü nefsüñ kusur üzerine. Gerçi ol ādemüñ hâl u şanı (21) böyledür ammā künde فَابْتِغِ الْإِسْتِغَالَ بِجَوَابِهِ أَيضاً (1) 31a فَلَا Vağtā kim bu ādemüñ dağı hâli (2) böyle oldıysa pes imdi bunuñ dağı sū‘âl itdüğünüñ cevâbına (3) meşğül olmamağ gerekdür. نَيْتَكِيمَ (4) كَمَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ Nitekim (4) peygamber şalli allahü ‘aleyhi ve-sellem buyurdı: نَحْنُ مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ أَمْرٌ نَا (5)

كَادِر (6) كَادِر “Biz emr olındığ ħalka ağılamağ (6) kâdir olduğları ħadar söylemek üzerine. وَأَمَّا الْمَرَضُ الَّذِي يَقْبَلُ الْعِلَاجَ (7) Ammā şol cehl ħasteligi kim tımâr kabûl ider.” فَهُوَ (8) Pes bu ‘ilac (8) kabûl iden ħastelig

تَوْرِي (9) تَوْرِي (9) yol isteyici ağılayıcı olmağdur. (10) لَا يَكُونُ مُسْتَرْشِدًا عَاقِلًا فِيهِمَا ‘Ulüm-ı şer‘iyye vü ‘ağıliyyede

مَغْلُوبٍ الْخَسَدِ وَالْغَضَبِ وَحُبِّ الشَّهْوَةِ وَالْجَاهِ وَالْمَالِ (11) mağlûbı olmağdur. Dağı ol ere (12) toğrı yol isteyici olmağdur. (13) وَأَلَّهُ لَا يَكُونُ وَاعْتِرَاضُهُ (14) Dağı ol erüñ sū‘âli ve dil (14)

uzatması kışkanmadan ve ‘ināddan ve imtiħandan ötüri olmamağdur. (15) وَ هَذَا İşbu zikr olınan evşāf ile mevşūf olan أُرِيْقَبَلُ (16) الْعِلَاجِ ‘ilācı kabūl ider.

وَأَلِهَ Vaktā kim ol erūñ hāl u فَيَ وَزُ أَنْ يَشْتَتَلِ بِجَوَابِ (17) oldıysa ol erūñ sū’ālinūñ cevābına meşğūl olmağ cā’izdür. (19) Belki senūñ üzerine vācibdür. Ol ere cevāb virmek ma‘lūm ol- kim (20) bir kimse bir ‘ālime bir şey sū’āl itdükde sā’ile cevāb virmek (21) vācib olur. Kağan ol ‘ālimden ğayrı cevāb virür ‘ālim olmazsa.

31b (1) Şeyh Hāzretleri dağı bu iki kısma işāret idüp يَجُوزُ أَوْلًا (2) didi. Soñra يَجِبُ didi. فَتَمَلَّ وَالرَّابِعُ مِمَّا تَدَعُ Saña (3) terk itmesi lāzım olan hūylardan dördüncisi أَنْ تَحْذَرَ وَتُحْذِرَ (4) kendüyi şaķınmağdur. Dağı ğayrı (5) şaķındurmağdur öğüt virici dağı añdırıcı olmağdan. لَانَ Zīrā bu vā’iz ü müzekker olmağūñ belāsı katı çoğdur. (7) أَلَّا أَنْ تَعْمَلَ بِمَا تَقُولُ أَوْلًا ثُمَّ تَعْظِ بِهِنَّ النَّاسَ Ya’nī vā’iz (8) ü müzekker olmanūñ belāsı katı çoğdur. Cemi’ vaq̄tlerde illā şol vaq̄tde (9) vā’iz u müzekker olmağ kayırma ki أَوْلًا halka söyledüğüñ söz ile (10) kendüñ ‘amel idesin. Andan soñra ol ‘amel idenūñ söziyle (11) halka va’z u naşīhat idesin. Zīrā dinilmişdür ki bir kimse ‘ilm-ile (12) ‘amel itmese anuñ mev’izesi halkūñ kalblerinden āħir yağmur katı (13) taşdan kayduğı gibi aşlā te’sir itmez.

Hikāyet ü āyet olunur ki (14) Şakīķ-i Belhī vefāt itdükden soñra halk biriküp anuñ şakirdi olan (15) Hātīm-i Eşama “va’za cülūs eyle” diyü ibrām itdiler. Hātīm anlardan üç (16) sene mühlet istedi. Anlar dağı üç sene mühlet virdiler. Evi öñinde (17) bir ağaç vardı. Kuşlar konarlardı. Hātīm bildüğü ile ‘amel idüp (18) her sene evinden çıkup ol kuşlara el-üze dirdi. Kuşlar (19) kaçarlardı. Yine evine girüp ‘ibādete meşğūl olurdu. Üçüncü (20) sene ol kuşçağızlaruñ arķacıkların sığadılar. “Şimdi zemānı (21) geldi” diyüp va’za cülūs eyledi.

Rivāyet olunur ki 32a (1) Ebu Hafş-ı Kebir eyyām-ı bizūñ orucından sū’āl olındı. Bir hafta (2) cevāb virmeyüp bir haftadan soñra şimdiye dek ben ‘amel itmemişdüm. (3) Şimdi ‘amel itdüm diyü şevābından ve fażīletinden haber virdi.

(4) فَتَفَكَّرْ فِيمَا قِيلَ لِعِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامِ Pes sen fikr eyle şol (5) sözi ki Allahü te‘âlâ cānibinden Hāzret-i ‘Īsāya dinildi. (6)

“Yā Meryem رَبِّكَ (7) يَا ابْنَ مَرْيَمَ عِظْ نَفْسَكَ فَإِنَّ تَعَطَّتْ فَعِظِ النَّاسَ وَالْأَفَاسِطِحَ oğlu kendü nefsiñe ögüt vir. Eger nefsiñ (8) ögütlendiyse şoñra halkı ögütü ve eger kendü nefsiñe ögüt (9) virmege qādir olamazsañ pes imdi nāsa ögüt virmeden (10) rabbüñden utan.”

Eger sen bu işle (11) imtiħan olsañ ya‘nī vā‘iz ü müzekker olmaqlığa فَاحْتَرِزْ عَنْ حَصَلَتَيْنِ (12) pes sen iki hūydan kendüñi şaķın.

بِالْعِبَارَاتِ وَالْإِشَارَاتِ وَالطَّمَامَاتِ وَالْأَبْيَاتِ وَالْأَشْعَارِ (13) الْأُولَى عَنِ التَّكْلِيفِ فِي الْكَلَامِ Ol şaķınması (14) lāzım olan iki hūyuñ biri söz söylemekde zaħmet çekmekden şaķınmaqdır. (15) Meşelā ‘ibāretler vü işāretler vü işılāħlar vü beytler vü şi‘rler-ile söz söylemekden (16) iħtiraz eylemekdür. (17) لِأَنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ الْمُتَكَلِّفِينَ Zīrā kim Hāķķ te‘âlā sözinden tekellūf idicilere gāzāb idüp kaķar. (18) Ol sözde tekellūf ki sözde ħaddin geķmemekdür. (19) يَدُلُّ عَلَى خَرَابِ الْبَاطِنِ وَ غَفْلَةِ الْقَلْبِ Zīrā bu sözde tekellūf söyleyen kişinüñ (20) bāħınında ħarāblıĝı üzre delālet ider. Daħı gönül gāfillıĝı üzre (21) delīldür. وَأَنْدُرْمَانُ مَا نَسَى فَهُوَ bu tezķirüñ (1) ma‘nāsı تَذَكُّرُ الْعَبْدِ نَارَ الْآخِرَةِ وَتَقْصِيرَ نَفْسِهِ فِي خِدْمَةِ الْخَالِقِ (2) ħula āħiret ateşin daħı kendü nefsinüñ eksikliĝin añdurmaqdır. Yaradan Allahuñ (3) ħullıĝında (4) fikr itdürmekdür. Ömr-i nīke ol ‘ömr-i nazenini geķürdi. Dünyāda iken āħiretde kendüye (5) fā’idesi olmayan şeyde مِنَ الْعَقَبَاتِ مَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنْ الْعَقَبَاتِ (6) öñinde olan ‘uķbaları fikr itdürmekdür. (7) Öñinde olan ‘uķba şoñ nefesde İmān ħurtulmasından (8) وَ كَيْفِيَّةِ أَزْرَا ‘حَالِهِ فِي قَبْضَةِ مَلِكِ الْمَوْتِ دَخَى عَقَبَهُ (9) ola Hāķķdan. Daħı qādir olur mı Mūnker ü Nekir (10) sū’āllerine cevāb virmege yāħūd olmaz mı.

(11) Daḥı ‘abd-i kıyāmetde vü kıyāmetde وَ يَهْتَمُّ حَالَهُ يَوْمَ لَقِيْمَةٍ وَ مَوَاقِفِهَا
 turacak yerlerde ḥālī nice olcaḡdur (12) anuñla ġussalana.

(13) Daḥı وَ هَلْ يَعْْبُرُ عَنِ الصِّرَاطِ سَالِمًا أَمْ يَقَعُ فِي الْهَآوِيَةِ
 (14) وَ يَسْتَمِرُّ. kıurtulmaġla geđer mi yāḥūd cehennem içine dūşer mi.

(15) Daḥı ذِكْرُ هَذِهِ الْأَشْيَاءِ فِي قَلْبِهِ
 dāim ola. (16) Ya‘ nī gōñli ġaflet فَتَرُ عَجُهُ عَنْ قَرَارِهِ Pes ol ḡılı ḡarārından ḡoparasın.
 (17) gōñlini ġaflet ḡarārından ḡoparasın. (18) فَغَلِيَانُ هَذِهِ النَّيْرَانِ وَ نَوْحَةٌ
 Pes bu ateşlerüñ ḡaynaması ya‘ nī فَغَلِيَانُ هَذِهِ النَّيْرَانِ وَ نَوْحَةٌ
 müzekkir (19) öġüt virüp ġāfili mütenebbih itmesi daḥı bu ġaflet muşibetlerine vāḡı‘
 (20) olanların aġlamasına tezekkiri dinilir.

İmdi vaḡtā kim Şeyḡ Ḥazretleri (21) tezekkiri ne idüġin beyān itdiyse
 va‘ zı ne idüġin beyān itmege şürü‘ 33a (1) idüp didi.

(2) وَ أَعْلَامُ الْخَلْقِ وَ أَطْلَآءُهُمْ عَلَى هَذِهِ الْأَشْيَاءِ وَ تَلْنِيهِهُمْ

Ya‘ nī bu muḡaddem (3) zıkr عَلَى تَقْصِيرِهِمْ وَ تَفْرِيطِهِمْ وَ تَبْصِيرِهِمْ بِعُيُوبِ أَنْفُسِهِمْ
 olınanları ḡalḡa bildürmek daḥı ḡalḡı ol zıkr olınanlar üzerine (4) ḡaberdār ḡılmaḡ
 daḥı ḡalḡı āġāḡ itmek Allahü te‘ ālānuñ ‘ibādetinde eksikleri (5) üzerine daḥı ġünāḡ
 itmekte ḡadden geçmeleri üzre daḥı ol ḡalḡa (6) nefsleri ‘aybların göstermek

(7) تَا كِي تَزَكُّرِ الْيَوْمِ لَتَمَسَّ حَرَارَةُ هَذِهِ النَّيْرَانِ أَهْلَ الْمَجْلِسِ
 meclise yapışsa. (8) Daḥı وَ تَجْرُزُ عَنْهُمْ تَلْمِكُ الْمَصَائِبِ Daḥı ḡalḡı ol muşibetler ferāġa bıraġa
 ya‘ nī ḡalḡı kendü nefslerine itdükleri (9) tefriḡ-i taḡşirat fiġāna dūşüre ki anlar daḥı
 nevm-i ġafletden mütenebbih (10) olalar.

(11) Daḥı وَ يَتَحَسَّرُوا عَلَى الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ فِي غَيْرِ طَاعَةِ اللَّهِ تَعَالَى
 ḡasretleneler Allahü te‘ ālānuñ ‘ibādetinden ġayrıda boş (12) geçen ġünler üzerine.
 (13) وَ هَذِهِ الْمُلَّةُ عَلَى هَذِهِ الطَّرِيقِ تُسَمَّى وَعِظًا Bu cümle (13) zıkr olınanlar bu üslüb üzre vā‘ z u
 öġüt diyü ad virildi.

(15) كَمَا لَوْ رَأَيْتَ أَنَّ السَّيْلَ قَدْ هَجَمَ عَلَى دَارٍ أَحَدٍ وَ كَانَ هُوَ وَ أَهْلُهُ فِيهَا (14)

Nitekim sen görseñ ki taḥḫikā bir aḳarşu bir ādemüñ evi üzerine (16) boşanup hücum eylese. Hālbuki ev şāhibine ve ahāli ol evde olsa. (17) فَتَقُولُ أَحْذَرُ أَحْذَرُ فَرَوْا مِنْ لَسِيْلٍ Vaḳtā kim sen bu ḫāli gördüñse (18) dirsin şākin şākin kaçuñ bu öziñüze hücum şudan.

قَلْبِكَ فِي هَذِهِ الْحَالَةِ أَنْ تُخْبِرَ صَاحِبَ الدَّارِ بِتَكْلِيفِ الْعِبَادَاتِ وَالنُّكَّةِ (19) وَ هَلْ يَسْتَهَيِّ

(20) Sen böyle gördüğüñ ḫāle senüñ ḳalbüñ ārzūlar mı (21) ev şāhibine tekellüf-i ‘ibāret ve nükteler ü eşāretler ile ḫaber virmegi. (1) Elbette pes şübhesüz dilemezsin ya‘nī ‘ibāret ve nükteler ü eşāretler (2) ile ḫaber virmegi. Belki hemān ḫāle ev şāhibine añlayacağı kelāmıla ḫaber (3) virmegi başlarsın.

و كَذَلِكَ حَالُ الْوَاعِظِ Pes va‘z uñ daḫı (4) ḫāli bunuñ gibidür.

Vaḳtā kim ḫāl u şān (5) böyle oldıysa pes lāyıkdur sen

şaḳınasın tekellüf-i ‘ibāret (6) ve eşāret ve nükteler ile ḫaber virmeden. Belki

كَلِمِ النَّاسِ عَلَى قَدْرِ قَوْلِهِمْ (7) feḫvāsınca nās añlıyacaḳ söz-ile va‘z u ögüt

vire.

وَ الْخَصْلَةُ (8) İkinci ḫūy ya‘nī vā‘iz-i müzekkiri olduğda şaḳınması

فِي مَجْلِسِكَ (10) أَنْ لَا تَكُونَ هِمَّتَكَ فِي وَ عَظِكَ أَنْ يُبْعَرَ الْخَلْقَ ikincisi ḫuydan ikincisi lāzım olan (9) iki ḫuydan senüñ himmet ü ḳaşduñ ḫalkı kendü meclisiñde çağirtmaḳdur. (11)

Vaḳtā kim sen ol ḫalkı meclisiñde (12)

çağırdasın. Pes anlar daḫı vecd göstereler ya‘nī ‘aḳılları vü ussuları (13) eşvābların yırtalar şūfıları itdükleri gibi. İmdi ḫalka va‘z (14) itmekde ḳaşduñ bu olmaya.

لِيُقَالَ نَعَمَ الْمَجْلِسُ هَذَا Ol meclisi görenler (15) disünler için ki ne güzel meclisdür bu.

Zirā (16) böyle ḳaşd eylemek cümle dünyāya meyl ü

muḫabbetdür. (17) وَ هُوَ يَتَوَلَّى مِنَ الْغَفْلَةِ Bu dünyāya meyl-i va‘z uñ ḡafletinden ḫāşıl

أَنْ تَدُو النَّاسَ مِنَ الدُّنْيَا إِلَى الْآخِرَةِ وَ مِنَ الْمَعْصِيَةِ إِلَى الطَّاعَةِ (18) بَلْ يَنْبَغِي عَزْمُكَ وَ هِمَّتَكَ. olur.

Bil ki (20) وَ مِنَ الْحَرِصِ إِلَى الزُّهْرِ وَ مِنَ الْبُخْلِ إِلَى السَّخَادَةِ وَ مِنَ الْغُرُورِ (19) va'zuñda senüñ kaçduñ dağı himmetüñ olmağ lāyıkdur. (21) Halkı çağırmağ dünyādan āhirete dağı günāhdan t̄a'ate dağı tama'dan **34a** (1) perhizkārılığa dağı bencillikden cömerdlige dağı dünyāya aldanmadan (2) şağınmağa.

Dağı (3) وَ تُحِبُّ إِلَيْهِمُ الْآخِرَةَ وَ تَبْغِضُ عَلَيْهِمُ الدُّنْيَا وَ تَعْلَمُهُمْ Dağı va'zuñda halka āhireti sevdürüp (4) dünyāyı çirkin ve yaramaz gösteresin. Ya'nī dünyāya meyl idüp (5) sevdürmeyesin.

Dağı ol halka 'ibādet dağı zehr 'ilmin bildüresin. (6)

فِيمَا لَا يَرْضَى اللَّهُ تَعَالَى بِهِ (7) لَأَنَّ الْغَالِبَ فِي طَبَائِعِهِمُ الزَّيْعُ عَنِ مَنَهِجِ الشَّرْعِ وَالسَّعْيُ

Zirā halkuñ ta'atleri ziyādesiyle şeri'at (8) yolında ya'nī tarih-i müstaķimden tarih-i bātila meyldür. Dağı Allahü te'ālā (9) rāzı olmadığı şey'e sa'y idüp çalışmağdır.

Dağı va'zuñda halka alçağ huyları (10) وَالْأَسْتِشْعَارُ بِالْأَخْلَاقِ

duyurmağı taleb idesin. (11)

(12) Dağı sen فَالْقَى فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ وَ رَوَّعَهُمْ وَ حَذَّرَهُمْ عَمَّا يَسْتَقْبِلُونَ مِنَ الْمَخَافِ

halkuñ gönüllerinde havfını dağı dār-ı āhret havfını bırak. Dağı (13) sen halkı korğudup şağındur şol korğulardan ki ol korğular (14) halkı yevm-i kıyāmetde karşılar. Ola kim ol halkuñ gizli (15) لَعَلَّ صِفَاتِ بَاطِنِهِمْ تَتَغَيَّرُ وَ مَعَامَلَةٌ

şaffetlerin bozasın. (16) Dağı ol halkuñ şer'e muvāfık olmayan işledüklerin değışdüresin. (17) وَ تَظْهَرُ لَهُمُ الْحَرِصَ وَالرَّغْبَةَ فِي طَاعَةِ اللَّهِ تَعَالَى وَالرَّجُوعَ عَنِ الْمَعْصِيَةِ (18)

Dağı sen Allahü te'ālānuñ t̄a'at ü 'ibādetine halka tama' vü meyl gösteresin. (19)

Dağı ma'şiyetden rücū' itmegi gösteresin. (20) وَ هَذَا طَرِيقُ الْوَعْظِ وَالنَّصِيحَةِ. Bu zikr olan va'z u naşihat yoludur.

İmdi her va'z ki bu فَهُوَ وَ بَالٌ عَلَى مَنْ قَالَ وَ سَمِعَ (21) وَ كُلُّ وَعْظٍ لَا يَكُونُ هَكَذَا

didüğümüz **34b** (1) gibi olmaya. Ol va'z hemān günāhdur ve diñleyen dağı eşiden üzerine. (2) بَلْ قِيلَ إِنَّهُ أُولُ وَ شَيْطَانٌ يَذْهَبُ الْخُلُقَ Bil-ki ol vā'iz hağğında (3) güldür dağı şeytāndur dinildi. Halkı toğrı yoldan egri yola (4) iletür. Dağı halkı helāk ider. Gul cin t̄a'ifesinden bir nev'dür ki (5) şahrālarda olur. Eşğāl-i muhtelifle ile müteşekkil ve

elvān-ı muhtelifle ile (6) mütelevvin olur. Nāsi tarīḫdan azdurur. فَجَبَّ عَلَيْهِمْ أَنْ يَفِرُّوا. (7) مِنْهُ Vaḳtā kim ol vā‘ izüñ ḫāl ü şānı böyle oldıysa (8) ḫalk üzere vācib olur ki o ḡül ü şeytān şaffetiyle (9) muttaşif olan vā‘ izden kaçalar. لَأَنَّ مَا يُفْسِدُ هَذَا الْقَائِلُ مِنْ دِينِهِمْ. Zīrā bu vā‘ iz şüretinde olan deyci (11) ḫalkuñ dīnlerinden bozduḡını şeytān anuñ gibi bozmaḡa ḳādir olmaz. (12)

عَمَّا بَاشَرَ (13) فَمَنْ كَانَتْ يَدُ وَ قُدْرَةُ يَجِبُ أَنْ يُنْزَلَ لَهُ مِنْ مَنَا بِرِ الْمُسْلِمِينَ وَ يَمْنَعَهُ

Vaḳtā kim ḫāl ü şān böyle oldıysa şol kimse içün ki (14) ḳudret ü miknet ola. Anuñ üzere vācib olur ki ol vā‘ iz (15) şüretinde olan kimseyi Müslimānlar minberlerinden indürür. Daḡı o kimseyi (16) mübāşeret idüḡi va‘ zdan men‘ eyleye. Zīrā bunuñ gibi vāizi Müslimānlar minberinden indürüp (18) men‘ eylemek cümle⁸⁰ وَ النَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ (17) فَانَّهُ مِنْ جُمْلَةِ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ دENDÜR.

(20) أَنْ لَا تُحَالِطَ وَ تَدْعُ (19) وَالثَّالِثُ Saña terki lāzım olan dördten üçüncisi

sen cinlere vü şeytānlara ḳarışmayasın. (21) Daḡı mümkün olduḡca anları görmeyesin. حَكَاتِ كَمَا (1) رَوَّضَهُ Zīkr olınur ki taḫḳikā Vālī-i Ḥorāsān Dāvud bin el-‘ Abbas (2) ḡāyet ile müttakīlerden bir kimse idi. Günlerde bir gün şayd içün (3) çıḳdı. Ḥalef bin Eyyüb daḡı aña ḳarşu rast geldi. Dāvud (4) Ḥalefe selām virmeg-içün fi l-ḫāl atından indi. Vaḳtā kim Ḥalefe (5) anuñ atdan indüḡin gördiye Ḥalef kaçdı. Yüzünü bir dīvāre (6) virüp Dāvuduñ selāmıñ almadı. Dāvud eytdi. يا خلف “Selāmum (7) almaduñ bāri baña yüzüñi göster yüzüñe nazar ideyüm.

Zīrā ‘ ulemā yüzine (8) baḳmaḡ ‘ ibādetdür.” Ḥalef eytdi: “Aḫbārda buldum ki begler-ile söyleşmek (9) ḫarāmdur. Lākin ben aḫbārda buldum ki yüzlerine baḳmaḡ ḫarāmdur. Yoḡsa (10) helāl midür şübhem vardur. Şübhem olanı daḡı işlemem. Yüzümü daḡı (11) senden yaña çevirüp yüzüñe baḳmam” didi. İmdi ol zemānuñ (12) ‘ ulemāsuñ dir‘ ü taḳvāsın gör. Daḡı cinlerinüñ inşāfın gör (13) ne mertebede imiş.

⁸⁰ İyi işleri emretme, kötü işlerden nehyetme vazifesi.

حكايت Rivāyet olunur ki Hālef bin Eyyūb (14) h̄aste olur. Yine ol Vālī-i

Hōrāsān olan Dāvud anuñ h̄atırın (15) şormağa varur. Vaqtā kim Hālef Dāvuduñ gelmesin idrāk idüp (16) duydiysa yüzini dīvāre çevirür. Hālefüñ oğlu Dāvuda ‘azar-ı ezhār (17) idüp dir ki Allahü te‘ālā emīri k̄avī kılsun. Babam gice uyumamış (18) idi. Şimdi raḫatdadur. Hālef çağırup eytdi: “Ey oğul kizb-i (19) cemi‘ uyanda ḫarāmduur. Ben uymazın lākin ben aḫbārda buldum ki (20) ümerā[ya] yalan söylemek ḫarāmduur. Ammā gördüm ki ümerānuñ yüzlerine bakmaq (21) helāl midür yoḫsa ḫarām midür şekküm vardur şekk olanı daḫı **35b** (1) işlemem” didi. “Andan ötüri yüzümi andan yaña döndürmezsin.” Vaqtā kim (2) Dāvud anı görmeden ümidin kesdiyse ellerin kıldurup eytdi: (3) “İlāhi ben saña Hālefüñ yüzün göstermege taḫarrüb iderin. Hālef (4) benden a‘raḫ idüp yüzün göstermemege taḫarrüb ider. İmdi (5) Yā Rabb sen bizi yarlığa” diyü du‘ā idüp gitdi. Rivāyet (6) olınmışdur ki Dāvud öldükden şoñra vāḫıada görünildi ve aña (7) dinildi ki Allahü te‘ālā saña ne işledi. Dāvud eytdi: “Cevāb virmişler ki (8) Allahü te‘ālā beni vü Hālefī yarlığadı şol du‘ā sebebiyle ki ben ol (9) du‘āyı Hālef kıtında eyledüm idi. Hālefüñ h̄atırın şormağa varup (10) ol benden a‘raḫ eyledügi vaḫtin.” İmdi bu ḫikāyetden ma‘lūm oldı-ki (11) ‘ālim-i ‘āmil olan ümerāya kıarışmamak layıḫdur. **وَمَا لَطَّتْهُمْ آفَةٌ عَظِيمَةٌ (12) لَانَ رُؤْيَتَهُمْ وَ مَجَّاسَتَهُمْ** Zīrā ol ümerāyı görmek daḫı anlar ile ḫonuşmaq (13) ve anlara kıarışmaq ulu belādur.

Allahü te‘ālānuñ **لَمَّا السُّلْطَانُ (14) الْعُلَمَاءُ أَمْنَاءُ اللَّهِ تَعَالَى مَا لَمْ يُخَا لَطُوا**

āmīnleridür. Mādām ki sulṫāna kıarışmayalar. Enes (15) Hāzretlerinden rivāyet olunur ki **بِيعْمَبْرٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (16)**

(17) الْعُلَمَاءُ أَمْنَاءُ الرَّؤْلِ عَلَى عِبَادِ اللَّهِ مَا لَمْ يُخَا لَطُوا السُّلْطَانَ

وَ أَحْذَرُوهُمْ (18) وَ يَدْخُلُوا فِي الدُّنْيَا فَإِذَا دَخَلُوا فِي الدُّنْيَا فَقَدْ خَانُوا الرَّؤْلَ فَأَعْتَرَلُوهُمْ

ma‘nā-yı şerīfi dimek olur ki ‘ulemā resüllerüñ āmīnleridür. (19) Mā-dām ki sulṫāna kıarışmayalar daḫı dünyāya meşḫül olup ṫalmayalar. (20) Kıaçan ‘ulemā dünyāya ṫalup sulṫāna kıarışa taḫḫikā anlar resüllerin (21) ḫā’inleridür. Anlardan ayrılıp şaḫınuñ.

36a (1) **مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ** kim ‘ālim kıaçan dünyāya

meyl ide. Anuñla oturmaḫ cāhilüñ (2) cehlin arturur ve fācirüñ Haḫḫdan rücū‘ın

arturur ve mü'minüñ (3) qalbin qarardur. Ve dinilmişdür لما^۱ helāl māl cem^۲ itmege meşgūl oldukları (4) vaqt^۳ avām-ı nās şübheli olanı yerler ve^۴ ulema şübheli olanı (5) yedükleri vaqt^۵ avām-ı nās harām yerler ve^۶ ulemā harāmı yedükleri (6) vaqt^۷ avām-ı nās küfre vāki^۸ olurlar. Zīrā i^۹ tiqād iderler ki (7) harām helāldür diyü bu i^{۱۰} tiqād ile küfre vāki^{۱۱} olurlar. Zīrā (8) hürmeti delīl-i қаtı^{۱۲} ile şābit olan harāmı helāl i^{۱۳} tiqād (9) eylemek küfrdür.

Rivāyet olunur ki peygamber^{۱۴} aleyhis-selāma sū'āl olındı-ki (10) nāsuñ kañğısı yaramazrekdür. Peygamber^{۱۵} aleyhis-selām buyurdılar ki nāsuñ (11) yaramazreki şol^{۱۶} ālemdür kim fāsīd ola dinilmişdür ki qaçan^{۱۷} ālim (12) fāsīd olsa cümle^{۱۸} ālem fāsīd olur. Eger sen (13) DLMK-sizin buñā uğrarsıñ. Ya^{۱۹} nī ümerāya qarışmağa ve anlar ile konuşmağa (14) ve anlar ile söyleşmege uğrarsıñ. Sen (15) kendüñden anları medh ü ögmeği dağı ol beglere du^{۱۶} ā itmeği terk eyle. (16) Zīrā taḥkikā لَانَ اللَّهُ يَغْضَبُ إِذَا مُدِحَ الْفَاسِقُ وَالظَّالِمُ (17) Haqq te^{۱۷} ālā (18) وَمَنْ دَعَا لَطُولِ بَقَائِهِمْ. (18) azāb eyler fāsīk dağı zālīm oñılsa.

Bir kimse ol zālīm beglere^{۱۹} ömr (19) فَقَدْ أَحَبَّ أَنْ يَعْصِيَ اللَّهَ فِي أَرْضِهِ uzanmağıla du^{۲۰} ā eylese du^{۲۱} ā itdügi kimsenüñ yer yüzinde Allaha^{۲۲} āsī (20) olmasın sor. İmdi zālīme rızā-i zulmdür ve^{۲۳} āşīnüñ^{۲۴} işyānına rızā-i (21) işyāndur.

Saña terki lāzım olanuñ dördüncisi **36b** (1) وَالرَّابِعُ مِمَّا تَدَعُ

Sen (2) مِنَ الْحَلَالِ أَنْ لَا تَقْبَلَ شَيْئًا مِنْ عَطَايَا الْأُمَرَاءِ وَهَدَايَاهُمْ وَ إِنْ عَلِمْتَ النَّاسَ

qabūl itmeyesin begler virgülerinden dağı (3) baḥşīşlerinden. Eger bilürseñ de ki taḥkikā ol baḥşīşler helāldendür. (4) Ammā bilmek gerekdür Şeyḥ Ḥazretlerinüñ buyurduğı zühde göredür. Yoḥsa (5) fetvāya göre helālden olan baḥşīşi qabūl itmek helāldür. (6) Zīrā beglerden ümīd dutmağ dīni bozar. (7) لَانَ يَتَوَلَّدُ مِنْهُ الْمُدَاهَنَةُ وَ مَرَاعَاتُ جَانِبِهِمْ وَ الْمُوَافَقَةُ فِي ظُلْمِهِمْ (8) Zīrā o ṭama^۹ dan iki yüzlilik dağı begler cānibine ri^{۱۰} āyet idüp (9) anlaruñ ḥatırların gözetmek dağı ol begler zulmine yaram gösterüp (10) muvafaqat itmek ḥāşıl olur. Zīrā iḥsānların görmişdür.

(12) İşbu zıkr olınan cümlesi dінде fesāddur. (11) وَ هَذَا

Bu مِنْ دُنْيَاهُمْ أَحَبَّبْتُهُمْ (13) وَأَقَلُّ مَضْرَّتِهِ أَنْكَ إِذَا قَبِلْتَ عَطَاءَهُمْ وَأَنْتَفَعْتَ. Ya'nī dīni bozar. begler ihsānların qabūl eylemek zararınıñ (14) azreki taḥkikā sen anlarıñ ihsānların qabūl eylesen ve anlarıñ (15) virdügi dünyalıq ile fā'ide itseñ anları seversin.

(17) أَحَدًا يُحِبُّ طُولَ مُرِهِ وَ بَقَاءَهُ بِالضَّرُورَةِ (16) وَ مَنْ أَحَبَّ

bir kimseyi sevse muqarrer ü muḥaqqıqdur ki anıñ 'ömri uzanmağı dağı beqāsın (18) biz-zarūri sever. (19) وَ فِي مَحَبَّةِ بَقَاءِ الظَّالِمِ إِذَا رَادَ الظُّلْمَ عَلَى عِبَادِ اللَّهِ.

(20) Zālimün bekāsın sevmede Allahü te'ālānuñ qulları وَ خَرَابِ الْعَالَمِ

üzerine ol sevdügi zālimün zulmini dağı 'ālemün ḥarāblıqın (21) dilemek vardur. (1) 37a فَمَا شَيْءٌ يَكُونُ أَضْرَمِنَ هَذَا فِي الدِّينِ وَالْعَاقِبَةِ. Vaqtā kim 'ibādullah üzerine zulmi dilemek dağı 'ālemün ḥarāblıqın (2) dilemek ol beglerün hediyelerin qabūl itmede oldıysa pes (3) qanğı nesnedür. Dünyā vü āḥiretde ziyānlurek bu 'ibādullah üzerine (4) zulmi ve 'ālemün ḥarāblıqın dilemede ya'nī bundan ziyāde ziyān olmaz. (5)

(6) أَنْ تَخْدَعَ بِاسْتِهْزَاءِ الشَّيْطَانِ شَاكِنَ شَاكِنَ وَ يَأْكُ وَ يَأْكُ

vü aqvāsıyla aldanmadan أَوْ قَوْلِ النَّاسِ لَكَ (7) يَا هُودَ بَا'زِي هَالْقُؤُنِ سَا'نَا دİMELERİNDEN Kİ (9) OLAN (10) وَ تَعَرَّقَهُمَا بَيْنَ. Taḥkikā gözlerün dağı yegrek (8) بَانَ الْأَفْضَلَ وَالْأَوْلَى. ol beglerden altını dağı aqçeyi almaqdur.

(11) الْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ فَإِنَّهُمْ يَنْفِقُونَ فِي الْفِسْقِ وَالْمَعْصِيَةِ

alınan altın u aqçeyi fuqarā vü miskīnler arasında (12) ayırmaqdur. Zīrā kim ol begler altını vü aqçeyi fişq ü ma'şiyet yolına ḥarc (13) iderler.

(14) إِمْدِي سِنِي وَ انْفَاقَكَ عَلَى ضَعْفَاءِ النَّاسِ خَيْرٌ مِنْ انْفَاقِهِمْ

güci yitmezleri üzerine ḥarc etmek yegdür. Ol buñlarıñ (15) fişqda ve günāh yolında ḥarc etmeyelerinden diyü seni şeytān yāḥūd (16) ba'zı ḥalq bu yüzden ezdürmesün. Taḥkikā merdūd-ı şeytān bu (17) فَإِنَّ اللَّعِينَ قَدْ قَصَعَ أَعْنَاقَ (18) vesvese ile ḥalqdan çoğın azdurup boynın kesüp helāk itdi. (19)

وَأَفْتُهُ فَاحِشٌ كَثِيرٌ قَدْ ذَكَرْنَا فِي أَحْيَاءِ الْعُلُومِ Bu vesvese belâsı (20) qatı

âşkâre çokdur. Taḥkikā biz anı *İhyā-ı ‘Ulūm*da yazduq taleb ile.

(21) Vaqtā kim Şeyḥ Ḥazretleri sekiz ögüt zikr idüp dördüñ terk eyle **37b**

(1) dördüñ qabūl idüp didiyse ol dört kim terk itmesi (2) lāzım idi. Anlaruñ zikrinden fāriğ oldıysa dutması lāzım olan (3) dördüñ beyānına şürū‘ idüp buyurur.

أَمَّا الْأَرْبَعَةُ الَّتِي يَنْبَغِي لَكَ Ammā şol dört-kim senüñ için anı

işlemek lāzımdur. (5) Ol işlemesi lāzım olan dördüñ evvelkisi أَنْ يَجْعَلَ مُعَامَلَتَكَ

sen (7) Allahü te‘ālā ile (6) sen (7) Allahü te‘ālā ile

mu‘āmele ki şol cihetle qalasin-ki eger ol mu‘āmeleyi senüñ (8) quluñ olan işleseydi

sen ol mu‘āmeleye rāzī olurduñ quluñdan. (9) وَ لَا يَضِيقُ خَاطِرُكَ عَلَيْهِ وَ لَا تَغْضَبُ

senüñ gönüñ darılmaz (10) daḥı qaqmazsan o quluñ üzerine.

وَمَا لَا تَرْضَى لِنَفْسِكَ عَنْ عَبْدِكَ Ve şol mu‘āmele ki sen kendü

nefsüñ için rāzī olmazsın. (12) Mecāzī olan quluñdan ya‘nī senüñ quluñ bir iş işlese

ki sen (13) ol quluñdan şadr olan işden rāzī olmayasın. Bil-ki anuñ (14) üzerine

gönüñ darılıp qaqmayasın. Hiç şübhe yoqdur ki anuñ gibi (15) işi daḥı işledükde

Allahü teālā senden hoşnūd (16) olmaz. وَ هُوَ سَيِّدُكَ الْحَقِيقِيُّ Hālbuki ol

Allahü Te‘ālā senüñ haqıki (17) efendiñdür.

(18) كَلَّمَا عَمِلْتَ وَالتَّأْفِي Tıtması lāzım olan dördüñ ikincisi

هَر بَار كِيم سِن Ḥaqqıla mu‘āmele (19) her bār kim sen

itseñ kendü nefsuñ rāzī olduḡın anlar için qıl. Ya‘nī ḥayrdan (20) vü şerrden kendü

nefsüñe ne dilerseñ ḥaqq için anı dile. (21) لِأَنَّهُ لَا يَكْمُلُ

Zirā taḥkikā hiçbir quluñ **38a** (1) اِيْمَانٌ عَبْدٌ حَتَّى يُحِبُّ لِلنَّاسِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

īmānı kāmil olup bütün olmaz tā ḥaqq için sevmeyince. Şol (2) şey kim kendü nefsi

içün anı sever. Zirā peygamber şalli allahü ‘aleyhi ve-sellem (3) buyururlar kim

81 (4) لَا يَكْمُلُ إِيْمَانُ الْمَرْءِ حَتَّى يُحِبُّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

olur ki kişinin imānı kāmil olmaz çaķ kendüye (5) ne lāyık görürse mü'min karındaşına anı lāyık görmeyince. İmdi mü'min-i (6) kāmil oldır ki kendüye neyi severse bir mü'mine dağı anı seve anı (7) ihtiyār eyleye. Yođsa kendüye menfa'at hāşıl olup ğayrilere mażarrat (8) yetişdüĝin istemek imān-ı kāmil nişānesi degüldür.

أَوْ طَا لَعْتُهُ (10) إِذَا قَرَأْتَ الْعِلْمَ لَازِمٌ أَنْ تَتَذَكَّرَ (9) وَأَتَاكَ

Kačan sen 'ilmi okusañ yāhūd müṭāla'a kılsañ يَنْبَغِي (11)

أَنْ يَكُونَ عِلْمًا يُصْلِحُ قَلْبَكَ وَيُزَكِّي نَفْسَكَ

'ilm bir itdüĝiñ 'ilm olmaķ lāyıkdur ki ol 'ilm kalbüni fesād u kabāyıhdan (13) ışlah eyleye. Dağı nefsuñi habāişden pāk eyleye. Nitekim sen (14) كَمَا لَوْ عَلِمْتَ أَنَّ مَرْكَ نَيْتَكِيمُ مَا بَقِيَ غَيْرَ أُسْبُوعٍ (14) bilseñ ki taḥķikā senüñ 'ömrüñden (15) bir haftadan ğayrı kalmadı.

وَالْخِلَافِ وَالْأُصُولِ وَالْكَلامِ وَأَمثالِهَا (16) فَبالِضَّرُورَةِ لَا تَشْتَغَلْ فِيهَا بِعِلْمِ الْفِقْهِ

Pes şübhesüz ol hafta (17) içinde fiķh ve hilāf ve usūl ve 'ilm-i kelām dağı bunlar gibilere beñzer (18) 'ilmere meşĝöl olmazsın. Meselā bedi' ve beyān ve ma'ānī gibi. Zira sen bilürsün ki taḥķikā (20) işbu 'imler (19) لَأَنَّكَ (19) saña fā'ide itmez. Belki sen ol hafta (21) بَلْ تَشْتَغَلْ بِمُرَاقَبَةِ الْقَلْبِ وَمَعْرِفَةِ النَّفْسِ Belki sen ol hafta içinde nefsuñ gözetmek 38b (1) dağı nefs-i şıfātlarını bilmeĝe meşĝöl olursın.

وَالْأَعْرَاضُ عَنْ عَالِيَةِ الدُّنْيَا (2) Dağı 'alayıķlarından yüz çevirmeĝe meşĝöl

olursın. Dağı Allahı sevmeĝe dağı Allahuñ (3) وَتَشْتَغَلْ بِمَحَبَّةِ اللَّهِ تَعَالَى وَعِبَادَتِهِ (3) 'ibādetine meşĝöl (4) olursın. Dağı sen gökçek (5) وَالْأَلْوَصَافِ بِأَلْوَصَافِ الْحَسَنَةِ (5) şıfātlar ile şıfātlanmaya meşĝöl olursın. (6) لَا تَمُرُّ عَلَى عَبْدٍ يَوْمٌ وَلَا لَيْلَةٌ (6)

Bir kul üzerine bir gün yāhūd bir gice (7) geçmez. İllā mümkündür ki o kuluñ ölümi ol yāhūd eviñce içinde ola. (8) İmdi 'aķla lāyıkdur ki gice vü gündüzde 'ibādete meşĝöl olup (9) dünyāya aldanmaya ki kendü ğafletde iken ecel irişüp tā'atsüz (10) ü 'ibādetsüz āhirete intikāl itmesin.

⁸¹ Buharî, *İmān*, 7; Müslîm, *İmān*, 71.

sen benden bir Ey Oğul آيها الولد (11) نعوذ بالله من ذك
 āḥir söz (12) diñle. وَتَفَكَّرَ فِيهِ حَتَّى تَجِدَ خَلَاصًا. Daḥı sen söyleyecegüm sözde fikr (13)
 eyleyüp qabül eyle ki tā kim yevm-i āḥiretde cehennemden qurtulmaq bulasın. (14)
 Dilsüz (15) budur ki taḥḳikā saña virilse
 kim bir haftadan şoñra bir sultān (16) seni ziyāret itmek içün saña gelür diyü

لَا تَشْتَغِلُ إِلَّا بِإِصْلَاحِ مَا عَلِمْتَ أَنَّ نَظَرَ السُّلْطَانِ سَيَقَعُ (17) اِعْلَمْ أَنَّكَ فِي تِلْكَ الْمُدَّةِ

(18) sen bil taḥḳikā ol bir hafta içinde sen hiç bir nesneye (19) meşğül olmazsın.

İllā sen bilürsün ki sultānuñ nazarı (20) ne nesne üzerine vāqı^c olursa ol nesneyi
 düzedüp yapmağa (21) meşğül olursın. 39a (1) مِنَ التِّيَابِ وَالْبَدَنِ وَالِدَّارِ وَالْفُرْشِ وَغَيْرِهَا

Meşelā ol sultānuñ nazarı vāqı^c olacak eşvābdan ve bedenden dadun (2) ve
 döşeklerin ve ğayrılardan meşelā ol ğayrılar yiyecekler ve içecekler (3) gibi. İmdi
 bunları tezyin idüp düzüp қоşmağa meşğül (4) olursın ki bir quşur qalmasun. Pes
 ‘aqla lāyıkdur ki bāḥını (5) aḳaid-i islāmiyye-yi yaḳıniyye ile tezkiyeden şoñra
 zāhirini daḥı a^c māl-ı (6) şāliḥa-yı dīniyye ile tezyin eyleye ki ašlā zāhirinde ve
 bāḥınında quşūrı (7) qalmayup Allāhü te‘ālānuñ fazl u keremiyle kendü raḥmetine ve
 mağfiretine lāyıq (8) ola.

فاذًا نَ تَفَكَّرَ إِلَى مَا أَشْرَتْ بِهِ Vaḳtā kim ḥāl u şān böyle (9) oldıysa şimdi sen

fikr eyle şol şeyde ki ben aña eşāret itdüm. (10) ZİRَا سَن بİR SÖZ ANLAR

zeki kişisin. بİR SÖZ ZEKİ ‘AQLA KIFĀYET İDER. NİTEKİM

دİNİLMİŞDÜR Kİ اَلْعَاقِلُ (12) اَلْكَافِيَةُ ma^c nāsı zāhirdür. قَالَ (13)

(14) اِنَّ اللّٰهَ لَا يَنْظُرُ اِلَى رَ بُوَلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

تَاḤḳİKĀ (15) صُورِكُمْ وَ لَا اِلَى اَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ اِلَى قُلُوبِكُمْ وَ اِلَى اَعْمَالِكُمْ⁸²

Allahü te‘ālā siyer-i qarziyyeden mücerred olan şüretlerüñüze daḥı (16) ḥayrātdan
 ‘ārī olan mällaruñuza nazar itmezligin Allahü te‘ālā sizüñ (17) mahāll-i taḳvā olan
 gönüllerüñüze daḥı Allaha yaḳın idici ‘amellerüñüze nazar ider.

⁸² Müslim, *Birr*,33; *Zühd*, 9; Ahmed b.Hanbel, 2/285, 539.

Eger (19) وَإِذَا أَرَدْتَ عِلْمَ أَحْوَالِ الْقُلُوبِ فَانظُرْ إِلَى الْحَيَاءِ وَغَيْرِهِ مِنْ مُصَنَّفَاتِي (18)

sen aḥvāl-i ḳalb ‘ilmin dilerseñ *İhyā-ı ‘Ulūm* adlu ve *İhyā-ı ‘Ulūmuñ* (20) ğayrı benüm taşnif itdüğümden naẓar eyle. Meşelā *Minhācül-‘Ābidīn* gibi. (21)

İşbu ḳalbe maḥşuş olan ‘ilm farz u ‘ayndur. **39b** (1) وَ هَذَا الْعِلْمُ فَرَضٌ عَيْنٍ

Aḥvāl-i ḳalb (2) ‘ilminüñ ğayr ‘ilm farz-

ı kifāyedür. İllā ğayrı ‘ilmden şol mikdar farz-ı (3) ‘ayndur. Anuñla Allahü te‘ālānuñ ferāyizi ödenülür. Meşelā ol ferāyiz (4) namāz ve zekāt ve ḥacc gibi bunlaruñ daḡı

‘ilm-i ḳalb-i aḥvāl-inüñ ‘ilm-i farz (5) olduğı gibi farz-ı ‘ayndur. Meşelā her ‘abd-i müsebbihe namāzdan lāzımdur. (6) İmdi müslim üzerine farz olur şalāvātında vāki‘

وَاللَّهُ يُؤَفِّقُكَ حَتَّى تَحْصِيْلُهُ. (7) Kezālik şavm-ı veç bunuñ gibidür.

Allahü te‘ālā (8) seni toğrı yola ḳulavuzlasın. Tā sen ol ‘ilm-i ḳalbi taḥşil idesin.

اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا بِحُرْمَةِ نَبِيِّكَ صَلَّى اللَّهُ وَسَلَّمَ وَالرَّابِعُ (9) Ol ḳabül (10) itmesi lāzım

olan dördten dördüncisi مِنَ الدُّنْيَا أَنْ لَا تَجْمَعَ مِنَ الدُّنْيَا (11) sen dünyāda bir sene kifāyet idecekden ziyāde (12) cem‘ idüp devşürmeysin.

وَسَلَّمَ يُعِدُّ لِبَعْضِ دُرَاتِهِ (13) Nitekim resül

şalli allahü ‘aleyhi ve-sellem (14) ba‘zı hücreleri için ḡazırlar oldılar.

وَقَالَ اللَّهُمَّ اجْعَلْ قُوَّةَ (15) Daḡı peyğamber şalli allahü ‘aleyhi

ve-sellem dirdi. “Yā Allah ‘Ālī Muḡammedüñ (16) rızqını istemeden men‘ olacaḡ ḳadar ḳıl. Ya‘nī kimseye iḡtiyāc olmayup (17) ḡavāyicine yetecek ḳadar ḳıl.”

وَلَمْ يَكُنْ يُعِدُّ لِكُلِّ حُجْرَةٍ (18) Daḡı peyğamber şalli allahü (18) ‘aleyhi ve-sellem

Bil-ki لِمَنْ عِلْمٌ أَنْ فِي قَلْبِهَا ضَعْفًا (19) بلْ كَانَ يُعِدُّ.

peyğamber şalli allahü ‘aleyhi ve-sellem rızqı (20) ḡazırlar oldı. Şol kimse için ki

peyğamber şalli allahü ‘aleyhi ve-sellem (21) taḡḳikā bildi-kim ol hücre şāḡibinüñ ğöñlinde za‘af vardur.

عَلَى نَهْجِ الْأَسْتِقَامَةِ (1) وَأَمَّا مَنْ (1) 40a

üzre. (2) وَأَعِدْنَا مِنْ مُوجِبَاتِ النَّدَامَةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ (2) Daḡı yā Rabb sen bizi (3) ḡıfz eyle

ḳıyāmet ğüninde peşimān olınması lāzım olan ğünāhları (4) müciḋ olan nesnelere.

Daḥı yā Rabb bizden (5) hafıflendür günāhlar ağırlığın
günāhlarımızı ‘afv itmekle. (6) وَأَكْفَنَّا وَأَصْرَفْنَا عَنَّْا Daḥı yā Rabb men‘ idüp
döndür bizden ins ü cinden (7) şerrlülerüñ şerrini.

(8) وَأَعْتَقَ رِقَابَنَا وَرِقَابَ آبَاتِنَا وَأُمَّهَاتِنَا وَأَوْلَادِنَا

(9) وَعَشِيرَتِنَا مِنْ عَذَابِ الْقَبِيرِ وَالنَّارِ بِفَضْلِكَ وَكَرَمِكَ يَا أَرْحَمَ الْمَرَّاحِمِينَ

(10) وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ وَسَلَامٌ

Daḥı ya Rabb āzād eyle bizüm

boynumuzu (11) ve babalarumuzuñ vü analarumuzuñ vü oğullarumuzuñ ve
ķabillerümüzüñ boyunlarını (12) ķabir ‘azābından daḥı cehennem ‘azābından. Ve
ba‘zı neshde وَأَعْتَقَ رِقَابَنَا (13) وَأَعْتَقَ رِقَابَنَا (13) وَأَعْتَقَ رِقَابَنَا (13)
(14) يَا غَفَّارُ يَا سَتَّارُ يَا جَلِيمُ (14) يَا غَفَّارُ يَا سَتَّارُ يَا جَلِيمُ (14)
(15) مِنْ النَّارِ (15) مِنْ النَّارِ (15) مِنْ النَّارِ (15) مِنْ النَّارِ (15) مِنْ النَّارِ (15)
لا مام الشیخ الغزالی (17) تَمَّتِ الرَّسَالَةُ بَعْدَ اللَّهِ الْمَلِكِ الْعَنَاءِ (16) تَمَّتِ الرَّسَالَةُ بَعْدَ اللَّهِ الْمَلِكِ الْعَنَاءِ (16)
(18) عَلَيْهِ الرَّحْمَةُ الْبَارِي (19) عَلَيْهِ الرَّحْمَةُ الْبَارِي (19) عَلَيْهِ الرَّحْمَةُ الْبَارِي (19)
(18) عَلَيْهِ الرَّحْمَةُ الْبَارِي (19) عَلَيْهِ الرَّحْمَةُ الْبَارِي (19) عَلَيْهِ الرَّحْمَةُ الْبَارِي (19)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
DİZİN

- A, Ā-**
- ‘**abd** (Ar.) kul, köle
 ‘a.+i kıyāmet 32b/11
 ‘a.+i müsebbih 39b/5
- ‘**abeş** (Ar.) boş, saçma
 ‘a. 3a/16
 ‘a. olma- 13a/2
- ‘**ābid** (Ar.) ibadet eden
 ‘ā. 7a/11, 7a/17, 7a/19
 ‘ā.+den 7a/16
 ‘ā.+e 7a/10, 7a/12
 ‘ā.+in 8b/11
 ‘ā.+ler 14a/8
- ‘**aceb** (Ar.) acaba, hayret, garip şey
 ‘a. 28b/12
 ‘a.+dür 28a/21
 ‘a. ü riyā vü ḥased 22a/1
- ‘**acele** (Ar.) çabukluk, hızlı davranma
 ‘a. itme- 26b/15
- acı** acı
 a. 3b/20
 a.+dur 3b/17 (2), 3b/19
 a.+nuñ 15b/20, 15b/21
- acılık** acılık
 a.+ı 15b/20 (i.e.), 15b/21 (i.e.)
- ‘**acib** (Ar.) şaşılacak şey
 ‘ā.+ler 27a/16
- ‘**āciz** (Ar.) zayıf, güçsüz, gücü yetmeyen
 ‘ā. ol- 30a/16, 17
 ‘ā. olma- 30a/16
- açıl-** açılmak
 a.-a 26a/1
 a.-masın 26b/15
 a.-ur 26b/17
- ad** ad, isim
 a.+ıyla 2b/15
 a. viril- 33a/13
- ādem** (Ar.) insan, kişi
 ā. 5a/12, 5b/8, 7a/7, 10b/7,
 24a/10, 30b/15
 ā. oğlanı 3a/17, 12a/10
 ā.+üñ 30b/20, 31a/1, 33a/15
- ‘**adl** (Ar.) doğruluk
 ‘ā.+iyle 8a/11
- adlu** adlı
 a. 16a/20, 39a/19
- āfet** (Ar.) büyük felaket
 ā. 27b/12
- ‘**afv** (Ar.) af
 ‘a. it- 40a/5
- ağaç** ağaç
 a. 25b/8, 31b/17
- āgāh** (Far.) bilgili, haberdar, uyanık
 ā. it- 33a/4
 ā. ol- 6b/8, 14a/6, 14a/10,
 14a/14, 14a/17
- ağırlık** ağırlık
 a.+ın 40a/5
- ağla-** ağlamak
 a.-dı 7b/6
 a.-duğı 14b/13
 a.-mam 14b/13

- a.-ması 9b/9
a.-masına 32b/20
- ağlamak** ağlama
a.+da 14b/11
- ağvā** (Ar.) dalâlete en çok sapan
a.+sına 12a/19
- āh** vah, yazık
ā. 7b/8
ā. it- 3b/1, 3b/2, 3b/3
- ahāli** (Ar.) halk
a. 33a/16
- aḥbār** (Ar.) haber, haberler; söylentiler
a.+da 35a/8, 35a/9, 35a/19
- āḥir** (Ar.) son, sonraki
ā. 6b/16, 26a/10, 31b/12,
38b/11
ā.+ine 2b/11
- āḥiret** (Ar.) ahiret, öbür dünya, öteki dünya
ā. 15b/7, 16b/21, 17b/6, 32b/2
ā.+de 2b/16, 4b/3, 7b/3, 7b/12,
10b/17, 11a/1, 17b/4, 27a/6, 32b/4
ā.+e 33b/21
ā.+e intikāl itme- 38b/10
ā.+i 34a/3 (b.h.)
ā.+i sa‘ādet 23a/17
ā.+üme 18a/8
ā.+üñ 17b/3
dünyā vü ā. 37a/3
- aḥlāk** (Ar.) ahlāk, huy
a.+ını 9b/3
- aḥmak** (Ar.) pek akılsız, sersem, şaşkın
a.+a 30a/17
- aḥmaklık** akılsızlık
a. 30a/12
- āḥur** (Far.) ahır, dam
a.+dan 11a/20
ā.+ı 11a/15 (i.e.), 11a/18 (i.e.)
- aḥvāl** (Ar.) hâller, durumlar
a.+i ḳalb 39a/19, 39b/1
a.+lerin 18b/18
- ‘**aḳabe** (Ar.) zor durumda bulunma, tehlike anı
‘a.+i imān 6b/16
‘a.+lerüñ 6b/15
- aḳaid** (Ar.) inanılan şeyler
a.+i islāmiyye-yi yaḳıniyye
39a/5
- aḳarṣu** akarsu
a. 33a/15
- aḳçe** akçe, para
a.+yi 37a/9
altun u a. 37a/11
- ‘**aḳıl** (Ar.) akıl, us
‘a.+ları 26a/20
‘a.+ları vü ussuları 33b/12
- ‘**aḳılsuz** akılsız, anlayışı kıt
a. 8b/16, 10b/19
‘a.+a 30a/17
‘a.+sın 16a/8
- ‘**aḳılsuzluk** (Ar.) akılsızlık, akılsızca yapılan iş veya davranış

- ‘a.+ından 30b/11
- ‘**akıl** (Ar.) akıl, us
 ‘a. 10b/21
 ‘a.+a 27a/9, 38b/8, 39a/4,
 39a/11
 ‘a.+ı gel- 12b/10
 ‘a. ol- 17b/4
 zîrek ü ‘a. 8b/13
- ‘**akliyye** (Ar.) akıl ile ilgili olan, akıl ile anlaşılan, akılcılık
 ‘a.+den 30b/6
- akvâl** (Ar.) sözler
 ef’âl ü a. 22a/13
- al-** almak
 a.-dıysa 12b/9
 a.-mada 19b/20
 a.-mañ 28a/20
 a.-up 4b/19, 5a/1, 5a/10
- âl** (Ar.) âile, evlât, sülâle
 â.+inüñ 1b/5
- ‘**alâmet** (Ar.) işaret, nişan, belirti
 ‘a.+idür 15b/6, 15b/7
 ‘a.+inüñ 22b/3
- âlât** (Ar.) aletler
 a.+ı harbî 5a/3
- ‘**alâyıķ** (Ar.) ilgiler, ilişkiler (< ‘alâ’iķ)
 ‘a.+larından 38b/2
- alçak** aşağılık, soysuz
 a. 4b/17, 6b/19, 8b/14, 34a/10
- alçaklık** aşağılık
 yavaşlık u a. 22b/21
- aldan-** aldanmak
 a.-madan 37a/6
- ‘**âlem** (Ar.) dünya, yeryüzü, âlem
 ‘â. 22a/17, 22a/18, 36a/12
 ‘â.+de 25a/11, 25a/15
 ‘â.+dür 36a/11
 ‘â.+üñ 36b/20, 37a/1, 37a/4
 ‘â.+üñi 10a/17
 ‘â.+i berzâh 4b/6
 ‘â.+i kebîr 30b/8
- âlet** (Ar.) vasıta, aygıt
 a.+leri 5a/10
- ‘**aleyh-is-selâm** (Ar.) “ona selâm olsun” mânâsında peygamberin adı anılırken kullanılan bir söz
 ‘a. 6a/9, 7b/11, 11b/17, 26b/7,
 26b/8, 26b/9, 36a/10,
 ‘a.+a 22a/13, 26b/9, 36a/9
 ‘a.+ile 23b/6
 ‘a.+uñ 10a/10, 26b/6
- alıķo-** alıķoymak, almak
 a.-sun 24a/3
- alın-** alınmak, ele geçirilmek
 a.-an 15a/9, 37a/11
 a.-mış 15a/6
- ‘**Âli** (Ar.) yüce
 ‘Â. Muhammedüñ 39b/15
- ‘**âlim** (Ar.) bilgin
 ‘â. 29a/4 (2), 31a/21, 36a/1,
 36a/11
 ‘â.+den 31a/21
 ‘â.+dür 4a/19

‘ā.+e 28b/20, 30b/10, 31a/20

‘ā.+ler 29a/2

‘ā.+lerden 2a/6

‘ā.+üñ 8b/8

‘ā.+i ‘āmil ol- 35b/11

‘ā.+i kāmīl ol- 29a/6

Allah (Ar.) Allah, tanrı

A. 2b/15, 17b/14, 19a/4, 20a/9,
21a/20, 21a/7, 21b/1, 21b/2, 22a/11,
25a/18, 28b/8, 2a/16, 2b/15, 39b/15

A.+a 1b/1 (2), 7a/11, 7a/14,
12a/6, 14b/10, 15b/6, 17b/10, 17b/13,
21a/20, 36a/19, 39a/17

A.+a şığın- 4a/10, 12a/2,
12a/19, 20, 14a/20

A.+dan 18b/21, 21a/12

A.+dan gel- 24b/21

A.+ı 21a/7 (b.h.), 38b/3 (b.h.)

A.+ı ‘ālem 5b/14

A.+uñ 1b/3, 1b/4, 1b/12,
2b/15, 5b/11, 6b/6, 6b/7, 6b/8, 6b/11,
6b/12, 8a/6, 9a/2, 9a/8, 10a/9, 10a/21,
12a/10, 12b/13, 13a/2, 15a/8, 21a/10,
30a/16, 32b/2, 38b/3

A.+ü te‘ālā 1b/2, 2a/21, 2b/12,
2b/19, 3a/10, 3a/18, 4a/19, 4b/1, 5b/6,
5b/7, 5b/9, 5b/12, 5b/15, 5b/18, 5b/20,
6a/9 (2), 6a/18, 6b/7, 7a/1, 7a/7, 7a/8,
7a/18, 7b/17, 8a/1, 8a/5, 8a/7, 8a/9,
8b/5, 8b/10, 8b/17, 8b/19, 8b/21, 9a/1,
9a/2, 9a/5, 9a/6, 10a/13, 10a/16,
10a/19, 20, 11a/1, 11a/13, 11b/11,

12b/6, 12b/17, 12b/21, 13a/8, 13a/21,
13b/3, 13b/5, 13b/8, 13b/10, 13b/11,
13b/14, 13b/18, 13b/20, 14a/1, 14a/8,
16b/16, 17a/5, 17b/7, 17b/10, 17b/11,
17b/12, 17b/21, 19a/11, 19a/17, 19b/2,
19b/7, 19b/10, 20a/2, 20a/4, 20a/5,
20a/17, 20b/2, 20b/5, 20b/10, 21a/2,
21a/5, 21a/10, 21a/18, 21a/21, 21b/4,
24b/4, 24b/14, 24b/18, 24b/21, 25a/2,
25a/6, 25b/2, 25b/3, 25b/5, 25b/12,
26a/4, 26b/17, 27a/12, 32a/5, 33a/4,
33a/11, 34a/8, 34a/18, 35a/17, 35b/7,
35b/8, 35b/14, 36b/19, 37b/7, 37b/15,
37b/16, 39a/7, 39a/15, 39a/16, 39b/3,
39b/7

almak alma

a.+da 19b/5

a.+dur 37a/9

alt alt, aşığı

a.+ından 14a/5

altıncı altıncı

a. 20b/6

a.+sı 24a/5

altun altın

a. 28a/19

a. u aqçe 37a/11

a.+ı 37a/9 (b.h.)

a.+ı vü aqçeyi 37a/12

a‘māl (Ar.) işler

a.+üñi 10a/17

a.+ı sāliha-yı dīniyye 39a/5, 6

‘amel (Ar.) iş, niyet, fiil

˘a. 6a/3, 6b/3, 6b/4, 8a/1,
 10a/5, 10a/8, 10b/7
 ˘a.+den 4a/9, 4a/10, 23b/12
 ˘a.+e 6b/1, 8a/7, 8b/8, 8b/10
 ˘a. eyle- 5a/14, 8b/15, 17b/2,
 17b/3, 17b/10, 26a/1, 27b/8
 ˘a. eyleme- 5b/5, 6
 ˘a.+i 8a/4 (i.e.), 8b/9 (2) (b.h.),
 11a/11 (i.e.), 30a/6 (i.e.)
 ˘a.+i bil-erkān 6a/17, 6a/21
 ˘a.+i müyesser eyleme- 4a/20
 ˘a.+i şālih 4b/15, 11a/1, 2,
 11a/11, 18b/10
 ˘a.+i şālih it- 10b/21
 ˘a.+i şālih işle- 6b/9
 ˘a.+i sālīk 22a/17, 18
 ˘a.+i şerr˘ 15a/13
 ˘a.+in 22a/3
 ˘a.+ine 8b/2, 8b/3
 ˘a.+inüzüñ 7a/3
 ˘a. it- 2b/12, 4a/9, 4a/15,
 5b/12, 6a/17, 6b/12, 6b/19, 8a/10,
 8a/21, 10b/6, 10b/18, 12b/21, 13b/6,
 13b/18, 14b/14, 17a/12, 17b/16,
 21b/11, 21b/12, 31b/10 (2), 31b/17,
 32a/3
 ˘a. itme- 5a/13, 7a/5, 31b/12,
 32a/2
 ˘a. işle- 5b/19, 6a/2, 6a/3
 ˘a. kıılma- 10b/16, 10b/20
 ˘a.+lerden 4b/17
 ˘a.+leri 8a/21

˘a.+lerün 5b/14
 ˘a.+lerüñüze 7a/2, 39a/17
 ˘a. olin- 10a/5
 ˘a.+üm 8a/5
 ˘a.+üñ 8a/7
 ˘a**amelli** amelli, amel sahibi
 ˘a. 4b/18
 ˘a**amelsiz** amelsiz
 ˘a. 6b/12
 ˘a**amelsüz** amelsiz
 ˘a. 4a/5, 5a/15, 8b/6, 10a/6,
 10b/11, 11a/10, 13b/4, 14b/15
 ˘a**āmil** (Ar.) sebep
 ˘ā. ol- 26a/4, 26b/18
āmīn (Ar.) gönlü emin, kalbinde korku
 olmayan
 ā.+leridür 35b/14, 35b/18
ammā (Ar.) ama, fakat, lakin
 a. 2b/9, 3b/10, 3b/14, 6a/17,
 6a/21, 6b/7, 6b/13, 7a/2, 8b/1, 8b/2,
 9a/3, 9b/17, 9b/18, 10a/17, 10b/4,
 10b/7, 12a/10, 12b/1, 15a/7, 15b/6,
 16a/7, 16a/17, 19a/20, 23a/7, 23a/16,
 23a/21, 23b/14, 24a/4, 25a/12, 25b/1,
 25b/20, 27b/9, 28a/2, 28b/7, 29a/2,
 29a/3, 29a/6, 29b/2, 29b/18, 30a/16,
 30b/21, 31a/7, 35a/20, 36b/4, 37b/4
añ- anmak
 a.-ar 26b/21
 a.-aruz 16b/1
 a.-dılar 13a/10
 a.-dum 12b/14

a.-mada 27a/2	a.+a 31a/5
a.-madan 30a/4	añlan- anlaşılmak, takdir olunmak
a.-mazdı 13b/11	a.-miş 17a/3
ana anne	anlar onlar (çokluk 3. kişi zamiri)
a.+larumuzuñ 40a/11	a. 5b/20, 12a/6, 14a/15, 26b/19,
ancağ ancak, o kadar	31b/16, 33a/9, 33b/12, 35b/12, 35b/20,
a. 6a/20, 16a/7, 25b/5	36a/13, 36a/14, 37b/19
ancılayın onun gibi	a.+a 10a/17, 11a/9, 24b/10,
a. 18b/9	24b/12, 26b/1, 35b/13
and yemin, ant	a.+dan 4b/11, 6a/1, 11a/12,
a. 10a/9	12a/20, 31b/15, 35b/21
a. iç- 14b/10	a.+ı 3b/19, 13b/14, 34b/21,
añdırıcı yadigâr	36a/15, 36b/15
a. ol- 31b/5	a.+uñ 12b/16, 18b/21, 24b/11,
añdur- hatırlatmak	24b/11, 26a/19, 36b/9, 36b/14 (2),
a.-manuñ 32a/21	37b/2
añdurmağ hatırlatmak	a.+uñla 19b/14
a.+dur 32b/2	anlayıcı anlayan
añıl- hatırlanmak, söz konusu olmak	a. 31a/9
a.-dıysa 13a/11	añmağ anlamak, hatırlamak, sözünü
a.-maduğını 30b/19	etmek
a.-maz 30b/18	a. 32b/14
añla- anlamak	a.+dur 13b/9
a.-dum ise 17a/14	ansızın ansızın, birdenbire
a.-maz 30b/21	a. 3b/6
a.-r 39a/10	ara ara
a.-rsın 5a/6, 17a/3	a.+sında 20a/19, 27b/19,
a.-yacağı 33b/2	27b/21, 28a/5 (2), 28b/12 (2), 29b/17,
a.-yacağ 33b/7	37a/11
a.-yan 3b/13	a.+sındadır 29b/15
añlamağ anlama	a.+sından 22a/7
a. 15b/15	

- a'raẓ** (Ar.) işâretler, tesâdüfler, felâketler
 a. eyle- 35b/10
 a. it- 35b/4
- ardınca** hemen arkasından, ardı sıra
 a. 20a/14
- ‘ārī** (Ar.) bağımsız
 ‘ā. ol- 39a/16
- arkacıq** arka, sırt
 a.+ların 31b/20
- arpa** arpa
 a. 5a/19, 5a/20
- arslan** arslan
 a. 5a/4
 a.+a 5a/10
 a.+uñ 5a/6, 5a/9
- ‘arş** (Ar.) göğün en yüksek katı
 ‘a. 14a/5
 ‘a.+a 11b/13
 ‘a.+uñ 11b/13
 ‘a.+ı ‘azīm 11b/11
- art-** artmak
 a.-umaz 29b/9
 a.-ur 29b/10
- artuq** başka, fazla, artık
 a. 7a/4, 16b/19
- artur-** artırmak, çoğaltmak
 a.-ur 36a/2 (2)
- ‘arūz** (Ar.) aruz vezni
 ‘a. 10a/2
- ‘arẓ** (Ar.) sunma, bildirme
 ‘a. eyleme- 28a/7
- ‘a. it- 28b/16
 ‘a. olın- 28b/19
- ārzū** (Ar.) arzu, istek
 ā. vü hevā 3b/18
 ā.+ların 12b/14
 ā.+larına 8b/16, 8b/17
 ā.+larından 19a/10
 ā.+sın 19a/4
 ā.+yı nefis 15a/20
- āsān** (Far.) kolay
 ā.+dur 3b/14
 ā. kıln- 8b/2, 8b/3
- aşhāb** (Ar.) Peygamberi görmüş ve sohbet etmiş kimseler
 a.+ına 17b/1
- aşıl** asıl, soy
 a. 4a/12, 5a/21
- ‘āşī** karşı gelen, günahkâr
 ‘ā. 36a/19
 ‘ā.+ler 12a/5, 12a/17, 12b/1
 ‘ā.+nüñ 36a/20
 ‘ā. olma- 12a/6
 ‘ā. vü muṭī‘ 8b/21
- aşl** (Ar.) asıl, soy
 a. 14a/20
- aşlā** (Ar.) hiçbir vakit
 a. 16b/10, 31b/13, 39a/6
- aşlī** (Ar.) asla mensup, seçkin
 a. 22b/11
- aşşı** fayda
 a. itme- 3b/6
- ‘āşıq** (Ar.) aşık

- ˆ a. 14b/10
 ˆ ā.+ı 18b/8 (b.h.)
 ˆ ā. ol- 18a/17, 18
āşikāre (Far.) (krş. āşkāre) açık
 ā.+de 23a/20
āškāre (Far.) (krş. āşikāre) belli, açık
 ā. 37a/20
at at
 a.+dan 35a/5
 a.+ından 35a/4
ateş (Far.) ateş, od
 a. 30a/9
 a. yaq- 30a/6
 a.+in 32b/2
 a.+lerüñ 32b/18
ˆavām (Ar.) halktan kimseler, cahil
 halk
 ˆ a.+ı nās 36a/4, 36a/5, 36a/6
āvāz (Far.) ses, sedâ
 ā. 7b/9, 13b/14
 ā.+dur 13b/16
 ā.+ı 13b/17 (b.h.)
 ā.+ıdur 13b/16
 ā.+ın 11b/8, 13b/16
ˆavret (Ar.) kadın, eş
 ˆ a. 28b/1
 ˆ a.+ler 23a/14
 ˆ a.+lerin 26a/11
avuç avuç
 a.+ından 32b/8
ay ay (zaman birimi)
 a.+ında 6a/12
- ayaqlu** ayaklı, ayağı olan
 a. 11a/15, 11a/19, 12a/13
ˆayb (Ar.) utanılacak şey, kusur, ayıp
 ˆ a.+ların göstermek 33a/6
āyet (Ar.) KurØ anın cümleleri; nişan,
 belirti
 ā. 27a/13
 ā.+ı 26a/18 (b.h.)
 ā.+ı kerīme 6a/2, 19b/6, 20b/1,
 20b/13, 21a/6, 26a/4, 26a/5, 26b/12,
 26b/18, 29b/21-30a/1
 ā.+lerden-şoñra 6a/3
ayır- ayırmak, koparmak
 a.-mayasın 28a/4
ayırmağ ayırma, koparma
 a.+dur 37a/12
ayrıl- ayrılmak
 a.-acağsın 9b/13
 a.-up 35b/21
ayruğ ayır, başka, artık
 a. 17b/17
az az
 a.13a/15, 22b/15 (3)
 a.+dur 23a/8
 a.+reki 36b/14
aˆza (Ar.) organlar
 a.+sıyla 6a/17
ˆazāb (Ar.) işkence, keder
 ˆ a. 27a/6
 ˆ a. eyle- 36a/17
 ˆ a.+ı 11a/12 (i.e.)
 ˆ a.+ından 9a/9, 40a/12 (2)

- ‘a.+umı 27a/5
 ‘**azāblu** kederli
 ‘a.+sı 4a/18
āzād (Far.) kurtulmuş, azad edilmiş
 ā. eyle- 40a/10
 ‘**azamet** (Ar.) büyüklük, ululuk
 ‘a.+iyle 10a/14
 ‘a.+ümüz 20a/19
 ‘**azar** (Far.) incitme, tekdir
 ‘a.+ı ezhār it- 35a/16, 17
azdur- azdırmak, yoldan çıkarmak
 a.-up 37a/18
 a.-ur 34b/6
azgınlık azgın olma durumu
 a.+dur 15a/14
azgın azgın
 a.+rekdür 12a/6, 12a/12,
 12a/21, 12b/2
azık yiyecek, besin, gıda
 a. 19b/10
 a. hāzır-la- 39b/18
 ‘**azīz** (Ar.) muhterem
 ekrem ü ‘a. 20a/6
 ekrem ü ‘a. ol- 20a/9
 -B-
baba baba
 b.+larumuzuñ 40a/11
 b.+m 35a/17
 b.+sı 1b/11, 4b/3, 12b/11
bahā (Far.) kıymet
 b.+dur 5a/1
baḥş (Ar.) konuşulan şey, söz
 b. 28b/12, 28b/8
 b. eyleme- 28b/6
 b. it- 28b/8, 28a/1, 28b/7, 28b/9
baḥşīş (Far.) bahşış
 b.+i 36b/5 (b.h.)
 b.+ler 36b/3
 b.+lerinden 36b/3
bağ- bakmak
 b.-acağ 10a/16, 10a/17
 b.-duğdan 18a/16
 b.-dum 18a/14
 b.-mam 35a/11
 b.-up 3b/1, 3b/2, 27a/14
bākī (Ar.) ebedî
 b. 25b/18
 b.+dür 19a/21
 b. iken 10b/21
 b. ol- 17b/4, 17b/6
bağmak bakma
 b. 35a/20, 35a/8, 35a/9
bal bal
 b.+a 5a/19
bār (Far.) defâ, kerre
 b. 29b/7, 37b/18
bāri (Far.) hiç olmazsa
 b. 35a/7
baş temel, esas
 b.+ıdur 22b/7
 b.+ınuñ 27a/18
başla- başlamak

- b.-dukdan 3b/11
 b.-dum 2b/15
 b.-r 3b/11
 b.-rsın 33b/3
- bâtl** (Ar.) hak olmayan
 b. 16b/8
 b.+dur 9b/9, 20a/10
- bâın** (Ar.) iç, batın
 b.+ına 23b/20, 24a/2, 24a/4
 b.+ında 23b/18, 23b/19,
 32a/20, 39a/6
 b.+ını 39a/4
- bā-vücūd-ki** (Far.-Ar.) böyle iken,
 bununla beraber
 b. 13a/2, 13b/11
- bayram** bayram
 b. 15a/5, 15a/8
- ba'zı** (Ar.) bazı, bir kısmı
 b. 8b/8, 16a/17, 16a/20, 16b/2,
 17b/1, 22a/20, 27a/11, 37a/7, 37a/16,
 39b/14, 40a/12, 40a/14
 b.+sı 8a/19, 16a/15, 18a/18,
 18a/21, 20a/13, 20b/8
 b.+sın 15b/11
 b.+sında 13a/13
 b.+sını 20a/13, 25b/17
 b.+sınıñ 25b/20
 b.+sıyla 20b/8
- bedbahtlık** mutsuzluk, bahtsızlık
 b. 15b/5
- beden** (Ar.) beden, gövde
 b.+de 11a/6
- bedi'** (Ar.) sözün güzel olması usûl ve
 kaidelerinden bahseden ilmin adı,
 estetik
 b. 38a/18
- beg bey**
 b.+ler 36b/2, 36b/8, 36b/9,
 36b/13, 37a/12
 b.+lerden 36b/6, 37a/9, 37a/11
 b.+lere 36a/15, 36a/18
 b.+ler-ile 35a/8
 b.+lerüñ 37a/2, 37a/14
- beğa** (Ar.) devam, sebat, bâkilik
 b.+ñı 2b/19
 b.+sın 36b/17, 36b/19
 b.+sına 19b/1
- belā** (Ar.) gam, keder, musibet
 b.+dur 35b/13
 b.+sı 31b/6, 31b/8, 37a/19
- belki** (Far.) belki
 b. 7b/21, 8b/9, 12a/6, 15b/13,
 17b/6, 24b/10, 25b/4, 26a/3, 28a/12,
 28b/8, 29a/7, 31a/19, 33b/2, 33b/6,
 38a/21
- ben ben**
 b. 2a/6, 2a/7, 2a/16, 3a/19,
 7b/1, 9a/14, 10a/10, 10a/19, 10b/2,
 10b/5, 14b/9, 14b/10 (2), 14b/13,
 16a/6, 17a/2, 17a/6, 17a/8, 18a/9,
 18a/14, 18b/5, 18b/10, 19a/9, 19a/13,
 19b/7, 19b/12, 20a/2, 20a/6, 20a/7,
 20a/12, 20a/17, 20b/1, 20b/5, 20b/7,
 20b/18, 21a/7, 21a/11, 21a/13, 21a/18,

21a/21, 22a/19, 25b/17, 26b/10,
26b/11, 26b/17, 28b/13, 30a/15,
30a/16, 32a/2, 35a/9, 35a/19 (2),
35b/3, 35b/8, 39a/9

baña (1. teklik şahıs zamiri
dativ biçimi) 3a/6, 4b/13, 5b/19,
15b/11, 16a/3, 18b/12, 21b/1, 24b/13,
25a/4, 25a/16, 26a/3, 26b/10, 26b/11,
2a/11 (2), 2a/13, 35a/7

b.+den 7a/17, 10a/20, 27b/5,
35b/4, 35b/10, 38b/11

b.+i 3a/20, 8a/5, 14b/11,
22a/13, 35b/8

b.+üm 2a/10, 2b/6, 2b/9 (2),
2b/10, 3a/4, 3b/2, 7a/2, 7a/21, 9a/4,
10a/16, 10a/17, 10b/4, 17a/3, 18a/8,
21a/7, 27a/5, 39a/20

b.+ümle 18a/3

benān (Ar.) parmaklar, parmak uçları

b.+ında 22b/3

bencillik bencillik

b.+den 34a/1

beñze- benzemek

b.-r 5a/1, 5a/15, 22a/5, 38a/17

b.-yenler 22a/1, 22a/4

berāber (Far.) beraber, bir arada

b. 13b/6, 13b/19

b.+dür 28a/10

b. ol- 13b/10

berātī (Ar.) vazife için gönderilmiş

b. 3a/1

ber-gāyet (Far.-Ar.) son derece

b. 5a/1

berü beri

b. 18a/4

besleyici besleyen, koruyan

b.+sidür 1b/2

beş beş

b. 6a/8

beşinci beşinci

b. 20a/11

beyān (Ar.) anlatma, bildirme, belâgat
ilminin hakikat, mecâz, kinâye, teşbîh,
istiâre gibi bahislerini öğreten kısmı

b. 14b/20, 38a/18

b. eyle- 9a/4

b.+ına 37b/3

b.+ı delâyl 6b/4

b. it- 6a/14, 10a/6, 21b/17,
22a/20, 32b/21 (2)

beyn (Ar.) ara, aralık, arasında

b.+inde 9a/8

beyt (Ar.) beyit, iki mısradan oluşan
şiiir dizesi

b.+ler ü şî' rler 32a/15

beytlü beyitli

b. 20a/14

bezek süs

b.+i 1b/11

b.+idür 1b/8

bıraç- bırakmak

b.-a 23b/9

b.-maya 23b/8

bîçäre (Far.) çâresiz

b. 12a/17
bid'at (Ar.) peygamber zamanından
 sonra dinde meydana çıkan şey

b. 16b/7

bihaber (Far.- Ar.) habersiz

b. idüñ 10b/5

bil- bilmek

b. 2b/17, 3b/8, 4b/17, 10b/10,
 14b/18, 15b/11, 15b/3, 24a/16, 24b/8,
 25a/21, 28b/15, 29a/19, 33b/20, 34b/2,
 37b/13, 38b/18, 39b/19

b.-di 28b/1

b.-di-kim 39b/21

b.-dügi 5a/14, 31b/17

b.-dügüñ 25b/21, 26a/1

b.-düm 20a/15, 20b/1, 21a/6

b.-düm ise 20a/6, 20b/4

b.-düm-ki 16a/8, 20b/13

b.-dümse 18b/5

b.-düñse 21b/14

b.-e 8b/18

b.-esiz 7b/10

b.-mem 9a/14

b.-meyince 10b/8, 10b/9

b.-mez 4a/13, 30b/5

b.-mezler 26a/20

b.-miş 6a/2, 6a/17

b.-señ 38a/14

b.-üp 3a/20, 8b/14

b.-ür 22a/19, 28b/21

b.-ürseñde 36b/3

b.-ürsin 15b/13, 16a/11,
 38a/19, 38b/19

bildür- bildirmek, haber vermek

b. 16a/3

b.-e 7a/9

b.-esin 34a/5

bildürmek bildirme

b. 15b/16, 16a/19, 33a/3

bile birlikte, bile

b. 2b/10, 5a/3, 7a/11, 7a/20,
 17a/3, 18b/4, 22b/8

bilici bilen

b.+reksin 7a/17

bilin- bilinmek

b.-en 16a/13, 16a/20

b.-enlerdendir 15b/17

b.-mez 15b/12, 15b/21

b.-ür 15b/18, 16a/10

bilinmek bilinme

b. 16a/1

bilmek bilme

b. 2a/10, 16a/16, 36b/4, 39b/6

b.+dür 14b/17

b.+e 27a/11, 38b/1

biñ bin

b. 5b/5, 28a/19

bir bir

I. belirsizlik sıfatı

b. 2a/4, 2b/1, 3a/14 (2), 3a/15,
 3a/21, 3b/3, 3b/5, 3b/6, 4b/11, 5a/1,
 5a/2, 5a/4, 5a/12, 5a/15, 5a/17, 6a/4,
 7a/7, 7a/11, 7b/4, 7b/6, 7b/8, 8a/17,

8b/7, 8b/9, 10a/18, 10b/7 (2), 11b/15, 12a/13, 12a/21, 12b/7, 13a/3, 13a/4 (2), 13a/8, 13a/16, 14a/1, 14a/5, 14a/10, 14a/13, 14a/17, 14b/8, 14b/9, 16a/2, 16a/3, 16b/1, 16b/10, 16b/13, 17a/2, 17a/11, 17a/12 (2), 17a/13, 17a/14, 17a/17, 17a/18 (2), 17a/20, 17b/16, 17b/19, 18a/2, 18a/16, 19b/4, 19b/13, 19b/19, 19b/21, 20b/4, 20b/8, 20b/18, 21a/4, 21a/14 (2), 21a/17, 21b/19, 22a/21, 22b/9, 22b/13, 23a/2, 23a/6 (2), 23a/10, 23a/11, 23a/13, 23a/15, 25b/4, 25b/8, 26a/8, 26a/10, 26b/15, 27b/11, 27b/18 (2), 27b/19, 28a/17, 28a/20, 28b/1 (2), 28b/2, 28b/14, 28b/20, 29b/1, 29b/5, 29b/19, 30a/18, 30a/21, 30b/2, 31a/20 (3), 31b/11, 31b/17, 32a/1, 32a/2, 33a/15 (2), 34b/4, 35a/2 (2), 35a/5, 36a/18, 36b/16, 36b/17, 37b/12, 38a/6, 38a/12, 38a/15, 38b/6 (3), 38b/11, 38b/15 (2), 38b/18 (2), 39a/4, 39a/10, 39a/11, 39b/11

II. sayı ismi

b.+er 30a/21

b.+i (i.e.) 1b/6, 6a/8, 6a/10, 6a/11 (2), 6a/12, 11b/20, 11b/21, 13b/16 (2), 13b/17, 24a/18, 24a/19, 24b/16, 27b/10, 28a/3, 29a/21, 29b/3, 32a/14

III. belirsizlik zamiri

b.+in 19a/13

b.+iñüzi 8a/4

b.+isi 11b/19, 18a/16, 3a/9

b.+isi-çün 27a/20

biraz biraz

b. 3a/21

birbir bir bir

b.+ine 26b/20

b.+inüñ 20a/14, 20a/16

birik- birikmek

b.-üp 31b/14

birkaç birkaç

b. 2b/9, 28a/8

birle ile, birlikte

b. 19b/4

birlik tek olma

b.+ine 6a/9, 6b/11

biz biz (çokluk birinci kişi zamiri)

b. 4a/10, 4b/8, 6b/12, 7a/14, 7a/20 (2), 14a/20, 16a/20, 16b/1, 16b/2, 16b/3, 20a/19, 22b/3, 31a/5, 37a/20

b.+den 40a/4, 40a/6

b.+e 4b/7, 7a/14, 8a/8, 8a/9

b.+i 10b/18, 20b/3, 30a/4,

35b/5, 40a/1, 40a/2

b.+üm 8a/19, 12b/15, 23a/18,

27a/3, 30a/4, 40a/10

biz-zarûri (Ar.) zarûrî olarak

b. 36b/18

bol bol

b.+dur 9a/2

boş boş

b. 4b/18, 33a/11	15a/18, 16a/5, 16a/9, 16a/15, 16b/1,
boşan- birdenbire ve bol bol akmak	17a/2 (2), 17a/3, 17b/16, 17b/18,
b.-up 33a/16	18a/11, 18a/16, 18b/2, 18b/19, 19a/17
boyun boyun	(2), 20a/2, 20a/15, 20a/17, 20b/1,
b.+larını 40a/11	20b/7, 20b/10, 20b/13, 21a/2, 21a/3,
b.+ın kes- 37a/18	21a/6, 21a/18, 21b/3, 21b/7, 21b/8 (2),
b.+umuzu 40a/10	21b/10, 21b/11, 21b/14, 23a/2, 23a/4
boz- bozmak	(2), 23a/7, 23a/9, 24a/7, 24a/14, 24b/2,
b.-ar 36b/6, 36b/12	24b/3, 24b/5, 24b/13, 24b/15, 25a/3,
b.-asın 34a/15	25a/4, 25a/16, 26a/2, 26a/3, 26a/5,
b.-duğımı 34b/11	26a/18, 26b/3, 26b/18 (2), 27a/17,
bozma bozma	27a/21, 27b/17, 28a/2, 28a/10, 28b/9,
b.+a 34b/11	28b/14, 29a/15, 29b/9, 29b/21, 30a/11,
bölük bölük, takım	30a/17, 30b/9, 31a/1, 31a/7, 31b/1,
b.+densin 11a/17	31b/6, 32a/10, 32a/19, 32a/21, 32b/14,
böyle böyle, bu şekilde	32b/18, 32b/19, 33a/2, 33a/12, 33a/13,
b. 4a/11, 5a/3, 11a/16, 12b/3,	33a/17, 33a/18, 33b/17, 34a/20,
15a/11, 18b/5, 18b/18, 20a/15, 20b/3,	34a/21, 34b/10, 35b/10, 36a/7, 36b/13,
20b/9, 21a/10, 21a/18, 25b/10, 25b/14,	37a/3, 37a/16, 37a/17, 37a/19
29b/11, 30b/12, 31a/2, 31a/17, 33a/20,	II. işaret zamiri
33b/5, 33b/16, 34b/7, 34b/13, 39a/8	b. 29b/9, 33b/14, 33b/15
b.+dür 30b/21	b.+dur 12a/13, 14b/5, 17a/4,
bu bu	17a/20, 20b/14, 26a/6, 28b/3, 38b/15
I. işaret sıfatı	b.+ña 5a/15, 10b/9, 36a/13
b. 2a/5, 2a/20, 2b/13, 2b/14 (2),	b.+ndan 8b/4, 17a/8, 19b/3,
3a/6, 3b/20, 4a/8 (2), 4a/12, 4a/13,	24b/12, 25a/15, 26b/5, 29a/19, 37a/4
4b/6, 5a/2, 5a/6, 5a/8, 5a/21 (2), 6a/2,	b.+nlar 14a/12, 15a/6, 19b/16,
6a/6, 6b/4, 7a/18, 7b/7, 7b/11, 8b/3,	38a/17
8b/18, 9a/19, 9b/15, 9b/18, 9b/21 (2),	b.+nlara 10a/4, 22a/1, 22a/4
10a/5, 10a/7, 11a/14, 11a/20, 12a/10,	b.+nları 10a/3, 39a/3
12a/17, 12a/21, 13a/6, 13b/17, 14a/11,	b.+nlarıñ 3a/21, 10a/4, 39b/4
14a/18, 14a/20, 14b/7, 14b/14, 14b/17,	

b.+nuñ 4b/8, 23b/6, 28a/7,
29a/17, 29b/10, 31a/2, 33b/4, 34b/17,
39b/7

budağ budak

b. 14b/9

bugün bugün

b. 7a/4, 10b/11, 10b/15

bulaş- bulaşmak

b.-masından 24a/12

bul- bulmak

b.-asın 38b/13

b.-duğından 28a/10

b.-dum 17a/15, 18b/10, 35a/8,
35a/9, 35a/19

b.-mam 18b/9

b.-mazsın 7a/6

b.-sa 23a/18

b.-up 12a/14

b.-ur 5b/9

bulın- bulunmak

b.-a 23a/2

b.-ması 23a/8

b.-sa 28a/9

bulmağ bulma

b. 9b/8

buluş- buluşmak, kavuşmak

b.-uñ 7a/3

bunca bunca, bu kadar

b. 4b/11

buyur- buyurmak

b.-dı 4b/4, 5b/7, 6a/7, 11b/10,
12a/5, 13a/12, 26a/15, 27a/4, 31a/4

b.-dılar 3b/2, 8a/21, 13b/14,
28a/21, 28b/4, 36a/10, 39a/13

b.-duğı 24b/16, 36b/4

b.-mışlar 28a/14, 36a/1

b.-up 11b/17, 13b/1

b.-ur 3a/18, 3a/19, 4a/12, 5b/9,
5b/12, 5b/15, 5b/18, 5b/20, 6a/4,
6a/14, 6b/8, 7b/3, 7b/11, 8a/2, 11a/20,
17b/7, 17b/8 (2), 19b/2, 26a/4, 27a/12,
28a/18, 35b/14, 37b/3

b.-urlar 2a/16, 4a/18, 8a/12,
10b/1, 13a/6, 14b/20, 38a/3

bürhān (Ar.) delil, ispat, tanık

b. u delil 1b/9

b.+ı çār-meh 1b/11

bütün bütün

b. olma- 38a/1

-C-

cāh (Ar.) mevki

mālına vü c.+ine 20a/16

cāhil (Ar.) bilgisiz, cāhil

c.+ler 29a/1

c.+üñ 36a/1

c. ol- 22a/15

cāhillik bilgisizlik, cāhillik

c. 29a/20

cā'iz (Ar.) işlenilmesine izin verilmiş,
olabilir, olur

c. 8b/4

c.+dür 28a/1, 28b/7, 31a/18

- c. olma- 20b/15
- cān** (Far.) can, ruh
- c. teslim it- 7b/9
- c.+ı 7b/10 (b.h.), 27a/18 (b.h.)
- c.+ını 4b/1
- c.+uñ vir- 27b/1, 27a/21
- c.+uñı vir- 27a/17
- cānavar** canavar
- c.+lar 12a/13
- cānib** (Ar.) taraf, yön
- c.+de 28b/6
- c.+inden 32a/5
- c.+ine 36b/8
- Cebriyye** (Ar.) beşerî irâdeyi inkâr eden bir mezhep (“Kaderiyye”nin zıttı)
- c. 16b/7
- cedd** (Ar.) ata, büyük baba
- c.+i cehd 20b/20
- c.+i cehd it- 20b/19, 20b/20, 21
- cehd** (Ar.) çalışma, çabalama
- c. it- 20b/19, 20b/20, 21
- cehennem** (Ar.) cehennem, azap yeri
- c. 8a/4, 10b/13, 12b/4, 19a/2, 32b/13, 40a/12
- c.+de 8a/17
- c.+den 38b/13
- c.+dür 19a/6
- c.+e 3b/9, 6a/1, 8a/11, 12b/1, 12b/1
- cehl** (Ar.) bilmezlik, cehâlet
- c. 31a/7
- c.+in 36a/2
- cem^ç** (Ar.) toplama, yığma
- c. it- 2a/8, 5b/5, 19a/14, 36a/3, 39b/12
- c. olun- 17a/16, 17a/18
- cemā^ç at** (Ar.) cemaat, insan topluluğu
- c. 7b/10, 13a/8, 19b/4
- c.+uñ 7b/9
- cemi^ç** (Ar.) hep, bütün
- c. 1b/2, 2b/3, 11a/1, 17b/5, 21a/21, 21b/4, 25b/3, 31b/8
- c.+si 1b/5
- cenāze** (Ar.) cenâze
- c.+sin kaldırılma- 11b/7
- c.+sinde 11b/9
- cennet** (Ar.) cennet
- c. 1b/2, 8b/6, 12b/17, 19a/1
- c.+de 7a/3, 8a/17
- c.+dür 19a/5
- c.+e 6b/6, 6b/11, 6b/13 (2), 6b/14, 6b/18, 7a/2, 7b/18, 7b/21 (2), 8a/4, 8a/5, 8a/6, 8a/11
- c.+i 5b/20 (i.e.)
- c.+ler 11b/3
- c.+uñ 11b/3
- cesed** (Ar.) ceset
- c.+uñ 11a/17
- c.+uñden 11a/19
- cevāb** (Ar.) cevap, karşılık
- c. 16a/18

c. vir- 4b/4, 6b/12, 7b/7,
28b/17, 28b/21, 29b/7, 30a/1, 31a/19,
31a/20, 31a/21, 32b/10, 35b/7

c. viril- 8a/7, 9a/1

c. virme-ñ 29b/9, 32a/2

c.+ı 15b/11 (i.e.), 18a/11 (b.h.)

c.+ın 29b/8

c.+ına 29b/12, 30b/13, 31a/2,
31a/18

c.+ında 2b/14, 10b/18, 16a/6,
18a/6, 28b/3

c.+ların 26a/15

c.+larında 8a/21, 12b/16

cevâhir (Ar.) cevâhir, kıymetli taşlar

c. 23a/10

cezâ (Ar.) ceza, karşılık

c.+sın bul- 9b/12

cihet (Ar.) yan, yön; sebep, ilgi

c.+le 37b/7

cima^c (Ar.) çiftleşme (insan hakkında)

c.+ın 16a/3

c. it- 16a/11

c. itme- 16a/12

cin (Ar.) cin

c. 34b/4

c.+lere ve şeytânlara karışma-
34b/20

c.+lerinüñ 35a/12

insi vü c.+i 3a/19

ins ü c. 25a/11, 25a/14, 40a/6

cömerdlik cömertlik, eli açıklık

c.+e 34a/1

cümle (Ar.) bütün, hep

c. 6a/2, 6a/10, 6a/13, 13b/2,
14b/14, 24b/21, 25a/15, 25a/17,
33a/12, 33b/16, 34b/18, 36a/12

c.+den 25a/3

c.+si 4b/6, 17a/16, 18b/3,
36b/11

c.+sinden 13a/8

c.+siniñ 4b/12

-Ç-

çağır- çağırmaq, seslenmek

ç.-up 14a/10, 14a/14, 26a/16,
35a/18

ç.-ur 12a/16, 14a/5, 14a/17,
14b/4

çağırıcı çağıran, melek

ç. 14a/5, 14a/10, 14a/13,
14a/17

çağırt- çağirtmak

ç.-asın 33b/12

çağırtmaq çağirtma, seslenme

ç.+dur 33b/10

çağırış- çağırışmaq

ç.-up 26a/13

ç.-urlar 26a/19

çaķ tamam, hepsi

ç. 5b/2, 38a/4

çalış- çalışmaq

ç.-dum 19a/9

ç.-up 5b/8, 15a/19

ç.-ur 19a/14	ç. 12a/8
ç.-urlarsa 25a/12	çirkin (Far.) çirkin
çalışmak çalışma	ç. 34a/4
ç. 7b/20, 28b/18	çoğalt- artırmak, çoğaltmak
ç.+dur 34a/9	ç.-ma 13a/17
ç.+la 15b/9	çok çok
ç.+sız 7b/18	ç. 3a/17, 6b/13, 13a/19, 17b/17,
çāre (Far.) çāre, ilaç	21b/15, 22b/16, 23b/11, 27b/12,
ç.+si 25b/1	29a/11
ç. ol- 29b/11	ç.+dur 6b/3, 27b/13, 31b/6,
çekiş- çekişmek	31b/8, 37a/20
ç.-memekdür 23b/2	ç.+ı 26a/20 (i.e.)
çerāg (Far.) mum	ç.+ın 37a/18
ç. 18b/12	çokluk çokluk, fazla
ç.+dur 23a/6	ç.+ında 19b/13
çevir- çevirmek	ç.+ıyla 19b/16, 19b/17
ç.+üp 35a/11	ç.+ıyladur 19b/16
çık- çıkmak; vazgeçmek; ayrılmak;	çukur çukur
yükselmek	ç. 12a/14
ç.-a 22a/1	ç.+a 12a/15
ç.-acağ 27b/15	ç.+ına 12b/4
ç.-dı 35a/3	çün (Far.) çünkü 15a/8, 30a/2
ç.-duğdan 16b/11	çünki (Far.) çünkü, şundan dolayı ki
ç.-duğlarında 11b/16	ç. 8a/6, 8a/19
ç.-ınca 26a/21	
ç.-sa 11a/19, 11a/20	-D-
ç.-up 26a/14, 31b/18	
çıkār- çıkarmak	da da, dahi
ç.-dum 21a/9	d. 11a/19, 11a/20, 25a/12
ç.-ur 22a/8	dad- tatmak
çift sürmek saban, pulluk kullanarak	d.-asın 15b/21
toprağı ekilebilir duruma getirmek	d.-masında 3b/17

d.-un 39a/1

daḥı dahi, birlikte, ile

d. 1b/2, 1b/3, 1b/4, 1b/9, 2a/7, 2a/8, 2a/11, 2a/12, 2b/2, 2b/5, 2b/11, 2b/16, 2b/19, 3b/1, 3b/2, 3b/4, 3b/5, 3b/8, 4b/9, 4b/18 (2), 5a/15, 5a/19, 5b/5, 5b/16, 5b/19, 6a/10, 6a/11 (2), 6a/12, 6a/17, 6b/1, 7b/2, 7b/8, 7b/14, 7b/20, 8a/5, 8b/3, 8b/8, 8b/14, 8b/17, 9a/12, 9a/17 (2), 9a/18, 9b/4, 9b/12, 9b/14, 9b/16, 9b/17, 10a/19, 10b/7, 10b/9, 10b/10, 10b/12, 10b/13, 10b/16, 11a/5, 11a/6, 11a/19, 11b/5, 11b/8, 12a/6, 12a/12, 12a/13, 12a/16, 12a/21, 12b/16, 12b/9, 12b/20, 13a/6, 13a/8, 13a/16, 13b/5, 13b/8, 14a/2, 14a/12, 14a/15, 14b/19, 14b/20, 15a/1 (2), 15a/5, 15a/10, 15a/13, 15a/15, 15a/16, 15a/19, 15a/20, 15a/21, 15b/3, 15b/4, 15b/11, 15b/18, 16a/5, 16a/13, 16a/18, 16a/21, 16b/1, 16b/2, 16b/10, 17a/7, 17a/14, 17a/16 (2), 17b/3, 17b/7, 17b/8, 17b/10, 18a/2, 18a/6, 18a/10, 18a/17, 18b/5, 18b/8, 18b/10, 18b/13, 18b/17, 19a/7, 19a/8, 19a/9 (2), 19b/8, 19b/12, 19b/16, 19b/19, 19b/20 (2), 19b/21, 20a/6, 20a/7, 20a/17, 20b/3, 20b/5, 20b/12, 20b/21, 21a/11, 21a/18, 21b/1, 22a/2, 22a/7, 22a/9, 22a/14, 22a/19, 22b/5, 22b/9, 22b/12, 22b/16, 23a/8, 23a/18, 23a/19, 23b/8, 23b/10, 23b/12, 24a/10, 24a/11, 24a/21, 24b/1,

24b/5, 24b/18, 24b/19 (2), 25a/19, 25a/20, 25b/5, 25b/8, 26a/13, 26a/14, 26b/12, 27a/11, 27b/12, 27b/20, 27b/21, 28b/2, 28b/20, 29a/5, 29a/6, 29a/8, 29b/5, 29b/8 (2), 29b/10, 29b/18, 30a/4, 30a/6, 30b/4, 30b/8, 30b/10, 30b/17, 31a/1, 31a/2, 31a/11, 31a/13, 31b/1, 31b/4, 31b/5, 31b/16, 32a/20, 32b/2, 32b/3, 32b/5, 32b/9, 32b/11, 32b/12, 32b/14, 32b/19, 33a/3, 33a/4, 33a/5 (2), 33a/8, 33a/9, 33a/11, 33b/3, 33b/12, 33b/20, 33b/21 (2), 34a/1 (2), 34a/3, 34a/5 (2), 34a/8, 34a/10, 34a/12 (3), 34a/16, 34a/18, 34a/19, 34b/1, 34b/3, 34b/4, 34b/15, 34b/21, 35a/3, 35a/10 (2), 35a/12, 35a/21, 35b/12, 35b/19, 36a/15, 36a/17, 36b/2, 36b/8, 36b/9, 36b/17, 36b/20, 37a/1, 37a/8, 37a/9, 37a/11, 37b/9, 37b/10, 37b/15, 38a/6, 38a/13, 38a/17, 38b/1, 38b/2, 38b/3 (2), 38b/4, 38b/12, 39a/5, 39a/15, 39a/17, 39b/4, 39b/15, 39b/17, 40a/2, 40a/4, 40a/6, 40a/10, 40a/12

dā'im (Ar.) daima, sürekli

d. 8b/17

d. ol- 2a/20, 32b/15

dā'imā (Ar.) daima, her zaman

d. 8b/10, 9a/7, 11a/4, 11a/5, 12a/11, 12a/18, 15b/5, 15b/7, 17b/6, 17b/11

dal- dalmak

d.-ma 27b/2	d.+dür 5b/8, 6a/20, 8a/1, 8b/4,
da' vā (Ar.) dava, mesele	8b/9, 11b/19, 15b/1, 15b/16, 16a/1,
d. itme- 22b/1	16a/16, 16b/19, 38a/8
dār (Ar.) ev, yurt, yer	d.+miş 13b/19
d.+ı āhīret 5b/13, 7a/5, 34a/12	dek -a kadar, e kadar
datlu tatlı	d. 14a/12, 32a/2
d.+nuñ 15b/19	delâlet (Ar.) yol gösterme, alâmet
dat- tatmak	olma
d.-mayınca 16a/16	d. it- 32a/20
datmağ tatma	delâylil (Ar.) delâlet eden şeyler (<
d. 15b/17	delâ'il)
d.+ıla 16a/9, 16a/12	d.+e 6a/10, 6a/21
dayan- dayanmak	delîl (Ar.) tanık, şahit
d.-ur 21a/14, 21a/15, 21a/16	d. 6b/3
de de	d.+dür 14b/15, 32a/21
d. 2b/7, 6b/6, 13b/2, 23b/5,	d.+e 6a/17
23b/6, 25a/15, 28a/9	d.+i (b.h.)10a/8
debret- harekete getirmek,	d.+in 6b/4
kımıldatmak	d.+i kaçıtı ^c 36a/8
d.-üp 5a/10	d. getür- 30a/1
debren- hareket etmek, kımıldanmak	d.+lerdür 6a/3
d.-üp 11b/17	bürhân u d. 1b/9
def (Ar.) öteye itme, savma	delûlik delilik
d. eyle- 12a/21	d.+den 10b/7
d. itme- 5a/9	d.+dür 10b/7
degin kadar, dek	denli kadar, gibi
d. 2b/11, 10a/13, 18a/20	d.+si 20a/10
değişdür- değiştirmek	derâhim (Ar.) paralar, akçalar
d.-esin 34a/16	d.+e 21a/15
degül değil	derece (Ar.) rütbe, miktar, basamak
	d.+lerinüñ 11b/3
	d.+leriñüz 7a/3

- d.+si 6b/19
- derenil-** bulunmak, peyda olunmak
- d.-di 12b/8
- deryā** (Far.) deniz
- d.+dan 28b/12
- devr** (Ar.) dönme
- d. it- 21b/10
- devşür-** devşirmek, toplamak
- d.-dükden 19a/15
- d.-meyesin 39b/12
- deyici** diyen, söyleyen
- d. 34b/10
- dibelek** büsbütün, tamamıyla
- d. it- 3b/12
- di-** demek, söylemek
- d. 3a/6
- d.-di 2a/5, 2b/5, 3b/3, 4b/14, 6b/20, 7a/13, 7a/18, 7b/8 (2), 7b/17, 8b/5, 8b/8, 11a/13, 13a/17, 13b/19, 14a/4, 14b/2, 14b/7, 17a/5, 17a/7, 17b/1, 18a/2, 18a/6, 18a/12, 18a/13, 27a/20, 28b/2, 28b/3, 28b/5, 30a/15, 31b/2 (2), 33a/1, 35a/11, 35b/1
- d.-diler 8a/19, 11b/18, 26a/14
- d.-diyse 37b/1
- d.-dügi 13b/1, 14a/4
- d.-dügim 17a/2
- d.-dügine 14b/15
- d.-dügini 7a/18, 24b/16
- d.-dügümüz 34a/21
- d.-dügün 15a/1
- d.-dükleri 26a/7
- d.-düm 18b/6
- d.-melerinden 37a/7
- d.-r 7a/1, 10a/9, 10a/16, 10a/20, 22b/11, 30a/6, 35a/17
- d.-rdi 31b/18, 39b/15
- d.-rler 5a/20, 12b/15
- d.-rlerdü 26b/20, 27a/2
- d.-rsen 6a/7, 15a/1
- d.-rsin 10b/17, 33a/18
- d.-rüz 6b/12, 16b/3, 22b/3
- d.-sünler 33b/15
- d.-yeler 12b/16
- d.-yince 10b/18
- d.-yü 4a/7, 5a/19, 9a/4, 12a/5, 13b/12, 22b/2, 22b/21, 31b/15, 32a/3, 33a/13, 35b/5, 36a/7, 37a/15, 38b/16
- d.-yüp 4a/9, 28b/7, 31b/21
- diken** diken
- d.+i 22a/6 (b.h.)
- dil** dil, konuşma organı
- d. 15b/4, 15b/15, 15b/19
- d.+ince 12a/16
- d.+iyle 26a/3
- d. uzat- 30b/4, 31a/13, 14
- d. uzatma- 29b/5
- dile-** dilemek, istemek
- d. 37b/20
- d.-di 7a/8
- d.-dügi 9a/2, 14a/8, 24b/6
- d.-dügiñ 9b/16, 24b/10
- d.-dügün 9b/16, 9b/17
- d.-mede 37a/4

- d.-medi 30a/4
d.-mezsın 33b/1
d.-rse 2b/12
d.-rseñ 9b/10, 9b/13, 9b/14,
26b/10, 37b/20, 39a/19
- dilemek** dileme, isteme
d. 36b/21, 37a/1, 37a/2
d.+sizin 36a/13
- dilenci** dilenci
d. 15b/9
- dilmek** kesmek, yarmak
d.+le 15a/20
- dilsüz** konuşma yeteneği olmayan
d. 38b/14
- dimek** deme, söyleme
d. 5b/10, 5b/13, 5b/15, 6a/8,
8a/4, 8a/16, 9b/6, 9b/17, 10b/2, 13a/3,
13a/12, 18b/20, 20a/3, 20a/19, 21a/4,
21a/19, 26a/18, 27a/5, 27a/13, 28a/19,
29b/13, 30a/2, 35b/18, 38a/4
d.+dür 9b/18, 13b/2, 15b/1,
29a/15
d.+le 1b/12, 2a/20, 15b/12
- dīn** (Ar.) dīn
d. 1b/11
d.+de 36b/11
d.+i 36b/6 (b.h.), 36b/12 (b.h.)
d.+lerinden 34b/11
d.+üñ 1b/8
- dinil-** denilmek, söylenmek
d.-di 4b/2, 12b/11, 32a/5,
34b/3, 35b/7
- d.-mişdür 31b/11, 36a/3,
36a/11, 39a/11
d.-ür 10b/19, 32b/20
d.-ürse 6b/11
- diñle-** dinlemek
d. 38b/12
d.-yen 34b/1
- dir^c** (Ar.) cüppe
d. ü taqvā 35a/12
- dirgür-** diriltmek, ihya etmek
d.-meden 30a/16
d.-medüñ 9a/16
- diril-** dirilmek
d. 9b/10, 9b/11, 9b/17
d.-ceklerin 20a/19
d.-mez 15b/9
d.-ürseñ 9b/11
- dirlik** yaşama, hayat
d. 20b/19
d.+in 30a/5
d.+üm 2b/10
- ditre-** titremek
d.-di 11b/11
- dīvār** (Far.) duvar
d.+e 35a/5
- doğrı** doğru
d. ol- 16a/18
d. olma- 16a/13
- dost** (Far.) dost
d. 2b/18
d.+ına 16a/3
d.+larınıñ 2b/20

dostlık dostluk	d.+si 16b/14, 31b/3, 36a/21, 39b/10
d.+ı 18b/3 (b.h.), 24a/10 (i.e.)	
dögin- dövünmek	döşek yatak
d.-mez 19a/21	d.+lerin 39a/2
d.-ür 3b/6, 19a/19	d.+lerinden 14a/19
dök- dökmek, akıtmak	du‘ā (Ar.) dua, Allah’a yakarış
d.-eñ 12b/16	d. 2b/3, 35b/8
dön- dönmek, vazgeçmek	d.+dan 2a/17
d.-di 3a/21	d. eyle- 36a/19
d.-medügi 16b/11	d. it- 28a/13, 35b/5, 36a/15, 36a/19
d.-meyesin 16b/10	d.+yı 35b/9
dönder- döndürmek	dur- durmak
d.-üñüz 10b/18	d.-up 14a/15
döndür- döndürmek	dut- tutmak
d. 40a/6	d.-ar 19a/16
d.-mezin 35b/1	d.-ar bul- 21b/9
döndürmek döndürme	d.-ması 37b/2
d.+e 25a/12	d.-up 26a/12
dört dört	duy- duymak, işitmek
d. 11a/15, 11a/19, 12a/13, 21b/8, 21b/10, 21b/11, 27b/7, 29a/20, 29a/21, 37b/1, 37b/4	d.-dıysa 35a/16
d.+den 34b/19, 38a/9, 39b/10	duydurmağ işittirmek, duyurmak, sezdirmek
d.+üñ 37a/21, 37b/1, 37b/3, 37b/5, 37b/17	d.-ı 34a/10 (b.h.)
d.+üni 27b/8	dünyā (Ar.) dünya
dört biñ dört bin	d. 9a/16, 9a/17 (2), 17b/5, 18a/8, 19a/14, 19a/15, 19b/8, 30a/5
d. 17a/8, 17a/9, 17a/10, 17a/19	d. vü āhiret 37a/3
dört yüz dört yüz	d.+da 2b/15, 4a/19, 4b/4, 4b/5, 4b/10, 4b/14, 5b/14, 5b/21, 6b/19, 7a/5, 7b/3, 7b/12, 9b/10, 9b/13,
d. 17a/6, 17a/8	
dördünci dördüncü	
d. 19b/11	

10b/21, 11b/5, 17b/2, 17b/4, 19b/7,
20a/5, 20a/20, 27a/5, 32b/4, 39b/11

d.+da iken 10b/15

d.+dan 33b/21

d.+ñ 17b/2

d.+ya 7b/5, 10b/18, 21a/15,
22b/7, 33b/16, 33b/17, 35b/19, 35b/20

d.+ya aldanma- 34a/1, 38b/9

d.+ya meyl it- 34a/4, 36a/1

d.+yı 22b/6, 22b/7, 34a/4

dünyalık mal, mülk, servet, para

d. 36b/15

dürlü çeşitli, türlü

d. 2a/3, 5a/3

d. dürlü 2a/6

d.+si 2a/10, 2a/11, 2a/13

düş düş, rüya

d.+de 4b/2, 4b/9

düş- düşmek, yere devrilmek

d.-di 7b/8, 12b/10, 12b/12

d.-er mi 32b/13

d.-meden 12a/15, 12b/4

d.-üp 2a/5

düşmān (Far.) düşman, yağı

d. 12a/19

d.+dur 20b/11

d.+ı 12a/15 (i.e.)

d. idin- 20b/12, 20b/15

d. ol- 29b/16

d. olma- 27b/6

düşmānlık düşmanlık, husumet

d. 29b/14, 29b/18

d.+ı 29b/15 (i.e.), 29b/19 (i.e.)

d. git- 29b/14

d.+ı gitme- 29b/16, 29b/20

d. it- 20b/8, 20b/15

d. ol- 29b/17

d. ü kaçrılık 27b/16

düz- düzen vermek, düzeltmek

d.-dügi 2b/6

d.-üp 39a/3

düzet- düzeltmek, tanzim etmek

d.-üp 38b/20

-E-

ecel (Ar.) ecel, hayatın sonu

e. iriş- 38b/9

edā (Ar.) yerine getirme, ödeme

e. it- 16b/16, 23b/8

edeb (Ar.) edep, terbiye

e.+i ri'āyet it- 26b/4, 5

efendi (Yun.) efendi

e. ñdür 37b/17

ef'āl (Ar.) işler, ameller

e.+ini 21b/4

e. ü aqvāl 22a/13

eger (Far.) eğer, şayet

e. 2b/12, 3a/3, 3a/5, 3b/7, 5b/1,
5b/4, 6a/13, 6b/11, 6b/18, 7b/14,
7b/15, 8a/6, 8b/20, 8b/21, 9a/16, 9b/1,
11b/1, 12a/2, 12b/20, 13a/13, 13b/9,
14b/10, 15a/4, 15b/14, 16a/10, 24a/1,
25b/3, 25b/4, 26a/21, 26b/10, 27a/2,

- 27a/15, 27a/20, 27b/1, 27b/18, 28a/15, 28a/19, 28b/7, 28b/21, 32a/7, 32a/8, 32a/10, 36a/12, 36b/3, 37b/7, 39a/19
- egerçi** (Far.) her ne kadar..., ise de
e. 2b/5, 6b/6, 15a/6, 25a/11, 25a/14
- egil-** eğilmek
e.-dümse 19b/7
- egin** arka, sırt, omuz
e.+inde 30a/6
- egri** doğru olmayan, yanlış
e. 34b/3
- ehl** (Ar.) sahip, malik
e.+i 11a/8 (i.e.)
e.+ine 4b/12
e.+i cennet 8b/18, 12b/14, 12b/16
e.+i ‘ilm 3b/13
e.+i inşâf 28b/5
e.+i meclis 33a/7
e.+i nâr 12b/14
e.+i sa‘âdet 8b/1, 8b/2
e.+i şikâdet 8b/2, 8b/3
- ekin** ekin
e. 22a/7
- ekinci** ekin eken kişi, çiftçi
e. 22a/5, 22a/6, 22a/7
e.+nüñ 22a/8
- ekrem** (Ar.) en cömert
e. ü ‘azîz 20a/6
e. ü ‘azîz ol- 20a/9
- ekser** (Ar.) en çok, genellikle
e.+dür 22a/17
- eksik** eksik, noksan
e. 29a/3
e.+leri 33a/4
- eksiklik** eksiklik
e.+in 32b/2
- eksil-** azalmak, eksilmek
e.-di 3b/3
e.-ür 3b/5
- eksilt-** azaltmak, eksiltmek
e.-ür 21a/1
- elbette** (Ar.) elbette, kesin olarak
e. 6a/1, 9b/11, 14b/11, 24a/5, 25a/9, 33b/1
- el el**
e.+e 5a/10
e.+e getir- 9a/17
e.+e girinil- “ele geçmek, yakalanmak” 8a/6
e.+i yuğaru ol- 19b/5
e.+in 5a/1, 4b/19
e.+inde 7a/5, 28a/9 (2)
e.+inden 12b/9
e.+ine 12b/8
e.+leri 19b/4
e.+lerin 35b/2
e.+ümde 19b/8
e.+ünden 12b/12
- elli elli** (50)
e. 26a/6, 26a/8
- elvân** (Ar.) renkler
e.+ı muhtelif 34b/5

- elzem** (Ar.) daha lâzım, lüzumlu
e. 4a/15
- emîn** (Ar.) emin, kendisine güvenilen kimse
e. eyle- 8a/4, 5
e. ol- 9a/9
- emir** emir (bk. emr)
e.+ler 9b/15
e.+lerde 14b/20
- emîr** (Ar.) hükümdar, sultan
e.+i (b.h.) 35a/17
- emr** (Ar.) emir, buyruk, iş buyurma
e. 16b/4
e. eyle- 8a/8, 8a/9, 13b/3, 24b/4
e. it- 9b/17, 16b/17, 23b/13, 23b/14
e. idici 9b/4
e. olun- 31a/5
e.+dür 13b/1
e.+ine 12a/10
e.+üñ 16b/9
- emür** emir (bk. emr)
e.+üñ 16b/11, 16b/14
- eñ** en, daha fazla
e. 11b/4
- enşâr** (Ar.) yardımcıları
muhâcirin ü e. 26a/8
- er** er, erkek, yiğit
e. 13a/16, 28b/1, 30b/5
e.+e 31a/11, 31a/19
e.+lerin 26a/11
- e.+üñ 22b/11, 30b/12, 30b/13, 31a/13, 31a/17, 31a/18
- ercâ** (Ar.) taraflar, yönler
e.+yı tabl-ı âvâz 11b/2
- êsâbet** (Ar.) isabet, rast gelme, yerini bulma
è. it- 28b/1, 28b/4
- esir** (Ar.) tutsak, esir
e. it- 26a/12
- esirgeyici** koruyan
e.+dür 2b/16
- eski** eski
e. 29a/11, 29a/13
- estdür-** estirmek
e.-ür 14a/1
- eşvâb** (Ar.) giyimler, giyecek şeyler
e.+dan ü bedenden 39a/1
e.+ların 33b/13
- eş** eş, hayat arkadaşı
e.+ler 30a/6
- eşâret** (Ar.) işaret, iz
e. it- 39a/9
nükteler ü e.+ler 33a/21, 33b/1
- eşcâ** (Ar.) en cesur ve yiğit
e.+lardan 2a/1
- eşek** eşek, merkep
e. 12a/7
- êşit-** duymak, işitmek
è.-en 34b/1
è.-ilmişdür 11b/9
è.-ürse 23b/17
è.-diler 11b/8

è.-diyse 18a/11	e.+kisi 6b/15, 10a/15, 37b/5
è.-dügi 28a/18	e.+üñ 2a/7
è.-düklerinden 14a/7, 14a/11, 14a/19	evvelā (Ar.) ilk olarak
èşitmek duyma, işitme	e. 7b/3
è. 11b/5	ey ey, hey
eşkal (Ar.) eşkal, biçimler	e. 2b/17, 2b/18, 3a/7, 3b/14, 4b/17, 5b/4, 7a/4, 7a/21, 7b/10, 9a/10, 9b/21, 10a/16, 10b/6, 10b/19, 11a/3, 12b/20, 13a/21, 14a/10, 14a/14, 14a/17, 14a/21, 14b/3, 14b/16, 15a/10, 16a/14, 17b/15, 21b/12, 24a/16, 25b/16, 26a/1, 27a/15, 27a/17, 27b/3, 35a/18, 38b/11
e.+i muhtelif 34b/5	eyit- söylemek, konuşmak
ev ev, hane	e.-di 4b/12, 7a/17, 7b/6, 10a/12, 12b/13, 14b/7, 26b/8, 26b/10, 28a/17, 35a/6, 35a/8, 35a/18, 35b/2, 35b/7
e. 12b/4, 33a/16, 33a/21, 33b/2	e.-diler 4b/10
e.+de 33a/16	eyle öyle
e.+i 31b/16 (i.e.), 33a/15 (i.e.)	e. 12a/12, 14a/19, 16b/7, 19b/1, 19b/17, 21b/20
e.+iñce 38b/7	eyle- eylemek, kılmak, yapmak, etmek
e.+inden 31b/18	e.-düm 35b/9
e.+ine 31b/19	e.-rūñ 9b/4
evet evet	e.-se 27b/4
e. 27b/18	eylemek yapma, eyleme
evkāt (Ar.) zamanlar	e. 4b/15
e.+ümi 21a/8	eylük iyilik
evlād (Ar.) çocuklar	e. 9b/5
e. 19b/17	eyü iyi
evli evlenmiş olan (kadın veya erkek)	e. 6a/2, 10b/18, 22b/20
e. ol- 28a/16	
evşāf (Ar.) sıfatlar, vasıflar, nitelikler	
e. 31a/15	
evvel (Ar.) ilk, önce	
e. 7b/12, 10a/12, 14b/5, 20b/3, 27a/8	
e.+i 14a/5 (i.e.), 16b/6 (i.e.), 27a/18 (i.e.)	
e.+ki 14a/9, 18a/14, 30a/11	
e.+kilerüñ 17a/16	

eyyām-ı bîz (Ar.) her Arabî ayının on ikinci, on üçüncü, on dördüncü ve on beşinci günleri	f. 17b/5
e. 32a/1	
ezdür- ezdirmek	fâ'ide (Ar.) fayda, kazanç
e.-mesün 37a/16	f. 18a/14, 18a/7, 19b/11, 20a/11, 20b/6, 20b/17, 21a/13, 28b/14, 30b/17
ezel (Ar.) başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik	f.+ler 18a/7, 18a/12, 21b/9, 21b/10, 21b/11, 21b/15
e.+i āzālda 20b/2, 25a/8, 25a/13	f.+lerde 18a/10
	f.+lerden 18a/13, 18b/14, 19a/12, 19b/11, 20a/11, 20b/6, 20b/17, 21a/12
-F-	f.+lerin 9a/17, 19a/14
	f.+si 8a/7, 9b/9, 10a/4, 10a/5, 10a/8
fācîr (Ar.) günahkâr, rezil, kötü huylu	f.+sinden 27b/13
f.+üñ 36a/2	f. bul- 4b/14
fahrlan- övünmek	f. it- 2a/11, 10a/1, 10a/3, 36b/15
f.-ur 19b/14	f. itme- 2a/13, 2a/17, 3a/12, 4b/7, 4b/13, 5a/15, 5a/11, 14b/15, 38a/20
fahrlanmek övünme	f.+si olmaya 15a/16, 17
f. 9a/18	f.+si olmayan 32b/5
fakîr (Ar.) yoksul, parasız	f.+si olmazdı 13a/2
f. alıkor 13a/19	f. virme- 5a/14
f. ol- 13a/20	fâ'idelen- faydalanmak
f.+e 19a/21, 19b/1, 19b/2	f.-ürler 11a/11
f.+üñ 19b/4, 19b/5	fâ'idelendir- faydalandırmak
fakr (Ar.) fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık	f.-medi4a/19
f. 24b/21	fâ'idesüzlük faydasızlık
fakrılık fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık	f.+de 12a/4
f.+ı 24a/13	fâriğ rahat
fāl (Ar.) uğur	
f. ol- 23b/19	
fâni (Ar.) ölümlü, geçici	

- f.+dur 4a/9
f. ol- 4a/10, 23b/9, 37b/2
- farz** (Ar.) gerekli, lüzumlu
f. it- 6a/18
f. ol- 10b/8, 39b/6
f.+ı ‘ayn “Allah’ın teker teker her müslümanın yerine getirmesi lâzımgelen emri” 39b/2, 3, 39b/5
f.+ı kifāye “Allah’ın bir kısım Müslümanların yerine getirmesiyle, diğerlerinden sâkit olan emirleri” 39b/2
f.+u ‘ayn 39a/21
- fāsık** (Ar.) sapık, kötülük eden
f. 36a/17
- fāsīd** (Ar.) kötü, yanlış
f. ol- 36a/11, 36a/12 (2)
- faşih** (Ar.) âşikâr, açık
f.+leri 29b/8
- fazā’il** (Ar.) faziletler, güzel nitelikler
f.+i nefis 4a/3
- fazilet** (Ar.) iyilik, iyi huy, erdem
f.+inden 32a/3
- fażl** (Ar.) iyilik, erdem, fazilet
f. u kerem 6b/6, 39a/7
f.+ıyla 8a/6, 8a/10
f.+ıyla vü keremiyledür 8a/1
f.+um 7a/2
f.+uñı 10a/17
kerem ü f. 6b/12
- fedā** (Ar.) gözden çıkarma, feda etme
f. kııl- 24b/4
- feh̄m** (Ar.) anlama, anlayış
f. it- 17b/18
- feh̄vā** (Ar.) anlam, anlamlı söz
f.+sınca 33b/7
- felāsife** (Ar.) filozoflar, dinsizler, düşüncesiz yaşayanlar
f.+nüñ 4a/11
- fenā** (Ar.) yok olma, yokluk
f. bul- 19a/19
- ferāğa bırak-** işten el çekmek, bir şeyle meşgul olmamak
f.-a 33a/8
- ferah** (Ar.) sevinç
f.+ından 11b/14
- ferā’iz** (Ar.) farz, Allah’ın emri
f.+den 6a/19
- ferāyiz** (Ar.) farz, Allah’ın emri
f. 39b/3
f.+i 39b/3 (i.e.)
- fermā** (Far.) emreden, âmir
e. it- 11b/16, 17
- fersah** (Ar.) üç millik bir uzunluk ölçüsü
f. 23a/14
- feryād** (Far.) yardım istemek, bağırarak
f. it- 7b/5, 6, 7b/8
f. itme- 12a/20
- fesād** (Ar.) bozukluk, kötü düşünce
f.+dur 36b/11
f.+ı 22a/16 (i.e.)
f. u kabāyih 38a/12

fışk u f. 12a/11

fetvā (Ar.) müftü tarafından verilen şer'î hüküm veya karar
f. 2a/21
f.+ya 36b/5

fıkh (Ar.) şeriat ilmi, fıkıh
f. 38a/17

fırşat (Ar.) uygun zaman, elverişli durum
f. 7a/5
f.+ı ğanîmet bil- "çıkan fırsattan en iyi biçimde yararlanmak"
10b/15, 16

fışk (Ar.) isyan etme, hak yoldan çıkma
f.+da 37a/15
f. u fesād 12a/11
f. ü ma' şiyet 37a/12

figān (Far.) ızdırap ile bağırıp çağırma
f.+a düşür- "ağlatmak" 33a/9

fıkr (Ar.) fikir, düşünce, niyet
f. 2a/20
f. eyle- 2a/5, 7b/5, 9b/18, 11a/16, 17, 17b/18, 18b/5, 19a/17, 20a/3, 21a/3, 21a/19, 32a/4, 38b/12, 13, 39a/9
f.+i gönli 2a/5
f. it- 10b/17, 20a/17, 18, 20b/10
f. itdüm ise 20b/1, 20b/13, 21a/6
f. itdür- 32b/4, 32b/6

f. itme- 30b/9, 30b/10

fi'l-hāl (Ar.) bu anda, hemen, şimdi
f. 7b/8, 35a/4

firdevs (Ar.) cennet, uçmak
f. 5b/20
f.+i a' lā 7b/10

fuḳarā (Ar.) fakirler, yoksullar
f.+ya 19b/9
f. vü miskînler 37a/11

furḳān (Ar.) Kur'ân-ı Kerîm
f.+da 21b/6

fülân (Ar.) herhangi bir şahıs, biri
f. 13a/17, 16a/6

-G, Ğ-

ğāfil (Ar.) gafil, ilerisini düşünmeden hareket eden
ğ.+i 32b/19 (b.h.)
ğ.+ler 14a/17
ğ.+lerden 14a/20

ğāfillik gafillik
ğ.+ı 32a/20 (i.e.)

ğaflet (Ar.) gafillik, dikkatsizlik
ğ. 6b/2, 32b/16, 32b/17, 32b/19
ğ.+de 38b/9
ğ.+e 14b/5
ğ.+inden 33b/17
ğ.+le 15b/4, 15b/5

galebe (Ar.) galip gelme, üstünlük
ğ. eyle- 5a/18

ğālib (Ar.) galip, galebe eden

- ğ. kı1- 11a/4
ğ. ol- 15a/19, 28a/7
ğ. olma- 3b/9
- ğanīlik** bolluk, zenginlik
ğ. 24a/14
- ğaraż** (Ar.) hedef, gaye
ğ. it- 20b/8
ğ.+1 nefsin 28b/9
- ğasb** (Ar.) zorla alma, kapma
ğ.+1a 15a/9
- ğāyet** (Ar.) ūzre
ğ. 23a/8, 35a/2
- ğayr** (Ar.) gayrı, başka, diğeri
ğ. 39b/2
ğ.+1 6b/4, 10a/3, 12b/21,
17a/12, 17b/19, 20b/14, 28b/21,
29b/15, 29b/17, 31a/21, 31b/4, 38a/15,
39a/20, 39b/2
ğ.+1da 3a/15, 33a/11
ğ.+1daki 16a/21
ğ.+1dan 21a/12
ğ.+1lar 39a/2
ğ.+1lara 38a/7
ğ.+1lardan 39a/2
ğ.+1larıdur 27b/17
ğ.+1ında 5a/13
ğ.+1nuñ 28a/5
ğ.+1ya 5a/13, 10a/20 (2),
10a/21
- ğazāb** (Ar.) hiddet, öfke
ğ. 9a/20 (2)
ğ. it- 32a/17
- ğ.+1ın yut- 22a/3
- geç-** geçmek, aşmak; zaman olarak geçmek
g.-dūgin 10b/16
g.-dūkçe 3b/4, 3b/5
g.-dūkde 3b/5
g.-e 3b/8
g.-en 3a/6, 10b/16, 33a/12
g.-er 3b/4, 19a/19
g.-er mi 32b/13
g.-mez 38b/7
g.-mezdi 14b/11
g.-se 3a/15
g.-üp 3a/16, 3b/3, 6b/18
- geçür-** geçirmek; vakit geçirmek
g.-di 32b/4
g.-diyse 3b/7
g.-ürlerdi 23a/15
- gel-** gelmek
g. 7b/9, 27a/21
g.-diler 26a/13
g.-dūkde 4b/6
g.-dūklerinde 26a/16
g.-eli 7b/5
g.-en 6b/15
g.-iyorsun 10b/20
g.-mesin 35a/15
g.-üp 12a/17
g.-ür 38b/16
- geñ** geniş, büyük
g.+dūr 8b/21
- gerçek** gerçek, hakiki

g. 6b/12, 15b/9, 27a/2
g.+dür 20a/8

gerçi (Far.) her ne kadar, ise de

g. 9a/2, 23b/5, 30b/20

gerek gerekli, lâzım olan

g. 5b/8 (2), 5b/17 (2), 7a/15
(2), 8a/10, 8a/11, 8b/10 (2), 9b/11 (2),
23b/19 (2), 24b/20 (5)

g.+dür 11b/20, 19b/1, 31a/3,
36b/4

getür- getirmek

g. 24b/8

g.-dügi 14b/14

g.-memekdür 24b/7

g.-üp 6a/4

g.-ür 12a/8, 14a/3

gez- gezmek, dolaşmak

g.-ersen 27a/16

ğınā (Ar.) zenginlik, bolluk

ğ. 24b/20

ğıybet (Ar.) dedikodu yapma,
çekiştirme

ğ. ü mesāvī it- 20a/13

gibi gibi, kadar

g. 2b/5, 4a/2, 4b/8, 12a/3 (2),
14a/4, 14a/19, 14b/13, 15b/20 (2),
16a/16, 16b/11, 18a/20, 18b/1, 21a/16,
22a/1, 22a/3, 22a/4, 22b/15, 22b/16,
23a/2, 23a/18, 25b/8, 27a/6 (2),
28b/20, 29a/15, 29a/17, 29b/10, 30a/9,
30a/11, 30b/1, 30b/2, 30b/7, 31b/13,

33b/13, 34b/1, 34b/11, 34b/17, 37b/14,
38a/18, 39a/3, 39a/20, 39b/4, 39b/5

g.+dür 5a/11, 10a/21, 11a/14,

11a/15, 12a/5, 28a/8, 28b/16, 28b/18,
29a/2, 29a/3, 33b/4, 39b/7

g.+lere 9a/18, 38a/17

g. midür 11a/18 (2), 11a/19 (2)

gice gece

g. 4b/8, 12a/9, 13a/18, 13b/2,
14a/9, 14b/8, 26a/9, 35a/17, 38b/6

g.+de 13a/17, 13a/19, 23a/10

g.+ler 9a/10

g.+lerde 9a/13, 9a/14, 13a/14

g.+leri 9a/10, 9a/16, 9b/2

g.+nüñ 13a/13, 14a/5

g. vü gündüz 12a/11, 38b/8

git- gitmek

g.-e gide 3b/6

g.-ecek 11a/7

g.-er 3b/4, 3b/5

g.-erken 12a/14

g.-erlerdi 26a/9

gider- gidermek

g.-mez 8a/4, 8a/5

gidici giden

g. 21b/17

gir- girmek, dahil olmak

g.-er 6b/13

g.-erler 6a/1, 12b/1

g.-mezler 12b/1

g.-üñ 7a/2

g.-üp 18b/4, 31b/19

girmek girme	g. 15b/5, 26a/3, 28b/16, 32a/20
g. 8a/6	g.+i 24a/11 (2) (i.e.), 32b/16
girü geri, geri taraf	(i.e.)
g. dön- 10b/19, 11a/1	g.+i şāfi ol- 24a/11
git- gitmek	g.+inde 3b/21, 32b/14, 39b/21
g.-di 4b/12, 35b/5	g.+inden 21b/21
g.-meden 6b/17	g.+ini 32b/17
g.-se 3a/14	g.+ümden 21a/9
gitmek gitme	g.+üñ 15b/5, 15b/9, 24b/10,
g. e 6a/13	25a/20
giyecek giyecek, giysi, elbise	g.+üñ darılma- 37b/9, 37b/14
g. 15a/6	g.+den 6a/10, 6a/16
g.+lerde 15a/10	g.+leri 18b/15, 29a/1
gizle- gizlemek, saklamak	g.+lerinde 3b/18, 34a/12
g.-düm 26b/17	g.+lerüñüze 39a/17
gizli gizli	gör- görmek
g. 23b/15 (2), 34a/15	g. 35a/12 (2)
g.+de 23a/20	g.-diler 4b/10
göç- göçmek, göç etmek	g.-diyse 35a/5
g.-üp 12b/4	g.-dügüñ 33a/20
gögercin güvercin	g.-düm 10a/10, 18a/16, 18b/15,
g. 14b/8	19a/2, 19a/14, 19a/17, 19b/13, 20a/12,
g.+ler 14b/11	20b/7, 20b/18, 21a/14, 35a/20
gökçek güzel, hoş, sevimli	g.-düm ise 20b/9, 21a/2, 21a/18
g. 22b/18, 24b/5 (2), 38b/4	g.-dümse 18b/18
g. idici 22b/13	g.-dünse 33a/17
g. itme- 29a/4	g.-enler 33b/14
g.+leri 29b/8	g.-meden 35b/2
g.+rek it- 24b/1	g.-meyesin 34b/21
gönder- göndermek, yollamak	g.-se 12a/14, 12a/16
g.-di 7a/11, 26a/7	g.-señ 33a/15
göñül gönül	g.-üñ 7b/13

- g.-ürsin 27a/16
- göre** nazaran, bakılırsa
g. 7a/2, 7a/3, 36b/5
g.+dür 10b/9, 36b/4
- görici** gören
g. 22b/18
g.+lere 22b/9
- görmek** görme
g. 35b/12
g.+dür 25b/2
- görünil-** görülmek
g.-di 35b/6
- görünü-** görülmek (bk. görünil-)
g.-di 4b/2
- göster-** göstermek
g. 35a/7
g.-em 27a/5
g.-esin 34a/4, 34a/18, 34a/19
g.-memege 35b/4
g.-meye 19b/2
g.-üp 36b/9
- gösteril-** gösterilmek
g.-dükde 28b/19
- göstermek** gösterme
g. 28b/16
g.+e 35b/3
g.+le 10a/17
- gövde** gövde, insan bedeni
g.+ler 11a/14
- gözet-** gözetmek
g.-e 19a/6
- göz** göz
- g.+lerüñ 9b/7, 9b/9, 37a/8
- ğul** (Ar.) hortlak
ğ. 34b/4
ğ. ü şeytân 34b/8
ğ.+dur 34b/3
- gussalan-** kaygılanmak, kederlenmek
g.-a 32b/12
- güyâ** (Far.) sanki, diyelim ki
g. 10a/21
- güç** güç, kuvvet, zor
g. 15a/5
g. ol- 30b/5, 30b/7, 30b/8,
30b/9, 30b/10
g.+i yet- 6a/13, 25b/4
g.+i yetme- 37a/14
g.+leri yetme- 25b/8, 9
g.+üñ yet- 27b/11
- gün** gün
g. 2a/4, 3a/21, 3b/4, 3b/6, 7b/4,
7b/5, 10a/19, 18a/2, 35a/2, 38b/6
g.+de 7b/6 (2)
g.+den 26a/2
g.+i 10b/17 (i.e.)
g.+inde 2a/11, 2a/13, 40a/3
g.+ler 33a/12
g.+lerde 35a/2
g.+lerden 18a/2
g.+leri 10b/16, 15a/5 (2), 15a/8
(2), 15a/9
- günâh** (Far.) dînî suç
g. 37a/15
g. it- 7b/6, 8b/21, 33a/5

- g.+a 16b/10
g.+dan 33b/21
g.+dur 8b/7, 34b/1
g.+ı 27b/13 (i.e.)
g.+lar 7b/7, 40a/5
g.+lardan 8b/6
g.+ları 40a/3
g.+ların 9a/3
g.+larumuzu 40a/5
- günāh-kār** (Far.) günahkâr, günah işleyen
g. 15a/7
- gündüz** gündüz
gice vü g. 12a/11, 38b/8
- güzel** güzel, hoş
g. 5b/19, 13a/13, 14b/7, 21b/2, 22a/8, 33b/15
- H, Ĥ, Ħ-**
- ḥabāiṣ** (Ar.) kötü şeyler, kötülükler
ḥ.+den 38a/13
- ḥaber** (Ar.) haber
ḥ. 16a/5
ḥ. vir- 7a/11, 7a/12, 32a/3, 33a/21, 33b/2, 33b/2, 3
ḥ. virme- 26b/11, 26b/14, 33b/6
- ḥaberdār** (Ar.) haberli
ḥ. 4b/3
ḥ. kı1- 33a/4
- ḥacc** (Ar.) İslâm'ın beş şartından biri, hac
ḥ. 4b/11, 6a/13, 39b/4
- ḥācet** (Ar.) istek, dilek
ḥ.+dür 8a/7
ḥ.+ümi 2b/9
ḥ.+üñ 3a/4
- ḥācetleşmek** hacetleşme
ḥ.+e 23b/3
- ḥadd** (Ar.) sınır, derece
ḥ.+en geç- 33a/5
ḥ.+in geçme- 32a/18
- ḥadem** (Ar.) hizmetçiler, odacılar
ḥ. ü ḥaşem 19b/13
- ḥadiṣ** (Ar.) hadis
ḥ. 17a/8, 17a/9, 17a/11, 17a/14, 17a/17, 17a/18 (2)
ḥ.+den 17a/12, 17a/19
ḥ.+i 17a/13(b.h.)
ḥ.+i şerif 3a/1, 2, 6a/4, 6a/6, 7, 8b/3, 8b/18, 13a/5, 13a/14, 17a/12, 17a/20, 17b/16, 30a/7
ḥ.+ten 17a/10
- ḥafiflendür-** hafiflendirmek, ağırlığımı azaltmak
ḥ. 40a/5
- hafta** (Far.) birbiri ardınca gelen yedi günlük dönem (< hefte)
h. 3b/4, 32a/1, 38a/16, 38a/21, 38b/18
h.+dan 32a/2, 38a/15, 38b/15
- ḥaḳīqat** (Ar.) gerçek

- h.+de 9b/17
 h.+i it- 8b/8
 h.+leri 30b/21
hakiki (Ar.) gerçek, doğru
 h. 37b/16
hakir (Ar.) değersiz
 hor u h. 12a/12
hakik (Ar.) doğruluk, adalet, ait olan
 h. 28a/6, 28b/6, 28a/11
 h. cell ü ‘alā 3a/19, 27a/3
 h. sübhāne vü te‘ālā 26a/17
 h. te‘ālā “Allah” 7a/10, 7b/7,
 12a/4, 12a/20, 18b/18, 19a/20, 28a/18,
 32a/17, 36a/16
 h.+dan 32b/9, 36a/2
 h.+dur 19a/7, 20a/8
 h.+ı 16b/13 (i.e.), 27b/20
 (b.h.), 27b/21 (b.h.)
 h.+ı Sübhāne 13a/6
 h.+ı-çün 10a/9
 h.+ında 6a/7, 13a/11, 27a/4,
 34b/2
 h.+ındadır 26b/19
 h.+la 37b/18
hāl (Ar.) durum, şimdiki zaman
 h. 9b/10, 11a/16, 15b/17
 h.+de 2a/9, 5a/6, 24a/14,
 33a/20, 33b/2
 h.+i 4a/13 (i.e.), 15b/15 (b.h.),
 31a/1 (i.e.), 32b/8 (i.e.), 32b/11 (i.e.),
 33a/17 (b.h.), 33b/4 (i.e.)
 h.+in 7a/9, 19a/17, 21a/2
 h.+ini 2a/4
 h.+ümüz 8a/19
 h.+üñ 4b/3, 12b/3
 h.+üñden 12a/2
 h. u nişān 29b/11
 h. ü şān 15a/11, 18b/5, 30b/12,
 30b/20, 31a/17, 33b/4, 34b/7, 34b/13,
 39a/8
halāş (Ar.) kurtulma, kurtuluş
 h. bul- 6a/1
 h. itme- 10b/14
 h. ol- 4a/5, 25b/1
 h. um- 4a/10
halāyık (Ar.) mahlûklar, insanlar (<
 halâik)
 h.+dan 19a/13, 19b/15, 19b/19
 h.+ı 18b/15 (b.h.), 21a/18 (b.h.)
 h.+uñ 21a/2
hāl-bu-ki (Ar.-Far.) öyle iken, hakikat
 şudur ki, şu kadar var ki
 h. 10a/18, 10b/4, 14b/4,
 14b/13, 33a/16, 36b/16, 37b/16
hāl-bu-kim (Ar.-Far.) öyle ki
 h. 14b/9
hālet (Ar.) hâl, durum, nitelik
 h.+e iriş- 15b/13
 h.+e irişme- 15b/14
hāli (Ar.) boş, تنها
 h. olma- 28b/13
halife (Ar.) halife
 h.+si 22a/12
halık (Ar.) yaratma, yaratılma; insanlar

h. 19b/13, 20a/19, 20b/9, 24b/8, 25b/5, 27b/21, 28b/12 (2), 31b/14, 33a/11, 34b/8, 37a/16, 37b/20, 38a/1

h. it- 14a/1

h. itme- 20a/20, 20b/3

h. olın- 12a/8, 12a/9

h.+a 6a/10, 18a/14, 18a/16, 24b/10, 26a/17, 31a/5, 31b/9, 31b/11, 33a/3, 33a/5, 33b/13, 34a/3, 34a/5, 34a/10, 34a/18

h.+a qarışma- “toplum içine çıkmamak” 24a/20

h.+dan 37a/18

h.+ı 20a/12 (b.h.), 20b/7 (b.h.), 24b/6 (b.h.), 25b/2 (b.h.), 25b/4 (b.h.), 25b/8 (b.h.), 25b/10 (b.h.), 25b/13 (b.h.), 25b/14 (b.h.), 28b/1 (b.h.), 32a/8 (b.h.), 33a/3 (b.h.), 33a/4 (b.h.), 33a/8 (2) (b.h.), 33b/10 (b.h.), 33b/11 (b.h.), 34a/13 (b.h.), 34a/14 (b.h.), 34b/3 (b.h.), 34b/4 (b.h.)

h.+ı çağır- 33b/21

h.+la 24a/21, 24b/1, 24b/5

h.+uñ 18a/16, 18b/18, 19a/17, 19b/19, 20a/9, 20a/15, 24b/8, 25a/19 (2), 25a/21, 25b/3, 25b/11, 31b/12, 34a/7, 34a/12, 34a/15, 34a/16, 34b/11, 37a/7

halvet (Ar.) yalnız kalma, tenhaya çekilme, تنها yer

h.+de 28b/11

hamākat (Ar.) ahmaklık, beyinsizlik, bölülük

h. ol- 30a/11

haml (Ar.) yükleme

h. it- 30b/19

hamle (Ar.) hamle, saldırma

h. it- 5a/9

hāne (Far.) ev

h.+i teslim eyle- 11b/6, 7

hā'in (Ar.) hıyânet eden, nankörlük eden

h.+leridür 35b/21

harāblık haraplık, viranlık, perişanlık

h.+ı 32a/20 (i.e.)

h.+ın 36b/20, 37a/1, 37a/4

harām (Ar.) dince yasaklanan şey

h. 36a/7

h.+a 20b/21

h.+dur 15a/10, 25b/20, 28b/9, 35a/9 (2), 35a/19, 35a/20

h.+ı 36a/8 (b.h.)

h. eyle- 12b/17

h. kııl- 9a/12, 13

h. mıdur 35a/21

h. yi- 36a/5 (2)

harāret (Ar.) sıcaklık

h.+i 5a/17 (i.e.)

harc (Ar.) vergi, bir gider için kullanılan madde, masraf

h. et- 37a/14

h. etme- 37a/15

h. eyle- 2a/8, 8b/17

- h. it- 37a/12, 13
- hareket** (Ar.) hareket, tavır, gidiş
- h. eyle- 11b/17
- h. it- 21a/4
- h.+i 11b/13 (i.e.)
- hāriş** (Ar.) son derece hırslı olan
- h. it- 10b/12
- h. ol- 18b/16
- has** katışıksız, saf
- h. 5b/12
- hased** (Ar.) kıskançlık, çekememezlik
- h. it- 20a/16, 20b/4, 30a/8
- riyā vü h. 27b/16
- hāşıl** (Ar.) hasıl olan, çıkan, biten, türeyen
- h. eyle- 3a/6
- h.+ı 22a/9 (i.e.)
- h.+ı vü pākı 14b/16, 17
- h. it- 2a/1, 2, 9a/17, 16b/18, 18a/12
- h. ol- 16b/21, 19b/10, 25a/21, 26b/3, 27a/8, 33b/17, 36b/10, 38a/7
- h. olma- 5a/21
- h.+umı 19b/7
- h.+uñ 9b/21, 18a/5
- haşm** (Ar.) düşman
- h.+inuñ 28a/6
- h.+laruñdan 16b/12
- h. bilme- 28a/10, 11, 28a/12
- h. ü tevābi‘ 18b/1
- haşlet** (Ar.) insanın huyu, tabîatı, mizâcı
- h. 26b/3
- hasretlen-** hasret kalmak, özlemek
- h.-eler 33a/11
- haste** (Ar.) hasta
- h. 28b/17
- h.+nuñ 29a/7
- h.+ye 28b/19, 29a/6
- h. ol- 29a/2, 35a/14
- hastelik** hastalık
- h. 28b/19, 29a/11, 29a/15, 30a/11 (2), 31a/8
- h.+i 29a/20 (i.e.), 31a/7 (i.e.)
- h.+in 28b/16, 28b/18
- h.+ine 30a/12
- haşem** (Ar.) maiyet
- hadem ü h. 19b/13
- hatun** kadın, hatun
- h. 28a/17
- h.+a 28a/19
- h.+lara 28a/15
- h.+larınuzuñ 28a/15
- haṭā’** (Ar.) kabahat, suç
- h. eyle- 28a/17, 28b/1
- h. it- 28b/4
- h.+dan 28a/12
- h.+nuñ 22b/7
- h.+sın bil- 23b/5
- hāṭır** (Ar.) zihin, gönül, hâl
- h.+ın şor- 35a/14, 15, 35b/9
- h.+ına getür- 23b/7
- h.+ların gözet- 36b/9

ḥauş (Far.) gözün bir noktaya odaklanması yağın ü h. 22b/21	ḥ.+laruñ 11a/15
ḥavf (Ar.) korku, korkma ḥ. eyle- 9a/7, 8 ḥ.+ını 34a/12 ḥ.+ını bırak- 34a/12	ḥāzır (Ar.) hazır, huzurda olan ḥ. ol- 7b/9 ḥāzır-la- hazırlamak ḥ.-r 39b/14, 39b/20 ḥāzır-ı-lan- hazırlanmak ḥ.-ması 15b/7 ḥ.-sun 3b/9
ḥayr (Ar.) iyi, faydalı ḥ. 5b/8, 5b/17, 9b/11, 24b/20, 25b/3 ḥ.+a 7b/16 ḥ.+dan 25a/8, 37b/19 ḥ.+ı 3b/8 (i.e.) ḥ.+ıñuz 7b/13 ḥ. idi 26b/2 ḥ.+lar eyle- 4b/10 ḥ.+umla 10b/4 ḥ.+uñuz 7b/13, 7b/14	hazıne (Ar.) devlet malının saklandığı yer, hazine h.+sindedür 19a/20 ḥazret (Ar.) hazret, büyüklerin isminin önüne getirilen itibar ifadesi ḥ.+i 4a/11 (i.e.), 4a/19 (i.e.), 6a/18 (i.e.), 7a/1 (i.e.), 7a/8 (i.e.), 9a/2 (i.e.), 10a/9 (i.e.), 10a/14 (i.e.), 21a/20 (i.e.), 25a/6 (i.e.), 26b/11 (i.e.), 29b/21 (i.e.) ḥ.+in 26a/17 ḥ.+ine 2a/21, 7a/7, 21a/10, 21b/1, 26a/13 ḥ.+inüñ 3a/11, 8b/19, 9a/1, 11b/11, 12b/21, 13b/5, 13b/8 ḥ.+i şeyḥ 6b/1 ḥ.+leri 2b/13, 2b/9, 3a/18, 3b/2, 4b/4, 6a/14, 10a/6, 11a/20, 14b/14, 18a/1, 18a/11, 27a/6, 27a/19, 31b/1, 32b/20, 37a/21 ḥ.+lerinden 35b/14 ḥ.+lerinüñ 1b/8, 1b/15, 11b/14, 18a/6, 36b/4
ḥayrān (Ar.) hayran olan ḥ.+um 14b/12	
ḥayrāt (Ar.) hayırlı işler ḥ. 19a/20 ḥ.+dan 39a/16	
ḥayret (Ar.) hayret etme, şaşma, şaşırma ḥ.+i yi- 30a/8	
ḥayvān (Ar.) hayvan ḥ. 11a/18, 21a/4 ḥ.+dan 12a/21, 12b/2 ḥ.+lar 12a/3, 12a/5, 12a/6, 12b/1, 14b/13 ḥ.+lardan 12a/2, 12a/12	ḥazz (Ar.) hoşlanma, zevk alma

- h.+1 nefsāni 28a/7
- hediyye** (Ar.) armağan
h.+lerin 37a/2
- helāk** (Ar.) mahvolma, ölme
h. it- 34b/4, 37a/18
h. ol- 12a/19
- helāl** (Ar.) helâl
h. 35a/10, 35a/21, 36a/3, 36a/8
h.+den 36b/5
h.+dendür 36b/3
h.+dür 36a/7, 36b/5
- hem** (Far.) hem, daha
h. 16a/8
- hemān** (Far.) hemen,şimdi
h. 4b/14, 7b/5, 8a/9, 8b/10,
9a/7, 10a/3, 10a/8, 10b/21, 17b/5,
23b/20, 26b/17, 28b/6, 30a/6, 33b/2,
34b/1
- hep** hep, hepsi, tamamı
h. 26a/9
- her** (Far.) hep, bütün
h. 2a/1, 2a/3, 3b/4, 5b/9 (2),
5b/16, 6b/4, 7a/9, 8a/21, 10a/19,
11a/8, 12a/6, 15b/18, 17b/13 (2),
18a/16, 19a/13, 19a/4, 20a/20, 20b/18,
21a/14, 22a/17, 22a/18, 22b/1, 22b/7,
23b/5, 23b/17, 24a/14, 24b/19, 25a/17,
27a/16, 27b/15, 28b/6, 29a/6, 29b/7,
29b/14, 30a/6, 30b/18, 31b/18, 34a/21,
37b/18, 39b/5, 39b/18
- hesāb** (Ar.) hesap, sayma
h. 7b/3
- h.+a gel- 6b/3
- hesablan-** hesaplanmak
h.-mañuzdan 7b/3
h.-suñ 7b/3
- hevā** (Ar.) heves, istek; sevgi,
hoşlanma
h.+sın 19a/6
h.+ya vü ārzū-yı nefse 3b/16
h.+yı nefis 18b/15
ārzū vü h. 3b/18
nefs ü h. 18b/21
- havāyic** (Ar.) ihtiyaçlar, lüzumlu,
gerekli şeyler
h.+ine 39b/17
- hıfz** (Ar.) saklama; ezberleme
h. eyle- 22a/4, 40a/3
h. it- 19a/16, 24b/16
h.+1 edeb 26b/2
- hiç** (Far.) hiç, yok denecek kadar az
h. 4b/11, 13a/3, 13a/4 (2),
16b/13, 20b/4, 25b/8, 26b/11, 29b/19,
37b/14, 38b/18
- hiçbir** hiçbir
h. 37b/21
- hıdmet** (Ar.) iş, hizmet; iş görme
h. it- 17a/6, 17a/9
h.+de dur- 12a/7
- hikāyet** (Ar.) hikāye, masal, anlatma
h. 17a/4
h.+den 17a/3, 17b/18, 21b/14,
35b/10
h.+i 17b/19 (b.h.)

- h.+inde geç- 8b/12
h.+inden 21b/15
h.+iyle 21b/14
h.+le 17a/2
h. olun- 3a/20, 7b/4, 16a/1,
28a/13
h. ü âyet olun- 31b/13
- hılâf** (Ar.) karşı zıt
h. 38a/17
- himmet** (Ar.) gayret, emek, çabalama
h. kıl- 11a/3
h. ü kaşd 33b/10
h.+i 11a/3 (b.h.)
h.+uñ ol- 33b/20
- Hindî** (Ar.) Hindistan ile veyâ Hintliler
ile ilgili olan
h. 5a/2
- hiṭâb** (Ar.) söyleme, hitap etme
h. it- 7a/1
- hizmet** (Ar.) iş, iş görme, vazîfe,
memurluk (krş. hiḍmet)
h.+ine 1b/8, 1b/15
- hōd** (Far.) kendi
h. 3b/5, 5a/8, 10a/5, 13a/20,
16b/6, 17b/11, 22b/7
- hor** (Far.) ehemmiyetsiz, değersiz,
bayağı
h. u haķir 12a/12
- horla-** horlamak
h.-r 20a/13
- horlık** horluk
h.+ı 21a/1 (b.h.)
- hoşnūd** (Far.) razı, memnun
h. olma- 37b/15, 16
- hūrî** (Far.) cennet kızı, huri
h.+siyle 25a/19
- hurūs** (Far.) horoz
h. 13b/16, 14b/3, 14b/4
h.+dan 14b/5
- huşūş** (Ar.) iş, şekil, konu
h.+ında 25b/9
- huşūşā** (Ar.) ayrıca
h. 3b/20
- huṭbe** (Ar.) Cuma namazından önce
bayram namazından sonra hatibin
minberden verdiği dinî öğüt
h.+de 28a/14
- hūy** (Far.) tabîat, mizaç, ahlâk
h. 22a/2, 24a/17, 24b/5, 24b/6,
33b/8
h. kıl- 22a/3
h. kılıcı 22b/18
h.+dan 32a/12, 33b/9
h.+ın 24a/21
h.+lar 21b/21, 22a/1, 22b/20,
23a/2, 23a/4, 23a/7, 27b/16
h.+lardan 31b/3
h.+ları 22b/18, 34a/10
h.+uñ 24a/18, 27b/15, 32a/14
- huzūr** (Ar.) hazır bulunma, rahat
h.+ına 7b/7
h.+ında 23b/11
- hüccet** (Ar.) senet, vesika, delil
h.+i (i.e.) 2a/20

h. ol- 4a/16	1. eyle- 38a/13
hücre (Ar.) odacık	ısmarla- ismarlamak, emanet etmek
h. 39b/18, 39b/21	1.-dı 21a/20
h.+ler 26a/19	1.-dum 21b/1
h.+leri 39b/14	1.-yacağdur 21b/2
hücüm (Ar.) saldırı, saldırma	ıştılâh (Ar.) tâbir, terim
h. 33a/18	1.+ına 27b/2
h. eyle- 33a/16	1.+ıyla 15a/16, 15b/1
h. it- 26a/10	
hüküm (Ar.) hüküm, emir	-İ-
h.+ine 24b/19	
hüner (Far.) marifet, ustalık	i- imek
h.+ine 21a/16	i.-di 15b/9, 17b/21, 35a/18,
hürmet (Ar.) saygı	35b/9
h. 23b/1	i.-diler 26a/9
h.+i 36a/8 (i.e.)	i.-dügi 34b/16
h.+ine 13b/3	i.-dügin 18b/5, 32b/21 (2)
h. it- 23a/21	i.-dügine 24b/21
hüsn (Ar.) güzellik, iyilik	i.-señ 27a/3
h. 26a/20	‘ibâdet (Ar.) Allah’ın emirlerini yerine
	getirme
-I-	‘i. 3a/17, 6a/13, 10a/21 (2),
	12a/10, 16b/7, 24b/15, 34a/5
ırağ uzak	‘i. eyle- 7a/7, 8, 13b/2
1. itme- 25b/15	‘i. it- 3a/20, 7a/11, 7a/14,
ırağ uzak (krş. ırağ)	7a/14, 15, 10a/20
1. it- 10b/14	‘i. idici 7a/13
1. itme- 10b/11	‘i. idiciler 14a/6
‘ırz (Ar.) şan ve şeref, nâmus, iffet	‘i. idicileredür 9a/4
‘ 1.+ını vü qadrini 21a/1	‘i. ü tã‘at itme- 4b/18
ıslâh (Ar.) iyileştirme, düzeltme	‘i.+dendür 15a/7
1. 28b/18	‘i.+dür 15a/6, 35a/8

- ‘i.+e 21a/9, 31b/19, 38b/8
‘i.+i 2b/19 (i.e.), 12a/11 (b.h.)
‘i.+inde 33a/4
‘i.+inden 33a/11
‘i.+ine 38b/3
‘i.+le 13b/3
‘i.+ler 4b/5
‘i.+ümüzden 7a/20
‘i.+üñ 24b/14, 24b/15, 24b/18,
25a/2
tā^c at ü ‘i. 10b/12, 14b/17 (2),
14b/18, 21a/11, 34a/18
tā^c at ü ‘i. it- 3b/10, 3b/11,
6a/18, 8b/19,
tā^c at ü ‘i. itme- 13a/19, 20
‘**ibādetsüz** ibādetsiz
‘i. 3a/15, 3b/7
tā^c atsüz ü ‘i. 38b/9, 10
‘**ibāret** (Ar.) dan meydana gelmiş; bir
şeyin aynı
‘i. 33b/1
‘i.+dür 6a/19, 6a/21
‘i.+ler ü işāretler ü iştilāhlar
32a/15
‘**ibrām** (Ar.) ısrar etme, üstüne düşme;
zorlama
e. it- 31b/15
‘**ibret** (Ar.) kötü bir olaydan alınan
ders
‘i. alma- 27a/14
‘**icmāl** (Ar.) kısaltma, özetleme; özet
e.+i 11a/20 (b.h.)
- ictināb** (Ar.) sakınma, çekinme,
uzaklaşma
i. it- 8a/8, 8a/10
iç- içmek
i.-meyesin 5b/2
içecek içilen her şey, meşrubat
i.+ler 39a/2
iç iç, iç taraf
i.+inde 2b/11, 2b/19, 14b/8,
15a/6, 17a/15, 17a/17, 17a/18, 18a/5,
38a/17, 38a/21, 38b/7, 38b/18
i.+indedür 4a/7
i.+ine 32b/13
içün için, diye, amacıyla
i. 2a/10, 2b/3, 3a/17, 3a/20,
3b/13 (2), 4a/16, 5b/8, 5b/20, 6b/1,
7a/14, 8b/1, 8b/15, 9b/7, 9b/8, 10a/9,
12a/7, 12a/8, 12a/9, 12a/10, 12b/15,
13a/16, 14b/13, 15a/15, 15b/7, 17b/2,
17b/3, 17b/5, 17b/6, 17b/10, 17b/14,
17b/16, 19a/9, 19a/10, 20b/11, 20b/19
(2), 21a/8, 21b/19, 22a/18, 22a/20,
22b/18, 24a/17, 25a/9, 25a/13, 25a/18,
26a/1, 26a/17 (2), 26b/17, 28a/1,
28a/6, 28b/8, 28b/9, 28b/18, 29b/9,
30b/17, 33b/15, 34b/13, 35a/2, 37b/4,
37b/11, 37b/19, 37b/20, 38a/1, 38a/2,
38b/16, 39b/14, 39b/18, 39b/20
i.+dür 1b/3, 9a/20 (2)
‘**idrāk** (Ar.) anlayış, akıl erdirme
i. it- 35a/15
igne iğne

- i.+ye 23a/15
iḥāṭā (Ar.) kuşatma, çevirme
 i. it- 2b/6
- iḥlāş** (Ar.) doğruluk
 i. 25a/16
 i.+ u şıdķ 10a/18
 i.+dan 25a/16
- iḥsān** (Ar.) bağış, lütuf
 i.+lar it- 4b/11
 i.+ların 36b/13, 36b/14
 i.+ların gör- 36b/10
 i.+larum 5b/14
- iḥtimāl** (Ar.) mümkün olma, bir şeyin
 olabilmesi
 i.+i 12b/3 (b.h.)
- iḥtirām** (Ar.) saygı, hürmet
 i. 23b/15
 i.+ı 23b/15 (i.e.)
- iḥtiraz** (Ar.) sakınma, çekinme;
 korkma
 i. eyle- 32a/16
- iḥtiyāc** (Ar.) gerekli olan şeyler
 i. 4a/9
 i. olma- 39b/16
 i.+ı 17b/12 (i.e.)
 i.+uñ 17b/10
- iḥtiyāç** (Ar.) gerekli olan şeyler
 i. 17b/17
- iḥtiyār** (Ar.) seçme, seçilme
 i. eyle- 24a/14, 38a/7
 i. it- 17a/20, 20a/6
- iḥyā** (Ar.) diriltme, canlandırma
 i. eyle- 9a/10, 9b/3
 i. it- 9b/2
- iken** iken
 i. 4b/10, 4b/14, 5a/3, 5b/14,
 7a/5, 32b/4, 32b/16, 38b/9
- iki** iki
 i. 4b/13, 4b/8, 6a/20, 21b/14,
 23a/11, 24a/17, 24a/18, 26b/3, 28a/2
 (2), 31b/1, 32a/12, 32a/14, 33b/9
 i.+si 11b/19, 28a/9
 i.+sin 5a/21
- iki biñ** iki bin
 i. 5b/1
- ikinci** ikinci
 i. 33b/8
 i.+si 16b/9, 18b/14, 24b/18,
 28b/10, 33b/9, 37b/17
 i.+sini 30a/10
- iki yüzlilik** iki yüzlü olma durumu,
 riyakârlık
 i. 36b/8
- ikrār** (Ar.) söyleme; tasdik etme
 i. 6a/21
 i. it- 6a/10, 6a/17
- iķtibās** (Ar.) ödünç alma
 i.+ı tariķ 26b/12, 27a/6
- iķtidā** (Ar.) tâbî olma, uyma
 i. it- 23a/6
- ‘ilāc** (Ar.) ilaç
 ‘i. 29a/12, 29a/14, 29a/15,
 29b/3 (2), 30a/9, 30a/12, 30a/17,
 30b/14, 31a/7

‘i. it- 28b/20, 29a/4, 29a/8,
30a/12, 13, 30a/17

‘i. itme- 29a/6

‘i.+a 29a/5

‘i.+ı 5a/18 (i.e.), 29a/21 (i.e.),
29b/1 (b.h.), 31a/16 (b.h.)

‘i.+ına 29a/17, 29a/18

ilâhi (Ar.) Allah’a mensup, ilâhi olanla
ilgili

i. 35b/3

ile ile, birlikte, ve

i. 2b/10, 2b/11, 2b/12, 4a/6,
4a/8, 5a/2, 5a/13, 5a/14, 5a/19, 5b/13,
5b/16, 7a/11, 7a/20, 7b/7, 7b/11,
7b/20, 8a/1, 9a/11 (2), 9b/2, 9b/10,
9b/11, 9b/15, 9b/17, 13b/6, 13b/9,
13b/18, 15a/5, 15a/20, 15a/21, 15b/15,
15b/17, 15b/18, 15b/19 (2), 16a/13,
16a/18 (2), 17a/12, 17a/18, 17b/16,
20a/19, 20b/16, 20b/19, 20b/21,
21b/11, 21b/12, 22b/8, 23a/4, 23a/7,
23a/8, 23a/9, 23a/9, 23b/2, 23b/3,
23b/21, 24a/8, 24a/19, 24b/1, 25b/21,
26a/4, 26a/21, 26b/7, 26b/12, 27a/7,
27b/7, 27b/11, 29a/8, 29b/8 (3),
29b/18, 30a/4, 31a/15, 31b/9, 31b/17,
32a/15, 33a/21, 33b/2, 33b/6, 34b/5
(2), 35a/2, 35b/12, 36a/7, 36a/8,
36a/13, 36a/14, 36b/15, 37a/18,
37a/20, 37b/7, 38b/5, 39a/5, 39a/6

ilet- iletmek

i.-ince 18a/21

i.-mez 10b/12

i.-ür 34b/4

illâ (Ar.) den başka, aksi hâlde

i. 3a/20, 4b/7, 4b/13, 5b/8,
6a/1, 8a/17, 11b/19, 15b/14, 18b/10,
21a/5, 23b/8, 27a/12, 27b/1, 29b/9,
29b/15, 30a/4, 31b/8, 38b/7, 38b/19,
39b/2

‘**ilim** bilgi, bilim

‘i.+den 12b/20

‘i.+lerinden 16b/21

‘**ilimsüz** ilimsiz

‘i. 10b/7

‘**ilm** (Ar.) bilgi, bilim

‘i. 1b/6, 1b/15, 2a/1, 4a/5, 4a/7,
4a/15, 4b/15, 4b/19, 4b/21, 5a/15,
5b/5, 10a/1 (2), 10a/6, 10b/11, 10b/12,
10b/13, 12b/20, 15a/13, 16b/21,
30a/19, 38a/12 (3), 39a/21, 39b/2

‘i. oқы- 9a/14, 10b/6

‘i. oқu- 2a/6, 9b/21, 14b/15

‘i. öğren- 30b/2

‘i.+den 2a/16, 18a/7, 18a/8,
18a/12, 39b/2

‘i.+e 17b/17, 21b/15, 30b/3

‘i.+i 2a/3 (b.h.), 2a/8 (b.h.),
4a/6 (i.e.), 4a/14 (b.h.), 9a/11 (b.h.),
10b/8 (b.h.), 17a/1 (b.h.), 17a/16 (i.e.),
38a/10 (b.h.)

‘i.+i divānlar ü tettebbīler 10a/2

‘i.+i farz 39b/4

‘i.+i fikh 4a/3

- ‘i.+i hılāf 10a/2
‘i.+i albi 39b/8
‘i.+i alb-i avālinüñ 39b/4
‘i.+i kelām 4a/1, 10a/1
‘i.+i kelām ü mantı 30b/1
‘i.+i nücum 10a/2
‘i.+i ol- 23a/1
‘i.+i resmī 4a/1 (2)
‘i.+i arf ü nav 4a/1
‘i.+i erī‘ at 16b/15, 16b/18
‘i.+i aleb ü rāp ol- 30a/20
‘i.+i tıbb 10a/2
‘ilm-ile 31b/11
‘i.+in 16b/15, 34a/5, 39a/19
‘i.+ine vü kemāline 20a/16
‘i.+inüñ 39b/2
‘i.+iyile 4a/10, 4a/19
‘i.+le 4a/15
‘i.+ler 38a/20
‘i.+lere 38a/18
‘i.+üñ 2a/1, 10a/5, 14b/16,
27b/6
īmān (Ar.) inan, inanma
ī. 6a/13, 6a/15, 6a/20, 16b/6
ī. getir- 5b/19, 6a/2
ī. urtul- 32b/7
ī.+dan 6a/20
ī.+dandur 6b/1
ī.+dur 16b/6
ī.+1 6a/14 (b.h.), 6b/16 (i.e.),
6b/17 (i.e.)
ī.+1 kāmīl 38a/8
- ī.+1 kāmīl ol- 38a/1
ī.+1 kāmīl olma- 38a/4
ī.+ıyla 6b/18
- imdi** imdi
i. 2b/13, 2b/14, 3b/11, 4a/11,
4b/14, 5a/5, 5a/20, 6a/2, 7a/20, 7b/11,
8a/9, 8b/3, 8b/18, 9a/7, 9a/19, 10b/20,
11a/16, 13b/2, 13b/18, 13b/6, 14b/5,
14b/18, 15a/12, 16b/2, 17b/4, 17b/11,
17b/13, 18a/16, 19a/21, 19b/7, 20a/5,
20b/12, 20b/15, 22b/2, 23a/2, 23a/20,
24a/7, 24a/21, 25a/4, 25b/4, 25b/14,
25b/18, 26b/4, 26b/12, 26b/15, 27a/3,
27a/6, 27a/9, 27a/21, 27b/2, 28b/5,
29b/19, 31a/2, 32a/9, 32b/20, 33b/13,
34a/21, 35a/11, 35b/4, 35b/10, 36a/20,
37a/13, 38a/5, 38b/8, 39a/3, 39b/6
- imtian** (Ar.) deneme, sına
i.+dan 31a/14
i. ol- 32a/11
- imtiāl** (Ar.) boyun eme; itaat etme
i. it- 8a/9
- in-** inmek
i.-di 35a/4
i.-dügin 35a/5
- ‘**inād** (Ar.) inat, ayak direme
‘i.+dan 31a/14
- inan-** inanmak
i.-duına 6a/16
i.-dum 20a/7
i.-up 6a/10, 21a/17
- inanmak** inanma

i.+dur 6a/16, 6a/21	i.-ür 6b/11, 6b/13, 7b/18,
i.-ıla 6b/11	7b/21, 25a/10
‘ ināyet (Ar.) iyilik	i.-ürse 6b/6
keremine vü ‘i.+ine 6b/7	irişmek ulaşma, kavuşma
incil (Ar.) İncil	i. 7b/21
i.+de 10a/12, 21b/6	irşād (Ar.) doğru yolu gösterme,
i.+inde 10a/10	uyarma
indür- indirmek, aşağıya almak	i.+ına 22a/11
i. 27a/3	işbāt (Ar.) doğrusunu meydana
i.-üp 34b/17	çıkarma
i.-ür 34b/15	i. it- 10a/8
inkār (Ar.) inkâr	ise ise
i. it- 23b/19	i. 2b/7, 7b/6, 7b/14, 7b/15,
i. itme- 23b/18	8b/1, 19a/17, 19b/8
ins (Ar.) insan	islām (Ar.) İslâm dîni
i.+i vü cinni 3a/19	i. 1b/11, 2a/20, 6a/8
i. ü cin 25a/11, 25a/14, 40a/6	i.+uñ 1b/9
inşāf (Ar.) insaf, acıma	isrāf (Ar.) gereksiz yere harcama
i.+ın 35a/12	i. itme- 20a/1, 2
intizār (Ar.) bekleme	issilik sıcaklık, hararet
şabr u i. 26b/1	i.+i 33a/7 (i.e.)
inzāl (Ar.) indirme, indirilme	iste- istemek, dilemek
i. it- 26a/18	i.-di 2b/2, 2b/3
iplik iplik	i.-dügin 11a/5, 13a/3, 18b/17
i. 23a/15	i.-dügini 19a/8
i. egir- 23a/15	i.-dügüm 2b/6
irâdet (Ar.) irâde, dileme, emir	i.-dügüñ 10b/20
i.+i 25b/12 (i.e.)	i.-dükden 13a/14
iriş- ulaşmak, kavuşmak	i.-meden 39b/16
i.-mez 25a/14	i.-meye 11a/1
i.-mezsen 27a/12	i.-ye 8b/20
i.-üp 7a/12	i.-yen 21b/19

i.-yüp 2a/21	i.+le 32a/10
istemek isteme	i.+üñ 14b/19, 15a/12, 26b/15
i. 8b/6, 38a/8	işâret (Ar.) işaret, iz; bir şeyi veya kimseyi gösterme
isteyici isteyen	i. it- 16b/2, 31b/1
i. 13a/3, 13a/4, 31a/9, 31a/12	i.+ler 4b/5, 4b/6
i.+lerden 1b/6, 1b/15	i. ü nükte 33b/6
istiğfâr (Ar.) Allah'tan, günahın bağışlanmasını isteme	işbu bu, işte bu
i. it- 13b/7, 13b/9 (2), 13b/10, 13b/11, 13b/17, 14a/15	i. 3b/12, 4a/10, 21b/11, 31a/15, 36b/11, 38a/20, 39a/21
i. idici 14a/14	işit- işitmek, duymak, haberdar olmak
i.+larını 14a/2	i.-enlerüñ 8a/18
i. ü tevbe it- 7b/15	i.-icek 21b/3
istikâmet (Ar.) bir şeyin bir tarafa doğrulması, uzanması	i.-dügüñ 11b/2
i. 24b/3	i.-mezsın 10b/5
isti'cal (Ar.) acele etme	işle- yapmak, eylemek
i.+den 26b/1	i. 9b/14, 9b/16, 9b/18, 24b/11
isti'dād (Ar.) kabiliyet	i.-di 35b/7
i. 27a/8	i.-dügi 24b/17
i.+1 olma- 27a/9	i.-dügin 24b/11
isti'māl (Ar.) kullanma	i.-düginden 26b/13
i. it- 5a/21	i.-dügüñ 9b/15, 15a/2, 25a/18
'ișyân (Ar.) isyan, itaatsizlik	i.-dükde 37b/15
'i.+ına 36a/20	i.-dükleri 24b/11, 25b/3
iş iş, hareket	i.-düklerin 34a/16
i. 9b/15, 15a/2, 15b/16, 21b/2, 37b/12	i.-dün 9b/11
i.+de 17b/13	i.-mem 35a/10, 35b/1
i.+den 26b/10, 37b/13	i.-mesi 37b/5
i.+i 37b/15 (b.h.)	i.-r 5b/8, 5b/13
i.+ine 22a/5	i.-rse 5b/9, 5b/17, 17b/14
	i.-rsen 10a/20, 15a/1
	i.-rseñ 9b/18, 25a/17

i.-rũñ 9b/18	i ^c .+ı 6a/16 (b.h.)
i.-se 37b/12	i ^c .+ı şahîh 16b/7
i.-seydi 37b/8	i ^c .+ı şahîh ol- 16b/6
i.-ye 23b/13, 23b/14	i ^c .+ıdur 4a/11
işlemek yapma, eyleme	i ^c .+ları 20a/10
i. 17b/14, 37b/4	i ^c .+larıñca 16b/8
işlet- yaptırmak	i ^c .+umda 18a/8
i.-me 24b/10	i ^c .+uñı 25a/5
işte işte	i^ctimād (Ar.) güvenme
i. 28b/13	i ^c . it- 8a/20
it- etmek, eylemek, kılmak	itmek etme, eyleme, kıлма
i.-di 19a/2, 21b/3	i. 22b/16
i.-digi 14b/2	i.+e 25b/6
i.-dügi 3a/8, 8b/9, 26b/7	ivazlan- karşılığını almak, bedelini
i.-dügin 20b/9	ödemek
i.-dügüm 26b/10	i ^c .-acağsın 9b/15
i.-dügüñ 15a/7, 16b/10	i ^c .-uban 5b/13, 5b/16
i.-dükleri 5b/14, 26b/1, 33a/8,	i ^c .-ur 5b/17
33b/13	izzet (Ar.) yücelik, değerlilik; kuvvet
i.-düklerinüñ 20a/15	i ^c .+i datlılık 19b/13
i.-er 7b/7, 14a/10, 14a/14	i ^c .+i vü şerefi 19b/19
i.-meyen 13b/10, 13b/6, 13b/18	izhār (Ar.) gösterme, ortaya çıkarma
i.-mez 29a/10	i. it- 27b/20, 21
i.-üp 7a/9	izn (Ar.) izin, müsâade
i^ctikād (Ar.) inanma, gönülden kabul	i.+iyle 30a/16
etme	
i ^c . 16b/6, 36a/7	-K, K-
i ^c . eyle- 4a/7, 8, 19b/21, 36a/8,	
9	kabāyih (Ar.) yakışsız, çirkin şeyler
i ^c . it- 4a/11, 4a/13, 21a/8,	(< kabāih)
21a/10, 24b/21, 25a/7, 36a/6	fesād u k. 38a/12
i ^c . kıl- 21a/17	

- ķābil** (Ar.) kabul eden; műmkűn, olabilir
ķ. olma- 30a/13
- ķabile** (Ar.) kabile, oymak
ķ.+sine 26a/7
- ķabil** (Ar.) soy, nevi, sınıf
ķ.+indendűr 16a/15
ķ.+lerűműzűn 40a/11
- ķabir** mezar
ķ. 40a/12
- ķabr** (Ar.) mezar
ķ. 10a/13
ķ.+de 4b/3, 18b/8
ķ.+e 18a/21
ķ.+ine 18b/4
ķ.+űmde 2a/11, 18b/12
- ķabűl** (Ar.) kabul
ķ. eyle- 23b/17, 26b/8, 27b/5, 36b/13, 36b/14, 38b/13
ķ. it- 3b/15, 3b/16, 8b/10, 13a/5, 23a/19, 23b/18, 24a/2, 29a/21, 31a/7, 31a/8, 31a/16, 36b/5, 37a/2, 37b/1, 39b/9, 10
ķ. itme- 8b/11, 29a/12, 29a/14, 29a/15, 29b/2, 29b/3 (2), 30a/9, 30a/12, 30a/18, 30b/14, 36b/2
ķ. ol- 7a/15
ķ. olunma- 3b/21
ķ. olma- 2a/17, 7a/15
- ķaĉ-** kaĉmak
ķ.-a 22b/5
ķ.-alar 34b/9
- ķ.-ar 12a/16
ķ.-arlardı 31b/19
ķ.-dı 35a/5
ķ.-dılar 26a/11
ķ.-uñ 33a/18
ķ.-up 30a/1
- ķaĉan** ne zaman, ne zaman ki
ķ. 4a/15, 10b/15, 14a/13, 23b/9, 29a/11, 31a/21, 35b/20, 36a/1, 36a/11, 38a/10
ķ.+kim 14a/5, 14a/16
- ķadar** kadar, ...-a/-e dek
ķ. 4b/5, 7b/7, 9b/21 (2), 14a/8, 15b/21, 16b/16, 16b/18, 16b/21, 17b/2, 17b/4, 17b/5, 17b/11, 18b/2, 19b/8, 23b/14, 29a/8, 31a/5, 39b/16, 39b/17
- ķaderiyye** (Ar.) ‘‘insan yaptıklarınn yaratıcısıdır’’ itikadında bulunan, kaderi inkâr eden mezhep zűmresi (‘‘Cebriyye’’nin zıttı)
ķ. 16b/7
- ķâdir** (Ar.) kuvvet sahibi
ķ.+dűr 25b/6
ķ. ol- 23b/13, 27a/21, 31a/5
ķ. olama- 32a/9
ķ. olma- 3b/12, 12a/3, 24a/2, 27b/1, 34b/11
ķ. olur mı 32b/9
- ķafes** (Ar.) kafes
ķ.+ti 11a/14 (i.e.), 11a/18 (i.e.)
- ķâfir** (Ar.) Allah’ın varlığını kabul etmeyen

- k.+ler 26b/19, 27a/1, 27a/2,
27a/3
mü 'min ü k. 2b/16
- kāğıd** kâğıt
k.+lar 2b/9, 2b/10, 2b/11
- kahrlanmak** çok üzölmek,
kederlenmek
k. 9a/18
- kahrlık** üzüntü veya acısı çok olma
düşmānlık ü k. 27b/16
- kaķ-** itmek, vurmak
k.-ar 32a/17
k.-mayasın 37b/14
k.-mazsan 37b/10
- kaķmak** itme, vurma
k. 29b/9
- kal-** kalmak, geride olmak
k.-anı 25b/17, 29b/1
k.-anın 21b/18
k.-anuñ 25b/17
k.-asın 37b/7
k.-duğumda 18b/12
k.-madı 38a/15
k.-masun 39a/4
k.-maya 16b/13
k.-mayup 39a/7
- kalb** (Ar.) kalp, yürek
k.+den 2a/17
k.+e maħşüş ol- 39a/21
k.+in karar- 36a/3
k.+ine baķ- 10b/5
k.+lerinden 31b/12
- k.+üñ ārzūlar mı 33a/20
k.+üñe 10a/19
k.+üñi 38a/12
- kaıdur-** kaldırmak
k.-a 23b/10
k.-up 35b/2
- kal** (Ar.) söz, lâf
k.+i mübāhāt 11b/16
- kaıķ-** kalkmak, ayağa kalkmak
k.-ar 29b/18
k.-arlar 14a/8, 14a/19
k.-un 14a/10, 14a/14
k.-uñ 14a/6, 14a/17
k.-up 14a/12, 14b/6, 28a/17
- kan** kan
k.+ların dök- 19b/20
- kān** (Ar.) bir şeyin kaynağı, ocağı
k. eyle- 7b/18, 7b/20
k. it- 4a/4
- kanā'at** (Ar.) razı olma, yetinme
k. ü tūmānīnet 22b/21
- kaıdurmak** kandırmak
k. 6b/1
- kaıģı** hangi
k. 2a/11, 2a/12, 9b/21, 11a/17,
28b/6, 37a/3
k.+sı 36a/10
- kaıķı** hangi
k. 2a/10
- kaıpla-** kaplamak
k.-r 2b/6
- kaıplan-** kaplanmak

- .-miş 15b/4
 .-mişsin 10b/4
apu kapı
 .+dan 26a/13
 .+sında 19a/2
arañulu karanlık
 . 23a/10
arār (Ar.) karar, durgunluk
 . it- 32b/16
 . ıl- 5b/21
 .+ından opar- 32b/15,
 32b/17
arındaş kardeş
 .+ına 38a/5
ariş- karışmak
 .-a 35b/20
 .-mama 35b/11
 .-mayalar 35b/14, 35b/19
arişma karışma
 . 35b/13
 .+a 36a/13
arşu karşı
 . 35a/3
arşula- karşılamak
 .-r 6b/14, 34a/14
aşd (Ar.) niyet
 . eyle- 5a/4, 33b/16
 . it- 5a/6
 .+uñ 9b/1, 33b/14, 33b/20
 himmet ü . 33b/10
kāse (Far.) kāse
 k. 12b/9, 12b/12
- k.+yi 12b/8
at kat; huzur; tabaka
 .+ında 6a/20, 13a/10, 13a/11,
 19b/10, 20a/4, 20a/5, 20a/9, 35b/9
 .+iñuzdadur 19a/19
atı ok fazla
 . 4a/18, 6b/3, 31b/6, 31b/8,
 31b/12, 37a/20
 .+dur 23a/10
at'en (Ar.) aslā, hibir vakit
 . 17b/12
atlan- katlanmak
 .-urlar 11a/9
avi (Ar.) guvenilir; kuvvetli, sağlam
 .+dür 3b/10
 . ıl- 35a/17
avl (Ar.) söz; tarz, usül
 . 23b/19
 .+i 6a/9 (i.e.)
 .+i şerifi 3a/9, 9a/5, 9a/7,
 13b/1, 13b/6, 13b/8, 20b/10, 21a/18
avm (Ar.) insan topluluğu, zümre
 . 18b/1, 27b/19
 .+ı abile 19b/13
 .+i mezkūruñ 26a/12
 .+inden 7a/7
ay- kaymak
 .-duğı 31b/13
ayır- yardım etmek, himmet etmek
 .-ma 31b/9
ayna- kaynamak
 .-ması 32b/18

- 32b/2, 32b/5, 33a/8, 33b/10, 37b/11,
 37b/19, 37b/20, 38a/2, 38b/9, 39a/7
 k. hâlinde ol- 24a/19
 k.+leri 14b/20
 k.+leridür 28b/2
 k.+mi 21a/21
 k.+ñ 9a/18, 31b/10
 k.+ñden 36a/15
 k.+ne 5a/6, 11b/14
 k.+ñe 24b/9
 k.+ni 8b/18, 21a/20, 32a/12
 k.+nüñ 12a/15, 28a/6, 28b/7
 k.+ye 2a/5, 12a/13, 12a/18,
 28a/10, 28a/12, 30b/9, 32b/4, 38a/4,
 38a/6, 38a/7
 k.+yi şaşın- 31b/4
- kazan-** kazanmak, elde etmek
 32b/2, 32b/5, 33a/8, 33b/10, 37b/11,
 37b/19, 37b/20, 38a/2, 38b/9, 39a/7
 k. hâlinde ol- 24a/19
 k.+leri 14b/20
 k.+leridür 28b/2
 k.+mi 21a/21
 k.+ñ 9a/18, 31b/10
 k.+ñden 36a/15
 k.+ne 5a/6, 11b/14
 k.+ñe 24b/9
 k.+ni 8b/18, 21a/20, 32a/12
 k.+nüñ 12a/15, 28a/6, 28b/7
 k.+ye 2a/5, 12a/13, 12a/18,
 28a/10, 28a/12, 30b/9, 32b/4, 38a/4,
 38a/6, 38a/7
 k.+yi şaşın- 31b/4
- 32b/2, 32b/5, 33a/8, 33b/10, 37b/11,
 37b/19, 37b/20, 38a/2, 38b/9, 39a/7
 k. hâlinde ol- 24a/19
 k.+leri 14b/20
 k.+leridür 28b/2
 k.+mi 21a/21
 k.+ñ 9a/18, 31b/10
 k.+ñden 36a/15
 k.+ne 5a/6, 11b/14
 k.+ñe 24b/9
 k.+ni 8b/18, 21a/20, 32a/12
 k.+nüñ 12a/15, 28a/6, 28b/7
 k.+ye 2a/5, 12a/13, 12a/18,
 28a/10, 28a/12, 30b/9, 32b/4, 38a/4,
 38a/6, 38a/7
 k.+yi şaşın- 31b/4
- kendüzi** kendisi, zatı, şahsı
 k.+ni 21a/17
- kendüzü** kendisi, zatı, şahsı
 k.+me 18b/10
- kerem** (Ar.) bağış, ihsan, cömertlik
 k. ü fazl 6b/12
 k.+imüz 7a/20
 k.+ine vü ' inâyetine 6b/7
- kerre** (Ar.) defa, kez
 k. 10a/18
- kes-** kesmek
 k.-düm 21a/12
- ketb** (Ar.) yazma
 k. olın- 8a/20
 k.+i meşâriķ 8a/1
- 32b/2, 32b/5, 33a/8, 33b/10, 37b/11,
 37b/19, 37b/20, 38a/2, 38b/9, 39a/7
 k. hâlinde ol- 24a/19
 k.+leri 14b/20
 k.+leridür 28b/2
 k.+mi 21a/21
 k.+ñ 9a/18, 31b/10
 k.+ñden 36a/15
 k.+ne 5a/6, 11b/14
 k.+ñe 24b/9
 k.+ni 8b/18, 21a/20, 32a/12
 k.+nüñ 12a/15, 28a/6, 28b/7
 k.+ye 2a/5, 12a/13, 12a/18,
 28a/10, 28a/12, 30b/9, 32b/4, 38a/4,
 38a/6, 38a/7
 k.+yi şaşın- 31b/4
- kendü** kendi, kendisi
 k. 2a/4, 2b/19, 5a/9, 5a/13,
 8b/14, 9a/12, 9a/13, 9b/3, 10a/14,
 11a/16, 12a/16, 16a/3, 18b/6, 21a/16,
 21b/4, 22a/6, 22b/18, 23b/13, 24b/4,
 24b/8, 24b/10, 25a/2, 28a/9, 29a/5,
 30b/5, 30b/7, 30b/19, 32a/7, 32a/8,
- 32b/2, 32b/5, 33a/8, 33b/10, 37b/11,
 37b/19, 37b/20, 38a/2, 38b/9, 39a/7
 k. hâlinde ol- 24a/19
 k.+leri 14b/20
 k.+leridür 28b/2
 k.+mi 21a/21
 k.+ñ 9a/18, 31b/10
 k.+ñden 36a/15
 k.+ne 5a/6, 11b/14
 k.+ñe 24b/9
 k.+ni 8b/18, 21a/20, 32a/12
 k.+nüñ 12a/15, 28a/6, 28b/7
 k.+ye 2a/5, 12a/13, 12a/18,
 28a/10, 28a/12, 30b/9, 32b/4, 38a/4,
 38a/6, 38a/7
 k.+yi şaşın- 31b/4
- kendüzi** kendisi, zatı, şahsı
 k.+ni 21a/17
- kendüzü** kendisi, zatı, şahsı
 k.+me 18b/10
- kerem** (Ar.) bağış, ihsan, cömertlik
 k. ü fazl 6b/12
 k.+imüz 7a/20
 k.+ine vü ' inâyetine 6b/7
- kerre** (Ar.) defa, kez
 k. 10a/18
- kes-** kesmek
 k.-düm 21a/12
- ketb** (Ar.) yazma
 k. olın- 8a/20
 k.+i meşâriķ 8a/1
- 32b/2, 32b/5, 33a/8, 33b/10, 37b/11,
 37b/19, 37b/20, 38a/2, 38b/9, 39a/7
 k. hâlinde ol- 24a/19
 k.+leri 14b/20
 k.+leridür 28b/2
 k.+mi 21a/21
 k.+ñ 9a/18, 31b/10
 k.+ñden 36a/15
 k.+ne 5a/6, 11b/14
 k.+ñe 24b/9
 k.+ni 8b/18, 21a/20, 32a/12
 k.+nüñ 12a/15, 28a/6, 28b/7
 k.+ye 2a/5, 12a/13, 12a/18,
 28a/10, 28a/12, 30b/9, 32b/4, 38a/4,
 38a/6, 38a/7
 k.+yi şaşın- 31b/4
- kendü** kendi, kendisi
 k. 2a/4, 2b/19, 5a/9, 5a/13,
 8b/14, 9a/12, 9a/13, 9b/3, 10a/14,
 11a/16, 12a/16, 16a/3, 18b/6, 21a/16,
 21b/4, 22a/6, 22b/18, 23b/13, 24b/4,
 24b/8, 24b/10, 25a/2, 28a/9, 29a/5,
 30b/5, 30b/7, 30b/19, 32a/7, 32a/8,
- 32b/2, 32b/5, 33a/8, 33b/10, 37b/11,
 37b/19, 37b/20, 38a/2, 38b/9, 39a/7
 k. hâlinde ol- 24a/19
 k.+leri 14b/20
 k.+leridür 28b/2
 k.+mi 21a/21
 k.+ñ 9a/18, 31b/10
 k.+ñden 36a/15
 k.+ne 5a/6, 11b/14
 k.+ñe 24b/9
 k.+ni 8b/18, 21a/20, 32a/12
 k.+nüñ 12a/15, 28a/6, 28b/7
 k.+ye 2a/5, 12a/13, 12a/18,
 28a/10, 28a/12, 30b/9, 32b/4, 38a/4,
 38a/6, 38a/7
 k.+yi şaşın- 31b/4
- kendüzi** kendisi, zatı, şahsı
 k.+ni 21a/17
- kendüzü** kendisi, zatı, şahsı
 k.+me 18b/10
- kerem** (Ar.) bağış, ihsan, cömertlik
 k. ü fazl 6b/12
 k.+imüz 7a/20
 k.+ine vü ' inâyetine 6b/7
- kerre** (Ar.) defa, kez
 k. 10a/18
- kes-** kesmek
 k.-düm 21a/12
- ketb** (Ar.) yazma
 k. olın- 8a/20
 k.+i meşâriķ 8a/1

keyfiyyet (Ar.) bir şeyin iyi veya kötü olması ciheti; bir hâdisenin geçişi; iş, husus

k.+in 22a/19

k.+ünden 24b/14

kez defa, kere, sefer

k. 7b/8, 28b/9

kezâlik (Ar.) kezâ, bu; bu da öyle

k. 11a/18, 28a/11, 28b/20, 39b/7

kıl- kılmak, yapmak, eylemek, etmek

ķ. 11a/5 (2), 11a/6, 37b/19, 39b/16, 39b/17

ķ.-duķ 4b/8

ķ.-maya 23b/11

ķ.-sa 13a/13

ķ.-ur 10b/8

ķ.-urdum 4b/13

ķılıç kılıç

ķ.+ıyla 15a/20

ķ.+lar 5a/2

ķ.+ları 5a/2

ķırķ kırk

ķ. 3b/8, 10a/14

ķ.+a 3b/9

ķ.+dan-şoñra 3b/10

ķışķan- kıskanmak

ķ.-anuñ 29b/19

ķ.-duğından 29b/6

ķ.-madan 29b/16, 31a/14

ķ.-madum 20b/4

ķ.-maķ 29b/10, 30a/8

ķ.-manuñ 31a/10

ķışķanç kıskanç

ķ.+ı 30a/6 (i.e.)

ķısm (Ar.) bölüm, takım, çeşit

ķ.+a 31b/1

ķ.+ından 23a/10

ķısmet (Ar.) nasip, kader

ķ.+ine 24b/19

ķışşa (Ar.) olay, hikaye, macera

ķ.+sın 23b/6

ķışşalan- ders almak, ibret almak

ķ.-a 24a/10

ķıyâmet (Ar.) kıyâmet; belâ, musîbet

ķ. 2a/10, 2a/13, 10b/17, 40a/3

ķ.+de 13a/19, 13a/20, 32b/11

ķız kız

ķ. 19b/16

ķi (Far.) ki

k. 1b/1, 1b/5, 1b/8, 1b/12, 2a/13, 2a/14, 2a/16 (2), 2a/17 (2), 2a/18, 2a/20, 2a/21, 2b/5, 2b/10, 2b/15, 2b/20, 3a/6, 3a/9, 3a/12, 3a/16, 3a/20, 3b/1, 3b/2, 3b/4, 3b/8, 3b/16, 3b/17, 3b/21, 4a/3, 4a/5, 4a/6, 4a/12, 4a/13 (2), 4a/18, 4a/19, 4a/21, 4b/1, 4b/2, 4b/8, 4b/9, 4b/14, 4b/19, 5a/1, 5a/8, 5a/15, 5b/8, 5b/10, 5b/11, 5b/13 (2), 5b/15, 5b/16, 5b/19, 6a/1, 6a/7, 6a/8, 6a/17, 6a/18, 6b/13, 6b/16, 7a/1, 7a/11, 7a/13, 7b/4, 7b/10, 7b/18, 7b/20, 8a/2, 8a/4, 8a/7, 8a/12 (2), 8a/16, 8a/21, 8b/1, 8b/2, 8b/4, 8b/13,

8b/16, 8b/19, 8b/20, 9a/1, 9a/10, 9b/7, 9b/11, 10a/3, 10a/9, 10a/10, 10a/16, 10a/20, 10b/2, 10b/3, 10b/4, 10b/10, 10b/21, 11a/17, 11b/12, 11b/18, 12a/13, 12a/20, 12b/5, 12b/16, 13a/3 (2), 13a/4, 13a/5, 13a/6, 13a/8, 13a/12, 13b/1, 13b/14 (2), 13b/16, 13b/18, 14a/19, 14b/3, 14b/5, 14b/7, 14b/10, 14b/18, 15a/1, 15a/15, 15a/16, 15b/1, 15b/3, 15b/18, 16a/3 (2), 16a/6, 16a/15, 16b/9, 16b/16, 17a/1, 17a/4, 17a/20, 17b/4, 18a/14, 18b/7, 18b/12, 18b/15, 18b/19, 18b/20, 18b/21, 19a/2, 19a/7, 19a/11, 19a/18, 19a/19, 19a/20, 19b/5, 19b/9, 20a/3, 20a/15, 20b/1, 20b/7, 20b/14, 20b/18, 20b/21, 21a/4, 21a/6, 21a/14, 21a/19, 21a/20, 21b/11, 21b/21, 22a/5, 22a/11, 22a/14, 22b/4, 22b/9, 22b/11, 23a/2, 23a/6, 23a/10, 23a/16, 23b/15, 23b/17, 23b/21, 24a/10, 24a/15, 24a/21, 24b/8, 25a/7, 25a/8, 25a/13, 25b/5, 25b/10, 26a/6, 26a/18, 26a/19, 26b/3, 26b/4, 26b/13, 26b/17, 26b/19, 27a/5, 27a/9, 27a/10, 27a/13, 27b/6, 27b/9, 28a/13, 28a/14, 28a/19, 28a/21 (2), 28b/4, 28b/5, 28b/15, 29b/4, 29b/7, 29b/14, 29b/15, 30a/1, 30a/2, 30a/3, 30a/6, 30a/18, 30b/5, 30b/18, 31b/9, 31b/11, 31b/13, 31b/21, 32a/5, 32a/18, 33a/7, 33a/9, 33a/15, 33b/15, 33b/20, 34a/13, 34a/21, 34b/2, 34b/4, 34b/8, 34b/13,

34b/14, 35a/1, 35a/8, 35a/9, 35a/13, 35a/17, 35a/19, 35a/20, 35b/6, 35b/7 (2), 35b/8, 35b/10, 35b/14 (2), 35b/18, 36a/6, 36a/9 (2), 36a/10, 36a/11, 36b/3, 36b/17, 37a/7, 37b/7 (2), 37b/11, 37b/12, 37b/13, 37b/14, 38a/4, 38a/6, 38a/12, 38a/14, 38a/19, 38b/7, 38b/8, 38b/9, 38b/13, 38b/15, 38b/19, 39a/4 (2), 39a/6, 39a/9, 39a/11, 39a/13, 39b/19, 39b/20

kibrî (Ar.) kükürt; kırmızı yakut, altın
k.+i aḥmer “kırmızı kükürt”
23a/9, 23a/10, 23a/13

kifāyet (Ar.) yetişme, elverme; yeterlik
k. it- 12b/20, 18a/8, 39a/11, 39b/11

k. itmez imiş 4b/15

kifāyetlen- yeterlenmek

k.-üp 17a/19

kim ki (bağlama zamiri) 3b/8, 4b/4, 4b/10, 4b/13, 6a/2, 6a/17, 6b/13, 6b/19, 8a/19, 9a/14, 9b/14, 12a/20, 12b/11, 15a/6, 15a/12, 15a/13, 15b/11, 16a/9, 19a/21, 19b/10, 19b/16, 21b/20, 22a/8, 23a/13, 24b/11, 26a/1, 26a/4, 26b/8, 29a/4, 29b/2, 29b/14, 30a/15, 31a/7, 31a/19, 32a/17, 34a/15, 36a/1, 36a/11, 37a/12, 37b/1, 37b/4, 37b/18, 38a/2, 38a/3, 38b/13, 38b/15

kim kim, kimse, herhangi bir kişi

k. 19a/4, 19a/5

k.+isi 21a/15 (2), 21a/16

kimesne kimse

k. 1b/15, 5b/16, 6a/1, 8b/1,
23b/3, 24a/13, 24a/21
k.+de 26a/8
k.+ler 26a/19
k.+nüñ 21a/20
k.+ye 5a/14

kimse kimse

k. 3b/8, 3b/9, 3b/21, 4a/8,
4a/14, 5a/4, 5b/11 (2), 6b/18, 7b/18,
7b/19, 7b/20, 7b/21, 8a/17, 8a/21,
8b/2, 14b/7, 21a/20, 21b/11, 23a/18,
23b/1, 24b/2, 26a/8, 27b/11, 28b/2,
28b/6, 28b/21, 31a/20, 31b/11, 34b/13,
36a/18, 36b/16, 39b/20
k. idi 35a/2
k.+den 8b/13, 30a/3
k.+dür 8b/16, 22b/4, 29b/4
k.+nüñ 3a/14, 3b/21, 5a/2,
5a/17, 5a/18, 16b/13, 29b/15, 36a/19
k.+ye 16b/5, 19a/16, 20b/4,
20b/14, 23a/16, 39b/16
k.+yi 34b/15 (2), 36b/17

kīn (Far.) gizli düşmanlık

tekebbürlik ü k. 27b/16

Kirmānī Bir İran şehri olan Kirman'a
özgü

K. 5a/2

kişi kişi, insan

k. 5b/9, 8b/19, 13b/4, 16a/3,
20b/18, 22b/1, 24b/3, 27b/18, 30b/3,
30b/9

k.+ler 24a/8, 26a/12

k.+lerüñ 11b/12

k.+nüñ 4b/19, 4b/21, 6b/15,
18b/7, 20a/20, 32a/19, 38a/4

k.+sin 39a/10

k.+ye 3a/16, 4b/14, 4b/15,
6a/3, 6b/4, 7a/9, 9a/7, 18a/19, 28a/13

k.+yi 21a/14

kitāb (Ar.) kitap

k. 5b/5, 21b/10

k.+ı 21b/8 (b.h.)

k.+lar 2b/6, 9a/11, 21b/12

k.+larda 25b/18

k.+ları 9b/2

k.+umuzda 16a/20

kizb (Ar.) yalan

k.+i cemi^c 35a/18, 19

ko- bırakmak, terk etmek

ķ.-dı 23a/13

ķ.-rlar 18b/4, 19b/4

ķ.-sun 8a/11 (2)

koçamak kocamak, yaşlanmak

ķ.+a 3b/10, 3b/11

koļay kolay

ķ. 24a/8

kon- konmak, bir yerde duraklamak

ķ.-arlardı 31b/17

koñak konak

ķ. 5b/20

koñul- konulmak

ķ.-duğı 10a/13

koñul- konulmak

k.-incaya 10a/13	k. 6b/6, 6b/11, 17b/11, 17b/13,
konuşmak konuşmak	38b/6
k. 35b/12	k.+a 3a/12, 32b/2, 32b/3, 32b/5
k.+a 36a/13	k.+dan 7a/21
kopar- koparmak, ayırmak	k.+ı 3a/11 (b.h.), 7b/1 (b.h.),
k.-ur 22a/6	32b/15 (b.h.)
kork- korkmak, çekinmek	k.+ıñ 7b/10
k. 12b/4	k.+ından 3a/11
k.-anlarıñuzdur 20a/4	k.+ları 36b/19
k.-arlar 18b/21	k.+ların 2b/16, 11a/1
k.-duğũñ 10b/2	k.+larına 2b/16, 7a/1, 15a/8
k.-maz 2a/17	k.+larından 9a/2
korku korku	k.+larum 7a/2
k.+lar 34a/13	k.+um 10a/16
k.+lardan 34a/13	k.+uñ 32b/14, 37b/8, 37b/10,
korkucu korkan	37b/12, 37b/21, 38b/7
k.+lar 1b/3, 14a/10	k.+uñdan 37b/8, 37b/12,
korkunç korkunç	37b/13
k. 5a/4	kulağuz kılavuz, yol gösteren, rehber
korkut- korkutmak	k.+ıdur 1b/10
k.-up 32b/16, 34a/13	kulak kulak
koşmak koşma	k.+larına 7b/9
k.+a 39a/3	kullandır- kullandırmak
kubbe (Ar.) kubbe	k.-up 5a/7
k.+si 23a/13	kullandırmak kullandırma
kudret (Ar.) güç, kuvvet	k.+ıla 5b/1
k. ü miknet ol- 34b/14	kullık kulluk
k.+i yet- 25b/14	k.+ında 32b/3
k.+ine 25b/2	kur'ân (Ar.) Kur'ân-ı Kerîm
k.+iyledür 25b/3	k. 13b/16, 19a/7, 20a/7
kul kul	k.+ı 'azîm 5b/7
	k.+ı 'azîmü's-şân 9a/3

ķ.+da 13b/11	k.+den 6a/1
ķurķar- kurtarmak	k.+dūr 36a/9
ķ.-maduġinuñ 5a/1	k.+e 36a/6, 36a/7
ķ.-maz 4b/19, 8a/5	kūnd (Ar.) anlayıřsız
ķurķıl- kurtulmak	k. şabi‘ at ol- ‘‘anlayışsız tabiatlı olmak’’ 30b/21
ķ.-asın 25b/11	kūstāhlıķ kūstahlık, saygısızlık
ķ.-maz 6b/17	k. it- 26a/16
ķ.-ur 6b/17	kūřķāb arpa suyu
ķurtul- kurtulmak	k. 5a/20
ķ.-asın 29b/20	kūtūb (Ar.) kitaplar
ķurtulmaķ kurtulma	k.+i erba‘ 21b/8
ķ. 4a/7, 17a/1, 38b/13	-L-
ķ.+ı 17a/14 (b.h.), 18a/9 (b.h.)	
ķ.+la 32b/13	
ķuřūr (Ar.) eksiklik; ihmāl, tedbirsizlik	lāf (Far.) söz; boş laf
ķ. 30b/19, 39a/4	l.+ı 28a/10 (b.h.)
ķ.+ı 39a/6 (i.e.)	lafzen (Ar.) kelimenin söylenişine, yapısına göre, yazılı olmayarak
ķuř kuş	l. 15b/1
ķ. 11a/18, 11a/19, 12a/3	lākin (Far.) lâkin, fakat
ķ.+çaġızlaruñ 31b/20	l. 35a/9, 35a/19
ķ.+dan 11b/2	lāyıķ (Ar.) yaraşır, uygun, lâyık (< lā‘ıķ)
ķ.+lar 11a/14, 31b/17, 31b/18	l.+dur 2a/10, 3a/16, 15a/12, 15a/15, 23a/6, 23a/20, 26b/4, 27a/9, 33b/5, 33b/20, 35b/11, 38a/12, 38b/8, 39a/4
ķ.+lara 31b/18	l. görme- 38a/5
kūře (Far.) köře	l. gör- 38a/5
ķ.+sinden 12b/4	l. ol- 6b/7, 7a/14, 9a/7, 14b/5, 22b/4, 26b/13, 39a/7, 8
ķūy (Far.) köy, sevgilinin bulunduġu yer	
ķ.+ı ‘ aşķ 14b/12	
kūçūk küçük	
k. 22a/2	
kūfr (Ar.) Allah’a ortak kořma	
k. 5b/21	

- l. olma- 7a/12
l.+reki 18b/7
lāzım (Ar.) lâzım, gerek
l. 27b/9
l.+dur 17b/4, 17b/14, 21b/19,
23b/15, 24a/6, 28b/21, 37b/4, 39b/5
l. idi 37b/2
l. imiş 4b/15
l. ol- 6a/3 (2), 6a/16, 6b/3,
6b/4, 8a/9, 8b/15, 10a/8, 14b/14, 15,
16b/4, 16b/5, 22a/11, 23b/1, 23b/20,
24a/4, 24a/12, 24a/16, 28b/20, 31b/3,
32a/14, 33b/8, 34b/19, 36a/21, 37b/2,
37b/5, 37b/17, 38a/9, 39b/10, 40a/3
vāқи' vü l. gel- 39b/6
levh (Ar.) üzerine bir şeyler yazılacak
nesne; kalem; kader
l.+i maḥfūz 8a/18, 8a/20
lezzet (Ar.) tat; zevk, haz
l. 16a/9
l.+e iriş- 16a/10
l.+ini 16a/3
likā (Ar.) görme, rast gelip kavuşma
l.+sın 5b/11
lisān (Ar.) lisan
l.+ı 28a/5 (i.e.)
l.+uñ 28a/4

-M-
mā' adā (Ar.) başka
m. 9a/3
ma' ānī (Ar.) lûgat ve sentaks
meseleleriyle sözün maksada
uygunluğundan bahseden ilm
m. 38a/18
mā-dām ki (Ar.- Far.) madem, çünkü,
değil mi ki, devam ettikçe
m. 5a/10, 7a/4, 24b/8, 35b/14,
35b/19
mā'den (Ar.) mâden
m.+i risālet "peygamberlik
mâdeni" 3a/3, 3a/5
mağfiret (Ar.) Allah'ın kullarının
günahlarını bağışlaması
m. it- 13a/4
m.+ine 39a/7
mağlūb (Ar.) kendisine üstün gelinmiş,
mağlup, yenilmiş
m. ol- 28a/6
m.+ı olma- 31a/11
mağrūr (Ar.) gururlu, kibirli
m. olma- 15a/15
maḥāll (Ar.) yer, kitaptaki bölümlerin
her biri
m.+de 16b/1
m.+i rūḥ 11a/17
m.+i taḥva ol- 39a/17
maḥbūb (Ar.) sevilen, sevgili
m.+ı 18a/17 (b.h.)
m.+inuñ 18b/7
m.+lar 18b/2
m.+larınuñ 18a/18

- m. u ma^ʿşūk idin- 18a/17,
18b/11
- maḥlūk** (Ar.) halk olunmuş, yaratılmış
m. 21a/14
m.+a 21a/17
m.+dan 24a/19
m.+uñ 10a/16
- maḥlūkāt** (Ar.) yaratılmış şeyler,
canlılar
m. 13b/2
m.+uñ 1b/2
- maḥrūm** (Ar.) isteğine ulaşamayan
m. eyle- 9a/13
- maḥşūş** (Ar.) mahsus, özel
m.+dur 1b/1
- maḥūf** (Ar.) korkunç
m.+reki 10b/3
- maḥv** (Ar.) yok etme, harâbetme
m. ol- 4b/6
- maḳām** (Ar.) durak; mevki; ulu
kimselerin yanı
m.+dan 28b/14
m.+ı 18b/21 (i.e.)
m.+larıñuz 7a/3
- maḳber** (Ar.) mezar, mezarlık
m.+de 11a/10
m.+e 11a/10
- maḳbere** (Ar.) mezar, mezarlık
m. 11a/8
m.+dür 11a/7
m.+lerinden 14a/20
- maḳşūd** (Ar.) kasdolunan, istenilen
şey, istek
m.+larına 13b/4
murād u m. 2b/9
murāduma vü m.+uma 18a/10
- ma^ʿkūle** (Ar.) akıllıca, akla uygun,
mantıklı
m. 4a/8
- māl** (Ar.) mal, varlık, servet
m. 19b/16, 19b/17, 36a/3
m.+ına vü cāhine 20a/16
m.+ını 20a/1
m.+ların 19b/20
m.+larıñuza 39a/16
m. u mülk ü mañşıb 18a/20
- mālik** (Ar.) malik, sahip; bir şeye sahip
olan
m. 19a/21
- ma^ʿlūm** (Ar.) belli, bilinen
m.+dur 5a/8
m. ol- 1b/5, 4b/14, 8b/4, 8b/18,
19, 11b/12, 13b/18, 19a/21, 28b/5,
31a/19, 35b/10
- ma^ʿnā** (Ar.) mana, anlam
m.+ları 17b/9
m.+sı 15b/1, 22a/5, 32a/21,
32b/1, 39a/12
m.+sınadur 15a/21
m.+sında 30a/2
m.+yı beyt 9b/6
m.+yı lāṭif 5b/12

m.+yı şerîf 5b/10, 5b/15, 6a/8,
8a/3, 8a/16, 10b/2, 12a/5, 13a/3,
13a/12, 17b/12, 18b/20, 19a/18, 19b/6,
20a/3, 20a/18, 20b/1, 21a/4, 21a/6,
21a/19, 26a/18, 26b/21, 27a/4, 27a/13,
28a/19, 29b/13, 30a/2, 35b/18, 38a/4

māni' (Ar.) engel

m.+dür 22b/6

manşib (Ar.) devlet hizmeti; makam,
rütbe

m.+ı 22b/5 (b.h.), 22b/6 (b.h.)

ma'rifet (Ar.) hüner

m. 15b/9

ma'şiyet (Ar.) âsîlik, itâatsizlik; isyan,
günah

m.+den 8a/8, 34a/19

m.+lerden 10b/11

fısk ü m. 37a/12

maraz (Ar.) hastalık

m. 24b/20, 29a/8, 29a/13,
29a/14

m.+a 5a/21

m.+da 29a/15

m.+dan 25a/9

m.+ı 5a/18 (i.e.)

m.+ı cehl 30a/10

m.+ı kalb 29a/9

m.+ı mevt 18a/20

mariz (Ar.) marazlı, hasta, hastalıklı

m.+ün 29a/17, 29a/18

masharalık maskaralık

m.+a al- 26b/20

maşlahat (Ar.) iş; önemli emir; husus
m. 12a/7

ma'şuk (Ar.) sevilen

maḥbûb u m. idin- 18a/17,
18b/11

māzarrat (Ar.) zarar, zarar verme

m. 38a/7

mazlûm (Ar.) zulüm görmüş

m. ol- 27b/15, 27b/16

mebnî (Ar.) esas, temel

m. ol- 6a/14

mecâzî (Ar.) gerçek olmayan, mecâzî

m. ol- 37b/12

meclis (Ar.) meclis, toplantı ve
eğlence yeri

m.+den 28a/17

m.+dür 33b/15

m.+ı 33b/14 (b.h.)

m.+iñde 33b/10, 33b/11

medḥ (Ar.) övme, birinin iyi şeylerini
söyleme

m. ü ögmek 36a/15

meger (Far.) meğer, oysa ki

m. 5a/14, 5a/21, 15b/21, 24a/8,
24b/11, 29b/20

mehr (Ar.) evlenirken erkek tarafından
kadına verilen nikâh bedeli

m.+ı 28a/15 (i.e.)

m.+in 28a/15

m. vir- 28a/20

meḥrûh (Ar.) yapılması uygun
olmayan şeyler

- m.+dur 15a/9
- mektüb** (Ar.) mektup
m. 16a/3
- melek** (Ar.) melek
m. 7a/11, 7a/12, 7a/16, 7a/17
m.+ler 7a/9
m.+lerim 7b/1
- meme** meme
m.+den 16b/11
- men^ç** (Ar.) yasak etme, önleme
m. eyle- 19a/10, 34b/16, 34b/18
m. it- 3b/19, 5a/7, 40a/6
m. ol- 39b/16
- menākīb** (Ar.) menkabeler, övünülecek vasıflar
m.+ı dünyā 4a/3
- menfa^çat** (Ar.) fayda, kâr, çıkar, yarar
m. 38a/7
- mensüb** (Ar.) mensup, bağlı
m. 11b/1
m. ol- 5a/17
- menzil** (Ar.) konak, durulacak yer
m.+de 27a/16
m.+i 19a/5 (i.e.)
- merdüd** (Ar.) raddolunmuş, kovulmuş
m.+ı şeytân 37a/17
- mertebe** (Ar.) derece, basamak; rütbe
m.+de imiş 35a/13
m.+lerin 9a/17
- meşālih** (Ar.) işler
m.+ine 21a/21
- mesāvī** (Ar.) kötülükler
ğiybet ü m. it- 20a/13
- meşelā** (Ar.) misal olarak
m. 12a/7, 12a/14, 15a/4, 16b/7, 22b/15, 22b/20, 27b/15, 32a/15, 38a/18, 39a/1, 39a/2, 39a/20, 39b/3, 39b/5
- mes^çele** (Ar.) sorulup karşılığı istenilen şey, mesele
m. 5a/12, 27b/18, 28b/20, 30b/5, 30b/7, 30b/9
m.+de 23b/5, 27b/20
m.+ler 2b/1, 5a/13, 5a/14
m.+lerden 16b/1, 25b/17, 28b/15
m.+leri 2b/6, 5a/12, 16a/20
m.+lerün 15b/11
m.+lerün 16a/15
m.+nüñ 30b/13
m.+ye 16b/2
- meşelen** (Ar.) misal olarak, söz gelişi, şunun gibi
m. 10a/1
- meşāyih** (Ar.) şeyhler
m.+i kibār 4b/1
- meşgül** (Ar.) bir işle uğraşan, meşgul
m. 2a/1
m. it- 3a/12
m.+lerdür 12a/12
m. ol- 8b/10, 10a/4, 10a/5, 13a/15, 15b/7, 20b/16, 21a/11, 27b/2, 29a/18, 30a/19, 30b/3, 31a/18, 31b/19,

- 35b/19, 36a/3, 38b/1, 38b/2, 38b/3, 4,
38b/5, 38b/8, 38b/21, 39a/3, 4
m. olma- 29a/16, 29b/12,
31a/3, 38a/18, 38b/19
m. ü muḳayyed olma- 30b/13,
14
- meṣhūr** (Ar.) şöhretli, ün salmış
m.+dur 1b/12
m. ol- 2a/20
- metāʿ** (Ar.) satılacak mal, eşyâ
m.+ın 9a/16, 19a/15
m.+yı 19a/15
- mevlā** (Ar.) Allah
m.+yı 22b/6
- mevʿ iẓe** (Ar.) öğüt
m.+si 31b/12
- mevṣūf** (Ar.) vasıflanmış
m.+23a/4
m. ol- 23a/7, 23a/9, 24b/2,
31a/15
- mevziʿ** (Ar.) bir şey konulacak yer
m.+de 26a/7
- meydān** (Ar.) meydan, alan
m.+ı Hāḳḳ 11b/20
m.+ında 24a/11
- meyl** (Ar.) sevme, tutulma; gönül akışı
m.+i vaʿ z 33b/17
m. ü muḳabbet 22b/7, 33b/16
m. ü muḳabbet it- 12a/18
m.+dür 34a/8
ṭamaʿ vü m. 34a/18
- meyyit** (Ar.) ölmüş
- m. 10a/12
m.+e 10a/13, 10a/16
- mezbūr** (Ar.) adı geçen, yukarıda
söylenen
m. 26a/15
- mezheb** (Ar.) mezhep
m.+inde 6a/20, 6a/21
m.+ine 6b/1
- mezkūr** (Ar.) adı geçmiş, zikrolunmuş
m. 6a/3, 10a/7, 17a/10
m.+dan 30a/1
m. ol- 5a/11
- mezkūrāt** (Ar.) zikredilmiş, adı geçmiş
şeyler
m. 24a/14
m.+uñ 27b/17
- miḳdār** (Ar.) derece, parça, kısım
m. 16b/1, 16b/16, 30a/21,
30b/2, 39b/2
m.+dan 16b/18
m.+ı 3a/14 (b.h.), 4a/13 (b.h.),
23a/11 (b.h.), 23a/14 (b.h.), 23a/15
(b.h.), 30b/9 (b.h.)
- miknet** (Ar.) kuvvet
ḳudret ü m. ol- 34b/14
- mīl** (Ar.) bir kilometreye yakın bir
uzaklık
m. 23a/11 (2), 23a/15
- minber** (Ar.) minber
m. 28a/14
m.+inden 34b/17
m.+lerinden 34b/15

minnet (Ar.) bir iyiliğe, iyilik yapana karşı kendini borçlu görme

m. 19b/2

m. göster- 19b/1

mişāl (Ar.) örnek; benzer

m. 9a/5, 9a/6

m.+i 5a/1 (i.e.), 5a/15 (i.e.)

mişkāl (Ar.) yirmi dört kıratlık bir ağırlık ölçüsü

m. 28a/19

miskīn (Ar.) âciz

fukarā vü m.+ler 37a/11

misl (Ar.) eş, benzer

m.+i 28a/7 (i.e.)

mu'ālece (Ar.) ilâç yapma, ilâç kullanma

m. it- 29a/9

muāmele (Ar.) davranma, davranış

m. 37b/7, 37b/11

m. it- 24b/1, 37b/18, 19

m.+ye 37b/8

m.+yi 37b/7

mu'āraza (Ar.) birbirine karşı gelme; kavga

m. it- 29b/5, 30b/4

mūcib (Ar.) gereken; sebep, vesile

m. ol- 40a/4

m.+lerdür 26b/3

muḥabbet (Ar.) sevgi

meyl ü m. 22b/7, 33b/16

meyl ü m. it- 12a/18

muḥācirīn (Ar.) Hz. Peygamberin emriyle Mekke'den Medine'ye göç edenler

m. ü enşār 26a/8

muḥakkak (Ar.) doğru

muḥarrer ü m. 36b/17

muḥāl (Ar.) mümkün olmayan, imkânsız

m.+dür 15b/15

muḥālefet (Ar.) muhalefet

m. itme- 12a/9, 24b/9

m. kı1- 19a/4

muḥālif (Ar.) muhalif

m. ol- 24b/12

muḥarremāt (Ar.) dinen yasak sayılan şeyler

m.+dan 22a/18

muḥāsebe (Ar.) muhasebe, hesap işi

m. eyle- 7b/4

muḥkem (Ar.) sağlam, berk, muhkem

m. it- 25a/5

m. kı1- 40a/1

muḥliş (Ar.) hâlis, katkısız

m. 2b/17

muḥtāc (Ar.) muhtaç

m.+dur 17b/11, 29a/5

m.+lar 17b/13

m.+lara 19b/9

m. olma- 12b/21, 21b/15

muḥtaşar (Ar.) kısaltılmış, kısaltma, kısa

m. 22a/21

muḳaddem (Ar.) önde, önce gelen, önceki

m. 14a/3, 33a/2

muḳaddemā (Ar.) önce, eskiden

m. 16a/16

muḳadder (Ar.) kader, alın yazısı

m. ol- 8a/19

muḳarrer (Ar.) kararlaştırmış; bildirilmiş

m. ol- 20a/9

m. ü muḳaḳḳaḳ 36b/17

muḳayyed (Ar.) kayıtlı, bağlı

meşgûl ü m. olma- 30b/13, 14

muktedî (Ar.) uyan, arkadan gelen

m.+lerdür 26b/4

muḳtezā (Ar.) lâzım gelmiş, îcâp

m.+yı ʿilm 4a/20

mūnis (Ar.) cana yakın

yār u m. 18b/13

murād (Ar.) istek, arzu, dilek

m. 28b/2

m.+a 17a/14

m. it- 27a/9, 28b/7, 8

m.+ı 24b/8 (i.e.), 26b/3 (b.h.)

m.+ına 4a/7

m. u maḳşūd 2b/9

m.+uma vü maḳşūduma 18a/10

m.+uñ 27b/20

muşāhib (Ar.) biriyle sohbet

bulunan, konuşan, arkadaşı

m. olup 18a/3, 18a/20

m.+ine 16a/5

m.+leründen 17b/21

muşibet (Ar.) felâket, belâ, sıkıntı

m.+ler 33a/8

m.+lerine 32b/19

muṭahhara (Ar.) temiz, temizlenmiş

m.+ların 9b/3

Muʿtezile (Ar.) kaderi inkâr edip Allah

sıfatlarını kadîm saymada Ehl-i

sünnet'ten ayrılan kişiler ve bu

kişilerin mezhebi. "Kaderiyye" de

bunun kollarındandır. Bu mezhep

Vâsıl b. Atâ tarafından kurulmuştur.

m. 16b/8

mūṭîʿ (Ar.) veren, ita eden

m. ol- 19a/5

m. vü münḳād 19a/11, 23b/4, 25b/2

ʿāşî vü m. 8b/21

muttaşif (Ar.) vasıflanan, kendisinde

bir sıfat, vasıf bulunan

m. ol- 34b/9

muvaḳaḳat (Ar.) uyma

m. it- 36b/10

muvaḳḳat (Ar.) Allah'ın yardımına ulaşmış, işi rast gitmiş

m. eyle- 11a/2

muvaḳḳat (Ar.) yardımcı

m. kııl- 21b/5

m. ol- 14b/20, 15a/12, 13,

23a/17, 23b/20, 24a/2, 24a/4

m. olma- 15a/8, 15a/14, 34a/16

mübālağa (Ar.) fazla, aşırı

m. 20b/19

- mübāşeret** (Ar.) bir işe girişme
m. 34b/16
m. itme- 27a/10
- mübtelā** (Ar.) düşkün, tutkun
m. ol- 30a/12
- mücāhede** (Ar.) savaşıma, nefsi
yenmeye çalışma
m. it- 19a/9
m.+ye 20b/16
- mücerred** (Ar.) yalnız, tek
m. 4b/15
m. ol- 39a/15
- müdāvemmet** (Ar.) bir işte aralıksız
çalışma
m. it- 24b/17
- müflis** (Ar.) aciz
m. ol- 6b/18, 19
- müheyyā** (Ar.) hazır, hazırlanmış
m. olma- 5b/6
- mühlet** (Ar.) mühlet
m. iste- 31b/16
m. vir- 31b/16
- mülāzım** (Ar.) bir kimsenin yanından
ayrılmayan; stajyer
m. 2a/4
m. ol- 1b/8, 1b/15
m.+ı mezkūr 2a/2, 2a/19
m.+uñ 2b/13
- mümkin** (Ar.) mümkün, olabilen
m. 16a/1, 16a/16
m.+dür 38b/7
m. ol- 16a/19, 34b/21
- m. olma- 22b/8
- mümkün** mümkün, olabilen (<
mümkin)
m. 15b/16
- münāsebet** (Ar.) ilgi, yakınlık, bağ
m. ol- 30a/2
- münāzara** (Ar.) karşılıklı konuşma,
tartışma
m. 27b/15, 28a/6
m.+da 27b/12
m. itme- 27b/11
m.+nuñ 27b/13
- münezzeh** (Ar.) temiz, arı; uzak
m.+dür 13a/2
- münkād** (Ar.) boyun eğen
m.+lardur 12a/10
müñ^c vü m. 19a/11, 23b/4,
25b/2
- münkir** (Ar.) inanmayan, dinsiz
m.+lerdür 27a/2
- mü'min** (Ar.) mü'min, müslüman
m. 2b/16, 6b/6, 11a/1, 38a/5
m. ü kâfir 2b/16
m.+e 38a/6
m.+i kāmīl 38a/5, 6
m.+uñ 28a/11, 36a/2
- mürīd** (Ar.) bir şeyhe bağlı olan kimse
m. 23b/8, 23b/10, 23b/12,
23b/13, 23b/17, 24a/3
m. ol- 23b/1, 23b/3, 23b/4,
24a/13

- m.+e 23a/20, 23b/15, 23b/20,
24a/4, 24a/12, 26b/13
- m.+i 23a/19 (b.h.)
- m.+i nifağ 23b/21
- m.+leri 3b/1
- m.+leriyle 3a/21
- m.+üñ 24a/1, 27a/7
- mürşid** (Ar.) doğru yolu gösteren; şeyh
m. 23a/3, 29a/8
- müsā'ade** (Ar.) izin
m. it- 23a/17
- müselmān** (Ar.) müslüman, İslâm
dinine inananlar
m.+uñ 1b/9, 1b/11
- müslim** (Ar.) müslüman
m. 39b/6
- müslimān** (Ar.) İslâm dînine bağlı,
dindar
m.+lar 34b/15, 34b/17
- müstağfir** (Ar.) günahlarının
bağışlanmasını dileyen
m.+inin 14a/2
- müstaidd** (Ar.) kabiliyetli, akıllı
m. ol- 8b/20
- müstahaqq** (Ar.) hak etmiş, lâıyk (<
müstahikk)
m. 13b/7
- müşkil** (Ar.) zorluk, güçlük
m. 3b/14, 28b/20, 30b/6
m.+dür 3b/16
m. ol- 26a/3, 26b/4, 28b/15
- mütāla'a** (Ar.) araştırma, tetkik
m. it- 9b/2, 38a/11, 12
m. kı1- 9a/11, 38a/10
- müteallik** (Ar.) ilgili, ilişiği olan
m. ol- 10b/8
- mütelevvîn** (Ar.) renkli, renkten renge
giren
m. ol- 34b/6
- mütenebbih** (Ar.) uyanık, dikkatli,
aklına başına toplayan
m. it- 32b/19
m. ol- 33a/9, 10
- müte'allime** (Ar.) ilim, bilgi edinen,
okuyan, öğrenci
m. 26b/4
- müterādifan** (Ar.) birbirine tâbî, bağlı
olarak
m. 15b/1
- müteşekkil** (Ar.) şekillenmiş; meydana
gelmiş
m. 34b/5
- müttakî** (Ar.) sakınan, çekinen;
Allah'tan korkan
m. ol- 20a/5, 20a/8, 9
m.+lerden 35a/2
m.+leredür 9a/4
- müyesser** (Ar.) kolay gelen, mümkün
m.+dür 8a/21
m. it- 2b/12
- müzekkir** (Ar.) zikrettiren, hatıra
getiren, andıran
m. 32b/18
vā' iz-i m. ol- 33b/8

vā' iz ü m. ol- 31b/6, 31b/7, 8,
31b/9, 32a/11

müzekkirāt (Ar.) zikredilenler,
hatırlatılanlar

m.+la 32b/16

-N-

nāfile (Ar.) farzların dışında kılınan
namaz

n. 23b/11

naḥv (Ar.) söz dizimi, sentaks

n. ü şarf 10a/2

‘ilm-i şarf ü n. 4a/1

şarf ü n. 30b/1

namāz (Far.) namaz

n. 4b/13, 10b/8

n. kııl- 6a/11, 6a/19, 14a/8,

14a/12, 15a/6, 15a/10,

n. 39b/4

n.+a 10b/8

n.+dan 23b/9, 39b/5

n.+ı 6a/11 (b.h.), 10b/8 (b.h.),

13a/13 (i.e.), 22b/16 (b.h.), 23b/8

(b.h.)

n.+lar 4b/8

n.+ların 23b/11

nār (Ar.) ateş, od

n.+ı cehennem 4a/5, 4a/7,

4b/19, 18a/9

n.+ıla 27a/6

nā'ra (Ar.) nâra, yüksek sesle bağırma

n. ur- 7b/8

nās (Ar.) insanlar, halk, herkes

n. 33b/7

n.+a 32a/9

n.+ı 24b/9 (b.h.), 34b/6 (b.h.)

n.+uñ 36a/10 (2), 37a/14

naşihat (Ar.) öğüt, nasihat

n. 3b/17

n.+de 3b/13

n.+den 27b/7, 27b/8

n.+i 3b/15 (b.h.), 27b/5 (b.h.)

n. it- 3b/19, 27b/4

n.+lerden 3a/9

n.+üme 3a/4

n.+ümi 26b/7

n.+uñ 3a/1, 3b/20

va'z u naşihat 34a/20

va'z u naşihat it- 31b/11

nāşek (Ar.-Far.) şüphesiz, şüphe
olunmayan

n. 4a/18

nāyib (Ar.) vekil, birinin yerine geçen,
kadı (<nā'ib)

n.+ı 22a/12 (i.e.)

nazar (Ar.) bakma, bakış

n. eyle 39a/20

n.+ı 8b/8 (b.h.), 38b/19 (i.e.),

39a/1 (i.e.)

n. it- 10a/19, 35a/7, 39a/17

n. itdüm ise 21b/8

n. itme- 39a/16

n. kııl- 21b/6

ne ne, nasıl, ne şekilde

n. 2a/11, 3a/4, 3a/6, 4b/3, 4b/5, 5b/9, 5b/16, 6a/7, 6b/13, 7b/7, 8a/7, 9a/8 (2), 9b/4, 9b/10, 9b/13, 9b/14, 9b/18, 10a/1, 10a/3, 10a/20, 11a/9, 12a/6, 12b/11, 13a/13, 15b/3, 15b/21, 17b/13, 18a/5, 19b/8, 21b/2, 23b/12, 23b/14, 23b/17, 24b/19, 25a/17, 29a/8, 30a/6, 32b/21 (2), 33b/15, 35a/13, 35b/7, 37b/20, 38a/5, 38b/20

n.+dür 8a/7, 9b/9, 14b/17, 18a/5, 18a/12

n. idi 9a/14

n.+nüñ 8b/1

n.+yi 38a/6

nebî (Ar.) peygamber

n.+dür 11b/19

ne-deñlü 4b/6

nef (Ar.) menfaat, fayda, kâr, çıkar

n.+den 25a/8

nefer (Ar.) asker, er

n. 26a/7, 26a/8, 26a/11, 26a/12

nefes (Ar.) soluk

n.+de 6b/16, 32b/7

nefs (Ar.) ruh, hayat; bir şeyin ta kendisi

n. 2a/2, 11a/4, 19a/4, 19a/10, 19a/11, 22b/21

n. ü hevâ 18b/21

n.+de 11a/5

n.+den 2a/18

n.+i 11a/5 (b.h.), 22b/13 (b.h.), 22b/14 (b.h.), 38a/2 (i.e.)

n.+i emmâre “insanı kötülüğe sürükleyen nefis” 24a/6, 24a/7

n.+i kır- 9b/4

n.+i naşîbin 24b/4

n.+i şîfâtlarını 38b/1

n.+in 8b/14

n.+ine 15a/19, 19a/4, 19a/5, 21a/1

n.+inüñ 2a/4, 32b/2

n.+iñüzi 7b/12

n.+iyle 7b/4

n.+le 19a/9

n.+leri 18b/17, 33a/6

n.+lerine 33a/8

n.+üme 18b/6

n.+ümüñ 19a/8

n.+üñ 9a/12, 9a/13, 15a/19, 15b/8, 24b/6, 30b/19, 32a/7, 37b/11, 37b/19

n.+üñ gözet- 38a/21

n.+üñde 11a/16

n.+üñe 32a/7, 32a/8, 37b/20

n.+üñi 24b/8, 38a/13

nefsî (Ar.) nefisten doğan şeyle ilgili

n. 8b/16, 8b/17

nehy (Ar.) yasak, yasak etme

n.+dür 9b/16, 9b/17

n. eyle- 8a/8

n. it- 8a/10

n.+lerde 14b/20

n. olın- 3b/18
neşh (Ar.) kaldırma, hükümsüz bırakma

n.+de 40a/12, 40a/14

nesne nesne

n. 5b/8, 5b/13, 5b/16, 6a/8, 15a/1, 15b/18, 18a/19, 19a/19, 19a/20, 20b/8, 25a/8, 25a/9, 25a/13 (2), 25b/5, 26a/1, 26b/17, 27b/4, 28a/11, 28a/20, 30a/21, 30b/18, 38b/20

n.+den 6a/20

n.+dendür 16a/10

n.+dür 18b/7, 24b/15, 37a/3

n.+ler 2b/11, 3a/12, 6a/18

n.+lerde 16a/17

n.+lerden 3b/19, 12a/17, 40a/4

n.+lere 3a/11

n.+ye 4b/11, 12a/18, 25b/4, 25b/8, 38b/18

n.+yi 7b/19, 12a/14, 16a/13, 18a/16, 38b/20

nev (Ar.) çeşit, türlü

n. 29a/20, 29b/2

n.+den 29b/1

n.+dür 34b/4

n.+i 29b/1 (b.h.)

n.+üñ 29a/21, 29b/3, 30a/10, 30b/15

nevm (Ar.) uyku

n.+i ğaflet 33a/9

nice nasıl, ne kadar

n. 2b/1, 5a/2, 5a/3, 5a/6, 9a/3, 9a/10, 9b/11, 10b/8, 10b/9, 11b/8, 13b/4, 16a/4, 28b/19, 32b/8, 32b/11

n.+leri 19b/15

niçe nice, defalarca

n. 10a/16, 19b/13

n.+dür 4b/3

n.+leri 19b/19

niçün niçin, neden dolayı

n. 3b/2, 10b/20

niđā' (Ar.) bağıрма, çağırma, seslenme

n.+dan 14a/9

n. it- 13a/7

n.+sı 13a/1

n.+yı 14a/7, 14a/11, 14a/18

nihāyet (Ar.) son, uç

n.+i 6b/4 (i.e)

nişān (Far.) iz, belirti, nişan, işaret

n.+ı 3a/11, 28a/2

n.+ıdur 15b/5

n.+larını 22a/21

n.+uñ 28a/3, 28b/10

nişāne (Far.) belirti, iz

n.+si 38a/8

nişānlan- belirlenmek, işaretlenmek

n.-ma 23b/21

niteg nasıl

n. 9a/19

nitekim nitekim

n. 3a/18, 4a/17, 5b/7, 6b/7, 8b/11, 10a/6, 10b/1, 11b/6, 11b/10,

11b/15, 12a/4, 14b/20, 15a/4, 16a/1,
17b/7, 19a/1, 23a/11, 27a/12, 27a/19,
30a/7, 30a/8, 30a/14, 31a/3, 33a/15,
38a/14, 39a/11, 39b/13

nūr (Ar.) aydınlık, parıltı, nur

n. 23a/6

n.+larından 23a/5

n.+larıyla 15b/9

nücüm (Ar.) yıldızlar

n. 4a/1

nükte (Ar.) ince mânâlı söz

n.+ler ü eşâretler 33a/21, 33b/1

işâret ü n. 33b/6

-O-

o o

o 1b/14, 4b/2, 5a/6, 34b/8,

34b/15, 36b/8, 37b/10, 38b/7

o+ña 21a/17

od ateş

o.+ından 8a/4, 10b/13

odun odun

o.+ı 30a/9 (b.h.)

oğlan çocuk

o.+ların 26a/11

oğul erkek çocuk

o. 2b/17, 3a/7, 3b/14, 4b/17,

5b/4, 7a/4, 9a/10, 9b/21, 10b/6, 11a/3,

12b/20, 13a/21, 14a/21, 14b/3, 14b/16,

15a/10, 16a/14, 17b/15, 19b/16,

21b/12, 24a/16, 25b/16, 26a/1, 27a/15,
27a/17, 27b/3, 35a/18, 38b/11

o.+ı 1b/12 (i.e.), 8b/5 (i.e.),

11b/12 (i.e.), 13a/10 (i.e.), 32a/7 (i.e.),

35a/16 (i.e.)

o.+ı-çün 14b/2

o.+ına 14b/2

o.+larumuzuñ 40a/11

oқы- okumak

o.-yup 5a/12

oқымақ okuma

o. 2b/3

oқы- okumak

u.-duğıñ 10a/1

o.-duқdan 17a/9

o.-dum 17a/8

o.-r 13b/17

o.-sañ 5b/5, 38a/10

o.-yup 2a/1, 2a/3, 38a/11

oқымақ okuma

o.+dan 10a/3

ol o

I. işaret zamiri

o. 1b/11, 2b/20, 4a/4, 4a/6,

7a/20, 16a/5, 19b/9, 22a/15, 30b/18,

35b/10

o.+dur 10b/21, 18a/14, 19a/18,

26b/13

II. işaret sıfatı

2a/2, 2a/4, 2a/8, 2a/10, 2a/11,

2a/12, 2a/19, 2b/2, 2b/10, 2b/11,

2b/13, 3a/3, 3a/5, 3a/9, 3a/11, 3a/12

(2), 3a/16 (2), 3b/1, 3b/9, 3b/15, 3b/21, 4a/14, 4a/15 (2), 4b/4, 5a/4, 5a/7, 5a/9, 5a/10 (2), 5a/12, 5a/13, 5a/14 (2), 5a/18, 5b/2, 5b/11, 6b/14, 6b/18, 7a/9, 7a/10, 7a/11, 7a/12, 7a/16, 7a/17, 7a/19, 7a/20, 7b/1, 7b/10, 7b/19, 7b/21, 8a/20, 9a/10, 9a/13, 9a/14, 9a/16, 9b/2, 9b/13, 9b/15, 10a/1, 10a/13, 10a/15, 10a/16, 10b/3, 10b/19, 11a/10, 11a/11, 11b/20, 12a/5, 12a/7, 12a/15, 12a/19, 12a/20, 12b/7, 12b/8, 12b/9, 12b/11, 13a/11, 13b/15, 14a/1, 14a/2, 14a/3 (2), 14a/7, 14b/2, 14b/4, 15a/1, 15b/13 (2), 15b/14, 15b/15, 15b/16, 15b/20, 16a/5, 16a/10, 16a/11, 16a/12, 16a/20, 16b/1, 16b/2, 16b/9, 16b/10 (2), 16b/11, 16b/14, 16b/15, 16b/18 (2), 17a/4, 17a/7, 17a/10, 17a/11, 17a/12, 17a/13, 17a/14, 17a/17, 17a/18 (2), 17a/19, 17b/2, 17b/3, 17b/10, 18a/1, 18a/4, 18a/7, 18a/10, 18a/12, 18a/13, 18a/17, 18a/18, 18a/19 (2), 18b/2, 18b/14, 19a/10, 19a/11, 19a/12, 19a/15, 19b/11, 19b/17, 20a/11, 20b/6, 20b/16, 21a/7, 21a/8, 21a/10, 21a/12, 21a/20 (2), 21b/1, 21b/2, 21b/21, 22a/1, 22a/6, 22a/7, 22a/8, 22a/14, 22a/20, 22b/3, 22b/9, 22b/11, 22b/12, 22b/13, 22b/14, 22b/17, 22b/20, 23a/3, 23a/5, 23a/18, 23a/19, 23a/20 (2), 23a/21, 23b/1, 23b/2, 23b/3, 23b/15, 23b/21,

24a/1, 24a/3, 24a/13, 24a/18, 24b/8, 24b/12, 24b/15, 24b/18, 25a/2, 25a/9, 25a/11, 25a/13, 25a/17, 25b/2, 25b/17, 25b/18, 25b/19, 25b/20, 26a/15, 26b/1, 27a/1, 27a/2, 27a/3, 27b/5, 27b/7, 27b/8, 27b/13, 27b/15 (2), 27b/20, 28a/2, 28a/8, 28a/12, 28a/17, 28b/8, 28b/10, 28b/17, 29a/16, 29a/17, 29a/21, 29b/1, 29b/9, 29b/18, 30a/9, 30a/10, 30b/3, 30b/5, 30b/6, 30b/9, 30b/12, 30b/13, 30b/14, 30b/15, 30b/20, 31a/11, 31a/13, 31a/17, 31a/18, 31a/19, 31a/21, 31b/10, 31b/18, 31b/20, 32a/13, 32a/18, 32b/4, 32b/15, 33a/3, 33a/5, 33a/8, 33a/11, 33a/16, 33b/11, 33b/14, 34a/5, 34a/13, 34a/15, 34a/16, 34b/1, 34b/2, 34b/7, 34b/14, 35a/11, 35a/14, 35b/8, 35b/12, 36a/15, 36a/18, 36b/3, 36b/9, 36b/20, 37a/2, 37a/9, 37a/11, 37a/12, 37a/14, 37b/1, 37b/5, 37b/7, 37b/8, 37b/13, 37b/16, 38a/12, 38a/16, 38a/21, 38b/7, 38b/18, 38b/20, 39a/1, 39a/2, 39b/3, 39b/8, 39b/9, 39b/21

III. şahıs zamiri

aña “ona” (ol’un datif biçimi)

13b/3, 13b/20, 17a/5, 18a/17, 23a/6, 23a/17, 23b/12, 26b/14, 28a/16, 29b/7, 29b/11, 35a/3, 35b/6, 39a/9

anda “onda” (ol’un lokatif biçimi) 16b/7

anda iken 10b/20

andan “ondan” (ol’un ablatif biçimi) 2b/1, 3b/15, 4b/10, 4b/14, 7b/17, 8b/5, 8b/20, 11a/13, 12a/14, 12b/1, 16b/20, 26a/14, 28a/20, 28b/21, 31b/10, 35b/1

anı “onu” (ol’un akkuzatif biçimi) 2a/13, 4a/19, 4b/8, 5b/9, 6b/14, 12a/17, 15b/19, 18b/10, 18b/4, 20b/15, 23b/17, 25b/5 (2), 26b/17, 27b/9, 28a/12, 35b/2, 37a/20, 37b/4, 37b/20, 38a/2, 38a/5, 38a/6

anuñ “onun” (ol’un genitif biçimi) 1b/13, 2a/21, 4a/15, 4b/1, 7a/9, 8a/17, 11a/11, 12b/6, 12b/13, 13a/11, 13b/3, 17a/1, 18a/1, 19a/5, 19a/6 (2), 20b/16, 20b/21, 21b/21, 22a/16, 23a/13, 23a/14, 24b/16, 27b/10, 29a/15, 29b/5, 29b/16, 29b/20, 31b/12, 31b/14, 34b/11, 34b/14, 35a/5, 35a/14, 36b/17, 37b/13, 37b/14

a.+çün 3b/17

a.+içün 3b/3, 4a/5, 16a/18, 25b/10

a.+la 5b/17, 12a/16, 16b/16, 18b/3, 18b/8, 32b/12, 36a/1, 39b/3

ol- olmak, eylemek, kılmak

o. 6a/2, 6a/17, 9b/11

o.-a 2b/10, 4a/3, 11b/15, 15b/19, 18b/12, 18b/13, 19b/10, 21b/20, 22a/8, 22a/9 (2), 22a/13, 23b/5, 25b/5, 29b/6, 30b/17, 32b/9, 34a/15, 38b/7

olacak 5b/14, 8a/17, 8a/18

o.-acağdur 19a/1

o.-an 1b/15, 2b/11, 3b/15, 4b/5, 5a/9, 6b/6, 9a/3, 10a/21, 11a/17, 11b/19, 12a/17, 15b/4 (2), 17b/5, 19b/7, 22b/17, 28b/5, 28b/12, 29a/4 (2), 29a/13, 29a/14 (2), 29a/16, 29b/10, 31b/14, 32b/6, 32b/7, 34b/10, 34b/15, 35a/14, 36b/5, 37a/9, 37b/8

o.-ana 21a/14, 28b/19

o.-anı 35a/10, 35a/21, 36a/4 (2)

o.-anlar 11a/11, 12b/15, 12b/16, 25a/11, 25a/15, 27b/10

o.-anlara 8b/21

o.-anları 12a/15

o.-anuñ 28b/18

o.-asın 16b/16

o.-aydı 13b/6

o.-aydı 26a/20

o.-cağdur 32b/11

o.-dı 5b/20, 12b/11, 17a/16, 19a/12, 20b/2, 39b/18, 39b/20

o.-dılar 5b/13, 5b/16, 39b/14

o.-dinsa 11b/2

o.-dır 38a/6

o.-dıysa 3a/4, 9a/18, 9a/19, 9b/4, 11a/16, 12b/3, 15a/12, 17a/18, 21b/11, 29b/11, 30b/12, 31a/2, 31a/18, 33b/5, 34b/7, 34b/13, 37a/2, 39a/9

o.-duğı 17b/10, 39b/5

o.-duğı-çün 15a/9

o.-duğın 20a/6, 28b/7

o.-duğundan 8b/14	o.-sun 1b/4, 1b/5, 1b/13, 2a/21,
o.-duğda 23a/5	5b/17 (2), 12b/6, 12b/13, 18a/1,
o.-duñsa 12a/2	23b/19
o.-ma 4b/18 (2)	o.-up 1b/11, 3b/20, 6a/9, 13b/2,
o.-madan 14a/20	15b/4, 28a/6, 29a/11, 29b/20
o.-madığın 10a/6	o.-ur 5a/19 (2), 5b/10, 5b/13,
o.-mamağdur 31a/14	5b/15, 6a/8, 6b/19, 7a/4, 8a/4, 8a/16,
o.-mamış 28b/8	9b/6, 10b/2, 13a/3, 13a/12, 15a/20,
o.-manuñ 28a/2	15b/16, 16a/4, 17a/1, 17a/3, 18b/20,
o.-masa 28b/21	20a/19, 20a/3, 21a/4, 21a/19, 21b/12,
o.-ması 9b/8, 15b/6, 28b/11	24a/9, 26a/18, 27a/5, 27a/13, 28a/19,
o.-masın 36a/20	28b/8, 28b/9, 29b/14, 30a/2, 30b/11,
o.-masun 14b/3	34b/5, 35b/18, 38a/4
o.-maya 16b/7, 16b/8, 33b/14,	o.-urdu 9a/1
34b/1	o.-ursa 15b/3, 24b/19, 27b/21,
o.-mayacağ 7b/19	28b/6, 29a/8
o.-mayan 9b/7, 9b/8, 15b/16	o.-ursan 15b/14
o.-mayaydı 9a/1	o.-ursın 12a/3, 15a/7
o.-mayınca 10a/5, 16b/6,	olın- olunmak
25b/13	o.-mayana 6b/2
o.-maz 10a/6, 10b/7, 15a/21,	olmağ olma, kılma
15b/19, 16b/7, 24a/8	o. 12b/3, 28a/5, 38a/12
o.-maz mı 32b/10	o.+a 22a/12
o.-mazdı 13b/7	o.+dan 28b/12
o.-mazsa 12a/16, 31a/21	o.+dur 9a/8, 15a/2, 22a/15,
o.-miş 7b/5	22b/14, 22b/18, 24a/19, 25a/18,
o.-sa 5a/2, 5a/3, 5a/18, 5b/11,	30b/16, 31a/9, 31a/12
12a/12, 14a/5, 14a/13, 19b/1, 24a/21,	on on
29a/11, 29a/12, 33a/16	o. 26a/12
o.-sam 14b/11	on bir on bir
o.-sañuz 28a/20	o. 26a/11 (2)
	on iki on iki

o. 23a/14	ö.-mesiyle 25a/19
oñıl- hastalıktan kurtulmak, iyileşmek	ögmek övme
o.-maz 29a/12, 29a/14	ö. 1b/1
o.-sa 36a/17	medh ü ö. 36a/15
onlar onlar (çokluk 3. kişi zamiri)	ögren- öğrenmek
o. 26a/21	ö.-ür 30a/21
orta orta, merkez	ögrenebil- öğrenebilmek
o.+dan kalk- 29b/18	ö.-dügüm 17a/11
o.+sında 14a/9	ö.-düm 17a/11
oruç oruç	ögrenmek öğrenme
o.+ı 22b/16 (b.h.)	ö. 2a/8
o.+ından 32a/1	öğret- öğretmek
o. dut- 15a/5	ö.-se 5a/13 (2)
o. tut- 6a/19, 6a/12, 15a/9	öğüt öğüt
ot ot	ö. 2b/2, 3b/16 (2), 37a/21
o.+ı 22a/9 (i.e.)	ö.+lerden 3a/9
o.+ların 22a/7	ö.+üñ 3a/1
otur- oturmak	ö. ü naşihat iriş- 3a/3, 4
o.-ınca 11b/4	ö. ü naşihat irişme- 3a/6
oturmak oturma	ö. vir- 3b/14, 27b/4, 32a/7,
o. 36a/1	32a/8, 9, 32b/19
oturuş- birlikte oturmak, aynı ortamda bulunmak	ö. virici 31b/5
o.-madan 24a/9	ö. virme- 32a/9
otuz otuz	va ^c z u ö. 33a/13
o. 18a/4 (2), 26a/11	va ^c z u ö. vir- 33b/7
-Ö-	öğütle- öğüt vermek
ödenül- ödenmek	ö.+ 32a/8
ö.-ür 39b/3	öğütlen- öğüt verilmek
ög- övmek	ö.-diyse 32a/8
	öl- ölmek
	ö.-ceksin 9b/10

ö.-dükden 4b/1, 4b/9, 18b/7, 35b/6	ö.+inde 31b/16, 32b/6, 32b/7
ö.-mesinden 11b/12	ö.+ine 6b/15, 23b/8
ölçek ölçek	ö.+ine dut- 19b/5
ö. 5b/1	ö.+üñdür 13b/6
ölç- ölçmek	öt- ötmek
ö.-esin 5b/2	ö.-di 14b/8
öli ölü	ötürü ötürü
ö.+ler 14a/19 (2)	ö. 3b/15, 8b/4, 11b/15, 12b/1, 19b/3, 20b/21, 29b/6, 29b/16, 29b/17, 31a/14, 35b/1
ölmek ölme	övicü övücü, öven
ö.+i 11a/6 (b.h.)	ö. 22a/13
ölüm ölüm	övuñilmek övünülme
ö.+i 38b/7 (i.e.)	ö.+e 13b/7
‘ ömr (Ar.) ömür, yaşantı	öyle öyle, o şekilde
‘ö. 10a/3, 10a/4, 10a/8, 36a/18	ö. 1b/1, 1b/8, 2b/15, 4a/2, 10b/18, 27a/7, 29a/4, 29b/14
‘ö.+i 10b/21 (i.e.), 29a/18	öz öz, esas; kendi
(b.h.)	ö.+idür 5b/14
‘ö.+i-çün 3a/17	ö.+iñüze 33a/18
‘ö.+i nāzenīde 3b/4	-P-
‘ö.+i nazenīni 32b/4	pādşāh (Far.) pâdişah, hükümdar
‘ö.+i nīk 32b/4	p.+a 14a/3
‘ö.+i uzan- 36b/17	pāk (Far.) temiz, hâlis
‘ö.+in 3b/7, 17b/5, 17b/6	p. eyle- 9b/4, 38a/13
‘ö.+iñ 3b/5	p. it- 10a/17
‘ö.+inden 3a/14, 3a/15	p. itme- 10a/18
‘ö.+ini 8b/17	p. kıl- 4b/1
‘ö.+ümüñ 2a/7, 2b/11	p. ol- 25b/10
‘ö.+ümüzden 3b/3	hāşılı vü p.+ı 14b/16, 17
‘ö.+üñden 38a/14	
öñdin önce, önden, önceden	
ö. 20a/20	
öñ ön taraf	

perhîzkârlık perhiz yapma; sofuluk

p.+a 34a/1

perî (Far.) peri

p. 24a/10

pes (Far.) öyle ise, şimdi

p. 2a/19, 2b/13, 3a/6, 3a/16, 3b/4, 3b/9, 3b/19, 5a/4, 5a/20, 5b/11, 6b/1, 7a/8, 7a/10, 7a/14, 7a/18, 7a/20, 7b/19, 7b/21, 8a/18, 9a/19, 10b/18, 11a/16, 11a/8, 13b/4, 13b/18, 14a/7, 14a/11, 14a/15, 14a/18, 15b/15, 16b/2, 16b/18, 17b/13, 17b/18, 18a/15, 18a/18, 18b/5, 18b/9, 18b/10, 19a/17, 19b/14, 20a/5, 20a/8, 20a/15, 20b/12, 20b/13, 21a/10, 21a/21, 21b/1, 21b/8, 21b/11, 22b/2, 23a/3, 23b/1, 23b/5, 23b/15, 24a/21, 24b/2, 25b/4, 26b/11, 26b/14, 27a/14, 27a/21, 27b/2, 29a/14, 29a/16, 29b/11, 29b/19, 30a/3, 30b/2, 30b/13, 31a/2, 31a/7, 32a/4, 32a/9, 32a/12, 32b/15, 32b/18, 33b/1, 33b/3, 33b/5, 33b/12, 37a/2, 38a/16, 39a/4

peşimân (Far.) pişman

p. olun- 40a/3

p. olma- 10b/17

peşimânlık (Far.) pişmanlık

p. 3b/6

p. it- 3a/17

peygamber (Far.) peygamber

p. 3a/1, 4a/17, 6a/7, 7b/2, 7b/11, 8a/2, 8a/12, 9b/2, 10b/1, 11b/10, 13a/6, 13a/11 (2), 13a/16,

13b/13, 22b/11, 23a/5, 26a/6, 26b/19, 27a/3, 31a/4, 36a/9, 36a/10, 38a/2, 39b/15, 39b/17, 39b/19, 39b/20

p.+e 13b/1

p.+i 1b/4 (i.e.)

p. olduğına 6a/10

p.+ümüz 2a/15

puluç erkeklığı olmayan kimse, innin

p. 16a/2, 16a/7

p.+sın 16a/8

p.+uñ 16a/5, 16a/6

-R-

rabb (Ar.) Allah

r. 35b/5, 40a/1, 40a/2, 40a/4, 40a/6, 40a/10

r.+i 7a/17

r.+üm 14b/13

r.+üñden 32a/10

râğîb (Ar.) istekli

taleb ü r. ol- 4a/1

râhat (Ar.) rahat, kaygısız

r. irişdür- 25b/13

r.+dadur 35a/18

râhatlık rahatlık

r. u zahmet irişdür- 25b/9

rahmet (Ar.) acıma, esirgeme

r. 8b/17

r. eyle- 13b/20, 17a/5

r. idici 2b/16, 17

- r.+i 1b/4 (i.e.), 1b/12 (i.e.),
2a/21 (i.e.), 6b/8 (i.e.), 8a/5 (i.e.),
8b/21 (i.e.), 9a/1 (i.e.), 9a/2 (i.e.),
12b/6 (i.e.), 12b/13 (i.e.), 18a/1 (i.e.)
- r.+i nebī 1b/3
- r.+in 8b/20
- r.+inden 9a/8
- r.+ine 5b/6, 8b/19, 39a/7
- r.+iyledür 8a/7
- r.+üm 7a/2, 9a/4
- ramazān** (Ar.) oruç ayı
- r. 6a/12
- rast gel-** rastgelmek
- r.-di 35a/3
- rāzī** (Ar.) râzī
- r. ol- 7b/17, 8b/5, 11a/13,
13a/9, 16b/13, 20b/5, 24b/19, 25a/1,
37b/8, 37b/19
- r. olma- 34a/9, 37b/11, 37b/13
- recā** (Ar.) rica, istek
- r. 9a/8
- redd** (Ar.) red, geri çevirme
- r. it- 27a/7, 28a/12, 28b/3
- ref** (Ar.) kaldırma, yok sayma
- r. olın- 11a/12
- rek^ç at** (Ar.) rekat
- r. 4b/8, 4b/13
- re^ʔis** (Ar.) baş, başkan
- r.+lerinden 26a/12
- resül** (Ar.) peygamber
- r. 3a/8, 11b/15, 11b/17, 13a/10,
17a/21, 19a/1, 22a/12, 28a/16, 39b/13
- r.+iñe 6b/11
- r.+lerin 35b/20
- r.+lerüñ 35b/18
- r.+üme 5b/19
- r.+üñ 3a/9
- resülullah** (Ar.) Allah'ın elçisi, Hz.
Muhammed
- r. 8a/19, 26a/13, 26a/16, 26b/2
- revā** (Ar.) uygun, reva
- r. gör- 21a/1
- rızā** (Ar.) rıza, hoşnutluk
- r.+i 'işyān 36a/20, 21
- r.+i zulm 36a/20
- r.+ñı 25a/2
- r.+sı 19a/4, 19b/7
- r.+yı şerifin 9b/7, 21b/4, 25a/3
- rızķ** (Ar.) rızķ, nimet
- r. 20b/19, 21a/8
- r.+ı 21a/5 (i.e.), 39b/19 (b.h.)
- r.+ın 1b/2, 12b/17, 20a/20,
20b/21
- r.+ını 39b/16
- r.+um 21a/7
- r.+uma 21a/7
- r. üleşdür- 20b/2
- ricāl** (Ar.) ileri gelenler, söz sahipleri
- r.+den 28b/2
- r.+dür 13a/13, 30a/18
- ricā** (Ar.) rica, istek (< recā)
- r.+sı ol- 29a/9
- ri^ç āyet** (Ar.) sayma, riayet etme
- r. it- 23a/21, 26a/21, 36b/8

risāle (Ar.) kitap

r.+nüñ 2b/14

r.+yi 2b/13

rivāyet (Ar.) rivayet, söylenti, haber

r. olın- 4a/21, 4b/9, 8a/2, 8a/12,
12b/5, 13a/8, 14b/1, 31b/21, 35a/13,
35b/5, 6, 35b/14, 36a/9

riyā (Ar.) iki yüzlülük

r. 25a/21

r. vü süm^ç a 10a/21

r. vü ḥased 27b/16

r.+dan 5b/11, 22a/3, 25b/1,
25b/14

r.+dur 10b/3

r.+larından 25b/11

r.+ya 23b/11

riyāzet (Ar.) riyāzet, kötülüklerden
sakinma

r. 15a/20

r.+i 22b/14 (b.h.)

r.+in 22b/13

rūḥ (Ar.) ruh, can

r.+da 11a/3

r.+ı 11a/4 (b.h.), 11b/14 (i.e.)

r.+ı şerif 11b/6

r.+ları 11b/13

r.+uñ 11a/18

rūşen (Far.) aydın, parlak

r.+reki 29b/8

rücū^ç (Ar.) dönme, geri dönme

r.+ın 36a/2

r. it- 6a/1, 2, 7a/16, 17, 34a/19

-S, Ş, Ş-

sa^ç ādet (Ar.) mutluluk, saadet

s. 15b/7, 23a/17

s.+le 4a/18, 6a/7

sā^ç at (Ar.) saat; vakit, zaman

s. 3a/14, 3a/15, 3b/3, 3b/4

s.+de 11a/8

s.+den 10a/13

şa^ç b (Ar.) zor, güç

ş. 29a/8

şabāḥ (Ar.) sabah vakti

ş. 13b/9, 13b/17, 14a/1, 14a/16,
14b/4

ş.+a 14a/12

şābit (Ar.) sâbit

ş. ol- 26b/1, 36a/8

ş. ü sâkin ol- 11b/18

şabr (Ar.) sabır, tahammül

ş. 26b/1

ş.+da 26b/2

ş. u intizār 26b/1

ş. u şükr 22b/20

şadaḳa (Ar.) sadaka

ş. eyle- 19b/9

ş.+lar 4b/10

ş. vir- 23a/1

ş.+yı 22b/16

şadā (Ar.) ses, yankı

ş.+sın 11b/5

şādīḳ (Ar.) sâdık, bağlı

- ş. 14b/10
- şadr** (Ar.) başkan, reis
ş. ol- 37b/13
- şafā'** (Ar.) mutluluk, gönül huzuru, safa
ş. it- 28a/10
- şaffet** (Ar.) saflık, temizlik
ş.+iyle 34b/8
ş.+lerin 34a/15
- şafra** (Ar.) safra
ş.+sı 5a/18
ş.+ya 5a/17
- şadır** şadır
ş. 8b/14
s.+sın 10b/4
- şāgīr** (Ar.) küçük
s. 12a/8
- şāgīk** sağlık
şihhat ü ş. 5a/21
- şahābe** (Ar.) sahābe
ş.+lerden 13a/8
ş.+lerinden 13a/16
- şāhib** (Ar.) sahip, mâlik
ş.+i 10a/9 (i.e.), 12a/17 (i.e.)
ş.+ine 12a/9, 12a/16, 33a/16,
33a/21, 33b/2
ş.+ini 13a/19
ş.+inüñ 39b/21
ş.+iyem 14b/12
ş.+üş-şer^c 24b/16
- şahrā** (Ar.) çöl; kır
ş.+da 5a/1, 26a/10
- ş.+larda 34b/5
- şā'il** (Ar.) suâl eden, soran
s. 29b/9, 30a/1
s.+e 31a/20
s.+üñ 29b/10, 29b/12
- şā'ir** (Ar.) diğer, başka
s. 6a/19
- şakın-** sakınmak, çekinmek, uzak durmak
ş. 32a/12
ş.-asın 33b/5
ş.-manuñ 22a/18
ş.-ması 32a/13, 33b/8
ş.-mayup 21a/1
ş. ş. 11a/10, 33a/18, 37a/5
ş.-uñ 35b/21
ş.-ur 12a/14, 12a/15
- şakındur-** sakındırmak
ş. 34a/13
- şakındurma** sakındırma, uzak durdurma
ş.+dur 31b/5
- şakınma** sakınma, çekinme
ş.+dur 32a/14
ş.+a 34a/2
ş.+ıla 24a/9
- şākin** (Ar.) hareketsiz
şābit ü s. ol- 11b/18
- şakla-** saklamak
ş.-r 12a/17
- şalāh** (Ar.) düzelme, iyileşme, iyilik
ş.+ı 29a/7 (i.e.), 29a/9 (i.e.)

- ş.+ından 22a/17
 ş.+ı ümîdi olma- 29a/9, 10
şalât (Ar.) namaz
 ş.+ı teheccüd 13a/14
 şavm u ş. 15a/7
şalāvāt (Ar.) namazlar
 ş.+ında 39b/6
şālih (Ar.) yarar, elverişli, iyi, uygun;
 dindar
 ş. 7b/10, 11b/12
 ş. ol- 22a/13, 22a/15, 22a/16,
 22a/18, 22a/20, 22b/4, 22b/12
 ş. olma- 22a/16
sālik (Ar.) bir yola giren
 s. 22a/18
 ş.+üñ 22a/10
şan- sanmak, zannetmek
 ş.-asın 25b/14
 ş.-dılar ise 19b/17
 ş.-ma 25b/4
 ş.-maları 20a/10
 ş.-mañ 25b/14
 ş.-ur 4a/5, 4a/6, 19b/14,
 19b/15, 19b/20
 ş.-urdum 16a/7
şanki sanki, güya
 ş. 25b/10
şan'at (Ar.) ustalık, marifet, hüner
 ş.+ına 21a/16
şarf (Ar.) masraf, gider; çevirme,
 döndürme; (Gramer) fiil çekimi
 ş. it- 17b/6, 21a/9
 ş. itme- 17b/5, 6
 ş. ü naḥv 30b/1
 'ilm-i ş. ü naḥv 4a/1
şarp sarp
 ş. 6b/13
şavāb (Ar.) doğruluk, dürüstlük; doğru
 davranış
 ş. 28b/3
 ş.+a 28a/12, 28b/1
şavḳ (Ar.)
 ş.+ı şudan 12b/7
şavm (Ar.) oruç
 ş. u şalāt 15a/7
 ş.+ı vecḥ 10b/9, 39b/7
sa'y (Ar.) çalışma, gayret, emek
 s. it- 7b/15, 7b/16, 28b/18,
 34a/9
 s.+ı 'abeş olma- 27a/10
şay- saymak
 ş.-asın 25b/8
 ş.-maya 8b/9
şayd (Ar.) avlanma
 ş. 35a/2
şāye (Far.) gölge; koruma, sahip çıkma
 ş. 8b/14
şayılmak sayılma
 ş.+dan 6b/3
sāyir (Ar.) diğer, başka (< sā'ir)
 s. 26a/9
şebātsuz sebatsız, sözünden ve
 kararlarından dönen
 ş. 19a/19

sebeb (Ar.) sebep

- s. 29b/18
 s. ol- 9a/14, 23b/11, 28a/16
 s.+den 29b/17
 s.+dür 19b/1
 s.+i 30a/10 (i.e.)
 s.+i nüzül 26a/5, 26b/18, 19
 s.+i te'lifî 2b/14
 s.+iyle 7a/2, 11a/11 (2), 17a/1,
 19a/20, 21b/21, 35b/8
 s.+ni 20a/15

sebebsüz sebeepsiz

- s.+dür 29b/19

seccāde (Ar.) seccāde

- s.+sin 23b/8
 s.+yi 23b/10

seher (Ar.) seher vakti

- s. 4b/13, 13b/10, 14a/13

sekiz sekiz

- s. 18a/7, 18a/10, 18a/12,
 18a/13, 18b/14, 19a/12, 19b/11,
 20a/11, 20b/6, 20b/16, 21a/12, 21b/8,
 21b/10, 21b/11, 21b/15, 27b/4, 27b/5,
 27b/7, 27b/8, 37a/21

sekizinci sekizinci

- s. 21a/13

selām (Ar.) selam

- s. virmeg-içün 35a/4
 s.+iñ alma- 35a/6
 s.+um alma- 35a/6, 7

selb (Ar.) gitme, giderme

- s. olma- 6b/16

selef (Ar.) selef

- s.+i şālihin 19b/3

sen sen (birinci teklik kişi zamiri)

- s. 2b/17, 4b/17, 5a/6, 5b/4,
 7a/17, 9b/10, 9b/15, 9b/16, 9b/13,
 10b/4, 10b/10, 10b/15, 10b/19, 11a/9,
 11a/17, 11b/1, 12a/2, 12a/3, 12b/4,
 14b/4, 14b/18, 15a/4, 15b/3, 15b/11,
 15b/13, 15b/14, 16a/8, 16a/10, 17b/2,
 17b/15, 17b/18, 18a/3, 21b/13, 21b/15,
 24a/16, 24b/10, 24b/12, 24b/13, 25a/4,
 25a/5, 25a/7, 25a/16, 25a/21, 25b/2,
 25b/8, 25b/13, 25b/16, 25b/18, 25b/21,
 26a/3, 26a/21, 26b/8, 26b/15, 27a/2,
 27a/11, 27a/20, 27b/9, 28a/4, 28b/4,
 28b/15, 29a/19, 29b/7, 29b/12, 30a/3,
 32a/4, 32a/10, 32a/12, 33a/15, 33a/17,
 33a/20, 33b/5, 33b/11, 34a/12, 34a/13,
 34a/18, 34b/20, 35b/5, 36a/12, 36a/14,
 36b/2, 36b/14, 37a/13, 37b/6, 37b/8,
 37b/11, 37b/12, 37b/18, 38a/10,
 38a/14, 38a/19, 38a/21, 38b/4, 38b/11,
 38b/12, 38b/18 (2), 38b/19, 39a/9,
 39a/10, 39a/19, 39b/8, 39b/11, 40a/2

- saña sana (ikinci teklik kişi
 zamirinin dativ hali) 1b/5, 2a/16, 3a/3,
 3a/6, 9a/14, 9b/5 (2), 12b/11, 12b/20,
 15a/12, 15b/15, 17a/2, 21b/16, 25a/10,
 25a/13, 25a/15, 26a/19, 26b/11,
 26b/15, 27b/3, 27b/9, 28b/11, 28b/13,
 29b/15, 31b/2, 34b/19, 35b/3, 35b/7,
 36a/21, 37a/7, 38a/20, 38b/15, 38b/16

s.+den 14b/3, 25a/12, 35a/11,
37b/15

s.+i 2b/20, 9b/8, 10b/11,
10b/12, 10b/13, 11a/8, 16a/6, 25b/14,
37a/15, 38b/16, 39b/8

s.+ün 2b/19, 3a/4, 9a/16, 9a/20
(2), 9b/1, 9b/7, 9b/21, 10a/19, 10b/5,
11a/7, 11a/17, 12a/2, 12b/3, 15a/12,
15a/15, 15b/11, 16a/15, 16b/13,
16b/19, 17b/16, 21b/4, 22a/19, 25a/9,
25a/13, 25b/14, 26a/1, 26a/21, 26b/17,
27b/6, 27b/20, 28a/1, 28a/4, 28a/5,
29b/9, 31a/19, 32b/3, 33a/20, 33b/10,
33b/20, 37b/4, 37b/7, 37b/9, 37b/12,
37b/16, 38a/14

s.+ünle 27b/18, 29b/15, 29b/17

şenā' (Ar.) övme, övüş

ş. vü şevāb 26b/3

sene (Ar.) yıl

s. 31b/16 (2), 31b/18, 31b/20,
39b/11, 40a/19

s.+dür 9b/21

ser-hoş (Far.) sarhoş

s. olma- 5b/3

sev- sevmek

s. 9b/17

s.-dügi 18a/19, 36b/20

s.-dügünden 9b/13

s.-dükleri 3b/19

s.-e 38a/6

s.-er 13b/14, 13b/18, 18a/17,
36b/18, 38a/2

s.-erse 38a/6

s.-ersin 36b/15

s.-mede 36b/19

s.-meden 22b/6

s.-meyince 38a/1

s.-se 36b/17

şevāb (Ar.) sevap

ş. 7a/5, 19b/10

ş. olma- 13a/20 (2)

ş.+ı 4b/12 (i.e.), 9b/8 (i.e.)

ş.+ından 32a/3

şenā' vü ş. 26b/3

şevdā (Ar.) sevda, sevgi

s.+sını 21a/9

şevdür- sevdirmek, beğendirmek,
özendirmek

s.-meyesin 34a/5

s.-üp 34a/3

şevgilü sevgili

s. ol- 28b/11

şevilmek sevilmek

s.+e 18b/7

şeviyye (Ar.) doğruluk

s.+sin 15b/21

şevmek sevme

s. 22b/6, 22b/7

s.+e 22b/6, 38b/3

şeyāhat (Ar.) yolculuk, gezi (< siyāhat)

s. it- 27a/15

s.+le 27a/12

şiddik (Ar.) Hz. Ebubekr'in lâkabı

ş.+dur 11b/19

- şiddet** (Ar.) doğruluk
ihlâş u ş. 10a/18
- şifât** (Ar.) hâl, durum, sıfat, nitelik, şekil
ş. 23a/9
ş.+la 24b/2
ş.+lar 38b/5
- şifâtlân-** sıfatlanmak
ş.-maya 38b/5
- şığa-** sıvamak, okşamak, meshetmek
s.-dılar 31b/20
- şığın-** sığınmak
ş.-urum 2a/16
- şihhât** (Ar.) sağlamlık, sağlık
ş. 24b/20
ş. ü sağlık 5a/21
ş.+den 25a/9
- şirâ't** (Ar.) yol
ş. köprisi "İslâm inancına göre mahşer günü üstünden geçilecek olan köprü" 32b/13
ş.+ı müstaķim "doğru yol" 2b/20
- şikencübîn** (Ar.) bal ile sirkenin karıştırılmasından meydana gelen bir şerbet
s. 5a/18, 5a/19
- şirke** (Far.) sirke
s. 5a/19
- şiyâset** (Ar.) idare, akıllıca iş veya hareket
s. eyleme- 24a/6
- s. it- 24a/8
- şiyer** (Ar.) Hz. Muhammed'in hayatını anlatan kitap
s.+i qarziyye 39a/15
- şiz** siz
s. 7b/1, 17b/13 (2), 20b/12
s.+den 8a/4, 8a/17
s.+e 17b/12, 27a/5
s.+üñ 3b/3, 10b/2, 12b/17, 19a/19, 20a/4, 20b/11, 26b/21, 36a/13, 39a/16
- şohbet** (Ar.) sohbet
ş.+in 24a/3
ş. eyle- 3a/21
- şoñ** son
ş. 3b/6, 11a/7, 32b/7
ş.+ımı 9b/18
- şoñra** sonra
ş. 2a/3, 3a/21, 3b/11, 4b/1, 4b/9, 6b/7, 8a/20, 8b/14, 8b/20, 13a/14, 14a/7, 14a/9, 14a/11, 14a/19, 16b/10, 16b/11, 16b/20, 16b/21, 17a/8, 17a/9, 18a/16, 18b/3, 18b/8, 19a/15, 23a/13, 24b/12, 24b/13, 25a/3, 25a/15, 26a/2, 26b/6, 29a/19, 30a/20, 30b/2, 31b/2, 31b/10, 31b/14, 32a/2, 32a/8, 35b/6, 38b/15, 39a/5
ş.+kilerüñ 17a/16
- şor-** sormak, araştırmak
ş. 36a/20
ş.-an 16a/6
ş.-ana 28b/17

ş.-cağın 26b/16	s.+e 36a/14
ş.-d1 2b/1, 18a/2	söz söz
ş.-dığın 16a/15	s. 15a/2, 15b/19, 16a/13,
ş.-dılar 3b/1, 4b/10	16a/18, 17a/2, 28b/7, 31b/9, 32a/14,
ş.-duğın 15b/11, 15b/13, 27a/7	32a/15, 38b/11, 39a/10, 39a/11
ş.-duğın 16a/9, 16a/17	s.+i 14a/3 (b.h.), 32a/5 (b.h.)
ş.-duklarına 27a/11	s.+ile 33b/7
ş.-duñ 24b/14, 25a/16	s.+inden 32a/17
ş.-ma 26b/11	s.+iyle 31b/10
ş.-ması 30b/11	s.+ler 4b/5, 20a/14
ş.-maya 26b/13	s.+leri 14b/14
şormak sorma	s.+ümi 17a/3, 21b/3
ş. 28b/15	s.+ün 14b/19, 15a/12
ş.+la 16b/1	sözde sözde; sanki, güya
şorıl- sorulmak	s. 32a/18 (2), 32a/19, 38b/12
ş.-duğda 28b/21	şu su
söyle- söylemek	ş.+dan 12b/16, 33a/18
s. 22b/15, 31a/5	ş.+y1 5a/19
s.-dügün 31b/9	ş.+yın 12b/17
s.-mekde 32a/14	ş.+yına 5a/20
s.-mekden 32a/15	sü 'âl (Ar.) soru
s.-r 15b/3	s.+i 31a/13 (i.e.)
s.-rler 20a/14	s.+inün 31a/18
s.-yecegüm 38b/12	s.+lerine 32b/10
s.-yene 15a/16	s.+lerün 10a/15
s.-yüp 15b/15	s. it- 25a/4, 25b/16, 25b/18,
söylen- söylenmek	25b/20, 26b/15, 27a/8, 29b/5, 30b/3,
s.-üp 4b/5	30b/13, 31a/2, 31a/20
söyleş- söyleşmek, konuşmak	s. itme- 26a/3, 26b/5, 27a/8, 9
s.-üp 3a/21	s. olın- 8a/6, 8b/20, 32a/1,
söyleşmek söyleşme, konuşma	36a/9
s. 35a/8	s. sor- 10a/14

şūfi (Ar.) mutasavvıf	s. it- 16b/4, 16b/5
ş.+dur 24b/2	şūm'a (Ar.) görsünler, işitsinler diye
ş.+lar 15a/16, 15b/1, 27b/2	yapılan göstermecilik
ş.+ları 33b/13	s.+dan 5b/11, 22a/3
şūfîlîk sūfîlik, sofuluk	riyā vü s. 10a/21
ş. 24a/17	şūr- sürmek, toprağı işlemek
sultān (Ar.) sultan, padişah	s.-er 12a/9
s. 38b/15	şūr'at (Ar.) çabukluk, hız
s.+a 35b/14, 35b/19, 35b/20	s. it- 18b/17, 19a/8
s.+uñ 38b/19, 39a/1	-Ş-
şunıl- sunulmak, takdim edilmek	
ş.-mışdur 3b/18	şahş (Ar.) kişi, kimse
şūret (Ar.) biçim, görünüş; tarz, yol; surat	ş.+uñ 28b/11
ş.+i āmir 9b/16	şākird (Far.) talebe, öğrenci
ş.+inde 34b/10, 34b/15	ş.+i 31b/14 (i.e.)
ş.+lerüñüze 39a/15	ş.+leründen 27a/19
şūretā (Ar.) görünüşte	şāmil (Ar.) içine alan, kaplayan, çevreleyen
ş. 15a/6	ş.+dür 8b/21
sūd süt	şān (Ar.) şan, şöret; keyfiyet
s. 16b/11	ş.+uña 26a/21
sūkūn (Ar.) durgunluk, kendi hâlinde olma	hāl ü ş. 15a/11, 18b/5, 30b/12, 30b/20, 31a/17, 33b/4, 34b/7, 34b/13, 39a/8
s. 24a/19	şarāb (Ar.) şarap
sūkūnet durgunluk	ş.+ 5b/1
s. ü te'ennī 23a/1	ş.+ı 5b/2 (b.h.)
sülūk (Ar.) bir yola girme, bir tarıkata intisâbetme	şarṭ (Ar.) şart, koşul
s. 27a/17	ş.+ı 22a/11 (i.e.), 22b/13 (i.e.)
s. eyle- 27b/1	ş.+ındandur 22a/14
s. idici 24a/5, 6, 24a/16	
s.+inde 23b/2	

şâh (Ar.) tasavvuf konularını mizâhî bir edâ ile anlatan şiir	ş. 5b/9, 5b/17, 9b/11, 24b/20, 25b/4
ş..+ile 15a/16 (2)	ş.+den 25a/8, 37b/20
şāzz (Ar.) kural dışı	ş.+i 3b/8 (i.e.), 7b/16 (b.h.)
ş. olma- 25a/19	ş.+in 5a/7, 5a/9, 12a/21
şehîd (Ar.) şehit	ş.+inden 12a/19
ş.+dür 11b/19	ş.+ini 40a/7
ş.+lerüñ 11b/20	ş.+iñüz 7b/13
ş. ol- 11b/20	ş.+iyle 6b/16
şehvet (Ar.) aşırı istek, nefis, şehvet	ş.+üñüz 7b/13, 7b/15
ş.+in kes- 15a/19, 20	şerrlü kötülük yapan, kötü
ş.+le 15b/4, 15b/5	ş. lerüñ 40a/7
şekāvet (Ar.) bedbahtlık, bahtı karalık	şey ³ (Ar.) şey, nesne
ş. 15b/6	ş. 8b/9, 9b/7, 25b/21, 31a/20, 38a/2
şekk (Ar.) şüphe, zan, tereddüt	ş.+de 25a/6, 32b/5, 39a/9
ş. 35a/21	ş.+den 21a/8, 29b/5
ş.+üm 35a/21	ş.+e 34a/9
şerbet (Ar.) şerbet	ş.+i 26a/3 (b.h.)
ş. 12b/7	ş.+lerdür 24a/15
şeref (Ar.) büyüklük, ululuk	şeyh (Ar.) şeyh
ş.+e 28a/16	ş. 1b/8 (2), 1b/14, 2a/21, 2b/9, 2b/13, 3b/1, 3b/2, 4a/11, 4b/2, 6a/14, 10a/6, 10a/9, 11a/20, 14b/14, 14b/20, 17a/5, 17a/7, 21b/14, 21b/20, 22b/13, 22b/18, 23a/5, 23a/8, 23a/18, 23b/2, 23b/3, 23b/9, 23b/10, 23b/12, 23b/14, 26b/11, 27a/6, 29b/21, 31b/1, 32b/20, 36b/4, 37a/21
‘izzeti vü ş.+i 19b/19	ş.+den 2a/1, 2b/2, 21b/19, 23b/17
şer^c (Ar.) şeriat, din kuralları	ş.+dür 22a/11
ş.+e 15a/7, 15a/12, 34a/16	
ş.+i şerife 14b/19, 24b/9, 24b/11, 12	
şerī^c at (Ar.) şeriat	
ş. 9b/3, 34a/7, 16b/14	
ş.+e 15a/2	
ş.+inde 3b/18	
şerr (Ar.) fenâlık, kötülük, kötü iş	

ş.+e 3b/1, 23a/20, 23a/21,
23b/4

ş.+i 26b/13 (2) (i.e.)

ş.+i mürşid 22a/2, 22a/14,
22b/2, 3, 22b/4, 22b/9, 23a/2, 23a/4,
23a/9

ş.+i 'ālem 22a/15

ş.+ine 26b/5

ş.+inüñ 24a/3

ş.+üñ 2b/5, 21b/21, 22a/11,
22a/20, 22b/13, 23b/5, 23b/8, 23b/14

şeytān (Ar.) şeytan

ş. 6b/16, 12a/18, 20b/11,
34b/11, 37a/6, 37a/15

ş.+a 15a/19

ş.+dan 20b/14

ş.+dur 34b/3

ş.+ı 20b/12 (b.h.)

ş.+laruñ 24a/10

ş.+uñ 12a/20

ğul ü ş. 34b/8

şeytānlık şeytanlık, kurnazlık,
hîlekârlık

ş. 24a/12

şimdi şimdi, şu an

ş. 16a/7, 21b/16, 31b/20, 32a/3,
35a/18, 39a/9

ş.+ki 2a/9

ş.+ye 32a/2

ş'ir (Ar.) şiir

ş. 14b/7

beytler ü ş.+ler 32a/15

şirk (Ar.) Allah'a ortak koşma

ş.+den 9a/2

ş.+i aşğar 10b/3

şol şu, o

ş. 2a/16, 2a/17 (3), 3a/11, 3b/8,
3b/21, 4a/18, 4b/7, 4b/13, 5b/8, 5b/11,
5b/13, 5b/16, 6a/1, 7b/18, 7b/20, 8b/1,
8b/2, 8b/13, 8b/16, 12b/14, 13b/16,
14b/7, 15a/1, 15a/16, 15b/18, 16b/16,
16b/9, 17a/1, 18b/7, 19a/5, 19a/18,
19a/20, 20b/14, 21a/20, 21b/11, 22a/5,
22a/11, 22b/4, 23a/16, 24a/15, 24a/21,
25a/8, 25a/12, 25b/4, 26a/14, 26a/18,
26b/17, 26b/19, 28a/7, 29b/2, 29b/4,
29b/15, 30a/3, 30b/5, 31a/7, 31b/8,
32a/4, 34a/13, 34b/13, 35b/8, 36a/11,
37b/4, 37b/7, 37b/11, 38a/1, 39a/9,
39b/2, 39b/20

şöyle şöyle

ş. 4a/4, 20b/20

şu şu

ş. 9b/12

ş.+ña 5a/1

ş.+nlar 5b/19, 18b/21, 27b/9

şübhe (Ar.) şüphe, kuşku

ş. 37b/14

ş.+m 35a/10 (2)

ş.+ye 20b/21

şübheli şüpheli

ş. 36a/4 (2)

şübhesüz şüphesiz

ş. 12a/21, 25a/10, 27a/1, 33b/1,
38a/16

şükür (Ar.) şükür, minnettarlık

ş. it- 7b/14, 28a/13

şabr u ş. 22b/20

şürü (Ar.) başlama, başlangıç

ş. it- 6a/14, 32b/21-33a/1,
37b/3

-T, Ṭ-

tā (Far.) kadar, değin, dek

t. 2a/1, 2a/13, 2a/20, 2b/10,
5b/5, 6b/14, 7a/9, 12a/17, 12a/20,
15b/8, 16b/13, 18a/20, 18b/12, 19a/11,
19b/5, 19b/9, 21b/21, 22a/8, 22b/1,
23b/21, 24a/3, 24a/10, 25b/10, 26a/1,
26b/11, 26b/13, 26b/15, 27a/10, 27b/6,
33a/7, 38a/1, 38b/13, 39b/8

ta^ʿ accüb (Ar.) şaşırma, şaşakalma

t. 4a/13

t. it- 4a/12

tā^ʿ at (Ar.) ibâdet, Allah'ın emirlerini
yerine getirme

ṭ.+de vü^ʿ ibâdette ol- 14b/6

ṭ.+e 33b/21

ṭ.+ine 19a/11

ṭ.+le vü^ʿ ibâdetle 8a/8

ṭ.+ler it- 6b/7

ṭ. ü^ʿ ibâdet 10b/12, 14b/17 (2),
14b/18, 21a/11, 34a/18

ṭ. ü^ʿ ibâdet it- 3b/10, 3b/11,
6a/18, 8b/19,

ṭ. ü^ʿ ibâdet itme- 13a/19, 20

tā^ʿ atsüz ibâdetsiz

ṭ. ü^ʿ ibâdetsüz 38b/9, 10

tâbi^ʿ (Ar.) tâbi olan, bağlı, boyun eğen

t. kı1- 8b/16

tâbi^ʿ at (Ar.) huy, yaratılış

ṭ.+leri 34a/7

tabīb (Ar.) tabip, hekim

ṭ. 28b/19, 29a/7, 29a/15,
29a/16

ṭ.+e 28b/16

ṭ.+ler 29a/3

tafşil (Ar.) tafsil, uzun uzadıya anlatma

t. it- 11a/20

tağ dağ

ṭ.+ı 11b/16 (i.e.)

ṭ.+ınuñ 11b/16

taḥkika (Ar.) gerçekten

t. 1b/6, 2a/6, 3a/1, 3a/3, 3a/14,
4a/4, 4a/18, 4a/21, 7a/7, 7a/11, 7b/1,
7b/18, 7b/20, 9b/10, 9b/13, 9b/14,
10a/10, 10b/10, 12b/5, 12b/17, 13a/8,
13a/18, 13b/21, 14b/2, 14b/6, 14b/8,
14b/18, 15b/3, 16a/2, 16a/6, 16a/8,
16a/9, 16a/19, 16b/3, 17a/5, 17a/21,
17b/20, 18a/9, 18a/14, 19a/13, 19b/21,
20a/4, 20a/7, 20a/12, 20b/2, 20b/7,
20b/11, 20b/13, 20b/18, 21a/6, 21a/7,
21a/13, 21b/6, 21b/13, 21b/15, 22b/1,
23b/17, 24a/5, 24a/17, 25a/7, 25a/21,

- 26a/18, 27a/11, 27a/17, 27b/3, 28b/15,
29a/1, 29a/2, 29a/20, 29b/14, 30a/15,
30a/16, 33a/15, 35a/1, 35b/20, 36a/16,
36b/3, 36b/14, 37a/8, 37a/17, 37a/20,
37b/21, 38a/14, 38a/19, 38b/15,
38b/18, 39a/15, 39b/21
- taḥkīkan** (Ar.) gerçekten
t. 4a/14, 4b/19, 5b/8
- taḥşīl** (Ar.) edinme, sahip olma; ilim öğrenme
t. eyle- 18a/5
t. it- 2a/1, 2a/3, 4a/14, 4a/15,
10a/1, 16b/15, 16b/19, 16b/21, 18a/7,
39b/8
- taḥşīn** (Ar.) beğenme, güzel bulma
t. kııl- 21b/3
- tā'ife** (Ar.) takım, tür
t. 26a/16
t.+sinden 34b/4
- taḥarrüb** (Ar.) yaklaşma, yanaşma
t. it- 35b/3, 35b/4
- taḥdīr** (Ar.) beğenme, takdir etme
t.+ce 7a/18, 22a/16, 23a/4
t.+ine 24b/19
t. it- 25b/5
t. ol- 25a/11, 12
t. olın- 25a/9
- taḥsīm** (Ar.) bölme
ta' yīn ü t. it- 20a/20, 21
- taḥvā** (Ar.) Allah'tan korkma, dînin yasak ettiklerinden kaçınma
t.+y1 20a/6
- dir' ü t. 35a/12
- ṭal-** dalmak
t.-mayalar 35b/19
t.-up 35b/20
- ṭaleb** (Ar.) isteme, dilek; istek
t. 30b/17, 37a/20
t. eyle- 25b/19
t. it- 16b/13, 28a/8, 34a/10
t. idici 30b/16
t. ü rāğıp ol- 4a/1
t.+de 25a/3
t.+i resmī 4a/2, 3
t.+inde 28a/11
t.+ine 30a/19
- ṭālīḥ** (Ar.) yaramaz, faydasız
t. 4a/3
- ta'lim** (Ar.) öğretme, öğretim
t.+i 'ādāb 26a/17
- ṭalmaḥ** dalma
t.+dur 23b/3
- ṭama'** (Ar.) doymazlık, açgözlülük
t. 21a/9
t.+dan 33b/21, 36b/8
t. vü meyl 34a/18
- ṭammāt** (Ar.) mânâsız, uygunsuz, saçma sözler
t. 15a/21
t. ü türrehāt 15a/21
- ṭanıḥ** tanık, şahit
t. ol- 7b/1
- ṭaḥrī** tanrı, Allah
t. 27a/1

t.+larıñuzu 26b/21	tatlu tatlı
taraf (Ar.) taraf, yön	t.+nuñ 15b/20
t.+ı 3b/5 (b.h.)	tatluluk tatlılık
tarîk (Ar.) yol, usûl, tarz	t.+ı 15b/19 (i.e.)
t. 7b/11, 22a/21	tatmak tatma
t.+dan 34b/6	t. 15b/18
t.+ı bâtil 34a/8	tavâf (Ar.) etrafını dolaşma
t.+ı Hâkk 16b/3, 4, 16b/5	t. it- 6a/12
t.+ı müstaķim 34a/8	ta' yîn (Ar.) ayırma, belli etme
t.+ıyla 10a/21	t. ü taķsim it- 20a/20, 21
tarla tarla	tāze (Far.) taze, yeni
t.+sından 22a/6	t.+dür 3b/10
tart- tartmak	tāzelik tazelik, gençlik
t.-uñ 7b/12	t.+i 3b/11 (i.e.)
tartil- tartılmak	te'emmül (Ar.) iyice, etrafıca düşünme
t.-mazdan 7b/12	t. olın- 6b/2
t.-uñ 7b/12	te'ennî (Ar.) yavaşlık
tasalan- tasalanmak, kaygılanmak, üzölmek	sükünet ü t. 23a/1
t.-maya 25a/20	tefriṭ (Ar.) tersine aşırılık, ortalamanın çok altında kalma
taşnîf (Ar.) tasnif, sınıflama	t.+i taķşirat 33a/9
t. it- 25b/19, 25b/17, 39a/20	tefsîr (Ar.) KurṔ ân-ı Kerim'in mânâ bakımından izahı
taş taş	t. ü ' ilm-i ḥadîṣ ü fiķh 30b/1, 2
t. 25b/8	teheccüd (Ar.) gece namazı
t.+dan 31b/13	t. 13a/13
t.+dur 23a/10	tehlîl (Ar.) "lâilâhe-ill-Allah" sözünü tekrarlama
taşra dışarı, dış taraf	t.+e 15b/6
t. 26a/14, 26a/21	tekebbürlik kibirlilik
t.+dan 26a/16	t. ü kîn 27b/16
t.+sından 26a/19	
tatlılık tatlılık	
t.+ı 15b/21 (i.e.)	

- tekellüf** (Ar.) özenme, uğraşma; gösteriş, yapmacık
t. 32a/18
t. idici 32a/17
t. söyle- 32a/19
t.+i ‘ibâret 33a/21, 33b/5
- tekrâr** (Ar.) tekrar
t. it- 9a/11
- te’lîf** (Ar.) yazma, kitap meydana getirme
t. it- 5b/5
- temâm** (Ar.) tam, eksiksiz, bütün
t. 22a/9
- teneşür** teneşir
t.+e 10a/13
- te’sîr** (Ar.) tesir etme, işleme
t. itme- 31b/13
- terbiye** (Ar.) terbiye, eğitim
t.+nüñ 22a/5
t.+sine 22a/10
- terbiyet** (Far.) geliştirme, büyütme (<terbiye)
t.+i 21b/21 (i.e.)
t. idici 21b/20
- terk** (Ar.) terk etme, bırakma, vazgeçme
t. eyle- 17a/12, 19a/5, 27b/8, 36a/15, 37a/21
t.+i 34b/19 (b.h.), 36a/21 (b.h.)
t.+i ‘amel 8b/4
t.+i edeb itme- 26a/20
- t. it- 2a/13, 7b/16, 8a/10, 8a/21, 8b/8, 8b/9, 12a/11, 15a/1, 15a/2, 24a/3, 25a/2, 27b/9 (2), 31b/3, 37b/1
t. itme- 18b/8
- tesbîh** (Ar.) “sübhânallah” kelimesini söyleyerek Allah’a tazîm etme
t.+e 15b/6
- tesliyet** (Ar.) tesellî verme, verilme, avutma, avutulma
t. 26a/17
- teşrîk** (Ar.) zilhiccenin on, on bir, on iki ve on üçüncü günleri
t. 15a/5, 15a/8
- teşvîş** (Ar.) endişe, karışıklık
t. çek- 21a/8
- tevâbi‘** (Ar.) birinin adamları
hâsm ü t. 18b/1
- tevâzu‘** (Ar.) alçakgönüllülük gösterme
t. 19b/4, 22a/3
- tevbe** (Ar.) tövbe
t.+den 16b/10
t.+dür 16b/9
t. idici 13a/4, 5
t.+i naşüh 16b/9
t.+i naşüh it- 16b/9
t.+sin 13a/5
istigfâr ü t. it- 7b/15
- tevekkül** (Ar.) inanma, Allah’a güvenme
t. 25a/4
t.+den 25a/4

tevrît Tevrat	.-maz 2a/18
T.+de 21b/6	
tezekkür (Ar.) hatıra getirme	umânînet (Ar.) emîn olma
t. 32b/21	anâ [] at ü . 22b/21
tezîr (Ar.) vaaz ve nasîhat etme	ur- durmak
t. 32b/20	.-acauñ 17b/2
t.+i va [] z 33a/7	.-aca 32b/11
t.+üñ 32a/21	urgutma durdurmak
tezkiye (Ar.) temize ıkarma, aklama	. 6a/11
t.+den 39a/5	ut- tutmak, yerine getirmek
tezyin (Ar.) süsleme, tezyin etme	.-ması 37b/17, 38a/9
t. eyle- 39a/6	türrehât (Ar.) saçmasapan sözler
t. it- 23a/13, 39a/3	ammat ü t. 15a/21
tîmâr (Far.) yara bakımı	-U-
t. 31a/7	
tîz (Far.) tez, abuk	u- umak
t. 19a/19 (2), 27a/5	u.-arsın 11b/3
orı doru	uma uma
. 1b/9, 21b/17, 21b/19, 22b/2,	u.+a 12a/3
24a/21, 30b/15, 31a/8, 31a/12, 34b/3,	ura- tesadüf etmek, rastlamak
40a/1	u.-rsiñ 36a/13, 36a/14
. olma- 15b/12	uba (Ar.) cezâ
. yola gir- 21b/18	u. 32b/7
. yola git- 22b/8	u.+ları 6b/18, 32b/6
. yola ulavuzla- 39b/8	ubet (Ar.) cezâ, azap
oruluk doruluk	u. it- 24a/8
.+dur 24a/18	ula- ulamak
o- domak	u.-ması 22b/11
.-sa 14a/16	u.-ursın 11a/9
olu dolu	uladur- ulatırmak
. 15b/4, 15b/6	u.-dı 19b/10
oy- doymak	ulama ulama

- u.+dan 11a/10
- ‘**ulemā** (Ar.) bilginler, âlimler
 ‘u. 8b/8, 35a/7, 35b/18,
 35b/20, 36a/4, 36a/5
 ‘u.+sınuñ 35a/12
- ulu** yüce, büyük
 u. 2b/18, 18b/1, 30b/10, 35b/13
 u.+lar 11b/8, 30b/18
 u.+ları 30a/15
 u.+ñuz 20a/4
- ulula-** yüceltmek
 u.-masından 25a/21
- ululan-** yüceltilmek
 u.-dılar 19b/17
 u.-lanur 19b/14
- ululuk** yücelik
 u. 19b/15, 20a/1
 u.+ı 19b/16 (b.h.)
 u.+ına 4a/3
 u.+ların 2a/2
- ululuk** yücelik
 u. 10a/9
 u.+ı 10a/9 (i.e.)
- ‘**ulūm** (Ar.) ilimler, bilgiler
 ‘u.+a 10a/5
 ‘u.+dan 2a/10, 2a/11, 2a/12
 ‘u.+ı ‘aqliyye 30a/20, 30a/21
 ‘u.+ı şer‘iyye 30a/21, 30b/1,
 30b/6
 ‘u.+ı şer‘iyye vü ‘aqliyye
 31a/9
 ‘u.+uñ 10a/8
- um-** ummak, ümit etmek, beklemek
 u.-a 8b/18
 u.-ar 5b/11
 u.-arum 18a/9
- umıcı** uman, ümit eden
 u.+dur 7b/19
- umul-** umulmak
 u.-ur 29b/14
- unut-** unutmak
 u.-urlar 18b/3
- ur-** vurmak, çarpmak
 u.-mayınca 5a/10
- urmağ** vurma, çarpma
 u.+sızın 5a/7
- uş** akıl
 u.+şı git- 12b/9
- usūl** (Ar.) usul, tarz, yol
 u. ü ‘ilm-i kelām 38a/17
- utan-** utanmak
 u. 32a/10
- utanmağ** utanma
 u. 23a/1
- uy-** uymak, bir şeyin peşinden gitmek
 u.-anda 35a/19
 u.-anlarıñ 3b/16
 u.-anlarıñ 3b/18
 u.-ar 15a/2
 u.-arlar 18b/15
 u.-ma 24b/12
 u.-mazın 35a/19
 u.-mazlar 18b/21
 u.-miş 22b/9

u.-up 12a/19, 24b/10	-Ü-
uyanık uyanık, uyanmış	
u. 9b/7, 13b/2	üç üç
uydur- kendi aklına uygun hâle getirmek	ü. 13b/14, 13b/16, 13b/17, 24b/15, 29b/1, 29b/2, 29b/3, 30a/9, 30b/14, 31b/15, 31b/16
u.-up 24b/9	üçüncü üçüncü
uyıl- uymak, tâbi olmak	ü. 31b/19
u.-miş 22b/17	ü.+si 16b/12, 19a/12, 25a/2, 30b/15, 34b/19, 38a/9
uyku uyku	üleştür- paylaştırmak
u. 13a/19	ü.-düğine 20b/5
u.+dan 9a/13	ü.-dük 20a/19
u.+nda 14b/4	ümerâ (Ar.) emirler, ileri gelenler
u.+yı 13a/17	ü.+nuñ 35a/20
uymak uyma	ü.+ya 35a/20, 35b/11, 36a/13
u. 23a/6	ü.+yı 35b/12
u.+a 22a/15, 22a/16, 22a/20, 22b/3, 22b/12	ümîd (Ar.) ümit, umma
uyu- uyumak	ü. 29a/8
u.-maduñ 9a/10	ü. dut- 36b/6
u.-mamış 35a/17	ü.+in kes- 9a/8, 35b/2
u.-rdı 13a/15	ü.+üm 21a/12
u.-yasın 14b/5	ümmet (Ar.) cemaat, bir dine inananlar topluluğu
uyumak uyuma	ü.+i 3a/8 (i.e.)
u. 13a/19, 22b/15	üslüb (Ar.) tarz, şekil, yol
u.+ı 9a/12 (b.h.)	ü. 33a/13
uyuyıcı uyuyan	üstâd (Far.) usta, sanatkâr
u.+yam 14b/9	ü. 29a/14, 29a/16
uzanmak uzanmak, yetişmek	üstâz (Far.) usta, sanatkâr
u.+ıla 36a/19	ü.+a 17a/6, 17a/9
uzun uzun	ü.+ına 26b/5
u. eyle- 2b/19	

üst üst taraf	v. ol- 16b/20, 21b/17, 31a/21, 34b/8, 34b/14
ü.+ine 19b/4	
üzer üst taraf	va^çd (Ar.) söz verme, üstüne alma
ü.+imüze 12b/16, 27a/3	v. it- 25a/6
ü.+iñde 11b/18, 16b/13	vaḥdāniyyet (Ar.) birlik, Allah'ın bir oluşu
ü.+inde 5a/9, 28a/14	v. 30a/4
ü.+ine 1b/4, 1b/5, 1b/13, 2a/5, 2a/8, 2a/21, 2b/10, 3a/8, 3b/9, 4a/15, 5a/4, 5b/21, 6a/8, 6a/13, 7a/9, 7b/13, 7b/14, 9a/12, 9a/18, 10b/7, 10b/12, 11a/2, 11a/4 11b/16, 12b/6, 12b/13, 14b/9, 16b/4, 16b/19, 18a/1, 21b/9, 21b/10, 21b/17, 22a/21, 23a/13, 24a/14, 24b/5, 24b/7, 24b/8, 24b/17, 26a/2, 26a/10, 26b/4, 27a/21, 27b/6, 28a/4, 28a/5, 30b/5, 30b/7, 30b/19, 31a/5, 31a/19, 33a/3, 33a/5, 33a/12, 33a/15, 34b/1, 34b/8, 34b/14, 36b/20, 37a/1, 37a/3, 37a/14, 37b/10, 37b/14, 38b/6, 38b/20, 39b/6	v.+le 27a/2
ü.+inedür 21a/5, 21a/7, 29a/20	vā^ç iz (Ar.) vaaz veren, vaiz
ü.+iñüze 10b/2, 12b/17	v. 34b/2, 34b/10, 34b/14
üzre üzerinde, üstünde; süresince, değin	v.+den 34b/9
ü. 32a/20 (2), 32b/16, 33a/5, 33a/13, 40a/1	v.+i 34b/17 (b.h.)
	v.+i müzekkir ol- 33b/8
	v. ü müzekkir ol- 31b/6, 31b/7, 8, 31b/9, 32a/11
	v.+üñ 34b/7
	vakār (Ar.) ağırbaşlılık, temkinlilik
	v. 23a/1
	vākıa (Ar.) rüyâ, düş
	v.+da 35b/6
	vāki^ç (Ar.) vuku bulan, olan, olagelen
	v. ol- 4b/6, 8b/11, 11b/6, 13a/5, 20b/21, 23b/6, 27b/18, 30a/7, 32b/19, 20, 36a/6, 36a/7, 38b/20, 39a/1, 40a/14, 40a/15
	v. vü lâzım gel- 39b/6
	vakit vakit, zaman (< vakt)
	v.+lerde 11b/15
	v.+lerinde 2b/3, 13b/9, 13b/10, 13b/17, 14b/4
	vakitsüz vakitsiz, zamansız
	v. 26b/5
vācib (Ar.) gerekli, lüzumlu	
v. 16b/19	
v.+dür 31a/19	

-V-

vakt (Ar.) vakit, zaman, mevsim

- v. 11a/9, 11b/15, 16a/11,
24b/12, 36a/4, 36a/5, 36a/6
v.+de 11b/2, 23b/9, 31b/8
v.+i gelme- 27a/10
v.+i iriş- 26b/16
v.+i irme- 26b/16
v.+in 35b/10
v.+inde 3b/11, 4b/13, 14a/1
v.+inden 27a/8
v.+iyle 6a/21
v.+kim 12b/14
v.+lerde 4b/18, 31b/8

vaktâ kim (Ar.) ne zaman ki

- v. 6a/13, 7a/12, 7a/16, 12b/3,
12b/8, 12b/10, 13a/11, 15a/11, 16a/5,
16b/17, 17a/13, 17a/17, 17b/15,
18a/11, 18b/18, 19a/16, 19b/6, 19b/16,
20b/1, 20b/3, 20b/9, 21a/2, 21a/6,
21a/18, 21b/2, 21b/7, 21b/10, 25b/12,
29a/13, 29b/10, 31a/1, 31a/17, 32b/20,
33a/17, 33b/4, 33b/11, 34b/7, 34b/13,
35a/4, 35a/15, 35b/1, 37a/1, 37a/21,
39a/8

vâli (Ar.) vâli

- v.+i Ḥorāsân 35a/1, 35a/14

va'z (Ar.) dînî öğüt, vaaz

- v. 34a/21, 34b/1
v.+dan 34b/16
v.+ı 32b/21 (b.h.)
v.+a cülûs eyle- 31b/15, 31b/21
v. it- 33b/13, 14

v. u naşîhat 34a/20

v. u naşîhat it- 31b/11

v. u öğüt 33a/13

v. u öğüt vir- 33b/7

v.+uñ 33b/3

v.+uñda 33b/20, 34a/3, 34a/10

var var olan, mevcut; mal, varlık

v. 19b/8

v.+dı 31b/17

v.+dur 3a/4, 3b/13, 4a/13,
6b/13, 9a/10, 13b/14, 24a/17, 26b/2,
26b/3, 27b/12, 28a/2, 29a/18, 35a/10,
35a/21, 36b/21, 39b/21

v. mıdur 13a/3, 13a/4, 13a/5

var- varmak, ulaşmak

v.-dılar 26a/10

v.-inca 3b/10

v.-up 7b/7, 35b/9

v.-ur 35a/15

vaşf (Ar.) vasıf, nitelik, hâl

v. eyle- 15b/19, 16a/13

v. it- 16a/16

vâşıl (Ar.) erişen, ulaşan

v. ol- 4a/7, 6b/14, 6b/18,
11b/14, 13b/4, 16a/5, 25a/10, 27a/12

v. olur imiş 11b/13

vaşiyet (Ar.) vasiyet

v.+lerindendir 14b/2

v. it- 19a/1, 2

vazgeç- vazgeçmek

v.-em 2a/13

ve (Far.) ve, ile

v. 1b/9, 1b/11, 1b/14, 2a/5, 2a/17 (3), 2b/1, 2b/3, 2b/5, 2b/6, 2b/18, 3a/1, 3a/9, 3b/16, 4a/1 (2), 4a/3 (2), 4a/6, 4a/7, 4a/8, 4b/5, 4b/8, 4b/10 (2), 4b/11, 5a/2, 5a/12, 5a/13 (2), 5b/8, 5b/9, 5b/11, 5b/12, 5b/15, 5b/17, 5b/18, 5b/19, 5b/20, 6a/2, 6a/3, 6a/9, 6a/10, 6a/11 (2), 6a/12, 6a/16, 6a/19 (2), 6b/7, 6b/11, 7a/2, 7a/3, 7b/15, 8a/4, 8a/5, 8a/7, 8a/8, 8a/10, 8a/11, 8b/2, 8b/4, 9a/4, 9a/8, 9a/11, 9a/18 (2), 9b/2, 9b/3, 9b/8, 9b/11, 10a/8, 10a/17 (2), 10b/9 (2), 10b/17, 11a/11, 11b/15 (2), 11b/17, 11b/19 (2), 11b/21, 12a/8, 12a/12, 12b/17, 13a/4 (2), 13a/5, 13a/14, 13b/16, 13b/17, 14a/2, 14b/6, 14b/17, 15a/2 (3), 15a/8, 15a/9, 15a/12, 15a/19, 15b/5, 15b/6 (2), 15b/14, 15b/19, 15b/20, 15b/21, 16a/8, 16b/7, 16b/8, 17a/16, 17b/7, 17b/8, 17b/13, 18a/8, 18a/21, 18b/15, 18b/21, 19a/5, 19a/6, 19a/19, 19b/4, 19b/9, 19b/13, 19b/14, 19b/15, 19b/17, 20a/8, 20a/10, 20a/13, 20a/16 (3), 20b/16, 20b/19, 20b/21, 21a/15, 21a/16 (2), 21a/17, 21b/6 (3), 21b/14, 22a/1, 22a/3 (3), 22a/4, 22a/11, 22a/12, 22a/16, 22b/4, 22b/15 (2), 22b/16 (2), 22b/21 (2), 23a/1 (5), 23a/6, 23a/15, 23a/20, 24a/19, 24b/17, 24b/20 (5), 25a/8 (2), 25a/9, 25b/4, 26a/11 (2), 26a/15, 26a/17, 26b/3, 26b/5 (2), 27a/2 (2),

27a/6, 27b/1, 27b/8, 27b/16 (2), 27b/17, 28a/5, 29a/14, 29b/5, 30a/21, 30b/1 (3), 30b/18, 31a/13, 31a/14 (2), 32a/3, 32a/8, 32a/15, 32b/11, 33a/16, 33a/21, 33b/1, 33b/6 (2), 34a/4, 34b/1, 34b/5, 35b/6, 35b/8, 35b/13, 36a/2 (2), 36a/3, 36a/4, 36a/5, 36a/13, 36a/14, 36a/20, 36b/14, 37a/4, 37a/14, 37a/15, 37b/11, 37b/20, 38a/17 (3), 38a/18 (2), 39a/1, 39a/2 (3), 39a/6, 39a/7, 39a/19, 39b/4 (2), 40a/11 (4), 40a/12, 40a/14

vecd (Ar.) kendini kaybedercesine ilâhî aşka dalma

v. göster- 33b/12

vech (Ar.) sebep, münâsebet

v. 12a/13, 12a/21

v.+den 12a/21

v.+le 28a/2, 29b/19

vefât (Ar.) ölüm

v. it- 31b/14

vehm (Ar.) korku

v.+i ta' zîm 26b/2

velhâşıl (Ar.) sözün kısası, kısaca

v. 14b/14

velik (Far.) lâkin, fakat, şöyle ki

v. 22b/21, 28a/2

vesîle (Ar.) sebep

v.+dür 4a/5

vesvese (Ar.) şüphe, kuruntu

v. 37a/18, 37a/19

v.+siyle vü ağvâsiyla 37a/6

veya (Ar.-Far.) veya, ya da

- v. 8a/17
- vir-** vermek
- v.-di 26a/15
- v.-dügi 36b/15
- v.-düm 19b/8
- v.-dũñ 4b/11
- v.-em 13a/4
- v.-en 19b/2
- v.-ene 19b/1
- v.-mede 18b/17
- v.-memde 19a/8
- v.-memekle 11a/6
- v.-meyüp 19a/16
- v.-üp 1b/2, 35a/6
- v.-ür 10b/9
- v.-ürler 5a/19
- virgü** vergi
- v.+lerinden 36b/2
- viril-** verilmek
- v.-se 38b/15
- virnek** vermek
- v. 19a/21, 27a/18
- Y-**
- ya** ya, ya da
- y. 8a/7, 10b/20
- yā** (Ar.) ey!, hey!
- y. 2a/16, 3b/1, 4b/3, 7a/2, 7a/17, 8a/7, 8a/19, 12b/11, 13a/17, 13b/2, 16a/6, 19a/2, 21b/5, 26a/13, 26a/19, 27a/1, 28a/17, 28b/3, 30a/3, 32a/7, 35b/5, 39b/15, 40a/1, 40a/2, 40a/4, 40a/6, 40a/10
- yābān** (Far.) yaban
- y. 22a/7
- yağmur** yağmur
- y. 31b/12
- yāhūd** (Far.) yahut, veyâ
- y. 5a/17, 6b/17, 8b/18, 11a/15, 12a/15, 15a/5, 23a/11, 25b/13, 27b/18, 28a/9, 29a/12, 30b/6, 32b/10, 32b/13, 37a/7, 37a/15, 38a/10, 38b/6, 38b/7
- yaqın** yakın (zaman ve mekan olarak)
- y. 4a/6
- y. idici 39a/17
- y.+da 10a/6
- y.+dur 6b/8
- yaqın** (Ar.) sağlam bilgi, iyi, kesin olarak bilme
- y. bil- 4b/19, 19a/7
- y. ü HVS 22b/21
- yaqınen** (Ar.) katî olarak, hiç şüphe edilecek bir tarafı bulunmaksızın
- y. 27a/11
- yalan** yalan
- y. söylemek 35a/20
- y.+um 14b/10
- yalnız** yalnız,sadece
- y. 4a/6, 4a/7, 4a/10, 4b/19, 4b/21, 6b/11, 6b/18, 10b/12, 10b/13, 12b/20, 16a/7, 18b/4, 18b/12
- y. kıoyup gitme- 18b/13
- yaña** yön; tarafa, yöne

- y. 35b/1, 35a/11
- yan** yan, yan taraf; nezd
y.+ında 5a/2, 7b/9, 28a/8, 28a/9
- ya' nī** (Ar.) yani, kısaca, şu demek
y. 1b/4, 1b/9, 3a/15, 3a/19, 3b/13, 4a/19, 4b/3, 4b/5, 4b/21, 5a/18, 5b/13, 5b/19, 5b/21, 6a/11, 6b/3, 6b/16, 6b/19, 7a/3, 7b/12, 8b/9, 8b/13, 8b/16, 8b/17, 9a/8, 9a/13, 9b/8, 9b/9, 9b/11, 9b/16, 9b/18, 9b/21, 10a/7, 10a/20, 10b/5, 11a/4, 11a/5, 13a/1, 14b/21, 15a/1, 15b/5, 15b/12, 15b/14, 15b/16, 16a/11 (2), 16a/18, 16b/20, 17a/2, 17a/3, 17a/8, 18a/5, 19a/4, 19b/10, 20a/20, 20b/3, 21b/14, 22a/13, 22b/11, 23a/4, 23a/17, 23a/19, 23b/18, 24a/19, 24b/9, 24b/13, 25a/7, 25b/3, 26b/9, 27a/1, 27a/8, 27b/9, 28a/5, 28a/21, 28b/19, 29b/1, 30a/4, 30a/12, 30a/17, 30b/9, 31b/7, 32a/11, 32b/16, 32b/18, 33a/2, 33a/8, 33b/1, 33b/8, 33b/12, 34a/4, 34a/8, 36a/13, 36b/12, 37a/4, 37b/12, 37b/19, 39b/16
- yap-** yapmak, işlemek
y.-up 23a/12
- yapıl-** yapılmak
y.-dı 6a/8
y.-miş 12b/7
- yapış-** yapışmak
y.-a 33a/7
- yapmak** yapma
- y.+a 38b/20
- yār** (Far.) dost, sevgili
y.+i 18b/9 (b.h.)
y. u mūnis 18b/13
y. u yoldaş ol- 18b/2, 3, 18b/8
- yara** yara
y.+m 36b/9
- yaradan** Allah
y. 32b/2
y.+a 18b/16
- yaradıl-** yaratılmak
y.-dı 12a/11
y.-dıysa 12a/7
y.-duğınun 3a/15
y.-duğ 7a/14
y.-miş 8b/1
y.-miş iken 13b/3
y.-mişdur 3a/18
- yarak** silâh, teçizat
y.+lar 5a/6, 5a/9
y.+ları 5a/7
- yaramaz** kötü, uygunsuz
y. 21b/21, 22a/1, 22a/2, 24a/8, 34a/4
y.+rekdür 36a/10
y.+reki 36a/11
- yaramazlık** yaramazlık
y.+a 26b/21
y.+la 9b/4
- yarat-** yaratmak
y.-madum 3a/19
- yardım** yardım

y. it- 25a/15	y.-ur 3a/2
yardımcı yardımcı	yazmak yazma
y. 28a/9	y. 16a/18
y.+yla 28a/8	y.+dur 2b/10
yarı orta, yarı	y.+ıla 16a/13
y.+sında 4b/8	y.+la 15b/12
yarın yarın	ye- yemek yemek
y. 2a/10, 7a/5, 10b/13, 10b/17	y.-dügi 30a/9
yarlığa- bağışlamak, affetmek	y.-dükleri 36a/5 (2)
y. 35b/5	y.+ler 36a/4
y.-dı 35b/8	yedi yedi
y.-dım 7b/1	y. 16b/4, 24a/15
y.-r 9a/3	yedinci yedinci
yarlıganmak bağışlanma, affedilme	y. 20b/17
y. 13a/4	y.+si 24a/12
yaş yaş, ömür	yeg yeğ
y.+ın 3b/8	y.+dür 37a/14
yat- yatmak, geceleme	y.+rek 37a/8
y.-urlar 26a/9	yegirmi bir biñ altı yüz yirmi bir bin altı yüz
yavaşlık yavaşlık, yumuşak huyluluk	y. 7b/5, 7b/6
y. 24b/1	yel esinti, rüzgâr
y. u alçaklık 22b/21	y. 14a/1, 14a/2
yayı- yayılmak, etrafa dağılmak	y.+i 14a/1 (b.h.)
y.-urlar 14a/20	yemek yemek yeme
yaz- yazmak	y. 22b/15
y.-dı 2b/1, 2b/14, 16a/3, 16a/6	yenil- yenilmek
y.-duğ 37a/20	y.-miş 11a/5
y.-ması 25b/20	yenilmişlik yenilmişlik, yenilgi
yazıl- yazılmak	y.+i 11a/5 (b.h.)
y.-ana 8a/20	yer yer, yer yüzü, toprak
y.-madı 25a/13	y.+de 27a/14, 27a/16
y.-mişdur 8a/18, 19a/2, 25b/18	

- y.+den 10b/20, 23a/11, 23a/14,
23a/15
y.+e 3a/16, 7b/21, 10b/16
y.+i 5b/20 (i.e.) , 8a/17 (i.e.),
8a/18 (i.e.), 19a/6 (i.e.)
y.+idür 27b/15
y.+in 10a/16
y.+ine 22a/2
y.+lerde 6a/16, 9a/3, 32b/11
y.+lerine 11b/4
y.+üm 10a/17
y.+ün 11a/7
yer yüzi yer yüzü, dünya; toprak
y.+nde 21a/4, 36a/19
yet- yetmek, yeter olmak, yetişmek,
ulaşmak, kavuşmak
y.-er 21a/21, 21b/1
y.-ecek 17b/5, 39b/17
yeterlen- yeterlenmek
y.-düm 17a/19
yetiş- yetişmek
y.-di 7b/10
y.-dügin 38a/8
y.-dün mi 4b/12
y.-üp 26a/10
yetük kayıp, yitik
y. 28a/8
y.+idür 28a/11
y.+inün 28a/10
yitük kayıp, yitik
y.+ün 28a/8
yeterlik yeterlik, etki
y. 3b/13
yetmiş yetmiş
y. 7a/7
yevm (Ar.) gün
y.+i āḥiret 3a/12, 5b/9, 38b/13
y.+i kıyāmet 4a/18, 4b/21,
7a/1, 27b/6, 34a/14
yıl yıl, sene
y. 3b/5, 5b/4, 7a/7, 18a/4
y.+dan 18a/4
y.+lar 10a/16
y.+larda 3a/6
yırt- yırtmak
y.-alar 33b/13
yi- yemek yemek
y.-yüp iç- 20a/1
yine yine, gene
y. 5a/11, 5b/9, 5b/12, 5b/15,
5b/18, 5b/20, 9a/20, 9b/5, 13b/18,
14a/10, 14a/13, 14a/17, 15a/7, 31b/19,
35a/14
yiyecek yiyecek
y.+ler 39a/2
yohsa eğer öyle değil ise (edat olarak)
y. 7b/13, 8a/1, 8b/9, 11a/18,
11a/19, 15a/21, 15b/21, 19b/2, 29a/9,
35a/9, 35a/21, 36b/4, 38a/7
yok yok, mevcut olmayan
y. 7b/21, 10b/16
y.+dur 4a/9, 6b/5, 8a/17, 9b/8,
17b/13, 17b/17, 21a/5, 37b/14
y.+ıdı 26a/9

- y. ol- 4b/5
y.+sa “eğer öyle değil ise”
15b/14, 16a/11
yokuş yokuş, engel
y. 6b/14
y.+lar 6b/13
yol yol; imkân, tedbir, çare, kural;
gâye
y. 30b/16, 31a/9, 31a/12, 40a/1
y.+a 1b/9, 21b/17, 27a/21,
34b/3
y.+a girmek 15a/18
y.+da 12a/14
y.+dan 34b/3
y. göster- 28a/11
y. gösterici 21b/19, 22b/2
y.+ıdır 34a/20
y.+ına 2b/20, 6a/13, 22a/11,
37a/12
y.+ında 4b/11, 34a/8, 37a/15
y.+uñ 19b/21
yoldaş yoldaş, arkadaş
y. 18a/21
y.+lar 9a/18
yār u y. ol- 18b/2, 3, 18b/8
y. ol- 2a/12, 18a/3, 4, 26b/7,
26b/10
y. olma- 18b/4
yukarı yukarı taraf
y. 11b/3
yüce büyük, ulu
y. 14a/1
- yücelik** ululuk, yücelik
y.+e 11b/1
yük yük, ağırlık değerli mal
y. getir- 12a/8
yüksek yüksek
y. 11b/4
y.+lerine 11b/3
yüri- yürümek, hareket etmek
y.-mezler mi 27a/14
yürüt- yürütmek
y.-sün 2b/20
yüz biñ yüz bin
y. 5a/12
yüz yüz 100
y. 5b/4
yüz yüz, surat
y. çevirme- 7a/20
y. çevir- 18b/3, 38b/2
y. döndür- 3a/11, 22b/5, 30a/3
(2)
y. döndürme- 7a/21
y.+den 37a/16
y.+in 35b/3, 35b/4
y.+inde 40a/15
y.+inden 30b/18
y.+ine 35a/7
y.+ini 35a/5
y.+ini dīvāre çevir- 35a/16
y.+iyle 7b/7
y.+lerine 3b/1, 35a/9, 35a/20
y.+ümi 35a/10, 35b/1
y.+ümüze 3b/2

y.+üñe 35a/11, 35a/7	z. 36a/17, 36a/18
y.+üñi 35a/7	z.+e 36a/20
	z.+in 36b/19
-Z, Z, Ż, Ż-	z.+üñ 36b/20
za' f (Ar.) zayıflık, kuvvetsizlik	zarar (Ar.) zarar, ziyan, kayıp
z. 39b/21	z. 12a/17
zafer (Ar.) başarma, üstün gelme	z.+dan 25a/8
z. bul- 17a/14, 18a/10	z.+ınuñ 36b/13
zāhir (Ar.) açık, belli, meydanda, görünen	zayī' (Ar.) elden çıkan, kaybolan, zarar, ziyân
z. ol- 28a/4, 28b/6	z.+dur 9b/8
z.+de 23b/17, 23b/18, 24a/2	z. eyle- 29a/18
z.+dür 17b/9, 39a/12	z. itme- 10a/3, 27b/21
z.+i 23b/20 (i.e.), 24a/3 (i.e.)	z. ol- 3a/16, 10a/4, 13a/1
z.+inde 39a/6	zāyī' lık elden çıkma, kaybolma
z.+ini 39a/5	z.+ına 10a/8
zāhiren (Ar.) görünüşte olduğu gibi	zebūr (Ar.) Zebur
z. 23b/1, 23b/5	Z.+da 21b/6
zaḥm (Ar.) sıkıştırma	zehr (Far.) zehir, ağı
z.+ı fāsīd 4a/8	z. 34a/5
zaḥmet (Ar.) sıkıntı, eziyet	zekāt (Ar.) zekât
z. çek- 32a/14	z. 39b/4
z. çekici 7b/21	z.+ı 10b/9 (b.h.)
z. irişdür- 25b/13	z.+ı 'ilmin 10b/9
rāḥatlık u z. irişdür- 25b/9	z. vir- 6a/11
za' if (Ar.) zayıf, güçsüz	zekevāt (Ar.) zekâtlar
z. 14b/9	z.+larını 19b/4
z.+leri 37a/14	zekī (Ar.) zeki, çabuk anlayan
zākīr (Ar.) zikreden, zikredici, anan	z. 39a/10, 39a/11
z.+lerüñ 14a/2	zem (Ar.) yerme, kınama
zālim (Ar.) zālim	z. it- 20a/13
	zemān (Ar.) vakit, çağ, mevsim, devir

z. 3a/17, 6b/13
 z.+da 4a/6
 z.+ı evvel 1b/6
 z.+ı gel- 31b/20, 21
 z.+ı kalil 30a/18, 30a/20, 30b/3
 z.+ında 2b/10, 8b/11
 z.+uñ 35a/11

zemānli zamanlı

z. 29a/11

zıkr (Ar.) anma, anılma, söylenme, zikir

z. 15b/6

z. eyle- 13b/12

z.+inden 37b/2

z.+lerini 14a/2

z. it- 6b/2, 16a/20, 17a/4, 17a/13, 18b/19, 23a/18, 26b/12, 26b/21, 28b/14, 37a/21

z. ol- 17b/16, 23a/7, 32b/14, 34a/20

z. olın- 2b/14, 9a/19, 9b/15, 13a/6, 16a/15, 16a/16, 17a/3, 17a/20, 17b/18, 18b/2, 21b/7, 8, 21b/14, 23a/2, 24b/13, 26a/3, 4, 26a/8, 31a/15, 33a/3 (2), 33a/13, 35a/1, 36b/11

z.+ümüzden 30a/4

zinhār (Far.) sakın! aman!, olmaya!

z. 14b/3

zīrā (Far.) çünkü, şundan dolayı

z. 2a/14, 3a/17, 3b/9, 3b/16, 3b/18, 6b/13, 6b/19, 8a/1, 8a/11, 9b/14, 10a/4, 10b/7, 10a/21, 11a/7,

11a/10, 11b/13, 11b/18, 12a/3, 12a/6, 13a/19, 15a/13, 15a/6, 15a/8, 15b/16, 16a/9, 16b/6, 18a/9, 19b/2, 22a/15, 22a/17, 22a/18, 22b/6, 22b/7, 23b/11, 26a/20, 26b/2, 27a/17, 27b/12, 27b/15, 28b/12, 29a/17, 29a/4, 29b/16, 31b/6, 31b/11, 32a/17, 32a/19, 33b/15, 34a/7, 34b/10, 34b/17, 35a/7, 35b/12, 36a/6, 36a/7, 36a/16, 36b/6, 36b/8, 36b/10, 37a/12, 37b/21, 38a/2, 38a/19, 39a/10

zīrek (Far.) anlayışlı, uyanık, zekî

z. 14b/3

z. ü ' aql 8b/13

ziyā (Ar.) ışık, aydınlık

z.+sıyla 23a/14

z. vir- 23a/11

ziyāde (Ar.) fazla, bol, çok

z. 3b/4, 3b/5, 5a/17, 7b/14, 7b/15, 14b/12, 20a/4, 37a/4, 39b/11

z. it- 7b/14, 15, 28a/15 (2)

z. midür 7b/13, 7b/14

z. ol- 3b/21

z.+siyle 34a/7

ziyādelik fazlalık

z.+ine 7a/3

ziyāfet (Ar.) ziyâfet, şölen

z.+i 15a/9 (i.e.)

ziyān (Ar.) zarar

z. ol- 12a/13, 12a/18

z. olma- 37a/4

ziyānlu zararlı

z.+rek 37a/3

ziyâret (Ar.) ziyâret etme

z. it- 38b/16

zulm (Ar.) zulüm, haksızlık, eziyet

z.+i 37a/1 (b.h.), 37a/4 (b.h.)

z.+ine 36b/9

z.+ini 36b/20

z. it- 19b/20

z.+le 19b/20

zühd (Ar.) her türlü zevke karşı

koyarak kendini ibâdete verme

z.+e 36b/4

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

‘**Abdullah** Hz. Ömer’in oğlu. Ashabın önde gelenlerinden olup fıkıh, hadîs, tefsir bilginidir.

‘ A. 13a/11, 13a/13, 13a/14

‘ A.+1 13a/10

‘**Alî** (Ar.) Hz. Ali

‘ A. 19a/2, 28b/3, 28b/4

‘**Arab** (Ar.) Arap toplumundan olan kimse

‘ A.+dan 26a/9

‘ A.+la 26a/7

‘**Azrâ’îl** (Ar.) Azrâîl, ölüm meleği

‘ A. 32b/8

Bedir Vak’ası Bedir savaşı

B. 27a/5

Beni İsrâ’îl İsrâîl oğulları, Yahudiler

B. 7a/7, 8b/11

Benî Temîm Cahiliye devrinin önemli Arap kabilelerinden biri. İslâmiyetin ilk yıllarıyla ilgili menkıbelerde adı çok geçer.

B. 26a/7, 26a/10

Beyt-i Muḳaddes (Ar.) Kudüs câmii, Mescid-i Aksâ

B. 23a/12

Beyt-Ullah (Ar.) Allah’ın evi, Kâbe

B.+a 14b/10

Câbir Câbir b. Abdullah. Sahabelerden olup hadis, tefsir ve fıkıh âlimidir. Medine’de doğmuştur. Hz.

Peygamber’den bin beş yüzden fazla hadis rivayet etmiştir.

C.+den 8a/2

Cüneyd Iraklı tanınmış mutasavvıf (Ö: M. 910).

C. 4b/4

C.+e 4b/2

Cüneyd-i Bağdâdî Iraklı tanınmış mutasavvıf (Ö: M 910).

C. 4a/21

Dāvud Horasan valisi (bk. Dāvud bin el-‘ Abbas)

D. 35a/3, 35a/6, 35a/14, 35b/2,

35b/6, 35b/7

D.+a 35a/16

D.+uñ 35a/6, 35a/15

Dāvud bin el-‘ Abbas Horasan valisi

D. 35a/1

Ebū Bekr İlk halîfe Hz. Ebûbekir

E. 11b/15

Ebū Bekr-i Şiddîḳ bk. Ebū Bekr

E. 11a/13

Ebu Hafş-ı Kebir IX. yüzyılda Buhara’da yetişen Hanefî mezhebi fıkıh bilginlerindendir. İsmi Ahmed b. Hafş’tır. Buhara’da Reisü’l-Ulema ünvanına sahip olmuştur.

E. 32a/1

Enes Enes b. Mâlik (Ö. Basra 709). Sahabeden olup en çok hadis rivayet eden muhaddis olarak bilinir.

E. 35b/14

Ḥalef bk. Ḥalef bin Eyyüb

Ḥ. 35a/5, 35a/8, 35a/15, 35a/18, 35b/3, 35b/9

Ḥ.+e 35a/4 (2)

Ḥ.+i 35b/8

Ḥ.+üñ 35a/16, 35b/3, 35b/9

Ḥalef bin Eyyüb meşhur İslâm bilginlerden biri

Ḥ. 35a/3, 35a/13

Ḥasan Hz. Ali'nin oğlu

Ḥ. 8b/5

Ḥasen Başrî Hicretin ilk yarısında yaşamış olan büyük kelâm bilgini ve mutasavvıf. Birçok hadîs-i şerîf de bildirmiştir.

Ḥ. 6b/20, 12b/6, 12b/12

Ḥ.+ye 12b/7, 12b/11

Ḥâtım bk. Ḥâtım-i Eşam

Ḥ. 18a/5, 18a/13, 21b/5, 31b/15, 31b/17

Ḥ.+den 18a/11

Ḥ.+e 21b/3

Ḥâtım-i Eşam Ebu Abdurrahman Hatem b. Alkan. Büyük sûfilerdendir. Aslında sağır olmadığı hâlde birini mahcup etmemek için duymazlıktan geldikten sonra yine onu mahcup etmemek için sağırlığını ilân etmiştir.

Belh'te doğmuş ve M 851'de Tirmiz'de ölmüştür.

Ḥ.+a 18a/2, 31b/15

Ḥâtımül-Esam bk. Ḥâtım-i Eşam

Ḥ. 17b/21

Ḥâzret-i Hızır Hızır aleyhisselâm

Ḥ. 23b/6, 26b/6

Hızır Hızır aleyhisselâm

H. 26b/8, 26b/9

Ḥâzret-i Muḥammed Hz. Muhammed

Ḥ. 1b/4

Ḥâzret-i Mūsâ Hz. Musa

Ḥ. 26b/7

Ḥâzret-i 'Alî Hz. Ali

Ḥ. 7b/16, 8b/5, 28b/2, 28b/3

Ḥ.+den 8a/11, 12

Ḥ.+ye 19a/1

Ḥâzret-i 'İsâ Hz. İsa

Ḥ. 10a/10

Ḥ.+ya 32a/5

Ḥâzret-i 'Osḡmân Hz. Osman

Ḥ.+dur 11b/21

Ḥâzret-i 'Ömer Hz. Ömer

Ḥ. 13a/10, 28a/20

Ḥ.+dür 11b/21

İbn-i Şâmet İslâm bilgini ve evliyâdır. Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur.

İ.+den 7b/4

İḡyâ-ı 'Ulûm İmâm Ğazâlî'nin yazdığı en meşhur kitabının adı.

İ. 2b/5, 16a/20, 39a/19

İ.+da 37a/20

- İ.+uñ 16a/21, 39a/19
İmām Ġazālī İslâm bilginlerinden
 İmām Ġazālī (D. 505 / Ö. 1111). (Bk.
 Muḥammed bin el-Ġazālī)
 İ. 1b/12
İmām Şāf'î Şafîî mezhebinin kurucusu
 (D. 767-Ö. 820).
 İ. 6a/21, 6b/1
İmām-ı A'zām Hanefî mezhebinin
 kurucusu. İsmi Numan b. Sâbit b.
 Zütâ'dır (D. 699 - Ö. 767).
 İ. 6a/19, 6a/20, 11b/6
Kâbe-i Şerif Kâbe
 K.+i 6a/12
Qasım Cüneyd-i Bağdādî'nin oğlu
 K. 4b/3
Loḳman Ḥakīm Kur'an-ı Kerim'de adı
 geçen, nebi ve veya veli olduğunda din
 alimlerinin ihtilaf ettikleri ilim ve
 hikmet sahibi bir zattır. Hz. Davud'un
 talebesidir.
 L. 14b/1, 14b/2
Meryem Hz. İsa'nın annesi
 M. 32a/7
Meşārık Medreselerde de okutulan bir
 hadis kitabı
 M.+da 8a/11
Minhâc-ül-Ābidîn Cennete doğru
 abidler yolu anlamına gelen İmām
 Ġazālī'nin yazdığı bir kitap
 M. 2b/5, 39a/20
Mu'âz bk. Sa'd b. Mu'âz
- M. 11b/12
Muḥammed Hz. Muhammed
 M. 1b/12 (2), 6a/9, 13b/2,
 26a/13, 26a/19, 27a/1, 30a/3
 M.+uñ 1b/5
Muḥammed bin el-Ġazālī İslâm
 bilginlerinden İmām Ġazālī (D. 505 /
 Ö. 1111). (Bk. İmām Ġazālī)
 M. 2a/20
Mūsā Hz. Musa
 M. 23b/6, 26b/9
Münkir ü Nekir kabirde suâl soran
 melekler
 M. 32b/9
Osman Hz. Osman
 O. 11b/15
Ömer Hz. Ömer
 Ö. 28a/14, 28a/17
Şabit bin Qabis bin Şemmās
 Sahabeden olup hatip idi. Uhud ve
 diğer savaflara katılmış Hz. Ebu
 Bekir'in halifeliği devrinde şehit
 düşmüştür. Enes b. Mâlik ondan bazı
 hadisler rivâyet etmiştir.
 Ş.+a 26a/14, 15
Sa'd Medine'de doğmuştur. Sa'd b.
 Muaz, sahabelerin ileri gelenlerinden
 olmuştur. Hendek savaşında aldığı
 yaralardan ölmüştür.
 S. 11b/14
 S.+uñ 11b/12
Said Ḥasen Başrî'nin oğlu

S. 12b/11

Süfyân-ı Şevrî (715 Kûfe / 778 Basra)

Hicretin ikinci asrında yaşamış fıkıh,
kelâm ve hadîs bilginidir.

S. 13b/19, 14a/3

Şakîk bk. Şakîk-i Belhî

Ş. 18a/1, 18a/2, 18a/6, 18a/11,
18a/12

Şakîk-i Belhî Belhli bir sûfî (Ö. 174).

Hâtim'in hocasıdır.

Ş. 21b/3, 31b/14

Ş.+nüñ 17b/21

Şiblî sûfîlerdendir (D. 714 – Ö. 773

Bağdat).

Ş. 17a/5, 17a/7, 21b/14

Uhud Uhud dağı

U. 11b/16 (2)

Uyeyne bin Hâşin el-Fezârî

Yahudilerin Gatafan kabilesi reisi

U. 26a/6

Yûnus bin 'Abdullah şeyh. Hayatı
hakkında fazla bilgi yoktur.

Y. 3a/20

Zunnûn El-Mışrî Nübyeli sûfî. M

869'da Bağdat'ta öldü.

Z. 27a/19

Zübeyde Hâtun Abbasî halifelerinin

beşincisi Harun Reşid'in hanımı. Pek
çok hayır işleriyle uğraşmıştır.

Z. 4b/12

Z.+dan 4b/9

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

Eyyühe'l-veled, İmam Ğazālî (450-505/1058-1111)'nin doğuda ve batıda çok okunan bir eseridir. Arap ve Latin harfleriyle Türkçe tercüme ve şerhleri vardır. Ayrıca İngilizce, Almanca, İspanyolca ve Fransızca tercümeleri de basılmıştır.

Tuhfetü's-şulehâ, Ğazālî tarafından yazılan *Eyyühe'l-veled*'in XVI. yüzyılın meşhur tarihçisi Gelibolulu Mustafa 'Âlî tarafından ilaveler yapılarak tercüme edildiği bir eserdir (1580/81). Bu, Osmanlı aydınının sosyal hayatla ilgili ahlaki ve didaktik eserlere ilgi göstermesi bakımından önemlidir. Gelibolulu Mustafa 'Âlî, eseri tercüme ederken, görmüş olduğu medrese tahsilinin de etkisiyle dinî ve tarihî bilgilerini sıkça ilave ederek birtakım kapalı noktalara ışık tutmuştur. Ayrıca daha somut örneklerle açıklama yolunu benimsemiştir.

Çalışmamızda *Tuhfetü's-şulehâ*'nın Ankara Millî Kütüphane nüshasını esas aldık. Metnimizi tesbit ettikten sonra bütün kelimeleri ihtiva eden alfabetik dizin hazırladık. Dizinde madde başı kelimelerin yanında deyimleri, yardımcı fiillerle yapılan şekilleri, birleşik fiilleri ve diğer dil birliklerini belirttik. Arapça ve Farsça birleşik kelimeler ile bu dillerin yapım ekleriyle teşkil edilmiş kelimeleri, madde başı olarak aldık. Ayrıca şahıs ve yer isimlerini ayrı bir dizin halinde düzenledik.

Bu incelemeler neticesinde şu sonuçları elde ettik:

1. Metin Klâsik Osmanlı Türkçesi metni özelliği taşımaktadır. Arapça ve Farsça tamlamalar kullanılmıştır. Ancak sosyal hayatla ilgili bir eser oluşundan dolayı konuşma diline yaklaşan bir nesir dili tercih edilmiştir.

2. Gelibolulu Mustafa 'Âlî'nin dil özelliği olarak metnimizde secili ifadeler görülmektedir: *Cevâb virilür ki Allahü te'âlâ bize tã'atle vü 'ibâdetle emr eyledi. Ve ma'siyetden ictinâb itmekle nehy eyledi...* gibi. Ayrıca metnimizde Eski Anadolu Türkçesinden yadigâr bazı kelimeler de yaşamaktadır: *debret-*, *devşür-*, *yegrek*, *gökçek...*

3. Metnimizde yazı standardı Eski Anadolu Türkçesine göre büyük ölçüde sağlanmıştır.

4. Sızıcılaşma eğilimi görülmektedir: *dağı* “dahı, de, ve” (krş. dakı); *yoğsa* “yoksa”

5. Eski Türkçede söz başında /t/ ile yazılıp metnimizde /d/ olanlar, günümüzde /t/ ile söylenip metnimizde /d/ ile yazılanlar bir imlâ kalıplaşması özelliğiyle devam etmektedir.

datmak “tutmak” ~ *ṭatmak* “tutmak”; *dürlü* “türlü”, *datması* “tutması” ~ *ṭutmak* “tutmak”; *doğrı* “doğru” ~ *ṭoğrı* “doğru”

6. {+ki} aitlik ekinin kalın şekli olan {+gı}'nın da metnimizde belli kelimelerde yaşadığı görülmektedir: *kankı* “hangi” ~ *kanğı* “hangi”

7. Eski Anadolu Türkçesinde {-UpdUr} öğrenilen geçmiş zaman şekli bir özellik olarak görülüp, metnimizde de devam etmektedir: *sābit ü sākin olupdur* “sabit ve sakin olmuş”

8. Eski Anadolu Türkçesinde de görülen araç hâli {-n} metnimizde de görülmektedir: *künd ṭabi‘at olmağın* “anlayışsız tabiatlı olmakla”

9. İstek eki {-A} işlevsel olarak kullanılmaktadır: *gösterem* “göstereyim”, *bildüresin* “bildiresin”, *getüre* “getire”, *virelüm* “verelim”, *bilesiz (ki)* “bilesiniz”, *diyeler* “diyeler”

10. Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi metnimizde de {-dUkdA} zarf-fiil eki görülmektedir: *(teslim) eyledükde* “eyledikte”, *gösterildükde* “gösterildikte”, *işledükde* “işledikte”, *şoruldukdā* “soruldukta”, *(yoldaş) oldukdā* “oldukta”

11. Eski Anadolu Türkçesinde görüldüğü gibi metnimizde de {-uban} zarf-fiil eki kullanılmıştır: *ivażlanuban* “karşılığını alarak”

12. Eski Anadolu Türkçesinde görülen kişi zamiri kökenli ekler, metnimizde de karşımıza çıkmaktadır: *döndürmezin* “döndürmem”, *(taḳarrüb) iderin* “ederim”, *uymazın* “uymam”

ALTINCI BÖLÜM

KAYNAKÇA

- AKALIN, Şükrü H. ve diğ., *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 549, Ankara 2005 (10. baskı).
- AKAR, Ali, *Mirkâtü'l-Cihâd, Dil İncelemesi-Metin-Dizin*, İstanbul Üniversitesi SBE Doktora tezi, İstanbul 1997, (Basılmamış).
- , *Türk Dili Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2005.
- AKKUŞ, Metin, *Kitâb-ı Gunya*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995.
- Atabetü'l-Hakayık*, Haz. Reşit Rahmeti Arat, Ankara 1992, s. 114-120.
- ATEŞ, Ahmet, *Mevlid-Vesiletü'n-necat*, Ankara 1954.
- ATSIZ, [Nihal], *Âlî Bibliyografyası*, İstanbul 1968.
- AYVERDİ, İlhan, *Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yayınları. İstanbul 2006.
- BANARLI, Nihad Sâmî, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I*, Millî Eğitim Yayınları, İstanbul 1987.
- BANGUOĞLU, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 528, Ankara 1986.
- BULUÇ, Sadeddin, *Şeyyâd Hamza'nın Beş Manzumesi*, TDED, VII/1-2, İstanbul 1956, s. 1-16.
- CANPOLAT, M., *Mecmuatü'n-Nezâir*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1982.
- CUNBUR, Müjgan, *Menâkıb-ı Hünerverân, Hattatların ve Kitap Sanatçılarının Destanları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982.
- ÇAĞATAY, Saadet, "Eski Osmanlıca Üzerine Bazı Notlar", *Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler*, Ankara 1978.
- , *Türk Lehçeleri Örnekleri I*, DTCF Yayınları, Ankara 1977, 3. basım.
- ÇAĞIRAN, Ö., *Ahmed-i Dâî, Tıbb-ı Nebvî (Metin-Dil Özellikleri-Dizin)*, İnönü Üniversitesi SBE Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı Doktora Tezi, Malatya 1992, C. I-II.
- ÇERÇİ, Faris, *Gelibolulu Mustafa Alî ve Kühü'l-Ahbâr'ında II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, C.1, Kayseri 2000.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1999.

DİLÇİN, Cem, *Mesud bin Ahmed, Süheyl ü Nev-Bahâr, İnceleme, Metin, Sözlük*, Ankara 1991.

DUMAN, Musa, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 616, Ankara 1995.

ECKMANN, J. "Türkçede -rak, rek Ekine Dair", *TDAY Belleten* 1953, s. 49-52.

ERCİLASUN, Ahmet B., "Türkiye Türkçesinde Yardımcı Ses", *Türk Dili*, S. 585, TDK Yay., Ankara 2000, s. 219-226.

ERGİN, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı*, TDK Yayınları, Ankara 1997.

-----, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul 2003.

ERTAYLAN, İsmail Hikmet, *Ahmed-i Dâî - Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1952.

-----, *Vasiyyet-i Nûşirvan, Ahmed-i Dâî Külliyyatı*, İstanbul 1952.

FLEİSCHER, Cornell H, *Brueacrat and Intellectuel in the Ottoman Empire, the Historian Mustafa Âlî* (Türkçesi: *Tarihçi Mustafa Âlî: Bir Osmanlı Aydın ve Bürokratı*, Çev. Ayla ORTAÇ) İstanbul 1996.

GABAIN, A. von, *Eski Türkçenin Grameri* (Çev. Mehmet AKALIN), Ankara 1988.

Gelibolulu Mustafa Âlî, *Mevâ'idü'n-Nefâis Fî-Ğavâ'idü'l-Mecâlis*, 16. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğunda Gelenekler, Görenekler ve Sosyal Hayat, (Günümüz Türkçesine Çeviren: Cemil Yener), Hünkar Yayınevi, İstanbul 1975.

GÜLSEVİN, Gürer, *Ahmed-i Dâî, Miftahu'l-Cenne*, (Metin-Dil Özellikleri-Dizin), İnönü Üniversitesi SBE Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı Doktora Tezi, Malatya 1989, (Basılmamış).

-----, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Türk Dil Kurumu Gramer Bilim ve Uygulama Kolu Yayınları: 21. Ankara 1997.

GÜLSEVİN, Gürer - Erdoğan BOZ, *Eski Anadolu Türkçesi*, Gazi Kitabevi, Ankara 2004.

HACIEMİNOĞLU, Necmettin, *Türk Dilinde Edatlar*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971.

İmam Gazâlî, *İhyâu 'Ulûmi 'd-dîn*, Tercüme eden: Ahmet Serdaroğlu, Eserin Takdimi: Ahmed Davudoğlu, Bedir Yayınevi, İstanbul.

İSEN, Mustafa, *Gelibolulu Mustafa Âlî*, Şule Yayınları, İstanbul 1998.

-----, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları: 93, Ankara 1994.

-----, “Tezkirelerin Işığında Divan Edebiyatına Bakışlar”, I. Osmanlı Kültür Coğrafyası, *V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildirileri*, İstanbul 1985, s. 144

Kâtib Çelebi, *Keşfü'z-zünûn*, (Yayına Hazırlayanlar: YALTKAYA, Şerafeddin-BİLGE, Kilisli Rıfat) C. 2, İstanbul 1971.

KAYMAZ, Zeki, *Aşık Paşa Garibnâme Metin-Dil Özellikleri-Söz Dizini*, İnönü Üniversitesi, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi AD. Doktora Tezi, Malatya 1989, (Basılmamış).

KORKMAZ, Zeynep, “Anadolu Yazı Dilinin Tarihî Gelişmesinde Beylikler Devri Türkçesinin Yeri”, *VII. Türk Tarih Kongresi*, C. II, Ankara 1989.

-----, “Anadolu'da Türkçenin Yazı Dili Oluşu ve İlk Öncüleri”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I.*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 629, Ankara 1995.

-----, “Eski Anadolu Türkçesinde İmlâ-Fonoloji Bağlantısı Üzerine Notlar”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I.*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 629.

-----, “Selçuklular Çağı Türkçesinin Genel Yapısı”, *TDAY* 1972, Ankara 1973, s. 17-34.

-----, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 575, Ankara 1992

-----, *Marzubannâme Tercümesi, İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım* DTCF Yayınları, Ankara 1973.

-----, “Eski Anadolu Türkçesindeki -van/-ven, -vuz/-vüz Kişi ve Bildirme Eklerinin Anadolu Ağızlarındaki Kalıntıları”, *TDAY Belleten*, 1964.

KÖPRÜLÜ, M. Fuat, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.

Kur'an-ı Kerim Lügati, (Mütercim: Mahmud ÇANGA), İstanbul 1989.

Kur'an-ı Kerim Yüce Meâli ve Tefsiri (Müellifi: Hacı Murad, Tashih eden: Şevket Gürel), Sağlam Yayınevi, İstanbul 1986.

Kütüb-i Sitte'den 1001 Hadis, (Haz. Ahmet Yılmaz – Mahmut Coşkun), Merve Yayınları, İstanbul 2001.

KÜTÜKOĞLU, Bekir, “Âlî Mustafa Efendi”, *TDV İA*, C. 2, İstanbul 1989, s. 414-416.

MANSUROĞLU, Mecdut, *Ahmed Fakih, Çarhnâme*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1956.

MAZIOĞLU, Hasibe, *Ahmed Fakih, Kitâbu Evsâf-ı Mesâcidi's-Şerife*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1974.

Muhammed bin Hamza, *XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış Kur'an Tercümesi*, (Hazırlayan: Dr. Ahmet Topaloğlu), Birinci Cilt (Giriş ve Metin), Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1976.

PEKOLCAY, Necla, *İslâmî Türk Edebiyatı*, İstanbul 1996.

STEİNGASS, F, *Persian-English Dictionary*, Beyrut 1975.

SÜSSHEİM, K. , “Âlî” *İA*, İstanbul 1965, C. 1, s. 304-306.

ŞEKER, Mehmet, *Gelibolulu Mustafa 'Âli ve Mevâ'idü'n-Nefâis Fi-Ḳavâ'idü'l-Mecâlis*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1997.

ŞAHİN, Hatice, *Eski Anadolu Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.

Şemseddin Sâmi, *Kâmûs-ı Türkî* (Tıpkıbasım), Çağrı Yayınları, İstanbul 1978.

ŞÜKÜN, Ziya, *Farsça-Türkçe Lügât, Gencine-i Güftâr*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1984.

Tam İlmihâl Seâdet-i Ebediyye, Hazırlayan ve neşr eden: Hüseyin Hilmi Işık, Işık Kitabevi, İstanbul 1978.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri, *Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl, Gramer-Metin-Sözlük*, Enderun Kitabevi Yayınları, İstanbul 1994.

-----, *Şeyhî'nin Harnâmesi*, İstanbul 1971.

-----, *Osmanlı Türkçesi Grameri*, İstanbul 1983.

-----, *Şeyhî'nin Hüsrev ü Şirin'i*, İstanbul 1963.

Türk Dil Kurumu, *Derleme Sözlüğü*, C. I-XII, Ankara 1963-1982.

Türk Dil Kurumu, *Şeyhî Divanı Tıpkıbasımı*, İstanbul 1942.

Türk Dil Kurumu, *Tarama Sözlüğü*, C. I-VII, Ankara 1963-1977.

Türk Dil Kurumu, *Yazım Kılavuzu*, Ankara 2005, (24. baskı).

UĞURLU, Mustafa, *Türkçe İçi Aktarma Yöntemleri Ders Notları*, Muğla 2007.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1990, s. 607-646.

YILDIZ, Osman, *Cemâli-i Karamanî, Miftahu'l-Ferec (Metin-Dil özellikleri-Dizin)*, İnönü Üniversitesi SBE Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı Doktora Tezi, Malatya 1993, (Basılmamış), C. I-IV.

YILDIZAN, Denizhan, *Türkiye Türkçesi'nde Fiilimsiler*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Osman YILDIZ, Isparta 2003.

-----, *Eski Türkiye Türkçesi Yazım Gelenekleri (Kitâbu Evsâf-ı Mesâcidi 'ş-Şerife Örneğinde)*, Muğla Üniversitesi SBE Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Seminer Metni, Danışman: Doç. Dr. Ali AKAR, Muğla 2007.

YÜKSEL, Sedit, *Mehmed, Işk-nâme, İnceleme-Metin*, DTCF Yayınları, Ankara 1965.

YEDİNCİ BÖLÜM
ORJİNAL METİN

Ali Abbas Çenar
Muğla

ترجمه ابراهیم اولاد امام غزالی

آنچه در میان عالمین و افاضه بختین و کائنات الهیه مخصوصه او را گوید که
جمع محمد و فاطمه زهرا و یحیی و مریم است و پیوسته روحی است از جانب الله تعالی و آن
نور تو میله ای چون در آفتاب و انوار علی بن ابی طالب است و حتی نبیسی
بوی آینه می حضرت محمد اوزرین اولاد و اولاد حقین و حتی نمک رحمتی
محمد آنک جمع می اوزرین اولاد آن علم کما معلوم اولاد که
آن اولاد من الطوبی المقصدین و افاضه اولاد علم سید علی بن ابی
ابرام خدشته الشیخ امام حسین بن محمد بن اسماعیل و ائمه کبیر
مقام اولدی شیخ حضرت ابراهیم خدشته او را شیخ که دین بزرگوار
و حتی اسماعیل و مسکین برهان و ولید یعنی طوغری یول
قول او زید بن ابی عاصم بن محمد بن القزالی رحمه الله علیه
اول و بین آنکی اولاد با اسماعیل و مسکین برهان بنی بادی باسی
محمد او علی محمد و که امام غزالی و دیگر مشهور در آنک رحمتی
آنک اوزرین اولاد و مشفق از تحصیل و قرآه الفقهیه حتی
جمع من و قایم الفقه و تکمیل فضایل انقیاس و اوزرین شیخ
حضرت زکریا خدشته مقام اولاد علم استیجیرون اولاد کشته

سید

سید آن بوی علم تحصیل اینک مشغول تدریس علم انجیل در آن حاصل
ایدوب نفس اولو القدرین کمال ایزد روی تم اول مقام مذکور
پروژه اولو علمی اوقیوب تحصیل اینک که لشکره آن لشکره یونانی حال
نفس و خطر علی بن ابی طالب اول مقام بر کون کند و نفسک عالمی
فکر امیدی و بولکر کوی اوزرین دو شوب کند و دیدی فی قرآت
آنچه من الفقه تحقیقا بن علم در آن و زلو در لو علم او قودم
و حضرت زین العابدین علی بن ابی طالب و جمعی و حتی بر حکم آنک
اول علمی و کونک و حتی جمع اینک اوزرین شیخ امام و آن شیخ
آن علم آن شیخ یعنی خد و یونانی فی قبری شیخی عالمه
بنم ایچون لایقدر آنک اول علوم آن قنقی دور لوسی با برین قیامت
کوشنده بکانه فنده اید و حتی اول علوم آن قنقی دور لوسی با برنده
یولادش اولور و اینها لایققی حتی آنکه قرآه حتی اول علوم آن قنقی
وز لوسی قیامت کوشنده بکانه فنده آنکه آنی ترک ایدوب و از کجیم
زیرا که قال رسول الله صلی علیه وسلم اللهم انی اعوذ بک من علم
لایفیع و دعا لایسمع و قلب لایحش و نفس لایسفیغ بی غیر یز
ضقی الله علیه و سلم بیورر که یا الله بن سکا صغوم شول علمه که
فانده ایزر شول و عا و تک قبول اولمز و شول قبله که نور فر و شول
نفس که طوبی فاستمرت که فنده افکاره حتی کت الی حضرت شیخ
شیخ الاسلام محمد القزالی رحمه الله علیه شیخ امام اول مقام مذکور
بولکر و نام اولدی تا که اسلام حتی محمد القزالی و دیگر مشهور اولاد
شیخ حضرت زکریا که الله تعالی آنک اوزرین اولاد شوی استیجیرون

بازوی دستش غنچه مثل واندان برنجی ششدر صورت
 و آنکس منتهی نصیحتی و بی اول شیخدان او کلمات استادی و دعا
 یقوتی فی آفتاب و جمیع وقت نذرده او قوتی ایچون دعا است که و قال
 وان کان من تصانف التشیخ کالدنیا و غیره بشیخ علی
 جواب مانی و بی دیدیکه اگر چه شیخک ایضا علوم و منبرج العابدین
 کسی و زوی که بر بنم است که یک مسئله لری عاقل اید و قابل
 ایچ کن مقصود وی آن کتب التشیخ عاقلی فی ذوق کتمون
 بی نده سیوانی و اعلی بها فیها نده عمری آن شانه الله شانه
 آنهم مراد و مقصودم شیخ حضرت لری بنم ساجدی بر قاج کا خد لری
 اوزرینه یا مقدر تاک اول کا خد لری در کلم زمانه بنم اید بر اول
 و بی عمر تک آخر نیه کین اول کا خد لری ایچنده اولان نده لری اید
 عمل ایدم اگر الله تعالی میسر اید و ب دیر کتبت التشیخ
 نادره نرسان بی جواب بر سن ندی شیخ حضرت لری بوسه اولان کلم
 جوانده یازدی ندی بوسه لری سبب تالیفی بود که اولان ندر
 و بیاتتو فیق بسم الله الرحمن الرحیم انکلم اومیر باندیم اوین الله که دنیا و
 منمن و کاز تو لری بن اسم کچیده روحی اخونده منمن قول نیه رحمت
 اید کچیده و اعلی انما اوله الفخیر من الفخیر من الفخیر من الفخیر من الفخیر
 وای اولو دست اعلی نده بقا ک بی غنی و سنگن ک سبل انجلیه
 الله تعالی سنگن بقا کی اوزون ایدسون کند و عباد فی ایچنده و بی
 سنی بوسه نون دو سنگن کین یون او که هر طر مستقیم
 مشور النصیحتی کتبت من مقدان نرسان لری صلی الله علیه و سلم

تحقیقا

تحقیقا او کونک و نصیحتک مانی بی غیر صلی الله علیه و سلم کن حدیث
 شریفینان یازدیور این کان قد بقا ک منتهی نصیحتی مانی عاقل کتبت
 فی نصیحتی اگر تحقیقا اول معدن رسالتدن سکا او کونک و نصیحت
 اید شمش اولدیر سنگن نه ساجک و اورد بنم نصیحتی وان کم تکلف
 نقل بی ما و اخصلت فی بده نسیین لما نصیحتی کراول معدن رسالتدن
 سکا او کونک و نصیحت اید شمشیه پس بجا و یک بو کچن بیور نه حاصل ایدکن
 انما اوله ای و اعلی من جملة ما نصیحت به رسول الله صلی الله علیه
 و سلم علی ائمة رسول صلی الله علیه و سلمک ائمتی اوزرینه اید کلمی
 نصیحتی و او کونک و نرسا برسی قوله اول رسول ک قول شریفیدیه
 علمه اعراض الله تعالی عن العبد ایشیفا لک بجا نسیه الله تعالی
 حضرت تک قولندن بوز و نده سنگن کت بی اول قولی شول نده لری
 مشغول اید سیه که اول نده لری اول قول یوم آخره فانه ایچر
 وان امرأة هبت ساعة فی غیر ما شوق لک فیدر ان یطلع علیه
 حضرت شریفه تحقیقا برک کت عمر ندن بر ساعت مقداری کت
 یازدی بقا ک غیریده یعنی عبادت عمر ندن بر ساعت کت
 بر سوال کشتی لا یقدر که اول عبت بره کچوب ضایع اولان
 عمر کچون جوفی زمان ایشیماق ایدیه زیر آدم او اعلی فی عبادت کچون
 یازدی و لشد کتکم الله تعالی حضرت لری بیورره و ما خلقت الجن و انس
 الا ليعبدون یعنی حق جل و اعلی بیور برین نسی و بی براتمدیم
 آن بی بیوب عبادت ایتسون کچون حکایت اول کور که بیونس بن سید
 بر کون مرید لریه برز سو میثوب صحبت ایدسه صکره و وندی بو کون

الحديث

الدنيا ساعة

واجعلها طاعة للحديث

عمر شریفه صلی عبادت کچور مک حقیقه

یوزارینه بقوب آه ایندی میدلری وحی اول شیخه صور دیگرکه یا شیخ
 یوزارینه بقوب نیچون آه ایته کیز شیخ حضرتی بیور دیگرکه تم وحی
 سزک عمر مزون بر ساعت کچو با کدی ننگ ایچون آه ایده برین دیا
 بس هرک عتکه قمر نازه نیده کیدر کون کجده کجی وحی زیاد کچو هفت
 کجده که وحی زیاد کسیدورس کجده کجده خود عمرن بر طرفی کیدر
 کیده کیده هرکون آنسزین دو کونور کون بسمی نطق اصی ایتر
 اکر عبادت سز عمرین کچو دیم **وَمَنْ جَاؤَانَا مِنْكُمْ فَلَمْ يَلِكْ خَيْرَةٌ**
عَلَى شَرِّهِ فَنُصِّرْهُ إِلَى النَّارِ وحی یکده شول که کیم فرق یا شین کچو خیری
 اوزر نیه غالب اوله بس اول که جهتم حاضر نسون زیر فرق
 وار کجده تازه در طاعت و عبادت ایکه قویدر انا فرقه نضکره قوتیه
 باشدر ایله تازه کی وقتنده طاعت و عبادت ایته قویه فیه باندیده
 و بیک لکن ایکه قادر اولمز **وَفِي يَدِهِ الْكَلِمَاتُ لَعَلَّ الْغَافِلِينَ** نسو
 نصیخته نایل علم ایچون یعنی اکلان ایچون یرنگ وار در **يَا أَيُّهَا**
النَّبِيُّ صَبْرًا وَلَا تَكُنْ مِنَ الْكَاذِبِينَ ای اوغل اوکوت و برکن تاسد ایست
 اول اول نصیحتی قبول ایکندر **لَا تَهَيَّأْ فِي مَذَاقِ شَيْءٍ أَنْ تَمُوتَ** و تو
 اوکوت قبول ایکنر مشکدر که زیرا اوکوت هوایه وار زوی نظر و باند
 و او سنده آجیدر **وَلَمَّا هِيَ مَجْهُوبَةٌ فِي قُلُوبِهِمْ** ایچون نصیحت آجیدر
 زیرا شر بوئنده نهی اولن فرار زو و هوارینه او باندکنر کوهلنده سوندا
 بس ندری سو و کلهی سندر ون منع ایوب نصیحت ایکنر تیدر
عَلَى الْخُصُوفِ لَمَنْ كَانَ طَابَ الْقَلْبُ لِرَبِّهِ خصمه صابو نصیحت کن ایچو
 قبول اولن مسمی شول کسکنر کوهلنده زیاد اولور که اول که

الحديث

علمی

علم رسمی طالب و رغب اولن علم رسمی علم صرف و نحو و علم کلام و نجوم
 کبی **وَأَسْتَفْضِلُ عِلْمَ الْفَقِيهِ وَالنَّفْسُ وَمَنْ قَبَلَتْهُ** او بر طالب
 رسمی که طالبی اوله علم فقه و فضائل نفس اولونغه و منقلب و نیاید
فَأَيُّهُمُ أَحْسَنُ إِنَّ الْعِلْمَ الْحَقِيقِيَّ وَبِهِ تَحْقِيقَاتُ اول شویله کان ایچو
 صانور که علم رسمی علم انو ایچون ناز جهتمن خاص اولغه و سیدر
سَيَكُونُ نَجْمًا وَخَلْقًا فَيَدُ اول صانور که یقین زاننده یکله علم ایله
 مزونیه واصل اولور و ناز جهتمن قور توملق یا کله علم ایچنده دیو عتقا
 ابر **وَأَنْتَ مُسْتَفْتٍ عَنِ الْعِلْمِ** و بوز تم فاسد ایله بو مقول کس
 علم ایکنر احتیاج یوقدر دیوب عمدن فاغدر **تَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الْوَقْفِ وَالْقَلْبِ**
 بز الله صفنور ز ایبو عمدن فاغ اولوب یا کله عمیدر خاص اومتق
 فن سفکن اعتقادیدر اندی بو یله عتقا و ایده نه شیخ حضرت
 تعجب ایده ب بیور که **سَيَجِيءُ اللَّهُ الْعَظِيمُ بِالْعِلْمِ بِالْقَدَرِ** بو اصل
 اعتقاد ایده کن تعجب عالی واردر که بو مقدری بزرگ **لَا تَجِبُ فَضْلُ**
الْعِلْمِ إِذْ أَنْتَ بِمَقْلُوبٍ بِكَيْفِيَّةٍ تحقیقا اول که علمی تحصیل ایچده
 تجن اول تحصیل ایته و کی علمد عمل ایته ننگ اوزر نیه اول علم الزام
 ایچون حجت اولور **كَأَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ أُمَّتَهُ لَكُنَّ**
عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ عالم کم **يَنْفَعُهُ اللَّهُ بِعِلْمِهِ** ستم بصری ایته علیه و سلم
 سوا و تل بیورر که تحقیق بوم قیامته ناسک فقی عذابوسی شول
 عالمدر که الله تعالی حطر قی علمید فاندنه ندر رمدی یعنی دنیا
 مقتضای علمد عمل میندر ایچری **وَرَوَى أَنَّ جَنِيْدًا قَدَسَ اللَّهُ**
رُوحَهُ الْعَرَبِيَّ رَوَى فِي الْمَنَامِ بَعْدَ تَعْوِذِهِ و ایست اولور که تحقیقا

توحيد نمازها هفتده
 ۳۴ - نظر اولته

که مشایخ گیاروند رانند تعالی بکشت عانی بکن قسوس اولد که لشکوه
 دوشده گو نو نژدی **مفصل ما آخر یابنا اناسم** اولسخ جنبه و بندیک
 آخونده نه خبر و اید قاسم باسی یعنی قبره خاکت نیجه در **فان شت اعلا**
و فیت لالت اذات اول جنبه حضرت می خوب و پروب بیوریم دنیا
 اولان عبادت و انشا تر بوخ اولدی یعنی دنیا نقد سوز سوز سوز
 نه کله انشا تر واقع اولدی جمله سی بو عالم برتر نه کله که محک اولد
ما نفعنا ان نعنا ان نعنا یعنی **بونی نعنا** بزه فائده ایتمی ان شول
 ایکی رکعت نماز که برانی کیجه یا ریسنده قندق و بوکن کعبه
 وحی زبیده خالوندان روایت و نمش که اولد که نظر ه دوشه
 کو پرویز و اندان صور ویر ایتمه برکیم دنیا ایکن خیر لرایکن و صدق
 و پروک و حج یولنده بوخه اس نرا ایتمک و هیچ انرون برسنده
 یتنه کی زبیده خاتون ایتمدی جمله سکک نوابی ایکن کعبه
 کافانده ایتمدی ان شول ایکی رکعت نماز که سحر و کینه قیود
 همان نذون فائده بولدیم دیدی امدی معلوم اولد که کشتی و چیا ایکن
 عمل صالح ایکن لازم ایمنس مجرد علم کشتی کفایت ایتمه ایمنس
اینا اولدنا نکتون من انجان مفصل و من ان حوال جان و شفقن
ان نعنا ان نعنا ان نعنا ای اوغل سن بل عمله الجنی
 عملی اولد وحی و فکده عبادت و طاعت ایتمدن بوش اولد وحی
 یعنی بیکه تحقیقا یا بکنر علم کشیکن ان توب ناهر ستمه فوتیاز
بنال نوکان علی رطل فی بریه عسره استیاب مندی تیغ سلج
آخری و کان لر رطل مشی عا یعنی یا بکنر علم کشیکن یوم قیامت

روایت اولمشدک

ان توب تو تار مد و شک منالی شو که بکر که بر صحابه بر خایت برنا
 کب نمک یا سنده بر نیجه بندی و کز عانی قلیجری اولد بو قلیجرا
 بل نیجه دور لو آتات حربی اولد بویل ایکن **فصل غلبه شت فیهست**
 بس اول کب اوزرینه بر تو ر قلیج ارسلان قصد ایتمه
ما نفعنا ان نعنا ان نعنا یعنی **بونی نعنا** بزه فائده ایتمی ان شول
 سن نیجه کلرسن بو عا لده و برتر قز کندونه قصد ایکن ارسلان
 سترین منع ایده بیلوری اول بر قدری قولند پروب و در حق سترین
و من ان نعنا ان نعنا یعنی **بونی نعنا** بزه فائده ایتمی ان شول
 اول کند و اوزرنده اولان بر قز قز ایکن ارسلان سترین منع ایتمه
 ما و انکه اول انتری آل توب دبره دو با اول ارسلان اوستیجه و کله
 یتنه مذکور اولان کسیده فائده ایتمه **فصل ما ان نعنا ان نعنا**
عظما و فقهنا و لم یعمل بها بر اوم یوز بیکن مسند او قیوب و اول سنک
 غیر می او کرت و کند و غیر ننده او کرت و اول سنک لر ایتمه
 اول کسند فائده و برتر مکر اول امد کی مسند لر ایتم عمل ایتم
و ما ان نعنا علم فائده ایتمه و کنگ بر منالی وحی بو که بکر که
نوکان لر رطل جزاره او تر من صفراوی بکون عمل به **بارک تجمین**
و کت کتاب برک نک زبیده حزارتی یا سوز صفراوی منسوب اولان
 مرضی اول یعنی صفراوی غلبه ایتم اول کب کن عملی سکت خیز
 اولور وحی ارب صوفی اولور سکت خیز و یوسر که ابر قیامتش بال و بر
و کت کتاب ارب صوفی و بر لر **فصل لر ان نعنا ان نعنا** بس امدی
 باصل مرضه صحت و صاعقن حاصل اولمز که بو ایکن سکت خیز و ب

تولند بغیر شیخ کریمی و در هر حال بتائی که یکی یکان و چنان شد
 او پس سین نامی شوری بنام شیدی جاقول شریف بجهت
 سرخوش اولزمین کوثرات اعلم مائة سنه و حقیقت الف کتاب
 لا کون مستغفرا لی حقیر الله ان با عمل ای اوغل اگر سن یوز بیل
 علم او قوسن و شی یک کتاب جمع ایدوب تالیف ایکن تا عمل
 ایدو میسین الله تعالی کن رحمتت مویا اولزمین کاشان الله تعالی
 نه کیم الله تعالی قران عظیمنده بیوردی **وان یسئل الله ان یشی**
 تحقیقا اوم ایچون و کله انا شول سنده که چالوب ایلر کون خروک
 شریکانه ایلر سه هر کشتی یوم اخرده انا بولور دینه الله تعالی بیور
من کان یرجو الله و یرجو الناس علی صوابه معنی شریفی دیکن اولور که
 شول که که ایکن الله سین او مر اول پس اول کس بنا و سینه
 خاص عمل ایسون دینه الله تعالی بیور **خیرا یما کانوا یعملون** معنی
 دیکن اولور که عوضنوبن شول سنده ایله که ایلر اولد برینی و اخرده
 اول حق س نرم و ناه امین ایله کله میکلر عوضیدر الله اعلم
 دینه الله تعالی بیور **خیرا یما کانوا یعملون** معنی شریفی دیکن اولور
 وحی عوضنوبن شول سنده ایله که قران اولد بر هر کس نه قرانوس
 اشرف اشک عوضنوبن کون خیر اولسون و کون شر اولسون
 دینه الله تعالی بیور **ان الذین آمنوا و عملوا الصالحات کانت لهم ثواب لای یقوت**
شرا یعنی شولر که جا در سوله ایمان کتور و بر وحی کوزل عمل ایلند
 انرا ایچون فر دوس جنتی توفیق بری ولدی دینه الله تعالی بیور
ایمن تاب و اتسن و عمل صابحی یعنی دینه کفر و زنیه قرار قلند

الله

الله جهنم کور لر ان انون شول کسده نخلص بولور که کفر ون روح
 ایدوب ایمان کتور ی و ایدوب عمل اشدی ایدی ممش او کیم بوجو نیت کور
 عمل اشکن لایم اولده و غنه و لیدور و مذکور آینه و فکله کشتی عمل لایم اولور
 بر حدین شریف کتور بیدور **وما نقول فی هذا کتوبی الا سلام علی من**
ان لاری الا الله وان محمد عبده و رسول و انام الصلوة و ایسا و ترکوه
و تحوم شکره مضان و حج التبت من استطاع الیه سبیلا بوجو حدین
 شریف فتنده زور سکون بوجو صلی الله علیه و سلم سعادته بیور و کس
 معنای شریفی دیکن اولور که اسلام انش سنه اوز زینه ایددی بری
 الله تعالی کن بر کنه و محمد علیه السلام الله تعالی کن توفی اولوب
 وجهه خلقه بچیم اولده و غنه کوکلدن ایانوب اول بره اوزر ایملر بری وحی
 نازی طومتمیق جعی نماز مقدر و بری وحی کوه و بر کله و بری وحی
 رمضان آینه اوج طومقدر و بری وحی کوه شریفی طواف ایملر
 کرج بولینه کجه کوچی بر سه و حق کیم حله عبادت ایمان اوز زینه
 مسنی اولدیه شیخ حضرت زری یحیی بیان ایملر شروع ایدو بیور
والایمان قول بولیک و تصدق بایمان و عمل بالاکان ایمان
 اعتقاد و ی لایم اولون بر لره کوکلدن ایان مقدر و ایانند و غنیه
 ولید قرار ایملر وحی اعضا سید عمل ایملر انا ممش او کیم بایان
 عادت و عبادت ایدوب الله تعالی حضرتی فرض ایدو کی سنده که
 اوج طومتمیق و نماز قلیق و سز و انصندن عبادت نام اعظم
 مذمبده ایمان و کله انجی ایمان نام اعظم فتنده ایکی سنه
 عبادت اول بر قرار و فتنده ایان مقدر ایان فتنه ایان فتنه عمل بالاکان

وحق ایمانند پس حضرت شیخ علقمندی چون نام نامی بدید
 ذکر شد تا آنکه اولوب عقلت اولینده **ببین انما انما انما انما**
 عمل نام اولدوغند و لیل فنی بودر حصار کلوب صاحب قدر یعنی
 بویان اولدوغند غیری برکنشی بر عمل نام اولدوغند و لیکن نهایی
 بودر **وان کان العبد یبلغ الجنة بفضل الله وکریمه بعد ان یستغفر باعد**
و یجود به اگر چه مؤمن اولان قول جنته لکن فضل و کریمه برینشور
 اما عذر امله لکن کریمه و عیانیند لایق اولدوغه فصره شد که الله تعالی
 بیور **ان ان رحمته الله قریب من المحسن** گاه اولکن لکن رحمتی لغیر
 عمل صالح اولینده **و لو قبل یبلغ الجنة بجزای ایمان بل عمل فتنه فتنه**
تقی یبلغ انی الجنة کتم من عقبة کوهه **و یستقبل انی ان فیصل**
الجنة اگر دیلورس قول جنته برینور یا لکن لکن برینده و سونده نامغیا
 عمل ینکسز بر حجاب و پرورد و پرورد کرکن عتسیر لکن کرم و فضیله
 جنته کبر فانه زمان جنته برینور زبر کسم جوف صرب بودر و در
 اول بودر **ان فی قرین اول ما جنته واصل اولو اول کن العقبة عقبة الایمان**
انما یل یسلم من التیام که کسی کن او کن کن عقبة لکن اولیکس
 عقبة ایمانه که آخره شیطان شره ایمانی سلب اولدوغند یعنی
 ایمانی کتمه و نور مورمی یا خود نور نور می **و اذا وصل یكون مقبلا**
 اگر عقبة لری کیوب جنته یا لکن ایمان واصل اولورس اول کسب
 اولور جیمی و رحمتی الیج اولور دنیاچه عمل اتمد و کیمون زبر کسم
قال الحسن ان بصری حسن بصری ویدی یقول الله تعالی
بعبادیه یوم القیمة او غلوا جنته برکتی و قسبوا بآبائهم

الله تعالی

الله تعالی حضرت یوم قیامته قولرینه خطاب اولوب دهر که
 یا قولریم جنته کیمون نیم فطم و ختم سبیلنا فاعلمد و کوره کوره
 بودر لکن یعنی عتسیر کن زیاده کیم کوره جنته و زبر کیمون و مقادیر
 ارتوق اولور **انما اولد عالم عمل لم یجد الا حراى** اول ما لکن بودر
 دنیاچه فرصت الله ایکن عمل انیمه سین بارین و آخرته ثواب
 بودر **سین حکایه ان رجلا فی بنی سبیل عبد الله سقیم سنة**
 تحقیقا بنی سبیل قومندن بزوم یتشمس بیل الله کله حضرت عبادت
 ایدی **قال الله ان شجرة علی المذکرة** پس الله تعالی حضرت یوم
 اول کسبی مملکد اولرینه ظاهر ایدوب لکن حالن بدوره **فاسئل الله**
اللی علی شجرة **انما یخرج ثمرها لایمین بر** پس حق تعالی اول عباد
 بر ملک کوندوی که خبر ویره تحقیقا اول عباد عبادت تکمیل بر الله
 لایق اولر **فما یفقد** وقت کیم ملک اول عباده برینوب خبر ویرد
قال العابد یخلف خلیف لعمارة فلیق ان ان یعمده عبادت ایدی ویدی
 بر عبادت لکن ایچون بر اولدق پس بره لایق اول الله عبادت
المکدر کرکن قبول اولسون کرکن قبول اولسون **فما یخرج المکدر**
قال یحیی انما یخرج المکدر بما قال العابد و قاکیم ملک اول عبادت و یج
 ایدی اول ملک ایدی یا ربی سن سن بدن میجی کسین عابد
 دید و کیمی **فقال الله تعالی** پس الله تعالی دیدی **اولا بودر بره**
 اول عابد کم برینشور **عن جده وینا فحق مع المکرم** **ان یعرض عنه**
 اول یوز جو مددی بر عبادت نمردن پس ایدی بز کریمز اید بر اول
 قولدن یوز و اولد فرزه **انما یخرج انی قد غفرت له** ای هم

حکایه
 و ما خلقت الجن
 والانس الا
 ليعبدون
 الذی

تکلم سزای حق اولنگ تحقیقا بن اول قولی یاز با فادام **وقال رسول الله**
صلى الله عليه وسلم حاسبوا انفسكم قبل ان تحاسبوا یعنی بغیر صلی الله علیه
 و سلم بیور در دنیا حساب بس حسابن آخرتده حسابنمکه زدن اول
 حکایت بن مما سندن حکایت اولنگ که بر کون تفسیر محاسبه ایستوب
 فکر ایستی دنیا یا کلنگی یگر می بر یک لقی یوز کون اولمش یما فریج
 ایوب اغدی ایستی کونده بر گناه ایتم ایسه یگر می بر یک لقی یوز کون
 ایدر بو قدر کن بر ایستحق تعالی حضورینده بیورید و اوب جواب و برام
 دیدی و حق بر کز غوه او روب فریاد ایوب آه دیدی و دستدی فی الی
 جان تسلیم ایستی یا بنده حاضر اولان جماعت کون قولا قرینه و اولنگ که
 ای جماعت بله سز که اول صلح توکن جانی فرودیس علی به توبه
 ایدی بو طریق ایله بغیر علیه السلام بیور **وَرَبُّهُ قَبْلَ أَنْ تُوَزَّنُوا**
 و دنیا حسابنمکه آخرتده حسابنمکه زدن اول یعنی نفسکری طرفتوکن
 کوکن خیر یوز شتر یوز اوزرینه زیاده میدر یوز شتر یوز خیر یوز
 اوزرینه زیاده میدر اگر خیر یوز زیاده ایسه شکر ایوب و حق زیاده
 انگه سسی ایکن و اگر شتر یوز زیاده ایسه استغفار و توبه انگه
 بشری ترک ایوب خیره سسی ایکن **وقال علي رضي الله عنه** حضرت علی
 دیدی الله تعالی آندن ارضی اولسون **من ظن انه بدون تحميد فضل**
مؤمن شول که کمان ایدی که تحقیقا جانشین سز جنته ایریشد
 بس اول که اولای حق سنده او مجید **ومن ظن انه ببدل الحمد فضل**
قوله مؤمن و حق شول که کمان ایدی تحقیقا جانشین ای
 جنته ایریشد بس اول که یوقیره رحمت بکلیجیدر بلکه جنته بر شکر

حکایه
 حاسبوا انفسكم
 قبل ان تحاسبوا

الله تعالی

الله تعالی بنک فضیله و کرمیور و ریوشه عن امیر و کلمه زبیر کتب مشرقه
 جابرون روایت اولنگ که بغیر صلی الله علیه و سلم بیور **لا یدخل الجنة**
من لم یحکم عقله **ولا یحججه من النار** **ولا آتاه ان بر حقه الله** معنی شرفی
 دیکر اولنگ که شیزون بر کوری عملی جنته کیور مرز و جنته او دندن مین
 ایستوب قورنار مز و بنی و حق علوم جنته کیور مرز الله تعالی کن رحمتی
 ایله کر نور اگر سنوال اولنگر سه یوکنه جنته کیور کمان انگهک فضیله
 در جنته و یا علمه نه حاجتدر حکمک فائده سی ندر جواب و بر یور که الله تعالی
 بزه طاعتده و عبادت امر ایستی و محصبتدن اجتناب انگهک لقی ایستی
 ایدی بزه نام اولان همان الله تعالی کن امر ایستوب کنه اشغال ایستوب
 عمل انگهک و نهی نده کنه اجتناب ایستوب ترک انگهک کرک فضیله
 جنته قوسون و کرکن عدلیو جنته قوسون زبیر امر ایستوب **حضر**
 علیدن روایت اولنگ که بغیر صلی الله علیه و سلم بیور **کرک**
من آتاه ان وقد کتب مقعده من النار **ومقعده من الجنة** **قال یزید بن**
ابن سنان **علی بن ابي طالب قال لعن قال لعنوا کل من سیر لی علی** **که آتاه ان**
کان من اهل السعادة **فیسیر لعل من اهل السعادة** **وآتاه من کان من**
اهل السعادة **فیسیر لعل من اهل السعادة** معنی شرفی دیکر اولنگ که
 شیزون برک بو قدر ان انگه جنتده اولای حق بری و یا جنتده
 اولای حق بری لوح محفوظده یا نلشد بس کلامی ایندی ترک
 بعضی دید برکم یا رسول الله چوکنه بزم حاضر مقدر اولوب
 کتب اولنگه که اول لوح محفوظده یا نلشد اعتقاد ایوب
 عملی ترک ایده لم می جوابنده بیور و دیکر که عمل ایکن هر که میسز

دنیاده هر کس
 کند و سئد اهل
 جنت و جهنم
 اولویقی بلور
 حدیث شریفه
 سعید اولاف خیر
 عمل اشار شقی

اولاندر شرف عمله
 معنی ایدر لک (حدیث)

کتب ایچون بر اولمش اب اناسول کسند که اهل سعادت ندر
 آن قنور اهل سعادت عمدت و اناسول که اهل سعادتند
 آن قنور اهل سعادت عمدت و اناسول که اهل سعادتند
 معلوم اولد که ترک عمل جائز و کلدر و بوندن او تری **قال رسول**
صلی الله علیه و آله حضرت علی او علی حسن و بدی الله تعالی آذن رضی اولسون
عنه بل عمل **من الله نوب عمل سز جنت استمکن کنایه**
 برکنه **وقال بعض العلماء** علم **الحقیقه ترک عمل خطیه** اهل سعادت
 و فی بعضی علم و بدی علیکن حقیقتی آندوی عمده نظری ترک نماز
 بوسه علی ترک نماز و کلدر یعنی آندوی علی بر شنی صامیه بلک
 همان و انما عمده مشغول اول کرکن الله تعالی قبول نشو کرکن
قول مسون ته کم بنی اسرائیل زاننده واقع اولنا عابدکن
 سکا بنده کیدی **وقال رسول الله صلی الله علیه و آله** **و سلم** **انکلیش**
من دان نقه و عمل لما بقه الموت یعنی نیرکن و عاقل شو کدی
 کند و نفسین اهل بیوب صغیر صایه و حی اولد و کندن صکره
 لازم اولان ایچون عمل ابدیه **والحق من منع نقه یو اها و شنی**
علی الله یعنی عقل سز سنول که در که نفسی آرزو لرینه تابع قید
 یعنی عمر بنی و انم نفسی آرزو لرینه خرج اید و فی الله تعالی دین رحمت
 اوده یا خود کند و فی اهل جنتدن بر امدی بوحسب شریفدن عمام
 اولدیکه کسی طاعت و عبادت انملکه الله تعالی حضرت تک رحمت
 مستعد اولوب آذن صکره رحمت استیه اگر سنوال اولنورسه که
 الله تعالی کن رحمتی کلدر عاصی و مطیع اولنره ش مدد اگر کنه انملک

اولمیدی

اولمیدی الله تعالی حضرت تک رحمتی کلدر اولنور دی خوب و بر بود که
 کرجه انملک رحمتی بولدر الله تعالی حضرتی دیندی قول لرینه شکرکن
 ماعدا اولان کنایه برین بایر لغار ان قرآن عظیم ان نده نجبر لرره
 نم رحمت عبادت اید بجدیه در و متقیده در دیو بیان ایدسه
 اولکن مثال الله تعالی کن **ان رحمة الله قریب من المتحسین** قول شریف
 و ایچون مثال الله تعالی کن **ورحمتی وسعت کل شیء فاستجبوا**
لنذیر انذره قول شریف امدی همان کسی بر لایق اولنا و انما خوف
 ایدیه رحمتنده اولمقدر یعنی انملک رحمتدن امید کنه و نه
 عذر اندن امین اول **انما اوله کم من انیال** **استجبتا بحکم العلم و طاعة**
الکتاب ای اوعل نجبره لروردر که اول کچه لر ی ایسا ایدکن اولدیکه
 علم تکرار انملک اید و کتا بر مطاعه فتم اید **و حرمت علی تک انتم**
لا اعلم ما کان لبا عث فیہ و حی کند و نفسک اوزرینه او بو معی حرام
 قلمکن یعنی اول کچه ره کند و نفسک او یقودن محروم ایدکن
 بن هم کم سکا اول کچه ره علم او قطع سب اولان نه ایدسه
ان کان یحک عرض الذنبا و یجذب عظام الذنبا و یجسیل من صیبرها و انما
علی ان قرآن و انما مثال اگر اول کچه لر ی دیر تکرار کن سکنت دنیا ستان
 و حی دنیا فاند لرین از کتور کن و حی دنیا مرزیه لرین حاصل انملک
 و بولدر اشد اوزرینه فریتمکن و و حی کند و کن کچی لره فخر لمن اولدیه
قول تک **نم و اهل تک** پس امدی بیکن بود و کرا اولنا نیر اولدیه
 عذاب سکنت ایچوندر نید عذاب سکنت ایچوندر **وان کان قصداک فیہ**
ایضا **بشر بوعیه الذی صلی الله علیه و آله و سلم** **و تمیزت انما کل و کسر النفس**

آن تارة با نشو و فطون گن **نم شوقی گن** اگر سکن قصد کند
 اول کعبه لری احیا ایدوب و کتا بری مطالع ایمن این تیریمین اند
 عدیه و سمنک شریعت مطهره لری احیا ایمن و کند و اعلیٰ قلی
 بک ایمن و حی بر افرغله امر ایدیحی نفسی قرین اولدی نه اولدی
 سکاینه ایون سکا **و اهد صدق من قال بغير شهادة بغير**
و جهنک ضایع **و الجا امان بغير فهدک باطل** معنای بیت و یک او
 که سکن رضای شریعتک اولیان شعی ایچون کوزلرک او یانین
 اولماسی ضایعده یعنی ثوابی یوقدر و سنی بولوق ایچون اولیل
 کوزلرک علمسی باطلدر یعنی فایده سنی نه **و شیما اولد عشق غایت**
فایک منیت نه حال اینه و یرسک و نیا و یرل تحقیق سن اولک سن
 یعنی نچه یر یرسک و یرل رکن خیر و رکن شر ایل البته اول که اشدرک
 جز سین بولا حق سین **و اوجب ما شئت فایک مخارق** وحی سنه
 و نیا و یرسک تحقیق سن اول سو و کوزلرک آیر یعنی سین
و اعلیٰ ما شئت فایک مخارجی و وحی نه و یرسک اشدرک منیم تحقیق
 سن اول اشدرک و گن ایش اینه عوضین سین بود کوزلرک آیر لری
 صورت آیره نمی در یعنی سن و لد و گن اشدر وحی و لد و گن
 سنه وحی و لد و گن اینه و یرل و جهنک امر املدر تا تحقیقده نمی در
 یعنی نه اشدرسک اشدر تا بواشدرک صو کنی فکر اید و یکدر
ایما اولد ائی شعی حاکمیت من علم الکلام و الفی و الفی
و لد و اوبین و الا سحر و التیوم و العروس و التیوم و الصریع غیر تفتیح
 ای و اعلیٰ بوقدر علم او مقلد قلی سنه و یرسک حاکمیت یعنی بوقدر

علم

علم تحصیل اتمکه نه فایده اندک اول او قود و عک علم مثل علم کلام
 و علم خرافی و علم طب و علم دیوانه و تیز و علم نجوم و عروض و کج و صرف
 که بولری او مقدرن عمر ضایع اتمه و ن غیر ی نه فایده اندک همان
 بولرک فایده سنی عمر بولره مشغول اولمغه ضایع اولمقدر زیرا
 بو علومه مشغول اولمغه عمل اولمغه عمل اولمغه خود عکک فایده
 اولمغه کسم یقینده شیخ حضرت لری علم عملسه اولمغه حین یا اید
بجکال فی الجاهل فی و آیت فی الجبل عیسی علیه السلام یعنی بود کوز
 علومک فایده سنی همان عرضایع لغز و عمل لازم اولد و عین دلیل اتمکه
 شیخ حضرتی آید ایچوب دیرکه اولون صراحی ایمنک اولون تحقیقون
 تحقیقون حضرت عیسی علی تب و علیه اتمک انجیلده کوز و مک
قال من ساعه ان یضع المیت علی جنازة قال ان یضع انی شرف القبر
بسنان الله انی یعطی الاربعین سوال اول انجیلده ایسه منیت
 مشوره قوند و وحی ساعدن فرکن نه قوند لری کون اول منیت الله
 حضرتی کند و عظمتیل فرق سنو اوله **بقول عبدی منیرت**
منظر القلی سنین و ما لکرت منظری ساعه اول سنو لکرت و کس
 الله تعالی اول منیت دیرکه ای نیم قولم مخلوکت یقین برین سجده بیلر
 یاک اندک اعلیٰ کنی و عکلی و فضلی آیره کوسر مکه انا نیم یقین بریم
 یاک اتمک بر کزه اخلاص و صدق و کل یوم انظر فی قلبک ما بول
 هر کون بن سکن قلبک نظر ایدیم **و بقول ما لضع بغیری** وحی الله
 تعالی دیرکه بندن غیری ی نه اشدر سن یعنی غیری ی عباد اید سین
 زیرا یا و شمع طریقیه اولان عبادت کویا ایمنک غیری ی عباد کوی

قبیه
کید سن سوال
اولوب ریا هقند در

کان منکم من غیر علی بن ابی طالب وستم بپور روز آخری ما انانی علیکم انکم
 انما صغر معانی شرقی و یکمان اولو که بن سکن اوزر بکره جورند و حکم
 متخوژی سکن اصف در که اول ربا و دولت محفوظه بخیر انانست
 انصر لا تسع حال بوکه سن ستم خیرین قیامت سنین اما صغ سنسکه
 ایزتر سنین یعنی بن سکن فیکه تقامدن بخیر ایدکن تا اوله العلم
 بن عمل حیوان و ان عمل بن علم تا کیون ای اوغل علم او فیوب عمل انکم
 و لو که کن بره و لو که در ای عمل و حی علمه اوله زبیر برآم اوزرینه
 نما فرض اوله قدسه نمازه متعلق اولان علمی بمینس نمازی بیجه قیوم
 و لو که علمین بمینس زکوئی بیجه و پر و صوم و حج و حجی بوکه بوره در
 و علم ان انعام الخیر و لا یبعده ان یوم عن المعاصی و حی سن ستم که تحقیقا
 عقده علم سنی بوکون معصیتون ابراق ایزر و لا یجوز علی الصلوة
 و حی یا کفر علم سنی طاعت و عبادت اوزرینه حریص ایدوب ایلتر
 و ان یبعو کن غدا عن ما یحتم و حی سنی ستم یا من یا کفر علم جهنم اودندان
 ابراق ایدوب مخلص ایزر و اوله عمل الیوم و لم تدر کن لانام لما یبیت نقول
 غدا یوم القیمة یا حی یا قیوم فعل صابری قیوم سن بوکون دنیا بهرین فرصتی
 عنایت بلوب عمل فکرسنگه ای کجین کولدی بوقه و کین
 فکر ایدوب بشیمان اوله سکن یا دین قیامت کونی و ایزرینه درین
 بزی و ونده روز دنیا بهر عمل ایدوب لم یفصل بس او و بیجه جوانده
 و بیله یا تحقیق است من بهان کجی ای عقل سز سز اول کیر و و ک
 است و لو که بزور کلبه سول یا بیجون انه ایکن عمل کند ایدی
 عاقل اوله که همان دنیا عمری باقی ایکن عمل صابری ایدوب

خیر عمل ایستاد
 حقیقت

آخزده کیر و دو نمک اسمیه الله تعالی جمیع مؤمن قولین عمل
 صالح اوزرینه موقوف ایدوب این بجمت سید المرسلین
 انما اوله ایصل الیه فی الروح ای اوغل بهتی روحه قیل
 یعنی و انما روحی نفس اوزرینه غالب قیل و الیه فی النفس
 و حی یکلمس کلمی نقده قیل یعنی و انما نفس یکلمس قیل است و کن
 و بر مملکه الموت فی البدن لان متزکن القبر و حی اولمکی بنده قیل
 زبیرا سکن صوکن کیده بکن بیروکن مقبره در قایل المقابر بنظر و کنت
 فی کل لحظه منی فیصل الیهم بس مقبره املی هر ساعتی سنی
 قنندور لر ز وقت سن انره اولشور بس ایاکن ایاکن ان فیصل
 الیهم بل یا صقین صقین اول مقبره علمه اولشور صقین زبیر مقبره
 اوله اول عمل صاکن علمی سبیله فنده لنور لر و انک سبیله
 انورن عذاب رفع اولنور قال ابو بکر الصدیق رضی الله عنه
 ابو بکر صدیق ویدی الله تعالی اذن رضی اولسون ایزر الا حسنا
 نفس الطیور او یصل الی الله و اب بوکوده لر قوشلر قفسی کبیر
 یا خود و دورت ابقلو حیوان لکن اخوری کبیر و قفسی فی شکاک
 من ایزر انست بس حال بویر اوله ایدوب ایدی کند و نقسکه فکر
 ایدوب سن قفسی بوکولدن سنین سکن محمل روکن اولان حسنا
 قوش قفسی کبیر یوخه حیوان اخوری کبیر کند لکن روکن
 و حی قوش کبیر حسد کنن بقره یوخه دورت ابقلو کبیر
 اخورن بقره شیخ حضرتبری بواجالی تفصیل ایدوب بیور
 ان کنت من الطیور القوی فین ستم صقین بس ای بی نظر صابری

صالح عمل و نشر
 عمل ایدوب حقیقت

اطوار فی المسجد
 کسملک فی المطالب
 امانقو فی المسجد
 سکتیر فی القفس

ای ان تقد فی اعلیٰ بروج الجنان اگر سن یوحه که منسوب
 قوشدن اولده که اربعی طبعی آوازم اینشد و کون وقتیه
 جنتله و زجه لرینک یوکسکرنیه یوقاری اوچارین بکنک
 ان یوکسک برلرینه او تورنج اربعی الی بکنک راضیه مرتضیه
 قادی فی عبادتی و او غلی جنتی صداسن دنیا و دخی اشکن
 واقع اولور نته کم امام اعظم رحمه الله روح شریفین حقه
 تسلیم ایلد که جنازه سین قالدور لمدن یا ایها النفس المطمئنه
 اربعی الی بکنک راضیه مرتضیه آوازم استدر دخی نیچ اولدر
 جنازه سده ایلد لیدر **کافال البی صلی الله علیه و آله**
 نته کم یغیر صلی الله علیه و سلم یور دخی **بیشتر عرض از زمین**
من موت سعد بن معاذ الله تعالی حضرتک عرض عظیمی و تری
 معاذ او علی سعدن اولمدن معلوم اولدیکه صالح کسرت
 رسولی عرت واصل اولور ایتمس زیر اعشکن حرکتی
 سعد حضرتک روجی کندونه واصل اولدوغی فرزند
 او تری اولد نته کم و قلده بروقت رسول و ابوبکر و عثمان
 احد طاعتکن اوزرینه یقده قلنده احد طاعی کال مهابتله و فل
 ایدوب و بز نوب حرکت ایلدی و رسول علیه السلام بیور و ب
 و دیگر که **اشکن یا احد ثابت** و ساکن اولوب دور زیر اوزرینه
 اولد و کدره الی نبی در و بریسی صد یقدر و ایکی شهید در
 میدان حقه شهید اولد کر کدر اول شهید کن برس
 حضرت عمر در و بری حضرت عثمان نذر **و اعیان و الله ان کنت**

من الله و ان کافال الله تعالی اوانک کال انعام بل تم اصل
 الله صغونوم سکن مالکن اگر سن حیوانلرون اولد که
 زیر سن فوش کبی او چوخه قاور اولمیوب حیوانلر کبی اولوسن
 فاندیه سر کده نته کم حق تعالی کلام قدیمده **وانک کال انعام**
بل تم اصل دیو بیورک معنای شریعی اول عاصید حیوانلر کبیه
 بلکه انرد دخی از عون کدر زیر حیوانلر الله عاصی اولر لره
 مصلحت ایچون بر اولدیه اول خدمته دور لر مثل اشکن
 یوک کتورک ایچون خلق اولدی کتور و صغیر جفت سونک
 ایچون خلق اولدی سور کبی و کبندرها حانه مخالفت نکر
 الکبک امرینه مشغولر دور انا بودم او غلی فی عبادت ایچون
 بر اولدی و انما عبادتی ترک ایدوب کبی و کوند ز فسق و فج
 مشغولر دور ایل اول حیوانلرون دخی خوره حقیق و از عون کدر
 بروجه دخی بودر که دورت ایلو جانلر کدر کدیو بی نمان اولج
 سنه یوب اندن صغونور مثل یولده کیدر کن چوقر کور
 اول چوقره ووشمدن صغونور یا خود کندونک ووشمانه اولدی
 کورس قچر آنکه دخی اولمز کند و صا حنه و لجه یا غر
 تا صاحبی کلوب اتی ضرر اولان سنه لرون صغونور بو بیچاره عاصید
 و اما کدیو بی زبان اولجی سنه بی میل و محبت ایدوب شیطان
 اغوا سنه او یوب مالکن اولور لره اول دشمنان شریون الله
 صغونوب فریاد اتمز که تا کم حق تعالی انلرون اول شیطانکن
 نترین وقع ایدوب و جمدن حیواندن از عون کدر بروجه دخی شهید

خیر و شر عمل
 سعی ایدوب

حیوانی که در آنجا عاصی جسد گیرند او توبه
 حیوانی از خون رگ در **فان تات من من ایضا کت من زویر الله**
انی باویر انبار وقتا کم سکن خاکت بویل اولق استالی اولد ب
 سن فوق آتو کت سندن کوبوب جتم جو فوریه و سندن انبار
 من بذال **وزویر ان الحسن رجمه الله علیه** روایت اولدیکه تحقیقا
 حسن بصری الله تعالی نیک رحمتی آنک اوزرینه اولسون **بخطی برده**
من با برده اول سن بصری بی صوفی صودن یا بلس برترت
 و زبندی **فما اخذ القدر غشی علیه** وقتا کم اول کاسه انبه
 آد ب اوصی کندی **و شقظ من یدیه** و حی اول کاسه ان
 ووشدی **فما افان قیل له ما کن یا انا سعید** وقتا کم عقلی کلب
 اول سن بصری بی ویندی یا سعید با باسی سکان اولدی کم
 کاسه اندن ووشدی **قال الحسن رجمه الله علیه حسن بصری**
 ایدی الیکم رحمتی آنک اوزرینه اولسون **و کت انبیه اهل النار**
بقولون لا یل لونه اهل نارک آرزولرین آکم شول وقتا کم جنت
 اولدایجون ویرلر **ان فیضوا علی من آذ او ما رزکم الله بزم**
 اوزرینه صودن و وکک اهل جنت اولد و حی آنک جو اولد و دیر
 تحقیقا الله تعالی سکرک اوزرینه جنت صوبن و درق حرام بیکه
 ایما اولد ان کان اعلم المجره کافیا کک و لا محتاج الی عمل سلوه
 کان **بذو من من سبل و من من شقظ و من من تائب**
صافا ای وغل اگر یا کز علم سکا کفایت ایده ایدی و حی عدلن
 غیر عمل آنکه محتاج اولمیدن الله تعالی حضرتک **هل یسائل**

صافق و کافر لاد
اهل جنته یا لواد
عاری

و من من شقظ و من من تائب نداسی ضایع اولوردی یعنی
 فاند سسی اولوردی با وجود که الیک کلامی عبت اولدن مترتد
 معنای شریفی دیکن اولور که بیج بر استیج وارمیدر که استدکن
 ویرم و بیج بر بار لغنی استیج وارمیدر که مغفرت ایدم و بیج بر توبه
 ایدر بیج وارمیدر که توبسین قبول ایدم و حدیث شریفده واقع اولد
بغیر صلی الله علیه وسلم بیورر لکه که حی سجانه و حی بود کرا اولد
 نداید **وزویر ان جاعه بن الصبی بن رضوان الله علیه** جمعین
 و حی روایت اولدیکه تحقیقا صحابردن بر صحت الله تعالی سندن
 رضی اولسون **و کرا و محمد الله بن عمر عند رسول الله صلی الله علیه**
وسلم رسول صلی الله علیه وسلم قنده حضرت عمر او علی عبد المطلب
نقال وقتا کم اول عبد الله بغیر قنده اکلد ب آنک قنده بغیر
 یوردی **بعم الریح ما توکان یصلی باللیل** معنای شریفی دیکن اولور که
 نه کوزل رجد عبد الله اگر که کت بعض سنده تهجد نمازی قسه
 و بوحیث شریفی عبد الله اشند و کت سکره کیم ره صلوه تهجد
 مستعمل اولوب آرزو یوردی **وقال النبی صلی الله علیه وسلم**
یریح من تصابده و حی بغیر صلی الله علیه وسلم صحابردن تیرز ایسونا
 دیدی یا فلان **لا تکثر النوم** یا **قیل** یا فلان کیمه او بقوی بو غلته
فان کثرة النوم یا **قیل** یا فلان صحابه فقیر **یوم القیمه** تحقیقا کیمه
 جوق او بوسق او بقو صاحبی قیامنده فقیر الیقور زیر کیمه حاجت
 و عبادت اتمکلی قیامنده توب اولمز توب او لمینه خود فقیر اولور
اینا اولد و من القیل فتجد برنا فله کن امرای وغل الله تعالی نیک

تهجد نمازی
حلقه در
ح نظر اولته

فَتَجِبَ بِهَا فَيُكْفَى دیدوی قول شریفی امروز که به پیغمبر پیور
یا محمد کجچه او یاقی اولوب عبادت اید و یکدر ایدی جمعی
آنک حرمتنه بر اولمش ایکن الله تعالی کا عبادت امر ایدسه
بس عکس کشتی نیجه مقصود لرینه واصل اولور **وَالسَّجْدِ**
سَعْفَرُونَ شَكَرٌ وحی الله تعالی حضرتکن **وَالسَّجْدِ** **سَعْفَرُونَ**
قول شریفی اولکدر ایدی عمل ایدن این تمجید برابر اولیدی
استغفار ایدن اولککه مستحق اولمزدی **وَالسَّعْفَرُونَ**
وَكُرٌّ وحی الله تعالی حضرتکن **وَالسَّعْفَرُونَ** **وَالسَّحَارِ** قول شریفی
صباح وقتزنده استغفار اید نری اگه قدر اگر استغفار ایدن ایله
امین برابر اولیدسه الله تعالی سحر وقتزنده استغفار اید نری
المزوی با وجود که الله تعالی قرآنده استغفار اید نری **الَّذِينَ**
سَعْفَرُونَ **بِالسَّحَارِ** دیو ذکر ایدسه **قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ**
وَسَلَّمَ **فِيهِ أَصْوَابٌ** **فِيهَا** **اللَّهُ** **تَعَالَى** **بِغَيْرِ** **صَلَّى** **اللَّهُ** **عَلَيْهِ** **وَسَلَّمَ**
پیور و بلکه اوج آواز وارور که اثری الله تعالی سوره **مُتَوَكِّلِينَ**
وَصَوْتِ **الَّذِي** **يُقْرَأُ** **الْقُرْآنَ** **وَصَوْتِ** **الْمُسْتَغْفِرِينَ** **بِالسَّحَارِ** **ال**
اوج آوازکن بری خروس آوازیدر و بری شول آوازدر که قرآن
اوفر و بری صباح وقتزنده استغفار ایدر بواج آوازسه
الله تعالی سوره بس ندی نه معلوم اولدیکه عمل ایدن این تمجید
برابر اولمش **قَالَ** **سَيِّدُ** **النَّبِيِّ** **رَحِمَهُ** **اللَّهُ** **سَيِّدَانِ** **نُورِي** **وَيَدِ**
الله تعالی کارحمت ایسون **إِنَّ** **اللَّهَ** **يُنَادِي** **كَرِيمًا** **وَأَعْلَى** **مِنْ** **رَجَاءِ**
وقت **السَّحَارِ** **يَجَلُ** **أَلْوَكَارَ** **وَالسَّعْفَرُونَ** **إِلَى** **الْكَلْبِ** **لِجَارِ** **حَقِيقًا**

تهجد غازی
حلقنده
ویا سهر وقتنی

یوحی الله تعالی بر بل خلق ایدوب صباح وقتزده اول بی استغفار
اول بل وحی **وَأَكْرَمُونَ** **وَأَكْرَمُونَ** **وَأَكْرَمُونَ** **وَأَكْرَمُونَ** **وَأَكْرَمُونَ**
اول باوش به کتور **وَقَالَ** **أَيْضًا** **أُولَئِكَ** **سَيِّدَانِ** **نُورِي** **مَقْدَمِ** **سُورَةِ**
دیدوی کبی دیدی **إِنَّا** **كَانَ** **أَوَّلَ** **الْقُرْآنِ** **يُنَادِي** **مِنَ** **تَحْتِ** **الْعَرْشِ**
قی حکم کجیک اولی اوله عرش استدن بر جاخر کجی جاخر **أَنَّ**
لِيَقْرَأَ **الْعَبِيدُونَ** **أَكَاة** **أُولَئِكَ** **عِبَادَتِ** **أَيْدِ** **يَجِيدُ** **قَالَ** **قَالَ** **قَالَ** **قَالَ** **قَالَ**
وَلِيَقْرَأَ **مَاتَ** **اللَّهُ** **تَعَالَى** **بِسَ** **أُولَئِكَ** **أَشَدَّ** **كَلْبِدَانِ** **صَكْرَهُ**
عابد لر قافار الله تعالی ولدوی قدر نماز قید لر **قَالَ** **يُنَادِي** **مِنَ** **تَحْتِ** **الْعَرْشِ**
فِي **سَطْرِ** **الْقُرْآنِ** **أُولَئِكَ** **لِيَقْرَأَ** **الْعَبِيدُونَ** **أُولَئِكَ** **صَكْرَهُ** **كَيْفَهُ** **أَوْ** **تَرَانِدَهُ**
بینه بر جاخر کجی جاخر ایدر آگاه اولون ای قور قوجیدر قاقون
فَيَقْرَأُونَ **وَلِيَقْرَأَ** **إِلَى** **السَّحْرِ** **بِسَ** **بُونَدِ** **أَشَدَّ** **كَلْبِدَانِ** **صَكْرَهُ**
بوزر وحی قاقوب صباحه ک نماز قید لر **قَالَ** **كَانَ** **أَوَّلَ** **السَّحْرِ** **يُنَادِي**
مِنَ **تَحْتِ** **الْعَرْشِ** **لِيَقْرَأَ** **الْمُسْتَغْفِرُونَ** **فِي** **أَنَّ** **السَّحْرِ** **أُولَئِكَ** **بِرَجَائِهِ**
جاخر ایدر آگاه اولون ای استغفار ایدر کجیدر قاقون
فَيَقْرَأُونَ **وَلِيَقْرَأَ** **دُونَ** **دُونَ** **دُونَ** **دُونَ** **دُونَ** **دُونَ** **دُونَ**
فِي **الطَّعْنِ** **يُنَادِي** **مِنَ** **تَحْتِ** **الْعَرْشِ** **لِيَقْرَأَ** **الْمُسْتَغْفِرُونَ** **فِي** **كُلِّ** **صَبَاحٍ**
بینه بر جاخر کجی جاخر آگاه اولون ای خافدر قاقون **فَيَقْرَأُونَ**
مِنَ **تَحْتِ** **الْعَرْشِ** **مِنَ** **تَحْتِ** **الْعَرْشِ** **مِنَ** **تَحْتِ** **الْعَرْشِ** **مِنَ** **تَحْتِ** **الْعَرْشِ**
اشد کلندن صکره دو کلندن قافار لر اولیدر کبی ایدر اولیدر
مقبیره لرندن بیور لر بر الله صفور ز بواصل خافدرن اولمدا
أَيْهَا **الْوَلَدُ** **أَيُّ** **أَوْغَلِ** **رُؤْيَى** **فِي** **وَصَايَا** **لِقَامِ** **الْحَكِيمِ** **لَا** **يَبْدَأُ** **أَنْهَ** **قَالَ**

تهجد غازی
حلقنده
ویا سهر وقتنی

روایت اولی

تجدد نمازها
حفظه

بیتي لاکونن القیت انیس نکت روایت اولدی لقمان حکیم
 او علیچون ایندی وصیتلر ندر تحقیقا اول لقمان حکیم او غلنه دیدی
 ای اوغل زنها خروس سندن نبرک اولسون که **یئادوی بالاسخار**
وانت نایتم اول خروس صبح وقتلر نده یاغ رحال بوکس بوکده
 غفلت او یو یاسین امدی لایق اولان بودر که خروسدن ازل
 قاقوب طاعتده و عبادتده اولسین **لقد اتسن من قال تحقیقا**
 کوزل ایندی شول مک که بوسعه دیدی **لقد عفت فی فتح المیل**
حکمة تحقیقا کجه ایچنده برکوکر جین وندی **علی قنن وینا وانی نایتم**
 برضیف بودق اوزر نده حال بوکم بن او یو یو یو یو **کشت وینا ناکونن**
عاشق بن بل نم بیت الله اند ایچرم که اگر بن الله صاوق عاشق
 اولسم **لا سبقتی بالکاء انما یسم الله** کوکر خدر بنی اعلیقه کهری
و از غم انی نایتم ووصیا یه حیرانم زیاده قوی عشق صاحبیم **لا یجی**
و یجی البهائیم حال بوک بن رجم ایچون اعلم جیو نرا غده و عی کبی
 و حاصل شیخ حضرت لری بو جکر کتور و یکی سوز لری عمل انک نایتم
 اولوب علم او مقن فاندن تمز وید و کنه و لیلدر **یئنا الله**
شفاة الیقین ان تعلم الطاعة والعبادة نایتم ای اوغل علک ماصلی
 و بوی طاعتی و عبادتی بلمکدر بو طاعت و عبادت ندر اعلم **ان الطاعة**
والعبادة امدی سن بلکه تحقیق طاعت و عبادت موافقه شیخ
فی الامیر و النواهی بالقول و الفعل سوزکن و عی ایسک شیخ سبینه
 موافق اولمقدر **امر لره** و عی نمی لره **انکم شیخ** کند و لری بیابور لره
 یعنی **کل ما تقول و تفعل و تترک قول و فعله یكون بائنه شیخ**

یعنی

یعنی شول نکت که درسین و عی اندرسین و عی ترک ایدرسین اول ویدوکن
 و اسید و کونن و ترک ایدوکن سوز و ایش مشریت او یار اولمقدر
کما توشمت یوم العید و ایام التشریق یکنون غایبا و صلیت
فی نوب مقصود و ان کان صورت عبادتة مثلما کنتم کر سن
 اوج و و لکن یرام کون لری و عی شریق کون لری یا خود کوجیله
 انمش کجک ایچنده نماز لکن اگر چه کم بولر صورتا عبادتدر زیر
 صوم و صلوة عبادتدر تا فایده کنا یکار اولور سن اندک لکن شرعه
 موافق اولمه و عیچون زیر یرام کون لری و شریق کون لری لکن قولدر
 ضیافتی کون لری اوله و عیچون اوج طومق مکر و پدر و غصبله لکن
 که **چکره نماز لقم و عی حرا در اینها اوله ای اوغل قینی لکت**
ان یکنون قونک و یکنون موافقا لشیخ و قنا کم حال و شان بوی
 اولدی امدی سکا ل بقدر کم سکن سوزکن و اینک سرع موافق
 اوله **والعلم و العمل با اقتداء شیخ صلاة** زیر کم علم و عی عمل شرع
 موافق اولمق سزین از غولمقدر **وینعی لکن ان لا تغتر بشیخ**
و طاعت الصوة قینی و عی سکا ایچون ل بقدر که مغرور اولمیا سن
 شطیله و عی صوفی اهل حیل شیخ شول حکما ندر که سوبلینه فاندن
 اولمیه **ان شلون یذا طریق یکنون بالی بده و قطع شهوة النفس**
و قیل یولیا یسبغوا لریا صبره لا با لظانایه و لریا یات بو یول که مک
 چا سوب نفسن و شیطان غالب اولمغیل و عی لکن شریقین
 کسک اید و عی آرزوی نفسی ریاضت قلیجید و بملک اولور
 بو شه طاعات و ثمرات اید اولم لری ثمرات و عی طاعات معانسه

صمد ر
نظر اولنه

تفان مترادفان و در که معنای صوفی اصطلاحی و کله و کله
 و اعلم ان لا للمطلق و اعلم ان للمطلق و انقلب المطلق بالعلم بالحق و لا شقوة
 و القلیة المطبق الملوثة بالافئلة
 و الشهوة علامة الشقاوة
 حتی یقتل نفسک بصدف
 المجاهدة لن یحیی قلبک
 بانوار المعرفة ان ما نلتک
 التي سئلتم لا یستقیم بولیم
 بالکتاب و القول ان تبتلا نبتک
 بحالته تعرف ما هم بقولهم
 المستحبات لانها ذوقه و کل
 ما کان ذوقها لا یستقیم بالقول بلوعری اولمز یعنی بمنزله یازمغله و یسکله ان یسکله بالذوق
 کالملاوة الحماوی و صدرة المرء بلکه سن اول حالته ابریسو سن بلورسن مایه اول عود
 لا تعرف الا بالذوق کما مکت و ان یوق یعنی اگر سن اول حالته ابریسو سن اولورسن فلو ما
 ان عیننا کتب الی صاحبها
 عرفنی لذة الجمامة
 کیف یكون و کتب جموده به
 یا فلان انی کنت حمتک
 عیناً فقد الان عرفت انک
 جبین و احمق لان هذه اللفظة
 ذوقیة ان تصیر الی تعرف و کل اوله
 لا یستقیم و وصف القول و الکتاب و اجمیع کبی اجمیع فی کبی لا تعرف الا بالذوق اول شلوک
 یه ای اخوان بعض ما نلتک التملی و اجمیع بلور مکر و ابریسو یوق ندره یوس
 سئلتم من هذا القبیل و اما البعض لاند یستقیم له جواب

بلکن

بلکن ممکن و کله کما کنی کنکم حکایت اولندی ان عین کنت
 الی صاحب له عرفنی لذة التي معنی کیف یكون تحقیقا بروج
 کسی کند و دوسته برکتوب یازو که بجای حکایت لذتی بلدر که
 نیچه اولور کنت فی جوابه یافان انی کنت مسکین حقیقاً فقط
 وقتا کم بوخبر اول بو یک مصاحبته و اصل اولدب اوله فی
 صوران بو یک جوانده یازو که یافان تحقیقا بن سینی
 انحق یا کله بروج صوروم الان عرفت انک عین و اجمیع اما سمه
 بلدر که تحقیق سن بروج سین و هم عقل سزین لان
 یذ الذرة و وقته زیر کم تحقیقا بوجور و عن لذت و تمغیل
 بهنور سن و ندر ان تصیر الیها تعرف اگر سن اول لذت ابریسو
 یعنی جمیع ابریسو اول وقت بهنورسن و ان یوق یعنی
 جمیع ابریسو لا یستقیم و صفها بالقول و الکتاب اول و تمغیل
 بهنور سن و صف ابریسو سوز اید و چی یازمغیل و و غری اولمز
 انما اوله بعض ما یکت التي سن انی من هذا القبیل ای اوغل
 سنک صور و عنک مندر کن بعضی بو ذکر اولها قیلند
 مقده ما ذکر اولن کبی وصف اتمک بلکن ممکن و کله و ابریسو
 و اما البعض الذي یستقیم له الذرة ان صور و عنک بعض سنجر
 انک ایچون جواب و و غری اولور یعنی سوز اید و چی یازمق اید
 بلدر کن ممکن اولور ندره ذکر نام فی اجزاء العلوم و غیره تحقیقا
 اول بعض بلکن مسئله لری بزر ذکر ایدک اجزاء علوم اولو کما یس
 و چی اجزاء علوم غیریده که منتهی العایدن کبی و ذکر نام اید

ای اوغل

دخی بر کارز بو محکمه اول صورت غله سنه لرون بر مقدار **دستور**
دیده دخی بزات رت ایده رز اول بعض سنه یه **فقول** یس دی
 برورز **قد و جت علی ان کین سبیل** **اللی سبیل** **اللی سبیل** **اللی سبیل** **اللی سبیل**
 حقه سلوک ایدن اوزرینه یدی امر لازم اولدی اول **لامر** **اللی سبیل**
صحیح **لا یكون** **بغير** **بذعة** **طریق** حقه سلوک ایدن کسبه لازم اولمک
 اولی اعتقاد صحیح اولمقد زیر اعتقاد ایماندر ایمان اولمیشی خود
 عبادت اولمز ایز اعتقاد صحیح که آنده بدعت اولمیه مثل قدیمه چیز
 معتزله اعتقاد لری کبطل اولمیه **واشانی** **توبه** **بصیح** **لا یكون**
 اول امورک ایکنسی توبه بصیح **انمکه** **توبه** **بصیح** **سئول** **توبه**
 اول توبه ون صکره اصل بر دخی اول اندوکلک کله دو نهمین
 شود که ون چقد قدن صکره دو نمده وکی کبی **والشانی** **اول** **سئول**
 او جنسی **سئول** **الخصوم** **حق** **لا یقی** **لا یقی** **لا یقی** **حق** **تصمیم**
 راضی اولمیشی طلب ایده سن تا هیچ بر که کن حقی سکن اوزر کده نایه
والشیخ **تحصیل** **علم** **شریعی** **اول** **امورک** **و** **دو** **جنسی** **شریعت**
 علمن **تحصیل** **انمکه** **قدر** **ما** **تودی** **به** **اول** **میز** **تعالی** **اول** **علم** **شریعی**
 سئول مقدر که آنکه اول انمک قاور اول سین **الله** **تعالی** **کن**
 امر اید و کلرین **فالزید** **درة** **علی** **بذ** **القدر** **لیس** **بواجب** **و** **قد** **کم**
 علم شریعتن اول قدر حاصل اندو کس یس اول مقدر
 آرتوق تحصیل انمک سکن اوزرینه واجب و کلدر **قد** **کم**
علوم **الاصرة** **ما** **یکون** **منه** **الانجاة** **اندن** **صکره** **یعنی** **واجب** **ان**
 قدر علم حاصل اولد قدن صکره آخرت علمندن تحصیل ایده بن

لا وعبره یولره کیده

بدی قشور لا زحدر

مطلب
ایلی توبه نطوره

جزا
او جنی استصا

شریعت علمن تفصیل والایح

سئول

سئول علمی که قور تولمن آنک سبیل اولور **ذیله** **الکلام** **کون** **توقول**
کن **مع** **حکایه** **بوکلام** یعنی بو بن دیدو کم سوز سکا بر حکایت
 بر آکلش اولور یعنی بنم سوز می بودو کرا اولان حکایت اولر
 اول حکایت بودو که ذکر ایده رز **کنی** **ان** **الشیخ** **رحمه** **الله** **قال**
 تحقیق شیخ سبیلی دیدی **الله** **تعالی** **اکار** **حمت** **یلسون**
خدمت **از** **بانه** **استاد** **بن** **دورت** **یوز** **استاذ** **خدمت** **ایتم**
وقال **قزات** **ار** **توبه** **آلاف** **حدیث** **دخی** **اول** **شیخ** **سبیلی** **دیدي**
 بن دورت یک حدیث او قوروم **تم** **بودن** **صکره** **یعنی** **دورت** **یوز**
 استاذ خدمت ایدوب دورت یک حدیث او قد قدن صکره
انترت **منها** **حدیثا** **واحد** **اول** **مذکور** **دورت** **یک** **حدیث** **بن**
 بر حدیث اوزرینه **ایتم** **تکلیف** **به** **و** **تکلیف** **ما** **سواء** **اول** **اوزرینه**
 بر حدیث شریفه عمل ایدوب اول بر حدیثن غیره ترک ایدم
توتخت **ش** **عربی** **و** **عجمی** **فی** **ه** **و** **فناکم** **اول** **بر** **حدیثی** **ذکر** **ایدوب**
 اکلم ایسه قور تولمیشی دخی مزاجه ظفر بولمیشی اول بر حدیث
 ایچنده بولدم **وکان** **علم** **الاولین** **والآخرین** **کله** **مندر** **فی**
 دخی اولکلیدن دخی صکره لیکرک علمی جمه سبیلی اولمیش اولد
 اول بر حدیث ایچنده **فانکفیت** **به** **وقام** **علم** **الاولین** **والآخرین**
 اول بر حدیث ایچنده جم اولمیش اولد ی اول بر حدیث ایله
 کفایت لیب یتزلدم **وذا** **یک** **اول** **دورت** **یک** **حدیث** **بن**
 اختیار اندو کم بر حدیث شریف بودو که ذکر اولور **ان** **سئول**
صلی **الله** **علیه** **وسلم** **قال** **لیغرض** **الاصحاب** **تحقیقا** **رسول** **صلی** **الله**

حکایه

۲

علیه وسلم بعض اصحابه دیدی **اعمل لذنیان بقدره و فاعلم فیما**
 سن عمل بر دنیا کن ایچون اول دنیا هر طوره چکن قدر
واعمل لایحیون بقدره فاعلم فیما دخی عمل بر آخرت ایچون اول
 آخرتده باقی اول چکن قدر امدی عاقل اولان دنیا لاند که درجه
 مان ایچکن قدر قرانوب جمیع عمرین فانی اولان دنیا ایچون صرف
 اتمیه بلکه دنیا عمرین باقی اولان آخرت ایچون صرف ایه
 تکلم الله تعالی بیورر **ما عندکم یفقد و ما عند الله باقی و دخی**
 بیورر **وان الاخرة بی دار القرب و دخی بیورر وان الدار الآخرة**
خیر و باقی معنای ظاهر دور **واعمل لذنیان بقدره** **حاجت**
ایته دخی الله تعالی ایچون عمل ایه اول الله احتیاجکن اولان
 قدر امدی دنیا قول خود الله تعالی بی محتاجه بقوله **والله اعلم**
بما فی القلوب معنای شریفی سزه الله تعالی کن قطعاً استجاب
 یوقدر و سز الله هر شده محتاجه سز سز امدی قول ایه
 اشرف الله ایچون اشکن لازمه **اینها الدار اذا عملت**
بهذا تعد بیت لا حاجة لکن الی العقیمة اکثر الی اوغل و فکلم سن
 بود که اولان بر حدیث شریفی عمل اشکن سن ایچون
 ایروق بیوق عمل احتیاج یوقدر **فما فی حکایه اخری**
 یس بود که اولان حکایتدن سن هم تدیک فکرانه
 بر غیر حکایتی **دخی اول حکایه اخری ان خاتم ان صم**
کان من اصحاب شقیق البخی رحمة الله علیه شقیق کن
 خاتم الاصح شقیق بیچکن مصاحبندن ایدی الله

حکایه

ص

دخی

رحمتی انکن اوزرینه اولسون **فقال له یومنا اول شقیق حضرت**
 کولزون برکون خاتم اصمه ضروری **وقال** دخی شقیق دیدی
صاحبی منذ خلقین سنه سن بنده مصاحب اولوب یولدش
 اولدکن اولوز ییلدن برو **وما حصلک فیها اول اولوز** ییل
 ایچنده حاصلکن دور یعنی تحصیل ایلدکن **قال خاتم خاتم**
 دخی شقیق حضرت بنیک جواننده دیدی **حصلت فیها فوئدت من انکم**
 علمدن سکر فاندن تحصیل ایدم **و بی تکفیبی منه اول فاندن** لر
 علمدن نم اعتقادده دنیا و آخرت کفایت ایدر **لانی رجو**
تدخی و حکایه فیها زیر تحقیق بن او مرمر ناهجندن قولتدی
 دخی مرادوم و مقصود و مد ظفر بولغی اول سکر فاندن لر
شقیق باقی و فکلم خاتم دن شقیق حضرت بری بوجوانی اشده
 شقیق دیدی اول علمدن حاصل ایدو کن سکر فاندن لر
قال خاتم دیدی **الفایة الاولى** اول سکر فاندن لر دن
 اولکی فاندن اولد که **انی نظرت الی خلق تحقیقا بن خلقه بقدم**
قرايت اهل بیتهم محبوا و معشوا محبة فایحیة و کد شقیق بس
 ایدی خلقه بقدر دن صکره کوردم بو خلقن هر بر بر سنه
 محبوب و معشوق ایدنوب اول محبوبی سور و حتی کا عاشق
 اولور **فقبض واکت المحبوب** یس اول محبوب بنیک بعضی
یصاریه الی مرض الموت اول سودو کی سنه اول کشتی
 مصاحب اولور تا مرض موده کین مال و ملک و منصبی
و بعضه یصاریه الی شقیق البخی بعضی قره البخی یولدش

مطلب

ص

اوله قوم و خصم و تابع کسی **ثم یرزق کلهم و یرزقکم فزیادته**
لا ینزل من السماء اول ذکر اولان محبوب بود قدر یار و یولده
اولد قدر عکله جودسی یوز جور لر انکار و دستغنی اونود لر
آنی یا کز قور لر قریبه بیله کیروب بولدش اولمز لر **فما کفرت**
و کفرت بس حال و شان بولاید و کن عید من فکر المم دخی
کنده نفس دیم **افضل محبوب لقره فایده قل فی قیمة و یوم**
فید کسبک محبوبتک سؤیلکه لایق کی شولنده در که اولدک
صکره دخی عاشقی نزن تمجید قره انکار یار و بولدش اوله
فی وجدته الا الاحمال الصالی بس انجلین یاری بولدم
الاعلی صالی بولدم **فاخذتها محبة باالی** بس بن دخی آنی کند و
محبوب و معشوق ایندم **یکون سراج فی قبری و یوم**
فید و لا یرزقکم فزیادته تا که قبرده یا کز قالد و غمه بکایه اوله
دخی یار و موئس اولر بنی یا کز قویوب کتیلر **والفایده الثانی**
اول سز فاند لرون ایچسی **انی رأیت خلق یقعدون**
انی رأیت خلق یقعدون ایوا **ثم** خلاقی کورده که هوای نفس اویدر لر و کولر
انفسهم بیاررون لحرررد مراد حریص اولور لر **یاورون انی مرادات انفسهم**
انفسهم فتاملت فرقوله دخی نفسی استه و کین و برده سرعت ایدر لر **فما کفرت**
و اما من خاف مقام ربه و لله **فی قوله تعالی** و تا که خلق سولدرن بولر کورده سن حق نولر
بوی کل مینی ذکر ایدم که **و اما من خاف مقام ربه و لله** **انفس**
عن الهوی فان الجنة هی الاوی معنای شریفی و یکن اولر که
دیکه عیدنه سولر که لهدن تور قرل و نفس و هوا سنه او یز لر انکرن تعالی
من خالف هواه کانت الجنة ماواه و من اطاع هواه کانت النار ماواه

بائده تانبه
بائده تانبه یه کلجه

عزیز

جنت او بقدر شکم رسول صلی الله علیه وسلم حضرت علی صیدت
ایچکن ایندی یا علی کوردم جنتم قیوسنده یا زلمت که سن **انی رأیت**
هواه کانت الجنة ماواه و من اطاع هواه کانت النار ماواه
یعنی هر کیم نفسنه مخالفت قیل الله رضا چون نفس آرزوسن
ترک ایله انک منتری جنتدر و شول کم نفسنه مطیع اوله
و انک هوا سن کوزده ده انک بری جنتدر **و یقنت ان القرآن**
حق صابق دخی یقین بدم که قرآن حقدر باورش **الی خلاف نفسی**
دخی سرعت ادم نفسک استه و کین و بر مده و شمرت بجا بدینا
و من عاقب هواه دخی بن عاقبم نفس مجاهده انک ایچون و
اول نفس آرزو لرندن منع ایچن ایچون **حتی انما صفت**
انی طاعة الله تا که اول نفس الله تعالی انک طاعتنه مطیع و تقا
اولک **الفایده الثانیة** اول سز فاند لرون او ایچسی
انی رأیت خلق یقعدون تحقیق بن خلا یقعدن هر بر بن
کوردم یعنی فی جمع **خطام الدنيا** دنیا فاند لرن جمع انکه عاقبت
ثم یرزقکم فزیادته دنیا من عن و شور و کدن صکره اول منافی
دو ترکیه و بر میوب حفظ ایدر **فما کفرت** و تا که
خلق بو حالن کوردم ایسه بس فکر ایدم الله تعالی انک بوی کل من
فاخذتها محبة باالی معنای شریفی اولد که شول
شده که سز کن فاکرجه در ثبات سز بزرگیز و تیز فقا بولور و کونو
انا شولنده که خیرات سبیله حق تعالی انک حریفه سنده در
باقی در دو کونمز امدی معلوم اولر کم فقیره و بر یکن ما کت

ادعی فاند

۳

بقائه سید را بد اول فقیره دیره نه منت کو سترن کرکه
 یوشه فقیره ویرن منت کو سترمه زیر الله تعالی سید
 لا تطبوا صدقة فایکم بالین والادوی بودن او تری سید صابرا
 بر جاعت زکواتر فی الذی اوستند قولر و تواضع برله فقیرن
 اوکنه دو نزل روی ناکه المقده فقیرن الی یوقر و اوله **مذلت**
مخصوبی من الدنيا لوجه الله و فاکم آیه کریمیک معنی مخصوب
 اکلده ایدی بن دنیا اولان حاصلی الله تعالی کن نصایحون
 و **فرقتهم بینکم** یعنی المده بقدر دنیا و اریس
 فقرا یه و محتاجه صدقه ایلم **لیکون زحرا عن الله** که اول
 اوله دور و و کیم آرق اوله الله تعالی قنده یعنی اوله حاصل اوله
الفائدة الرابعة اول سکر فایده لرون و روحی فایده فی رایت
بعض الخلق یظن شرفه و عزته فی کثیر الاقوام و القاد و حتی بن
 بر نیجه خلق کورد عزتی و الوافی قوم قبیل و خدم و حشم و قنفنده
 صنور **فاعزتهم** بیس ابرو کله اولونور و فخر لنور و **اعزول**
 و خلایقیدن بخولری صنور **انه اولوق فی ثروة الاموال کثرة ان**
 مال جو قنفید و حتی اوخل قز جو قنفید در و فاکم اولونی بولر
 اوله صدقیر اریس **فاستخرها بها اول مال و اوله جو قنفید اولونور**
و حسب بعضهم العز و الشرف فی عصبه اموال الناس و قنفیدهم
و شرفک و ما نهم و حتی خلایقیدن بر بخولری عزتی و شرفی خلقک
 ظلمه مالزین المده و حتی ظلم اکلده و حتی قانلرین دو کله صنور
و اعتقدت طایفة بر بولک و حتی اعتقاد ایلمی **ان تصقیق**

فایده رابعه

اولوق فی انفاق المال و اسراف یوب ایچوب مالنی اسراف
 اکلده **ور و انما نعت فی قوله تعالی بن الله تعالی کن بوکلامن**
 فکر ایلم **ان اکثرکم عند الله اقلکم** معنی شریفی و بکن اولوکه
 تخففا سترن اولو که الله تعالی قنده زیاده نور قانلر کیوزور
فاخترت التقوی بس ایدی دنیا متقی اولنر الله تعالی قنده
 اکرم و اعز اوله و عین بدم ایس بن و حتی تقوی اختار ایلم
و اعتقدت ان القرآن حق صادق و حتی بن ایلمد تحقیق قرآن
 حقد و کر کله **ففضله و حسبا لهم کلها باطن ضایع** بیس متقی
 اولنر الله قنده اکرم و اعز اولوق مقرر اولد ی خلقک
 اعتقاد لری و حسنا لری و کسبی باطله **الفائدة الخامسة**
 اول سکر فایده لرون **بشیخ فایده** **ان رایت الناس یتهم**
بعضهم بعضا و لعنات بعضهم بعضا تحقیق بن خلق کورد
 بعضی بعضی ذم ایدوب خورلر و عیبت و مساوی ایدلر
 بر بریک آرونجی یلو سوز لر سو بیلر **فوجدت سب و کذب**
 بیس بو خلقک بویل اتم کلرینک سببن بدمکه **من الله فی اول**
و انی و اعلم بر بریک مانه و جانانه و علمنه و کالنه حد ایدر کلر
ور و انما نعت فی قوله تعالی بن و حتی الله تعالی کن بوکلامن فکر
 اتم سخن **فستمن نیتهم** معیشتم **فی الخیوة الدنيا** معنی شریفی
 و بکن اولور بر عظیمه ایل اولنر و کن خلق ارا سنده و بر بکلر
 یعنی دنیا هر کسینک بر حق خلق ایزرون اولکن تعیین و تقسیم
انک فعتبت ان العیسى کانت من الله تعالی فی الازل

فایده پنجمه

وفاکم بوائیه کریمه تک معنای شریفین فکرانم ایسه بن ایدم که
تحقیق رزق اولد رکت الله تعالی ون اولدی اول زالده
یعنی وحی بزی خلق تزدون اول **فَأَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ بُيُوتًا** بویله
ایله ایس هیچ بر کسیه حد ایدوب تصقیمم **وَرَضِيتُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ**
تَعَالَىٰ دُخَانًا وحی بن الله تعالی کت اولد و دکنه رضی اولم **أَلْفَايِدَةٌ**
أَنْ يَرَوْا اول سکر فایده لرون التبی فایده **أَنِّي رَأَيْتُ النَّفْسَ**
يَعَادِي تَعْصِمُ بَعْضًا لِّغُرُضٍ وَنَسِيتُ تحقیق بن بو خلقی کورد و کله
بعضی بعضیلر برنده عرض ایدوب دوشماندن ایدر لر
فَأَنزَلْنَا فِي تَوَالِيهِ تَعَالَىٰ وفاکم خلق بویله و کین کوردم ایس
الله تعالی کت بو قول شریفی فکرانم **إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ**
فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا تحقیقا شیطان سکر ایچون دوشماند
یس ایدی سزدخی شیطان دوشمان ایدینک **تَعْلِيْمًا**
یس بوائیه کریمه فکرانم ایس تحقیقا بولمکه **إِنَّهُ لَا يَجُوزُ عَدُوٌّ**
أَجَدَّ عِزِّ الشَّيْطَانِ شان بوورکه شیطاندن عیری کسیه
دوشمانن انک جانز اولر ایدی **أَنِّي دُوشِمَانُ بَدِينُوبِ**
وانک ایس می پدی مشغول اولدم **أَلْفَايِدَةٌ أَنْ يَرَوْا** اول سکر
فایده لرون ایدکی فایده **أَنِّي رَأَيْتُ كُلَّ أَعْدَىٰ عَمَلِي يَتَّبِعُهُ**
بِمَهْلِكَةٍ لِّطَلْبِ الْعُقُوبَةِ وَالْمُعَافَاتِ تحقیق بن کوردله پازر کسی
در کیکون و رزق ایچون مبالغه ایل جده ایدر **بِحَيْثُ يَقَعُ بِهِ**
فِي شَهْبَةٍ وَحَرَامٍ وَيُدْرِكُ نَفْسَهُ وَيَقْصُرُ قُدْرَةَ شَيْئِهِ جده جده
ایدرکه انک ایدر شهنیه و حراره واقع اولور وحی رزقن اوتری

عائده سکره
۳

وحی فایده
۷

نقد

نقد خورنی رو کورد غرضی و قدرنی صفتیوب کسدر **فَأَنزَلْنَا**
فِي تَوَالِيهِ تَعَالَىٰ وفاکم خلق ایکن بو حالن کوردم ایس الله تعالی کت
بوکل من فکر ایدم **وَمَا مِنْ آيَةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَىٰ عِلْمِنَا** رزق
معنای شریفی و یکم اولورکه بر یوزنده بر حرکت ایدر حیوان
بو قدر الازرقی الله تعالی اوزرینه در **فَعَلِمْتَ أَنَّ رِزْقِي عَلَىٰ يَدَيْهِ**
وفاکم بوائیه کریمه تک معنای شریفین فکرانم ایس تحقیق بولمکه
بنم رزق الله اوزرینه در **وَقَدْ عَلِمْتُمْ** تحقیق بن اول اللهی رزق
کفیلدر اعتقاد ایدم اول سیدن رزق ایچون تمشیکلم اوقاف
عباده صرف ایدم طمع سوادسی کوکلدن برقوم **فَأَنزَلْنَا**
بِعِبَادَتِهِ بس الله تعالی حضرتنه بویل اعتقاد ایدم ایس اول انک
طاعت و عبادت مشغول اولدم **وَقَطَعْتَ نَهْمِي عَنْ سِوَاهُ** وحی بن
ایدم الله دن غیر دین کدم **أَلْفَايِدَةٌ النَّاسِ** اول سکر فایده لر
سکر بکی فایده **أَنِّي رَأَيْتُ كُلَّ أَعْدَىٰ عَمَلِي يَتَّبِعُهُ** تحقیق بن
پازر کسی کوردکه بر مخلوق اولاند و اینور **تَعْصِمُ إِلَىٰ الدِّينِ وَاللَّذَّائِمِ**
کسی و نیایه و ورانه و اینور **وَتَعْصِمُ إِلَىٰ آيَاتِهِ وَالصَّاعِي** کسی
صنعتنه و هنرینه و اینور **وَتَعْصِمُ إِلَىٰ مَخْلُوقِي** منکر کسی کند و کسی
بر مخلوقه کند و رزق انانوب و کفا اعتقاد قلمس **فَأَنزَلْنَا فِي تَوَالِيهِ**
وفاکم خلایقی بویله کوردم ایس بن وحی الله تعالی کت بو قول شریفین
فکر ایدم **وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ** معنای شریفی و یکم اولور
شول کسه که کند و فی الله ایتمه لیدی اول الله حضرتنی اول کت
جیع مصالحه یتر **فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ** بس بن کند و می الله تعالی

فایده سکره

۸

حضرت احمد علم **قوله** حسی بس اول الله كما تروا **الاول** و **بعض**
 نه كوزل ايش احمد بيقدر اول الله **فقال** حقیق **قوله** الله و فقام
 شقیق یعنی بو سوزمی ایشد بجان خانه تحسین قلوب ایشد
و ففعل الله یا خاتم الله تعالی سکن جمیع افعالنی کند رضای شریفه
 موافق قلوب یا خاتم **انی** قد نظرت فی التوراة و الانجیل و الزبور
 و الفرقان تحقیقا توریده و انجیده و زبورده و ففانده نظر قدم
فوجدت اکتب الاربعه **لقد** و علی **یذوه** القوالید التامیه و فقام بود
 اولمان کتب اربعیه نظر اندام ایه بس بود و در کتابی بو سکر
 فانده لر اوزرینه و و تر بولد **من عمل بها کان عابدا لله و اکتب**
الاربعه و فقام و در کتاب بو سکر فانده لر اوزرینه دور ایدر
 اولدیه بس شول که که بو سکر فانده لر ایدر عمل ایده ایشد و ورت
 کتاب ایدر عمل اتمس اولور **اینها** الولد ای اوغل **تو** **تو**
من یاتین الیکائین انک لا تخشای **انی** التکریم العظیم تحقیق سن
 بلد که بو ای حکایتدن یعنی شیخ شعلی حکایتد و بکر اولدنا
 سکر فانده لر حکایتدن تحقیق سن جوق علم محتج اولدین
و انان ایتین **انک** باقی ما یجیب علی سائک **سبیل** **انی** شریک
 بیان ایده یم طوغری بوله کدیچی اوزرینه واجب اولدنا
 قل من الله **یعنی** **لیت** **یک** **من** شیخ **ترتبه** طوغری بوله کدیچی
 استین ایچون لانددر بر طوغری بول کوسترچی شیخون
مرتب ایلد شیخ کم تربیت ایدچی اولد **لیخرج** **الاعلان** **السنه**
مینه تا که اول شیخ تربیتی سبیلد یرلمز خولر انک کو کلندن

مرحدر نظر اولنه

شیخ

بعض اول یرلمز خولر عجیب وریا و حسد و بولره بکره بکره کچی
و یجعل مکانه **خلفا حسنا** و حی شیخ مرشد یرلمز خوی یرینه کویک
 شوی قدر تواضع کچی و غضبن بوتمق و عمن ریادون و سمعه
 حفظ اولمک و بولره بکره بکره کچی **و معنی** **التزیه** **شبهه** **فعل** **الفلاح**
الذی **یقطع** **الذکر** تربیتک معناسی شول کچی ایشد بکره
 اول کچی کند و تر لاسدن و کچی قویار **و یخرج** **الناس** **الاجنبیه**
من **بین** **الذریع** و حی اول کچی بیان اولدین کنن راسدن
 بفرر **بیتحسن** **بنايه** **و یكمل** **رایفه** تا کم کوزل اول اول کچیکن
 اوقی و حی تمام اوله حاصلی **و شرطه** **الشیخ** **الذی** **یصلح** **ان** **یکون**
ناجیا **لرسول** **الله** **صلی** **الله** **علیه** **وسلم** ساکون تربیه سنه
 و الله یولنه ارشاد نه لازم اولان شیخک شرطی شول شیخد که
 رسول صلی الله علیه و سلمک خلیفه سنی و نایبی اولمغه صالح اولا
 یعنی افعال و اقوالنده نبی علیه السلام اویچی اولد **و من**
شرط **الشیخ** **ان** **یکون** **عالما** و حی اول شیخ مرشدک شرطندند
 اول او بینه صالح اولا شیخ عالم اولمغه زبیر جاهل اولن
 او بینه صالح اولمزه صالح اولد و حی تقدیرجه انک فادی
 صلحدن اکثر **لان** **کل** **عالم** **یصلح** **له** **زبیر** **هر** **عالم** **عالم**
 ساکن ایچون صالح اولور زبیر هر عالم محرماندن صفتنک
 ایضیقن بیلور **وانا** **ایتن** **انک** **بعض** **علی** **ماتیه** و حی بن سکن
 ایچون بیان ایده یم اول او بینه صالح اولا شیخک بعض
 نملدی **علی** **سبیل** **الاجمال** بر مختصر طریق اوزرینه **حتی**

لا یحیی کل احد از مریدان ما دعوی اتمیه هر کس تحقیق
 طوغری بول کو ستر یحیم دیو **مفقول** پس ایدی شیخ
 مرشدک علی شنگک بنانده بزور برز **من بقیض** اول او بعد
 صالح اولوب ولایت اولان شیخ مرشد سول که درک
 یوز و دوز و رب فی **عن حب الفاه و حب الدنيا** منصبی دخی
 و دنیاوی سوعدن زیر منصبی سوکک مولایی سهکه مانع
 و دنیاوی سوکک خود هر خطنکک با سیدر زیر او پیدا میل محبت
 ایل بله طوغری بول کنگک ممکن اولمز **و کان قد تابع شخص**
نصیر دخی اول شیخ مرشد او ایتمس اول بر کوبی راه که
تسل مشا بعثنا الی سید المرسلین صلی الله علیه و سلم
 اول ارون اول شماسی یعنی اصلی پیغمبر صلی الله علیه و سلم که
و کان محسنا با صفة نغیه دخی اول او بعد صالح اولان
 شیخک بر شری اول شیخ نفسی ریاضتین کو بکن ایدیچی
 اول مقدر **من قبل ان کل والقول والنوم** اول نفس ریاضتی
 مثل از یک و از سوکک و از او یوم کبی و کترة الصلوة و الصدقة
 و الصوم دخی کاری و صدق و اور دخی جوق ممکن کبی **و کان بمناجاة**
الشیخ الصغیر جاعل محاسن الاخلاق له سیرة اول او بولس اولان
 کوبیری شیخ کو بکن خویری کند و ایچون خوی فیلی اول مقدر **کا نصیر**
والکفر والیقین والسخی وة و الفصاحة و طمانينة النفس و العلم
و التواضع و العلم و الصدقة و الهیة مثل اول ایو خویر صبر و شکر
 و یقین و جوص و لکن و قناعت و طمانینت نفس و بوسنی و بیاق

مرشد حالص
 نصل او طایدر
 بیان اول نور

و علمی

و علمی اولوق و صدقه و بریک و او تمیق و وقاره سکونت و تانی
 کبی **قوله** ایدی بو ذک اولان خویر که بر شیخ مرشدده بولنه
 پس اول مرشد **اول نور من انوار النبی صلی الله علیه و سلم**
بصحة الاقنیه بو بو تقدیرج یعنی بو خویر ایل شیخ مرشد صوفی
 اولد فده اول شیخ پیغمبر صلی الله علیه و سلم نور لردن
 بر نور و بر جراعدر که اکا افتد ایدوب او یمن لایقدر **کنین**
و خود میمن نا ورا انا بو ذک اولان خویر ایل موصوف اولان
 شیخ بولناسی غایت ایل ازور **و اعراض من الکبریت الاقر دخی**
 بو صفات ایل موصوف اولان شیخ مرشد کبریت احرون
 قدر کبریت امر جوهر قسمدن بر طاشد که **و الله کبیر**
 بر میل یا خود اکی پس مقدر ی بیرون ضیا و بر نته کم **حشر**
سبحان صلوات الله علی نبین و علیه السلام بیت مقدسی با بو
 تزیین اینه کدن صکره ایکن قدسی اوزرینه بر کبریت امر تو بکم
 اون ایکی فرسخ مقدر ی بیرون عورترا کن ضیا سید
 ایکن اکثر وی و بر میل مقدر ی بیرون ایکن ایکن کبریتی
ومن ساعده السعاده فی حجة شیخی کا و کترنا اناسون کبیر
 سعادت مساعده ایت یعنی آخرت سعادت اکا موافق اول
 اول که دخی برزم ذکر اینه و کتر کبی شیخ بول **و قید الشیخ**
 یعنی دخی اول مریدی قبول ایت **یعنی ان یحترقه ظاهرا**
و باطناً ایدی اول مریده لایقدر اول شیخ کز نیده و آنکاه
 حرمت ایدوب رعایت ایکن **انا احترم الظاهر** انا اول شیخ

حضرت سلیمان صلوات الله علی نبینا وعلیه السلام
 ۳۴۱ بر روی

ظاهراً لازم اولان حرمت **فهم** پس اول مرید اول کس
ان لا یجاوله اول شیخ ایل چشمه کده سلو کنده **ولا یستغیل**
بلا یجیح معنی اول مرید اولان کسند شیخ ایل جنت کده طالعده
فی کل مشنیه **وان علی عظامه** مرید اولان شیخ مطیع و مطاع
اول هر منزله که شیخ ظاهر نظامین بلونده پس
بوکن کبیده حضرت خضر موسی علیه السلام واقع اولان قصه
خاطر نیه کتوره **ولا یقی بین یدیه سبی و نه انا و حق او القلوب**
دخی مرید شیخ اوکن سجاده سین برقیه ان نمازی اولیده یکن
و قده برعه **فاذا فرغ یرفعها** شیخ کازون طبع اول
سجاده قدره **ولا یکنر توفیل القلوب** دخی مرید شیخ
حضورنده مافل نماز لرین جوق قلبیه زیر ایا سب اولور
و یقول ما یقره الشیخ من القل دخی مرید شیخ الکاملدن شیخ
امر ایدرس اشلیه **بقدره و شعده** وظا قلبیه مرید کنده قادر اولور
قدر شیخ نه امر ایدرس اشلیه **وانا اجیرهم الباطن** اما شیخ
کرلی استرامیکه مریده لازم مدر **فهم** پس اول کزلی ترم **ان کل**
ما یسمع من الشیخ یقبل منه فی الظاهر و لا یقبل فی الباطن
تحقیق مرید هر نه که شیخدن اشدرسه انی ظاهره قبول ایلیه
باطنه انکار اتمه **لا یقهر و لا یقهر** یعنی ظاهره قبول ایروب
باطنه انکار اولور **کرکن فضل اولسون کرکن قول اولسون**
یعنان مریده لازم اولان ظاهری باطنه موافق اوله **صتی**
لا یسیم بالیقاف تاکه اول مرید نفاق ایلن ظنیه **وان هم**

بسط

یستطیع ترک شحته **الی ان یوفی ظاهراً باطنه** اگر اول مرید
ظاهره قبول ایبدوکی باطنه موافق اولمه قادر اولور
اول مرید شیخ صحتین ترک ایروب انی قوسون تا ظاهره
باطنه موافق اولور **ان و ش** اما مریده لازم اولانک
التجسی **ان لا یبدل کین من سیات النقیس** تحقیق البسه سلوک
ایدیجی یه لازم نفس ناره یه سیاست ایمدن **وان یبصر بیده**
ان شاع الی غیره عن نجارته صاحب السوء امدی بوقفس ناره یه
سیاست ایروب عقوبت انک قولای اولور مکر ایملر کسدر ایل
اوز شمدن صقمغله اولور **لیقصر و لا یه شیطین الحق و الایس**
تاکه قصردن آدم دخی بری شیطان کن دو سلفی من سخن قلبه
کوکلی میدنده **و یضاهن کوث الشیطنة** دخی کوکلی صافی اولور
شیطانق بولشما سندن **وان یخ** مریده لازم اولانک ایدجسی
ان اول مرید اوله کسند یخدا الفقر علی الغنا **فی کل حال فقری**
عنی کن اوزرینده اختیار ایلیه هر حالده **فمنه** بود کورات **فی الامم**
الشیعة الی کانت و اجبت علی ان یکن یخدا شول یدی شیدرکه
سلوک ایدجی یه لازم اولدی ایها اولور ای اوغل **انهم سن بل**
ان القوی له یصلون تحقیق صوفیق ایچون ایکی نوبی اولور
ان استقامه و انکسرون من الحق اول ایکی خویک بری طوعر بقدر
وبری مخوفدن سکون ایلر اولمقدر یعنی کند و کالنده اولوب
خلق فارشما مقدر **من استقام و احسن خلقه بالایس و اعظم**
الایم پس امدی شول کسند که طوعری اولور دخی خویب نطقه

کو بگردان آنه و حی خلقه بواسطه این معادله است **فَوَصَّوْنِي**
 پس بوصفاته موصوف اولان که صوفیه **وَلَا تَقْنَانِي**
بِئِنَّ اَنْ يَغْدِي حَقَّ نَقَبِ عَلِيٍّ اَمْرًا تَعَالَى بواسطه امتی
 کند و نفس نصیبین خدا فمقدّر الله تعالی نمان امر اید و کی
 اوزرینه **وَتَحْسَنُ الْخَلْقِ** و حی خلقه کو بچک خوی **بُو** بو کو بچک
 خوی **اَنْ لَا يَحْتَمِلَ النَّاسُ عَلَيَّ مَرَادًا تَعَالَى** خلقی بچک ولدوی
 اوزرینه کنور مکرر **بَلْ تَحْمِلُ نَفْسَكَ عَلَيَّ مَرَادًا تَعَالَى** خلقی بچک
 بلکی کند و نفسی خلقک مرادی اوزرینه کنور مادام که اول خلق
 شرح شریفه مخالفت تمییز یعنی ناسی کند و کوا بدو رب
 کند و کو کلک ولد و گن آنره اشتمه بلکه سن خلقه او یوب
 آنرک اشد و کن اشد مگر کم آنرک اشد و کاری شرح
 شریفه مخالف اول اول وقت سن آنره اویم **ثُمَّ** بوند نصکره
 یعنی بو ذکر اولانندون صکره **سَأَلْتَنِي عَنِ الْعَبْدِ وَرَأَيْتَنِي** سن بجا
 الله تعالی په عبادتک کیفیتندن صورتک **وَوَيْ قَوْلَهُ اَسْمَاءُ**
 بوجاوت اوج **سَدْرًا اَخَذَ بِهَا مَخِي فَظَنَّهُ اَمْرًا تَعَالَى** اول عبادتک
 بری صاحب الشرح دید و کنی حفظ ایدوب آنک بیود و سخن
 و اشد و کی اوزرینه مداومت آنکر **وَمَا يَهَيَا اَرْجَاهُ بِالْقَضَاءِ**
وَالْقَدَرِ وَتَسْمِعُ اللهَ تَعَالَى و حی اول عبادتک ایگجسی الله تعالی
 حکم و حی تقدیر و حی سمع راضی اولوب هرزه اولور
 لکن خیر و لکن شر لکن صحت و لکن مرض و لکن غنا و لکن
 فقر حمد الله تعالی دن اید و کنه اعتقاد ایدوب البته کلند

۱

۲

راضی

راضی اولمقدّر **وَمَا يَهَيَا اَرْجَاهُ بِالْقَضَاءِ**
 اول عبادتک اوچجسی کند و رضای نمان آنکر **الله تعالی**
 رضای شریفین طبعده **ثُمَّ** بوجهدون صکره **سَأَلْتَنِي عَنِ النَّوْصِلِ**
 سن بجا نوکلدن سوال اید و کن **بُو** امدی بو توکلن **اَنْ تَحْكُمَ**
اِعْتِقَادًا وَكُنْ بِاللَّهِ تَعَالَى فِيمَا وَعَدَ سن اعتقاد کی حکم آنکر
 الله تعالی حضرتقی و عدا اید و کی سیده یعنی **تَعْتَقِدُ اَنْ مَا قَدَرْتَنِي**
سَيَصِلُ اِلَيْكَ لَمْ يَأْتِ لَكَ یعنی سن اعتقاد اید سین که تحقیق
 سؤل شده که ازل آنزاده خیزون و شرودن نفعدن و ضرودن
 صحتدن و مرضدن سنک ایچون تقدیر اولدی البته اول سن
 شبیه سنر سکا و اصل اولوب ایرشور **وَاِنْ تَبْتَهَمُ مِنْ فِى الْعَالَمِ**
عَلَى صَرْفِ عَيْنِكَ اگر چه عالمده اولان نراس و چندن اول تقدیر
 اولانی سندن و ندر که چالور لر سه **وَمَا لَمْ يَكُنْ اَمْرًا تَعَالَى**
 شده که ازل آنزاده سنک ایچون یاز لادی اول سنر سکا
 ایرشور **وَاِنْ تَسْأَلُنِي عَنْ جَمِيعِ مَنْ فِي الْعَالَمِ** اگر چه انس و جنندن
 حمد عالمده اولان لر سکا بیدوم ایدر لر سه **ثُمَّ** بوند نصکره
سَأَلْتَنِي عَنِ اَنْ خُلَّصَ سن بجا اخلاصدن صورتک **وَهُوَ بُو اَخْلَصَ**
اَنْ يَكُونَ اَعْمَى لَكَ كَلِمًا بِاللَّهِ تَعَالَى هرزه اشدن کج اول
 اشد و کلک الله ایچون اولمقدّر **لَا يَزِيحُ قَلْبَكَ بِحُجَابِ النَّاسِ**
 خلقک او کسبیل سا ذ اولید **وَلَا يَزِيحُ بَدَنَكَ قَبْتَهُ** و حی خلقک خوب کاید
 کو کلک تا سکنید **وَأَحْكُمُ اَنْ اِرْتَابًا يَتَوَلَّاهُ مِنْ تَعْظِيمِ الْخَلْقِ** و حی
 سن بل تحقیق ریا حاصل اولور خلقک اولور سندن و حجاب

۳

اقرار باون خلاص اول گن چاره سى **ان ترتمه مشعر القدره**
 اول خلقى الله تعالى لك قدرته سن مطيع و متقاد كور كدر
 يعنى جميع خلقك اشد كلرى الله تعالى لك قدرته در كره خيز
 و اگر شرس امدى خلقى بر نشد يه كوچى يتر صانم بده شول
 سنه كه انى الله تعالى تقدير الشمس اول خلق و حقى نجى انى
 انكه قاور و رنات **الله كان وما لم يمش لم يكن و كسبهم**
كاتبى و ان فى عدم القدره فى ايصال الرزق و المنفعة
 و حقى سن خلقى طاش آخج كى صايسين باج بر نشد كوجلرى
 بتمه كده راضك و رحمت اير شه ركن خصوصه **بختك**
من زمانيتهم انك ايچون خلقى بويله شكه تاك باك اولوب
 قورتما سين خلقك ريارندن **و منى تحسبهم ذوى قدره**
و اراوة لن يبعدهن عن الرزق و قنا كم الله تعالى لك اراوقى
 اولينچى سن خلقى رحمت اير شه كه يا شو رحمت اير شه كه
 قدرتى يتر صانم امدى سنك خلقى بويله صمك سنى رايان
 ايرخ ايتز **انما اوله و انما فى من من يك بعضا مستطوره**
فى مصيحاتى فا طلبتم انى اوغل سن سؤال اتم و گن
 سنه لرون قدرتى اول قدرتك بعضى بن تصيف اتم كوم
 كتا بده يازمشدر امدى سن اول باقى سؤال اتم و كلرك
 اول تصيف اتم و كلرده طلب ايد **و كتابه بعضا حرام**
 اما اول سؤال اتم و كلرك بعضك يازمشدر **اعمل**
انت بما تعلم ليكتفك ما لم تعلم سن اتم و گن شى ايد

عمل ايد

عمل ايد تا كم سنك ايچون اتم اتم و گن سنه **انما اوله** انى اوغل
بما تعلم تا تا انى **انما بيننا** بو كودن صكره او زريكه
 مشكل اولان شى بجا سؤال اتم كوهل و ليد بلكه سن بو كور
 اولينچى ايتز كيريد ايد عامل اولكم الله تعالى بيورر **ولو انهم**
صبروا حتى نخرجهم لكان خير لهم بو ايتز كيريد سبب تروك
 بودر كه بيخبر صنى الله عليه وسلم عبيدة بن حصين القزاري القى
 نقر خيل سفيا و يده لرى موضعه بنى تميم قبيل سنه كودر
 ذكر اولان انقى نفر كنده مهاجرين و انصارون بر كس
 بو عيلى هب سابر خردن ايد بركوندر يانور لركيچ كيدر لردى
 اخروار و يدر بر صحرا ييشوب او زرينه باجوم ايتد لرى تميم
 قاصد لرون بر لرون و اون بر عورتلرين و او تون نقر اوغل لرون
 و ولوب اسير ايتد لرون مذكور ك ريسلندن اون نفر كسيدر
 رسول الله حضرتنه كده لرد حقى قبوون ياغوشوب يا محمد **اخرجنا**
 و يدير رسول صنى الله عليه وسلم و حقى طشه يعقوب اذن ثابت
 بن قيس بن سخامه بيورر وى اول جوا بزمين و برده و مزبور
 طائفه كده كنده طشه و ن ياغوشوب ك خلق ايتد كلندن رسول الله
 حضرتن شديت ايچون و خلقه تعليم آواب ايچون حق سبحا و خلقه
 بو ايتى انزال اتمى معنای شريفى و يكمان اولور كه تحقيق شول
 كنده لركه يا محمد سكا حجره لرد طشه سندن ياغوشور لرون
 چوعى بلز لرون زيرا عقلدرى اولايدي ترك اوب اتم لرد وى حسن
 اوبل سنك تا كم رعایت ايد لرد وى اكر اولرسن طشه يعقوب

ايتك سبب نزول

صبر و استقامت را ثابت اولیدی اول نصیرانده اند کل استغیاری
 خیر ایدی زیر صبره حفظ ادب و ادب و هم تعظیم رسول الله
 و ادب که بواجب حضرت شاد و ثوابی موجب دور و مرا حاصل اوفی
 مقتضی رود امدی متعلقه لایق که اوزرینه مشکل اولی ادب
 رعایت ادب است و نه و شیخ و وقت سز سز اول تمیه و بوند
 صکره **اقبل بینه حضرت علیه السلام** حضرت صخر علیه السلام
 حضرت موسی علیه السلام اول یولد اس اولد قده ایزدی نصیحتی
 سن قبول اید کم حضرت علیه السلام ایدی **ان قال عن شیخ حقی**
احد کت منہ و کرا یعنی حضرت علیه السلام موسی علیه السلام
 ایدی اگر کجا یولد اس اولمق و بیک سن بن اند و کم استن
 حاج کجا صورت تا بن سکا خبر ویر میخ بس شیخ حضرت
 وحی آیه کبری و ن اقتباس طریق این ذکر اتمش در امدی
 مریده لایق اولان اولد که شیخی است و کندن صورتی تا شیخی
 کجا خبر ویر میخ **فاستغنی فی کتب امر حقی تعلق اوله بس**
 امدی سن عجل اتمه بر اینک اجمل سن سز اول نرسنده تا سکا
 صورت کت و فقی ایز میخ **و یکتف کت ما و ارتین** وقتی ایز سکه
 سکت ایچون آیلو رسول سنده که بن آبی کردیم بمان اند تعالی کن
 بوه کل مید عمل اول **سأریکم انبی فی شغلون** ایز کبر و کت
 سب نزولی شول کافر سقده و کت اندر بیخبر صلی الله علیه و سلم
 مسخره لولوب بر برینه ویر لودی **انما الله یبدک انکم**
 معنای شریفی بر افر لولوب سز کت نکر لیر کوزی و کت لیر آب آکار

اینکه سب نزولی

و هم

و هم بدک انکم هم کافر و ن یعنی اول کافر یا محمد نگر می شهر سز
 و حد اینه که سز سز لور و اول کافر ویر لودی اگر سن کربن
 پیغمبر امدی برم اوزر بزه عذاب ایز سز حقی سن و عمل اول کافر
 سقده بیوروی **سأریکم انبی فی شغلون** معنای شریفی
 دیک اولد که سز سز کوز سز هم عذابی دنیا به بر و اقصی
 کبی و اخرتده ناید عذاب کبی امدی شیخ حضرت زری اقتباس
 طریقید مریدن اولد صورت و سخن رده اید **فی شغل قبل انوقت**
 یعنی سز اولد و کت استعدا حاصل اولوب وقتندن اول سز اول
 اتم امدی عاقله لایق که مراد اولد و کت استعدای اولوب
 وقتی کل دن مباشرت اتمه تا که سعی حجت اولمیه **و یقین انکم**
ان یصل الله بائسیر وحی یقینا بلکه تحقیق سن بعض صورت
 واصل اولوب ایز سز سن ان سیاحتکم الله تعالی بیور
اقم نیروا فی الارض فینظروا آیه معنای شریفی دیک اولد که
 بره یوز لیر می بس یعوب عبرت افر لودی **اینها اولد ان سیر**
ترری انجیبه فی خلق نزل ای اوعل اگر سیاحت اید و سب
 بره کز سن هر سز لده عجل کوز سز **انزل و یکن فان راس**
انما انزل انزل الروح ای اوعل جانکی ویر زیر تحقیق بوسلوت
 باسکت اولی جانی ویر کت **ان قال ذو النون المصری رحمه الله**
لا تخف من ظلمه میذه سز کم **ذو النون المصری** حضرت زری تا کوز لولوب
 بر سچون دیدی **ان قدرت علی بذل الروح** قفان اگر سن
 چک ویر کت اوزرینه قادر اولور کت بس امدی کل بولوب

سکون آید و آنرا که چنان ویر که قادر اولی که کل تشعل
بشرها بالشفوفیه پس اندی نشون اولوب و آله صغیرا صغیرا
ایشما اولد ای انفصک بما نیته اشیا ای اوغل تحقیقا سکا
 نصیحت ایدوب اوکوت ویره ایم سکر سده ایسه اقبلنا منی خیل
بکون علیک قصصا حدیثک یوم الیقین اول سکر نصیحتی بندن
 قبول اید تا که سکن علیک یوم قیامتده اوزرینه دشمن اولیده
تعل منها آریفة و یتیح منها آریفة اول سکر نصیحتدن دور ویر
 عمل اید و اول سکر نصیحتدن دور و فی ترک اید انا اللطیف الخ
 انا سونلر که سن فی ترک ایدرین یعنی سکا ترک اوسمی لازم
 اولدیر آخدا انک بری ان لا تظنر آخدا فی مستغنی استغفرت
 برک ایدر کوجان یتد که مناظره اتمکده لان فیها اوقه کثیرة
 زیرا مناظره جو قیافت وارور و ایتمها کثیرة من لعیبا و حی
 اول مناظره کن کنایه فایده سندن جو قدر لایتمها سبع کل خلق
و هم کایزیا و الحمة و الکبر و العداوة و المباهة
 زیرا اول مناظره هر ندوم اولان خویک برحق بریدر نعل اول
 ندوم اولان خویبریا و حسد و تکبر و کین و دوستانق و فکلک
 و بود کور انک خیری لرور نعم تو وقع مستند بنک و من یخص
اوتین قوم اوت اگر بر سنلر واقع اولد سکر برکت یا جود
 بر قوم آرا سنده و کان ارا و تک فیها ان نظیر الخی و لا یضع
خار البخش کن و فی سکن مزایک اول مسنده حتی اظهار
 انک و فی خلق آرا سنده حقی ضایع اتمک اولد

بو سکر نصیحتی کوم
 تونار سده یوم قیامتده
 عمل ایدر کند و سده
 دشمن او ملماز
 ۱

بخت انک سکن ایچون جائزور کنن لیک ان اراوة علی سکنان
 انا و کن بود جهنم اولد انک ایلی نکی وارور آخدا اول کی
 ناک بری ان لا تقنق بین ان یکشف الخی علی انک اوعلی
 ان غیر کن سن ایر میسین سکن انک اوزرینه ظاهرا اولدی
 آرا سنده و سکن غیر کنک لانی اوزرینه اولدی آرا سنده یعنی
 مناظره حتی ایچون اولوب خصمک مغلوب اولد و غندن کندونک
 غالب اولد و غندن حفظ نفی عارض اولید بونک مثل شول
 پاننده بر قاج یاروم جیلد یتو کنن طب ایدن کبی در اول تو
 کند اینه یا خود یار و جی انده بولند پاننده ایکی سیده
 برابر در یتو کنک بولد و غندن صفا ایدوب بولند کند و خصم
 بملر کندک مؤمنک حتی سده یتو کیدر طلبنده بول کوسره فی
 کند و خصم بملر بلکه فی خطا دن صواب رواد و کیچون اول
 کشتی یه دعا ایدوب شکر ایدر حکایت اولدور که ایر لمؤمنین
 عمر رضی الله عنه علی علی الناس منبر اوزرنده خطبه بیو شکر
 خانوند یکر کن مهری زیاده انک اگر خانوند مهران زیاده انک
 شرف سب اولیدی رسول صلی الله علیه و سلم کا اولی اولد
 اول مجلسدن بر خانوند قالیقوب ایندی خطا ایدکن یا عمر
اشهد کی حق تعالی بیورر و ایتیم آخدا فیضا ان لا تظنر آخدا
 شینا معنای شریفی و یک اولدور که اگر خانوند بیک متعلقه التون
 مهر و بر مش اول سکر انک اتدن بر نند حضرت عمر رضی الله عنه
 بیور و بیلر که سبحان الله صاحب قرآنه و اخطا بخل یعنی عجب که

حکایه

بر عورت صواب اصابت ایدوب خلقی بلدی برازها ایدی
 دیدی راجدن مراد کند و لرزیدر دخی حضرت علی بر کسه
 جواننده رو ایدوب صواب بودر یا علی دیدی حضرت علی
 بیور و پیر که سن اصابت اندک علی خطا اندی افوق نقل
 ذی علم عظیم دیدی امدی معلوم اولد بکه اهل انصافدن اولنا
 که بخت ایله همان حق ظاهر اولسون هر قننی جاننده اولورسه
 دیوب بخت انک جانور انا اگر سوز کند و نک اولور عن مراد
 ایدوب بخت ایدرسه اول بخت اندک ایچون اولامش اولور بکلی
 عرض نفس ایچون اولور بوز بخت انک حوالدر وان فی
 اول نکت ایچون ان بکون البخت اجبت انک فی ان
 بین ان بکون فی انک و بخت خله نده اولاسی سکا سکو اولمده
 خلق آراسنده اولمقدن زیر خلق آراسنده اولان بخت بخت و
 خالی اولمزا تاسمع انی اوکوز بکمن بهیضا فایده ایست بن سکا
 بو مقادده بر فایده ذکر ایدیم واقم ان الشان عن التمشکات
 سن بلکه تحقیق شکل اولان مسد لردن صورتی کویض مرض انقب
 انی الطیب کوکل خسته کن طیبیه عرض ایدوب کوسرتک کبی در
 و انبواب که سستی لا تصحیح مرضیه اول صورتیه جواب ویرک خسته
 اولانک خسته کن اصلاح ایچون سعی ایدوب چاشمقی بی در
 یعنی طیبیه اولان خسته کن عرض اولنوب کوسرتک کدا بختیه
 علاج انک نام اولدوغی کبی کدکک عالی دخی بر مشک مسد
 صور له قدره جواب ویرکک لانه را کراندن غیر ی بلورک اول

۲

واعلم ان انجا یابین کالمرضی قلوبهم تحقیقا جا هله کو کلدی
 خسته اولان کبی در و انکما کانا لطیفا اما تحقیقا عالم
 طیبیه کبی در و انکما انما قص لا یحسب انما کانی اما انک
 اولان عالم علاج انک کو کیک اتمز زیر کسم اوله اولنا عالم
 کند و دخی علاج محنا جدر و انکما انکامل لا یعالج کل مرض
 اما عالیم کامل اولنا دخی هر خسته یه علاج ایتمز بن علاج سن
 نیز جو غیر قبول انما کانی و التصحیح بلکه طیب خسته نک صلا حی
 امیدله قدر صعب مرض اولور علاج ایدرسه مرشد دخی
 مرض فیکک صلا حی جاسی اولدوغنه معالی ایدر بوشه
 امید ی اولمده ایتمز و اذ کانت العود مزمنة او عظیم لا یقبل
 ایلاج قیظنا خسته کن جوف زماننی اولوب اسکی اوله
 یا سود او کلر اوله علاج قبول ایتمز فحذره الطیبیه
 دیدی ان یقول هذا لا یقبل ایلاج و فاکم اسکی اولنا مرض
 او کلر اولان مرض علاج قبول اتدی یس استاد اولنا
 طیبیه انک کبی مرضده و یکدر بوخت نک علاج قبول ایتمز
 فاشغول بئذ و اتدی یس اول استاد اولنا طیبیه مشغول اولر
 اول مرضیک علاجنه لان فیه تصبیغ القرم زیر بونک کبی
 مرضیک علاجنه مشغول اولمقدده عمری ضایع ایلمک وارور
 شم بود نصکره اعلم سن بل ان مرض الجوس علی اربعه انواع
 تحقیقا جا هله کت خسته کبی دورت نوع اوزرینه در اصدنا
 یقبل ایلاج اول دورت نوعک بری علاجی قبول ایدر

وَأَهَابِي لَا يَقْبَلُ أول بر نوحدن قدامی یعنی اوج بوعی علاجی
قبول ایتر أنا الذي لا يقبل العلاج افا سوال اوج بوعی
علاج قبول ایتر أحد ما علاج قبول تمین اوج بوعی
متن کان سؤاله واجباً عن خشيته و بعضية شئوك دركه
انگ بر شیدن سوال تمسی و دخی معارضه ایدوب دل و تری
قصتند و عندن او تری اول فكلمة شجيرة بالحسن البواب و توجد
لا یزید که و بأن الآن حفظاً و حسد هر بزرگ سن اكا جواب و پرسن
جو بک کو بکله سے اید دخی فصیحکله سے اید دخی روشنی اید
اول سائل ایگون آر تو مار بوسنگ جواب و برکن آقا قاقن
دخی قصصتمق آر تور فاظربین و فما کم بو بک بسی و لا سائلک
حال و شانی بوبر اولد بے بس اكا چاره لا تستعمل بجواب اول
سائلک جوابد سن مشغول اول شعر کل الغدا و قد ترجی
إلا لئها إلا عذوة من عادان عن حسد معنای شعور دیک
اولور که تحقیقا هر دو شمانق کتوسی او مولور اولد و شمانق
سنگله غیری آرا سنده در ان سوال کتیک و شمانق کتیک
دو شمان اولد سے قصصتمق او تری انگ دو شمانق ایتر زیر
سبدن او تری سنگله غیری آرا سنده دو شمانق اولد
اول سب او ترون قالیق اید و شمانق دخی قافار انا
قصصتمق و شمانق سب سزور بس ایدی و بج بر و جهد
انگ دو شمانق کتوسه مکر اولوب قور تو لاسین بقوله شانی فان عز
عن سن نوفی عن و کرنا و لم برو إلا الحیوة الدنیة شیخ صخری بولیة

کریه

کریه سائل مذکورون قیوب جواب دیره ایم که دلیل کتوسه
مفاسنده مناسبت اولد و عیون معنای شریعی و یکم اولور که
یا محمد بس سن بوز دوند شول کون که بوز دوند روی
برزم و کر مزون یعنی برزی و حد اقل اگدن دخی و ایدی انا
دینا در لکن و الآن و کل ما يقول و يفعل یوقد الآن فی برج
عقد قبصصتی هر نیکه دیر دخی اشرف علی کتوده بما اتس بقار
نیتکم حدیث شریعه واقع اولمشه الآن یا کل السنان
کاتا کل الآن القطب سد ایدوب قصصتمق خیرتی پر سه کم
آتش او دخی بدو کی کبی و ان فی اول علاج قبول تمین اوج
نوعک ایکنسی ان یکون علته الآن قده اول مرض جنگ سبی
حاجت اولمشه و هو بوخت کک ایضا او کی خست کک بسی لا يقبل
ایجادج علاج قبول ایتر یعنی اتمق لوق خست کتیک مبتلا اولد علاج
انگ قابل اولمشه کاکا قال قال عيسى عليه السلام انی ما حجرت
من احیاء الموتی و قد حجرت من معاذ الآن حق ننه کم حضرت
عیسی علی نبیا و علیه السلام دیدیم تحقیقا من اولور
انگ او نبیل دیر کور مدن عاجز اولمشه انا تحقیق من عاجز
اولد احمد یعنی عاقل سوزده علاج امکان و و بأن بج لوعلاج
قبول تمین بر جلد که بشغلی بطلب العلم مانا فید الآن قبیل
علم طلبنه مشغول اولور فیتعلم شیئا من العلوم العقلی و الشرعی
زمان قبیل علم طلب و رغب اولد قدن صکره علوم عقلیة ون
و علوم شرعیة دن برر مقدر بر سنه او کوره نور علوم عقلیة

۲

علم کلام و منطق و صرف و نحو کسب علوم شرعیة تفسیر و علم حدیث
 و فقه کسب قیاس پس هر مقدار علم او کمترند که در سطره
 اول زمان قیاس علم مشغول اولان کسی سؤال ایدر
 و یغرض و فی معارضه ایدوب اول او زه و در نایتم ما مشکل
 علیه اول از بزم سئوئل مسئله که کوچ اوله کند و اوزرینه
 علوم شرعیة دن یا جود عقیده دن یوز اول مشکل
 مسئله ایضا کند و اوزرینه کوچ اولد و فی کسب مشکل بقیام
 الکبری عالم کبیره و فی کوچ اولور فاذا تم یقصد هذا المقدر
 اول کسی بو مقدار سی فکر اتمه یعنی کند و کوچ اوله مسئله
 اولو عالمه و فی کوچ اولد و عین فکر اتمه یکنون سئواله
 سن المیة فی صور سب عقل سز لغندن اولور قیاسی ان لا
 یشغل بجمواب اول ارک حالی و ش فی بویل اوله سی
 پس اول ارک سئوال اندوکی مسئله تک جهانه مشغول
 و مقید اوله مقدر و الثالث اول علاج قبول اتمین اوج
 نوک اوله سبسی ان یکنون مشتربده اول ام طوعری
 یول طلب ایدر سبسی اول مقدر و کان سئواله لایسفا و سئواله
 و فی فائده طلب ایدر چون اوله و کل ما لا یفترق من کلام الاکابر
 یجمل علی قصور قویه و هر سنده که اکثر اولور بوزندن اول
 اکلده و کسب جمل ایدر کند و تفکک قصور اوزرینه کنن یکنون
 بییدا نایدر کنن التفایق کرده اول آدمک حال و ش فی
 بویل و در انا کند طبیعت اولمغین حقیققدسی کلمه فل

۳

یعنی الاستیغاف بجموابه ایضا و قناکم بو آدمک و فی حاله
 بویل اوله سی پس ایدی نوکک و فی سئوال اندوکنک جوابه
 مشغول اوله سبسی کرکدر کاتال البی سبسی اتمه علیه و سبسی نغم
 بقیه صلی اتمه علیه و سبسی بیوردی سبسی مشغول البی بقیه
 ان تکلم الناس علی قدر عقولهم بزم اولور حقیقه اکلده
 قاور اوله قمری قدر سبسی اوزرینه و انا المرص الذي یقبل الصالح
 اما سئول جهل سنده کی کم یجمار قبول ایدر قهو پس بو علاج
 قبول ایدر خنده تک ان یکنون مشتربده عاقبت قیاسی طوعری
 یول اشتیجی الکبیری اول مقدر علوم شرعیة و عقیده ده نایکنون
 مغلوب لیه و الغضب و حب الشهوة و الهیة و الاله یصنعها
 مغلوبی اوله مقدر و یکنون طالب الطریق المستقیم و فی اول از
 طوعری یول اشتیجی اول مقدر و نایکنون سئواله و آخر صفة
 عن حبه و تعنت و امتحان و فی اول ارک سئوالی و قول
 اوزرینه سی تسقندن و عنا دون و امتحان اوتری اوله مقدر
 و لیه اشبه ذکر اولان اوله صفا ایدر موصوف اولان از یقبل
 العین علاج قبول ایدر فیموز ان یشغل بجمواب سئواله
 بقیه علیه اجابته و قناکم اول ارک حال و ش فی بویل
 اوله سی اول ارک سئوالینک جوابه مشغول اولمق جانور
 بلکه سبسی اوزرینه و جبر اول ازه جواب و هر یک معلوم اولم
 هر یک بر خاله بر شی سئوال اندوکه سبسی جواب و هر یک
 واجب اولور قیاس اول عالمین غیر سی جواب و هر عالم اولور

شیخ حضرت مری و فی بوا یکی قسمه اشارت اید ب اول اولا یحیو
 ویدی صکره یحیی ویدی فما نزل و از ابو یحیی سکا
 ترک اتی سسی نام اولان خویدون در و یحیی ان تخذ و یحیی
 برن ان یحییون و اعظما و مذکر کند و فی صقمقره و فی غیر مری
 صقمقره مقدر او کت ویریچی و فی الکذبی المصدق لان
افه کثیره زیر ابو واعظ و مذکر او ملک باسی قتی جو قدر
 ان ان نقل بما تقول اولاً ثم تعظ به الناس یعنی واعظ
 و مذکر او ملک باسی قتی جو قدر جمیع و قدره ان سوال و قدره
 واعظ و مذکر او ملق قیر مرکه اولاً خلقه سوید گن سوزیل
 کند کن عمل اید ستن اندن صکره اول عمل اید گن سوزیل
 خلقه و عظم و نصیحت اید ستن زیر از نمت که برک علی
 عمل انک مو عظم سسی خلقه قبل بدین فی یعمور قتی
 طاشدن قید و فی کبی اصل تاثیر تیز حکایت روایت اولنور که
 شقیق طعی و فات ایند کن صکره خلق بر کوب انک ناکردی اولان
 خاتم اصم و عظم جلوس ایل دیو ابرام ایند میر خاتم المردن اوج
 سنه هفت استدی المردنی اوج سنه هفت میر وید اوی و کند
 بر آخاج وارومی قوشلر قوشلردی خاتم بدوی اید عمل اید ب
 پارسه او بدین یعقوب اول قوشلره ان اوزا دردی قوشلر
 قوشلردی نه اوینه کیروب عبادت مشغول اولارومی اوجی
 سنه اول قوشلر کن ارفه جظنرین صفادی بر ستمدی نشانی
 گندی دیوب و عظمه جلوس ایددی حکایت روایت اولنور که

ع

حکایه

حکایه

ابو محض

ابو حفص کبیر نام بیضک او رجدن سوال اولد بر هفت
 جواب ویر میوب بر هفت دن صکره ستمه دن بن عمل بسمه
 شمیدی عمل ایدم دیو تواندن و فضیلتدن خبر ویدی
فقطر فیما قبل بعینی علی السام یس سن فکر اید شول
 سوزی که الله تعالی جانندن حضرت عیسی و دینلیدی
 یا ابن مریم خطی تفکک فان تعظت فویض الناس و ان فما نزل
 یحیی یا مریم او علی کند و تفکک او کت ویر اگر تفکک
 او کت نندید صکره خلقی او کت ویر او کت کند و تفکک او کت
 ویر مرکه قادر اولر سکن پس ایددی نام او کت ویر بدن
 ریکدن اوتان و ان بیت بهدا نقل اگر سن بوا شله
 امتحان اولک یعنی واعظ و مذکر او مطلقه فاخبر عن خصمک
 یس سن ایکی خویدن کند کی صفق ان اولی عن التکلف فی الکلام
 بالعبارات والآثار والظلمات والآیات والاعجاز اوصاف قتمی
 نام اولان ایکی خویک جری سوز سو یلکده زحمت بیکمکن صمتمه
 مثل عبارتله و اشارتله و احوطله سیر و بندر و شول اید سوز سو یلکدن
 احتراز ایلکدر لان الله یبغض المتکلفین زیر کم حق تعالی سوز سو
 تکلف اید بیدره خصب ایدوب قار و التکلف المأوڑة عن الخد
اول سوزده تکلف که سوزده حدن بچکدر یدک علی صواب
الباطن و عفته القلب زیر بو سوزده تکلف سولین کت کن
 باطنده خرابی اوزره ولالت ایدر و فی کوهل غافلغ اوزره
 و ایلدر و معنی الله کبیر اگر تکلف معناسی فهو بوند کیرت

روایت

۱

مفاسی ان تذکر القدر نار الا حرة و تقصیر نفس فی خدمتہ الی اوت
 قول اخرت آتش و حی کند و نفسک انگ کن کند بر او ننگ
 قه لفظه و تفکر فی غیره تاضی الذی افشاء فیما لا یغنیه و حی قول سنک
 فکر ایتر مکر عریکه اول عمر با زینبی کجوری دنیاہ این آختره کند و
 فاندہ سسی اولیان شیده و تفکر فیما بین یتیم بن القصد و حی قول کند و
 او کنده اولان عقبه لری فکر ایتر مکر بین سن مہ ایمان فی الی توت
 او کنده اولان عقبه صوک بقصدہ ایمان قور تو لاسندن و کیفیت
 حالی فی قبضہ ملک الموت و حی عقبہ عز نیل او جندن عالی سنج
 اولان بقدرن و قال یقصد بچوب فکر و دیگر و حی قاور اهورمی سکر و کلیر
 سوادینہ جوب ویریکه با سواد اولرمی و یتیم بکار یوم یقینہ و توفیقہما
 و حی عقبہ قیامتہ و قیامتہ طور یقین تر لره عالی سنج اولان جقدر
 انکله خضد لہ و قال یغیر عن البصر اط سانا ام یقع فی النابویہ و حی
 صراط کو بر سندن قور تو لملغل کجری با سواد جنتیم ایمن و و شری و یتیم
 ذکر ہذہ الاشیاء فی قلبہ و حی فوک کہ کلمہ بو ذکر اولدی اکتاف
 و ایم اول قتر خچہ عن قرارہ بس اول قولی قراندن قوبرہ سین
 یعنی کو کلی غفلت اوزرہ قرار آتش ایمن مذکر ایتر قور قہ و ب
 کہ کلی غفلت قراندن قوبرہ سین فقلان ہذہ لیزان و توتہ
 ہذہ المصابین ستمی تذکیر بس بو اشکرک قینہ سسی یعنی مذکر
 او کوت ویروب خافی متنبہ اتم سسی و حی بو غفلت صیتندہ واقع
 اولدن اغلہ سنہ تذکیر وینلور امدی و قما کم شیخ نصر تر
 تذکر نہ اید و کن بیان ایتدیہ و عطف نہ اید و کن بیان انکله شرح

١١٤٠
 ١١٤٠
 ١١٤٠

ایدوب ویدی و اعلم الخلق و اصل ختم علی ہذہ الاشیاء و تفسیرہم
 علی تصصیرہم و تقصیرہم و تصصیرہم بمعنویہ نفسہم یعنی بو مقدم
 ذکر اولن لری طلقہ بدرک و حی خلقی اول ذکر اولن لری اوزرینہ
 خبر و اقول و حی خلقی آگاہ انک انہ تعالی ملک عبدا و تندرہ اسکله
 اوزرینہ و حی گناہ انکله حد و ن کجدری اوزرہ و حی اول خلقہ
 نقصدی عیبدرین کو سترک بتمس خزارہ ہذہ لیزان بل نجیب
 تاکہ تذکر و عطف ایسکی مال مجلہ یاریت و تخر عتم ملک المصائب
 و حی خلقی اول مصیبدر فرخہ بر رخ یعنی خلقی کند و نظریہ اید و
 نظریہ نقصیات فغانہ دو سرہ کہ اتر و حی نوم غفلتدن متنبہ
 اول لہ و یتیم و علی الایام الی لیتہ فی غیر طایفہ اللہ تعالی
 و حی اول خلق حسرتلندہ لہ انہ تملک کن عبدا و تندرہ غیر ہذہ ہوش
 کین کونلر اوزرینہ ہذہ الخیر علی ہذہ الطریق ستمی و حی بو کول
 ذکر اولن لری بو اسلوب اوزرہ و عطف او کوت و بو او و مر لہ
 کالو آیت ان السبیل قہ یجتم علی و ارجح و کان ہو و اهل فیما
 تنکم سن کو رسک کہ تحقیق بر اقر صو بر او مک اوی اوزرینہ
 بو ش نوب باجوم ایلم حال بو کہ اوصا جسی و اہلی اول اوزہ اول
 فققول انہذا ارجح فر و این السبیل و قما کم سن بو حالی کو کورک
 ویر سن صما قن صما قن شوک بو او کیزہ باجوم صوون و قال یقینہ
 فقلان فی ہذہ الخیر ان شجر صما جت اللہ بکافی اعبا و ات و انکلتہ
 و ایشا تات سن بو لیر کو و دو کک حالہ سنک فقلک آرزو لرمی
 اوصا جتہ تکلف عبارات و تکتہ لروا ت تار ایل خبر ویر کھی قن شمشہی

الذات بس شهره سر و پسر سن یعنی عبارات و نکته در و اشارت
 این خبر و بر مکی بلکه همان عاده او صاحبه کلیه سعی کماله خبر
 و بر مکه پسر سن و نکته کن سال او اعطای بس اعطای وحی
 عالی بود که در قیاسی آن یکتا عینا و قنایم سال و شان
 بود اولاد بس بس لا یقدر سن صافه سن کنای عبارات
 و اشارات و نکته لر ایله خبر و بر مکن بلکه کیم ان سن علی قهر عقولم
 فحوا سبحاناس کلیما حتی سوزیل و عظم و او کون و پیره **و قصده**
الکلی ایکنی خوی یعنی واعظ و مذکر اولاد که صفتی سالی اولاد
 ایکی خویدن ایکنی سی ان لا یکنون و تمکن فی و عظم ان یغیر خلق
 فی مجتک سنک نامت و قصده خلقی کند و مجتکده یا عوامه
 فیله و التوجه و یثقفوا اشیاء و قنایم سن اول خلقی مجتکده
 چغزده سین بس تکر و چی و جده کوسره لر یعنی عقلی و او شری
 انوارین برت لر زما یه صوفی ایله و کلری کبی ای خلقه و عظم
 انکده قصده کوا اولیبه یثقال نعم الخیرین ان اول مجتک کور
 و سوزلر ایچون که کوزل مجتکد بود ان کلر منیا الی الله انیر
 بود قصده آیل کن جمله دنیا یه میل و مجتکده و یثقی بولده من القیة
 بود دنیا یه میل و اعطای عظمه حاصل اولور بل یعنی حرکت و تمکن
 ان تدعو انک سن من الدنيا الی الآخرة و من المعصية الی الطاعة
 و من الرجوع الی التوب و من البخل الی السخا و من العز و من العز
 الی التقوی بلکه و عظمه سنک قصده و چی تمکن اولم لا یقدر
 خلقی یخوف دنیا دن آخرت و چی کنایم طاعته و چی طمعدن

برهنگارانه

برهنگارانه و چی یجمل کدن جوهره و چی دنیا الی الله و دن
 صافه و یثقی انهم الآخرة و یثقی علیهم الدنيا و علیهم
 علم العباد و التوب و چی و عظمه خلقه آخرتی سوزلر
 دنیا یه حرکتین و بر مکر کوسره سین یعنی دنیا یه میل ایدوب
 سوزلر و بر سین و چی اول خلقه عبادت و چی زهد علین بلذوه
 لان الغالب فی لها یعزم التوب عن منتهج الشرح و التوب
 فیها لا یرضی الله تعالی بر زهد خلقه طبیعتی زیاده سوزلر
 بولدن یعنی طریق مستقیم طریق باطله سوزلر و چی الله تعالی
 راضی اولدی بی شیشه سعی ایدوب یا مات مقدر و الا شغائر بالانفان
 الرویه و چی و عظمه خلقه الی خویله و یثقی طلب ایدوب
 فالتوب فی ثلوثهم التوب و رجوعهم و صدقهم عما یستقبلون من الخیر
 و چی سن خلقه کوهلنده توفیقی و چی دار آخرت خوفی برق و چی
 سن خلقی نور قدوب صفتد رسول نور قولدن که اول نور قول
 خلقی یوم قیامته تار سولر لعل صفات باطنهم تتعیر و متعانه
 نظایر یوم قیامته اولاکم اول خلقه کبیرلی صفتدن بوزه سین
 و چی اول خلقه شرحه موافق اولمین اشده و کلر دن و بر سین
 و نظایر لهم الرجوع و التوب فی طاعة الله تعالی و الرجوع عن المعصية
 و چی سن الله تعالی نیک طاعت و عبادت خلقه طمع و میل کوسره
 و چی معصیتدن رجوع اتمی کوسره سین و یثقی طریق الوعظ و النصیحة
 بود کوزلر ان و عظمه و نصیحت بولیدر و کل و عظمه لا یکنون یکنده
 ثلوث و بال علی من قال و سجع امدی هر و عظمه کوهلنده و کوز

و چی سن الله تعالی نیک طاعت و عبادت خلقه طمع و میل کوسره

کسی اولیاد اول وعظ همان که پدر و پدین و خج سیدان اوزرین
 بن قیل بنه غول و شیطان بنه باب الخلق بکر اول واعظ حقه
 غولدر و خج شیطاندر ویندی خلقی طوغری یولدن اگری یوله
 ایلنور و خج خلقی پلان ایدر غول جن طاقه سوزن بر نوعدر که
 صحرا لرده اولور اسکال مختلف ایله متشکل اولان مختلف ایله
 متلون اولور ناسی طریقین از دورر فیکب علیهم ان یغیروا
 منه وقتانکم اول واعظک حال و شنای بویر اولدی
 خلق اوزرین واجب اولور که او غول و شیطان صفتیل
 متصف اولان واعظدن قیالردن لایق فیه بالقابل من منیم
 لایق تطیع یمیل شیطان زیر بود اعظ صورته اولا و بیجی
 خلقک دینلردن بود و وعظی شیطان آنک کبی بو بیع قادر اولور
 فن کانت ید و قدره یجب ان یترکه من منابر السبعین و منعه
 عما یشر وقتانکم حال و شان بویر اولدی شول کس ایچون
 قدرت و کلفت اول آنک اوزرین واجب اولور که اول واعظ
 صورته اولان کس مسلمانر منبر لریدن ایندور و خج او کس
 مباشرت ایدوکی وعظدن منع ایدیه فایده من حجه ان تر بالمعروف
 والنهی عن المنکر زیر آنک کبی واعظی مسلمانر منبردن اندور و ب
 منع ایچکن جمله امر بالمعروف ونهی عن المنکر وندر وایست
 بتأیید سکا ترکی لازم اولان دورتدن او بیجی سی ان لاشیاط
 انما و انشاء بین و ان تر بهم سن بکاره و سطره فرستین
 و خج ممکن اولدی قجه اندری کور میه سین حکایت کاس

٣
 حکایه

روضة ذکر اولور که تحقیقا والی خراسان داود بن العباس
 غایت ایدر متقیدون بر کس ایدی کونره بر کون صید ایچون
 بر خدی خفق بن ایوب و خج ایکا قرشور است کلدی داود
 خفق سلام و بر کیچون فی الحال آتدن ایدی وقتانکم خفق
 آنک آتدن ایندو کین کور دیب خفق قایدی یوزنی بر دیله
 و یروب داودن سن من آمدی داود ایندی یا خفق مسلیم
 اندک باری بجا یوزکی کورستر یوزک نظر ایدیه یم زیر علمای یوز
 بقیق عبادتد خفق ایندی اخباره بولدم که بکار ایل سویشکن
 حرامدر لکن بن اخباره بولدم که یوز لرینیه بقیق حرامدر یوز
 حال میدر شبتهم وارد شبتهم اولانی و خج اشکم یوزمی و خج
 سندن بجا جوروب یوزک بقم دیدی ایدی اول زمانک
 علماسک ورج و تقواسین کور و خج بکارینک انصافن کور
 ز مرتبه ایمش حکایت روایت اولور که خفق بن ایوب
 سندن اولور ینه اول والی خراسان اولان داود آنک خاطرین
 صورته وارر وقتانکم خفق داودن کلیمین اورک ایدوب
 دویدیه یوزنی دیواره چورر خفقن اوغلی داوده عذر نظار
 ایدوب دیر که الله تعالی امیری قوی قسون بایم کیچ او یوزمت
 ایدی شمعی راحته در خفق جاخوب ایندی اسی اوغل کذب
 جمیع ادیانده حرامدر بن او نمازین لکن بن اخباره بولدم که
 امر ایقن سویشکن حرامدر افا کوروم که امر لکن یوز لرینیه بقیق
 حال میدر یوزف حرام میدر شکم وارد شک اولانی و خج

حکایه

اشتمکم دیدی آندن او تری یوزمی آندن یکا دونه مرین وقتا
 وادو آتی کوردن امیدن کسب آندن قالدوب ابتد
 آتی بن سکا خلعک یوزین کوستر مک تقرب اید بن خلف
 بدن اعراض ایدوب یوزین کوستر مک تقرب اید امدی
 یارب سن بری یار لغه دیو دغا ایدوب گندی **روایت**
اولنشد که داود اولدکن مکره واقع کوردی واکا
 دیندی که الله تعالی سکانه اشدی داود ایدی یواب ویزشکره
 الله تعالی بنی و خلفی یار لغه وی شول و عا سببکه بن اول
 و عانی خلف قنده ایدم ایدی خلعک خاطرین صومعه داروب
 اول بدن اعراض ایدوبی وقتن امدی بوسکا یتن معلوم اولد
 عالم عامل اولل امرای قرصمق لایقدر لایق رقیتم و خجاستم
 و کما نظمتهم آفة عظيمة زیرا اول امرای که مک و خج ایدونون
 و آندره قرصمق اولوبل و ر اعلیٰ و امنا الله تعالی ما تم یخاطو
 الشطان علی الله یکن امیندیر ما دام که سلطان قرصمق **روایت**
حضرت لادن روایت اولنور که **بقره صلی الله علیه و سلم** بیور که
 اعلیٰ و امنا الله تعالی علی عیبا و الله عالم یخاطو الشطان
 و یدخلوا فی الدنیا قیاد و غلوا فی الدنیا فقد خانوا الله فاحذر الله
 و آندره و ما تم معنای شریفی دیک اولور که علم رسولکن امیندیر
 ما دام که سلطان قرصمق و خج دنیا به مشغول اولوب عالمیله
 قجان علم دنیا به طالب سلطان قرصمق تحقیق آرزو سلوکرکن
 خاندیر آندرون آیرلوب صفتک **معاذ بن جبل بنی اید عنه**

روایت

روایت

بیور مکرمه

بیور مکرمه عالم قجان دنیا به میل ایدو انکل او تومق جا بک
 بتمن آرتور و فاجرکن حقون رجوعین آرتور و مؤمنک
 قبلن فرور و وینلشد **علم** حلال مال جمع انکه مشغول اولد
 وقت عوام ناس شهبه بی اولنی برلر و علم شهبه لی اولنی
 ید و کلری وقت عوام ناس حرام برلر و علم حرامی ید کلری
 وقت عوام ناس کفره واقع اولور لر زیرا اعتقاد ایدر لر که
 حرام حلاله دیو بو اعتقاد اید کفره واقع اولور لر زیرا
 حرمتی و لیبی قطع اید ثابت اولان حرامی حلال اعتقاد
ایمان کفر و روایت اولنور که پیغمبر علیه السلام سوال اولدی که
 ناسک قنی سی یز مزر که پیغمبر علیه السلام بیور دیکر که ناسک
 یز مزر کی شول عادلر کم فاسد اوله و نیت یز قجان عالم
 فاسد اوله جمل عالم فاسد اولور و اذ ایشیتت یز اکر سن
 و لکن سزین بوکا او غرکن یعنی امرای قرصمق و انرا یز قنوغ
 و انرا یز سوزشکه او غرکن و خج حکم مذخم و ناسک سن
 کند و کن انری مدح و اولکلی و خج اول بکره و عا انکی ترک اید
 لان الله یغضب اذا دخی الفاسق و الظالم زیرا تحقیق حق سلطان
 غضب ایلر فاسق و خج ظالم اولکله و من و عا بطول بقایتم
 فقد احب ان یعصی الله فی ارضه برک اول ظالم بکره عمر
 او رفید و عا ایل و عا اندوکی مک نیک بر بوزنده الله خاص
 اولسن سور امدی ظالمه رضا کلدر و عا صی کن عصیانده رضا
 عصیانده و **الشریح فانی** سکا ترکی لازم اولانک و روسی

مطلب

روایت

ک

آن را نقبل شستیا من عطا یا الامراء و پادشاهانم وان عقلت الناس
 بین مخالف سن قبول اتمیه سن بگر ویر کولردن من
 بخشیدن اگر بگردد کی تحقیق اول بخشیدند
 تا بکن کرد شیخ حضرتین بیور و وحی زنده کوره در پوسه
 فتوای کوره صادر اولان بخششی قبول انک صادر
 لان الطبع منهم یغیب الدین زیر بگردن امید و متین و بی نور
 لان یسئل منه المذنبات و فرحات با بنهم و الموفق فی طلبهم
 زیرا او طبع ایکی یوزلی کن و وحی بگر جاننده رحمت ایدوب
 انکر خاطر لرین کوزنکن وحی اول بگر طبع ایدوب کوزتوب
 موافقت انک حاصل اولور زیرا اسان لرین که مشر و پادشاه
 کوفت و فی الدین شبه و کبر اولان حوسسی و بنده فادور
 یعنی و بی نور و اقل مضرت انک اذ اقبلت عطا بهم و انتفعت
 من دنیا تم اجبتتم بوجرا اسان لرین قبول ایکن ضرر کن
 از کنی تحقیقا سن انکر اسان لرین قبول ایکن و انکر
 ویر و کی و نالوق این فاند انک اندری سو رسین و من است
 احد ایچ طول عمره و بقا به بالضروریه حال که برک
 برک سوت مقرر و محققه که انک عمری او زنی و بی بقا سن
 بالضروری سوز و فی محبت انقا الظالم اراده الظم علی عباد الله
 تعالی و خراب العلم ظالم بقا سن سوز به الله تعالی کن قولری
 اوزینه اول سوز و کی ظالمک ظلمنی وحی عا لک ضرب ثقت
 و لک وار و فاشی شیئی یکنون اضر من هذا فی الدین و العاقبه

وفاکم

و وفاکم عبا و الله اوزرینه ظلمی و لکن و فی عا لک خرابین
 و لکن اول بگر کن هدیه لرین قبول اتمه اولدیه بس
 قلمنی سوز و دنیا و آخرتده زیانلو رکن بوجرا و الله اوزرینه
 ظلمی و عا لک خرابین و لده یعنی بودند زیانده بیان اولمز
 و بیک و بیک صقین صقین انک شیخ با ستمه و الشیطان
 شیطان و سوسه سید و اغوا سید اتمه دن او قول الناس
 کن یا خود بعض خلقک سکا و بگردن که بان الا فضل و الا اول
 ان یاخذ الدینار و الدرهم منهم تحقیقا کوز لکن و کی بگر کن
 اولان اول بگردن اتوفی وحی افی المقدر و لغز قهر بین
 انفقوا و انک کین فایتم یحققون فی العسق و العصبیه
 وحی اول بگردن انان اتون و اتجه فطر و مسکن لران سنده
 ایزم قدر زیر کم اول بگر اتوفی و اتجه فسق و معصیت یولند خرج
 ایدر لر و انفا لک علی ضعف الدیناس نیزه سن انفا قهر ایدی سن
 ناسک ضعیف لری و کوجی تجز لری اوزرینه خرج انک یکدر اول بگر کن
 سنده و گناه یولنده خرج اتمه لرین و بوسنی شیطان یا خود
 بعض خلق بوزون از دور مسون فان اللعین قد وضع اعناق
 کبیر من الناس همیده الوستیه تحقیقا بر و و شیطان بو
 و سوسه ایدر خلقدن بوزین از دور و بوزین کسب مالک ایدی
 و اتمه فاحش کبیر که و کز ما فی حیاه العلم بو سوسه ایدر
 قلمی آشکاره بوقدر تحقیقا برانی اتمه علومده یا زو کن طلب ایدر
 و وفاکم شیخ حضرت لری سکر او کت و کرا ایدوب و و کن ترک ایدر

و در روکن قبول ایدوب و دیدر اول و درت کم ترک اترسی
 لازم ایدی آنرک و کزیدن فایح اولدیه و درت سسی لازم اولان
 و در روکن بهانه شروع ایدوب بیورر و اما ان لایه انبی بیغی کن
ان تصفها اما سول و درت کم سنگ ایچون انی اشکک لایه در اولان
 اول اشککسی لازم اولان و در روکن اول کسسی ان جعل معاشکک
 مع الله تعالی بحیث لو حاصل معک بهما چندک ترخی بهما منه سن
 الله تعالی اید معاشکی سول جسته قدر سنگه اگر اول معاشکک
 فوکنک اولان اشکک سیدی سن اول معاشکی رضی اولورون فوکنک
 و لا یضیق خاطرک علییه و لا تغضب و حی سنگ که کلک و اولر
 و حی قافز سن او فوکنک اوزرینه و ما ترضی بیک عن غیرک
 انما زبی و سول معاشکی که سن کند و تفک ایچون رضی او
 قجاری اولان فوکنک یعنی سنگ فوکنک برایش سن که سن
 اول فوکنک صا و اولان اشکک رضی اولدیه سن بلکه آنک
 اوزرینه کوکلک و اولوب قافز سن بیچ شبهه یوزر که آنک کی
 ایشی و حی اشککده لایر رضی الله تعالی الله تعالی سندن سن
 اولر نو یوسیدک الحقیقی حال بوک اول الله تعالی سنگ حقیقی
افندکدر و انانی طوتم سسی لازم اولان و در روکن ایکی کتای عقلت
 بان سس جعل کا ترضی بیک سبتم هر بار کم سن تقدر معاشک
 اشکک کند و تفک رضی اولد و عین انرا ایچون قبل یعنی خبرون
 و سرون کند و تفک نه ویرسک خلق ایچون انی و لایه لایکل
 ایمان عجب حتی یجب لایس ما یجب لایس زیر تحقیق بیچ هر توکن

۲

ایمانی کامل اولوب بو تون اولر تا خلق ایچون سو میخه سول
 سسی کم کند و نفسی ایچون انی سنور زبر بیچر صلی الله علیه و سلم
 بیورر کم لایکل ایمان لایر حتی یجب لایس ما یجب لایس
 معنای شیرینی و یکن اولور که کسکک ایمانی کامل اولر باق کند و
 نلایق کورر مؤمن قرند اشکک انی لایق کور میخه ایدی مؤمن
 کامل اولد که کند و یه نیی سنور بر مؤمنه و حی انی سنوره انی
 اشکک ایدی بوخ کند و یه منفعت حاصل اولوب غیر یه مضرت
 بشد و کین اشکک ایمان کامل نش سسی و کلدر و انانی
طوتم سسی لازم اولان و در تدن او جهسی او قرأت العزم
او طاعته قیان سن علمی او فیک یا خود مطالعہ فکسک یعنی
ان یکنون علما یضیح فیک و یزکی تفک او قبول مطالعہ
 اید و کک علم هر علم اولوق لایقدر که اول علم فکمی فساد و فیک
 اصح ایلد و حی تفکی جنای بدن بان ایدی کا کوعلمت ان ترک
 نابقی غیر اشکک سن کم سن مسکک که تحقیق اشکک عمر کک
 برهشته دن غیر می فکدی فیا ضروره لایستعل فیها بعیم ابقیه
و انانی و الاصول و الکلام و انانی لایس شبهه سزا و اعفته
 ایچنده فیکه و خلاف و اصول و علم کلام و حی بوزر کی لره بکر
 علمده مشغول اولر سن مشا بدیع و بیان و معانی کی لایک
 تقدر ان پده العدم لایعینک زیر اسن بوسین که تحقیق
 اشکک علمده سکا فنده اتمز بل تشعل بر قبه القلب و معرفه
 الصغار النفس بلکه سن اول هفت ایچنده تفک کور کک

۳

وخی نفس صفتی بکمال مشغول اولورسین و از غرض عن غایت
 الدنیا وخی علی یقیندن یوز چور کمال مشغول اولورسین و مشغول
 بحقیقه الله تعالی و عبادتیه وخی الدنیا عبادت مشغول
 اولورسین و آل تصایف باه و صافی القصد وخی سن کو کمال
 صفتلر ایلر صفتلر مشغول اولورسین لایتمز علی خدیج یوم و کلام
 ال و یکن ان یکن مؤثمه فی بر قول اوزیند بر کون یا خود بر چه
 کچر ان ممکند که او قولک اولومی اول یا خود او بیچد ایلد
 ایدی عاقله لایقدر که کچر و کونزده عبادت مشغول اولوب
 دنیا به الله نمیکند و غفلتده ایکن اهل ارشوب حاجت سز
 و عبادت سز آخرت اشغال تمسکین لغو و با بندن و کلام
 ایضا اولد ای او غل استمع منی کلاما آخر سن بدن بر آخرت
 و کلام و تفکر فی خفی خدیج خلاصه وخی سن سویلیم بوزده فکر
 ایوب قبول ایلد که تا کم یوم آخرتده جسدن قور کولمق بولسین
 نو انک آخرت ان سلطانا بعد استوعج یحییکن زیر اول سوز
 بود که تحقیقا سکا دیر کم بر هفت دن مکره بر سلطان
 سنی نیابت انک ایچون سکا کلور دیو اعلم انک فی ذلک الله
 لا تشغیل الا یا تصیح ما علمت ان نظر الشطان سیف
 عکبیه سن بل تحقیقا اول بر هفت ایلد سن پنج بر سنه
 مشغول اولورسین ان سن بلورسین که سلطان نظری
 نسه اوزیند واقع اولورس اول نسه ووزدوب یا بیف
 مشغول اولورسین بین القیاب و البذن و الله و الفرض و غیره

مثل اول سلطانک نظری واقع اول حق اولدن و بدن اولدن
 و دو مشکله و غیره دون مثل اول غیر لریه بکلر و ایچ بکلر
 کبی ایدی بولری تریزین ایدوب و وزوب قوشمغه مشغول
 اولورسین که بر قصور قالدسون بس عاقله لایقدر که باطنی
 عقاید اسل مینه یقینیه ایل تزکیه دن مکره ظاهرینی وخی اعلی
 صالحه وینیه ایل تریزین ایلد که اصل ظاهرنده و باطنده قصور
 قالمیوب الله تعالی کن فضل و کرم میل کند و رحمتده و مغفرتده لایق
 اولد فالتان تفکر الی ما آشرت به و فی کم حال و شان بویل
 اولدینه شمدی سن فکر ایل شول شیده کی بنیات اتم
 فانک فیهیم ترکی زیر است بر سوزا کلر کی کسی سن و الکلام الفو
 کلمی الکلیس بر سوز ترکی عاقله کفایت ایدر سنکم ویند که افعال
 تکفیه الی شاره و آل تحقیق لایقینه ایضا معناسی ظاهر و حال
 رسول الله صلی الله علیه و سلم بیور و بکر که ان الله لا یظن الی
 صوبکم و لا الی اموالکم و لکن یظن الی قلوبکم و الی اعمی علم
 تحقیقا الله تعالی سیر قرصیه دن مجز اولان صورتلر بکره وخی
 خیر ایلدن عاری اولان مالد بکره نظر اتمز کن الله تعالی سزک
 محل تقوا اولان کو کلر بکره وخی الله یقین ایدی عیله بکره نظریه
 و اذ آرت علم احوال القلب فانظر الی الاحیاء و غیره من مصنف
 اگر سن احوال قلب علمین و لر سنک احیاء علوم اولو و احیاء علویک
 غیر ی تم تصنیف ایدو کن نظریه مثل مینهاج العابدین کبی
 و اذ اعلیهم فرض یقین اشوقله مخصوص اولان علم فرض عین و

و غیره فرض کفایه الا مقدار ما یؤدی به فایض الله احوال قلب
 علیک خیر علم فرض کفایه و در این غیره عملی سول مقدار فرض
 عین و انکه الله تعالی تک فزایض او ده و نور مشا اول فزایض
 نماز و زکوة و حج کبی بولکن دخی علمی قلب احوال تک علمی فرض
 اوله دخی کبی فرض عین و در مثل هر عهده ششم نمازون لازم در
 ابدی ششم او زینده فرض اوله و صلواتنده واقع و لازم کفایه تک
 کذلک صوم و حج بولکن کبی در والله یوفیک حتی تحصد الله تعالی
 سنی طوغری بول قول و زلسون تا سن او علم قلبی تحصیل ابدیه
انکم از وقت بخیرتیک حتی الله و سلم **و از این** اول قبول
 الله سنی لازم اولان دور شدن دور و بحسب ان لا یجمع من الدنيا
 اکثر من کفایه سنه سن دنیا هر سنه کفایت اید بحدن دنیا
 حج ایوب و و شرمیه سن کافان رسول الله صلی الله علیه
 و سلم یعد بعض حجراته که رسول صلی الله علیه و سلم
 بعض حجره لری ایچون حاضر لرا و لید و قال اللهم اجعل قوه
 ال محمد کفایه دخی پیغمبر صلی الله علیه و سلم و برودی یا الله ال محمد
 رزقی استه دن منع او یجی قدر قبل یعنی کسبیه احتیاج اولیوب
 حوا یجی تک قدر قبل و لم یکن یعد لکل حجراته دخی پیغمبر صلی الله
 علیه و سلم هر حجره ایچون ازق حاضر لرا و لیدی بل کان یعد
 لمن علم ان فی قلبها ضعف بلک پیغمبر صلی الله علیه و سلم برسته
 حاضر لرا و لیدی سول کس ایچون که پیغمبر صلی الله علیه و سلم
 تحقیق بدیکم اول حجره صا حیثیک که کلمه ضعف وارد و فانتن

ع

کامل

علی نوح الا سقاه یارب بری محکم قبل طوغری یول او زره
 و اجده من مؤمنات الله انما یوم القیمه و دخی یارب سن برسه
 حفظ اید قیامت کوشده بریمان اولنا سنی لازم اولان کنایه
 موجب اولان سنده لون حقیق عتاق لعل الا و زره دخی یارب بزون
 خضیظند کنایه از لعل کنایه از مزی عفو التملک و کیفنا تصرف عتاق
 ستر ال شکر دخی یارب منع ایوب و دندر بزون الس و جندن
 ستر لولکن سترنی و احنیق رفا بنا و رقاب آمانا و اماننا و اولادنا
 و غیرتیا من عذاب القبر و النار یعصیک و کریم یا ارحم الراحمین
 و صلی الله علی سیدنا محمد و علی آله و اصحابه اجمعین و سلم
 علی المرتضین و الحمد لله رب العالمین دخی یارب آزاد اید برم بوغری
 و بابا لرزن و انار لرزن و او غلدرن و قبیلدرن بو بندرین
 قبر عابدین دخی جهم عابدین و بعض نسخ و احنیق رفا بنا
 و رقاب آمانا و اماننا من النار بر حیثک یا عزیز یا عفا یا کریم
 یا ستار یا حیدم یا عفا و وقع اولمشه و بعض نسخ من النار
 برنده من الیقین واقع اولمشه

تمت الرساله بعون الله الملك العالی

لنام الشيخ الفزالی

علیه الرحمة الباری

۱۲۴۶

م

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : DENİZHAN YILDIZAN

Doğum Yeri : ISPARTA - MERKEZ

Doğum Yılı : 1981

Medeni Hali : BEKAR

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 1995-1999 : ISPARTA GAZİ SÜPER LİSESİ

Lisans 1999-2003 : SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ
(GÜNDÜZ)

Tezsiz Yüksek Lisans 2004-2005 : EGE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL
BİLİMLER ENSTİTÜSÜ - OÖSAE TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
ÖĞRETMENLİĞİ

Yabancı Dil : İNGİLİZCE

MESLEKİ BİLGİLER

2005-2006: ISPARTA MERKEZ BÜYÜKGÖKÇELİ İLKÖĞRETİM OKULU
ÖĞRETMENİ

2006-2007: TED KONYA KOLEJİ - TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
ÖĞRETMENİ